

Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija

**ZIŅOJUMS
PAR LATVIJAS TAUTSAIMNIECĪBAS
ATTĪSTĪBU**

**RĪGA
2009. GADA JŪNIJS**

Ja Jums ir komentāri, jautājumi vai ierosinājumi, lūdzam tos adresēt:

Latvijas Republikas Ekonomikas ministrijai
Brīvības ielā 55, Rīga, LV-1519

Tālrunis 371-67013119

Fakss 371-67280882

E-pasts: macro@em.gov.lv

Mājas lapa: <http://www.em.gov.lv>

Ziņojumu sagatavojuši: O.Barānovs (Ziņojuma apkopošana, 1., 4.1.1., 4.4.1.), G.Piņķe (3.1.1., 3.1.2., 3.2.2., 3.3.1., 3.3.1., 3.3., 5.1.), E.Gergelevičs (2., 3.1.4.), I.Skribāne (3.1.3., 4.3.), D.Dravniece (3.2.3.), J.Salmiņš (3.2.2., 4.1.2., 4.1.3., 4.4.2., 4.4.3.), L.Stelmaka (3.4.), I.Snīdere (4.2.), A.Rožkalne (5.1.), J.Ušpelis (5.2.), Č.Grībovskis (6.1.), U.Rogule-Lazdiņa, A.Lagzdiņa, G.Sniedziņš, A.Kaņējevs, V.Grudulis, G.Priede (6.2.1.), A.Gulbis, D.Klinsone, L.Stauvere, S.Pizika (6.2.2.), G.Jēgere, R.Bērziņš (6.2.3.), T.Grīnfelds (6.3.1.), D.Merirands, Z.Mūrniece (6.3.2.), I.Putne (6.3.3.), G.Pāvule, M.Paņkova (6.3.4.), I.Beināre, L.Dūda, D.Laipniece (6.4.), U.Vanaga, M.Ēlerts (6.5.), L.Neiders, I.Eglītis (6.6.), K.Šuste (6.7.), I.Kabanova (6.8.), M.Purviņa (6.9.), I.Ozoliņa (6.10.), L.Duntava, S.Gertmane (6.11.), E.Skribnovska (6.12.1.), M.Ozoliņš, J.Strīpnieks, J.Maurāns (6.12.2.), K.Lore, D.Jirgena, D.Nestarenko, I.Krauze, J.Mierkalne (6.13.), I.Lipovska, I.Bērziņa (6.14.), D.Kalnāre (6.15.).

Visa skaitliskā informācija un dati, izņemot īpaši norādītos gadījumos, ir saņemti no Latvijas Republikas Centrālās statistikas pārvaldes. Latvijas Bankas un Finanšu un kapitāla tirgus komisijas dati ir izmantoti Latvijas maksājumu bilances, banku un monetāro rādītāju raksturojumā. Valsts kases dati ir izmantoti valsts finanšu rādītāju raksturojumā.

Vāka dizains: SIA „Multineo”

Sagatavots iespiešanai un iespiests:

SIA „Multineo”

Duntes ielā 22/21, Rīga, LV-1005

Tālrunis/Fakss: 67399355

E-pasts: multineo@apollo.lv

ISSN 1407-4095

© Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija, 2009

Pārpublicēšanas un citēšanas gadījumā atsauce ir obligāta.

Godātais lasītāj!

Ekonomikas ministrijas speciālisti ir sagatavojuši kārtējo, jau trīsdesmito, *Ziņojumu par Latvijas tautsaimniecības attīstību*. Pirmais Ziņojums tika izdots 1994. gada septembrī, nākamie kopš 1995. gada – tradicionāli divreiz gadā jūnijā un decembrī. Tāpat kā iepriekšējos Ziņojumos, arī šajā vērtēts valsts ekonomiskais stāvoklis un reformu gaita, prognozētas tautsaimniecības attīstības perspektīvas.

2009. gada pirmajā pusē, saglabājoties pasaules finanšu problēmām, turpinājās Latvijas ekonomikas lejupslīde. IKP apjoms 2009. gada 1. ceturksnī bija par 18% mazāks nekā gadu iepriekš. Lejupslīde ir vērojama visā ES, t.sk. mūsu kaimiņvalstīs. Arī darba tirgu ir ietekmējusi vispārējā ekonomiskā lejupslīde, kā rezultātā samazinās pieprasījums pēc darbaspēka. Nodarbinātības valsts aģentūras dati liecina, ka 2009. gada jūnija beigās reģistrētā bezdarba līmenis ir sasniedzis 11,5% – reģistrēti vairāk nekā 129 tūkst. bezdarbnieku.

Nemot vērā globālās finanšu un ekonomikas krīzes padziļināšanos, Latvijas valdība rīkojas, lai stabilizētu un atdzīvinātu finanšu sistēmu, uzlabotu valsts pārvaldes efektivitāti, samazinot tās tēriņus. Ekonomikas ministrija augsta sākumā valdībā iesniegs Latvijas ekonomikas atveseļošanas plānu vidējam termiņam (līdz 2015. gadam), lai pārstrukturizētu tautsaimniecību, paaugstinot tās konkurētspēju, palielinātu produktivitāti un ražošanu ar augstu pievienoto vērtību.

Pašlaik ir spēkā Saeimā 2008. gada 12. decembrī apstiprinātā un 2009. gada 16. jūnijā aktualizētā *Latvijas ekonomikas stabilizācijas un izaugsmes atjaunošanas programma*, kurā ir nosprausti galvenie valdības rīcības virzieni:

- stingra un stabila monetārā politika, kas balstīta uz fiksētu nacionālās valūtas piesaisti vienotās Eiropas valūtai. Valdība veiks visu nepieciešamo, lai izpildītu Māstrihtas konverģences kritērijus, kas nodrošinātu eiro ieviešanu iespējami ātri – 2013. gadā;
- stingra fiskālā politika – valsts un pašvaldību tēriņu sabalansēšana ar ieņēmumu sniegtajām iespējām. Lai nodrošinātu turpmāku kopbudžeta deficīta mazināšanos, fiskālās konsolidācijas pasākumu rezultātā kā mērķis tiek izvirzīts 2011. gadā samazināt kopbudžeta deficītu līdz 3% no IKP. Programma paredz, ka konsolidētajam kopbudžetam, neieskaitot ar ES un citas ārvalstu finanšu palīdzības apguvi saistītos ieņēmumus un izdevumus, sākot no 2013. gada, jābūt sabalansētam vai ar pārpalikumu;
- Latvijas tautsaimniecībā (gan publiskajā sektorā – valsts pārvaldē un pakalpojumos, gan privātajā sektorā) nodarbināto atalgojuma līmeņa samazināšana – pieskaņošana tautsaimniecības produktivitātes sniegtajām iespējām.

Papildus darba samaksas un nodarbināto skaita samazinājumam publiskajā sektorā valdība rosinās izpratni un vienošanos ar privāto sektoru, lai veicinātu algu samērīgumu visās nodarbinātības jomās;

- valsts pārvaldes aparāta efektivizēšana, izglītības, veselības un citu publisko pakalpojumu sektoru reformas, samazinot un pārstrukturējot šajos sektoros nodarbinātos cilvēkresursus, ministriju un to padotībā esošo aģentūru darbības un skaita optimizēšana;
- darba tirgus elastības palielināšana, veicinot bezdarbnieku pārkvalificēšanos un atgriešanos darbā;
- ekonomikas konkurētspējas uzlabošana, koncentrējot ES struktūrfondu finansējumu, lai palielinātu atbalstu eksportspējīgām nozarēm un infrastruktūras projektiem. Vienlaicīgi valdība veic nepieciešamos pasākumus, lai vienkāršotu ES fondu administrēšanas procedūras, veicinot efektīvāku resursu izmantošanu un ātrāku finanšu līdzekļu apriti. Piesaistot ES struktūrfondu finansējumu, ir uzsāktas vairākas programmas, tādas kā *Jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde, Jaunu produktu un tehnoloģiju ieviešana ražošanā, Tehnoloģiju pārnese kontaktpunktu atbalsts, Biznesa inkubatori, Augstas pievienotās vērtības investīcijas*, kuras ir vērstas uz zināšanu ietilpīgas ekonomikas veicināšanu, tas ir, zināšanu un tehnoloģiju pārnese veicināšanu ražošanā, lai nodrošinātu augstākas pievienotās vērtības produkcijas ražošanu;
- administratīva sloga komersantiem samazināšana, jo īpaši attiecībā uz maziem un vidējiem uzņēmumiem, vienkāršojot nodokļu administrēšanas, nekustamā īpašuma reģistrēšanas, būvniecības atļauju saņemšanas procesus, kā arī veicinot plašāku valsts integrēto informācijas sistēmu lietojumu komunikācijā starp iestādēm un uzņēmumiem. Vienlaicīgi valsts un pašvaldības veic pasākumus, lai veicinātu uzņēmējdarbības attīstību un atvieglotu uzņēmējdarbības reģistrēšanas un licencēšanas procedūras. Lai uzlabotu uzņēmumu maksātspējas un likvidēšanas procesus, valdība ir sagatavojusi grozījumus Maksātspējas likumā;
- finanšu sektora stabilizācija – valsts atbalsta sniegšana kredītiestāžu uzticamības un darbības spēju stiprināšanai līdz ar kredītiestāžu pastiprinātu uzraudzību;
- sociālās aizsardzības pasākumu saglabāšana sociālās spriedzes mazināšanai.

Latvijas ekonomikas stabilizācijas un izaugsmes atjaunošanas programma kopumā paredz Latvijas ekonomikā uzņēmējdarbības atbalsta veidā iepludināt

600-700 milj. latu. Reāli darbību jau ir uzsākuši vairāki finanšu instrumenti. Pirmkārt, ir pieejami aizdevumi komersantu konkurētspējas uzlabošanai, kur kopējais finansējums ir 202 miljoni latu. Finanšu instrumentu ievieš Latvijas Hipotēku un zemes banka, un aizdevumi ir pieejami. Otrkārt, uzņēmēji var saņemt garantijas konkurētspējas uzlabošanai. Finanšu instrumentu ievieš Latvijas Garantiju aģentūra. Līdz jūnija beigām LGA apstiprināti pieteikumi par 25 milj. latu. Vēl plānots ieviest – valsts galvojumus par komersantu kredītiem, atbalstu riska kapitālam un tehnoloģiju pārnesei, augsta riska aizdevumu programmai, pašnodarbinātības un uzņēmējdarbības uzsākšanai.

Būtisks ekonomikas atjaunošanas instruments ir no 1. jūnija ieviestā eksportkredīta garantiju sistēma. Tāpat reāli sākusi darboties aprīļa vidū palaistā daudzdzīvokļu māju siltināšanas programma, kas tiek īstenota ar Eiropas Savienības struktūrfondu atbalstu.

2009. gads Latvijas tautsaimniecības struktūrā izraisīs izmaiņas, kas parādīs mūsu valsts un uzņēmēju spēju pieņemt jaunus izaicinājumus un atrast jaunus risinājumus izaugsmes nodrošināšanai. Ekonomikas ministrija rūpīgi sekos, kā tiks īstenots *Pasākumu plāns uzņēmējdarbības vides uzlabošanai*, apgūts Eiropas Savienības struktūrfondu programmu ietvaros pieejamais finansējums un sniegts valsts atbalsts uzņēmējiem.

Latvijas rūpniecības uzņēmumu stāvoklis būs atkarīgs no situācijas tradicionālajos eksporta tirgos, kā arī no uzņēmēju spējas apgūt jaunus tirgus, tāpēc īpaša uzmanība tiks veltīta eksporta atbalstam. Tas noteikti atspoguļosies jau manis pieminētajā Latvijas ekonomikas atveseļošanas plānā. Tas būs balstīts uz prioritāro tautsaimniecības nozaru noteikšanu un valsts atbalsta instrumentiem šīm nozarēm. Iecerēts, ka minētais plāns reāli varētu sākt darboties jau šogad.

Lai sasniegtu izvirzītos mērķus, turpināsim dialogu ar mūsu sociālajiem partneriem – uzņēmējiem un viņus pārstāvošajām nevalstiskajām organizācijām. Tikai tādā veidā ilgtermiņa skatījumā ir iespējams nodrošināt ilgtspējīgu izaugsmi.

Ziņojumā Jūs atradīsiet informāciju gan par galveno ekonomisko un sociālo rādītāju un tautsaimniecības nozaru attīstību un ārējo ekonomisko vidi, gan arī par valdības ekonomisko politiku izaugsmes un nodarbinātības veicināšanai, ārējās tirdzniecības politiku, Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda izmantošanu, inovāciju un uzņēmējdarbības politiku un citām ekonomiskajām reformām. Nobeigumā Ziņojuma autori dod rekomendācijas valsts ekonomiskās politikas pilnveidošanai.

Ne visus Ziņojumā aplūkotos jautājumus ir vērtējis Ministru kabinets, tāpēc daudzi spriedumi par valsts ekonomisko attīstību un priekšlikumi par turpmāko rīcību atspoguļo tikai Ekonomikas ministrijas speciālistu viedokli.

Ceru, ka Ziņojums noderēs ekonomistiem, uzņēmējiem, visiem, kurus interesē Latvijas tautsaimniecības attīstības problēmas, un rosinās valsts institūciju, dažādu organizāciju un interešu grupu pārstāvju un citu interesentu domu apmaiņu.

Pateicos Ziņojuma autoriem par veikumu!

2009. gada jūnijs

Artis Kampars,
ekonomikas ministrs

SATURA RĀDĪTĀJS

Saīsinājumi, mērvienības un nosacītie apzīmējumi	7
1. Ekonomiskais stāvoklis: īss kopsavilkums	9
2. Pasaules ekonomikas attīstība	12
3. Izaugsme	14
3.1. Iekšzemes kopprodukta dinamika un kopējais pieprasījums	14
3.1.1. Attīstības tendences	14
3.1.2. Privātais un valsts patēriņš	15
3.1.3. Investīcijas	16
3.1.4. Eksports un imports	18
3.2. Nozaru ieguldījums	22
3.2.1. Tautsaimniecības struktūra	22
3.2.2. Apstrādes rūpniecība	24
3.2.3. Enerģētika	38
3.3. Prognozes	39
3.4. Reģionu attīstība	41
4. Makroekonomiskā stabilitāte	44
4.1. Valsts finanses	44
4.1.1. Fiskālā politika un valsts parāds	47
4.1.2. Budžeta ieņēmumi	50
4.1.3. Budžeta izdevumi	46
4.2. Cenas	52
4.2.1. Privātā patēriņa cenas	52
4.2.2. Ražotāju cenas	54
4.3. Maksājumu bilance	55
4.3.1. Tekošais konts	55
4.3.2. Finanšu plūsmas	57
4.3.3. Ārvalstu tiešās investīcijas	58
4.4. Finanšu un kapitāla tirgi	61
4.4.1. Monetārā politika un valūtas maiņas kurss	61
4.4.2. Tirgus struktūra un attīstība	62
4.4.3. Noguldījumi un kredīti	59
5. Darba tirgus	69
5.1. Nodarbinātība un bezdarbs	69
5.2. Nodarbinātības politika	71

6. Ekonomiskā politika un struktūrpolitikas prioritātes	74
6.1. Latvijas nacionālā Lisabonas programma	74
6.2. Latvijas iekļaušanās ES ekonomiskajā un struktūrpolitikā	77
6.2.1. Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda izmantošana	77
6.2.2. Ārējās tirdzniecības politika	82
6.2.3. Eiropas Savienības iekšējais tirgus	87
6.3. Nozaru attīstības politikas	88
6.3.1. Rūpniecības politika	88
6.3.2. Enerģētikas politika	90
6.3.3. Būvniecības politika	91
6.3.4. Tūrisma politika	93
6.4. Uzņēmējdarbības vide	95
6.5. Inovācija un jaunās tehnoloģijas	97
6.6. Informācijas sabiedrība	99
6.7. Mazie un vidējie komersanti	102
6.8. Konkurences politika	106
6.9. Sabiedrisko pakalpojumu regulēšana	109
6.10. Eksporta veicināšanas politika	111
6.11. Patērētāju tiesību aizsardzība un tirgus uzraudzība	112
6.12. Kvalitātes nodrošināšana	117
6.12.1. Kvalitātes struktūrpolitika	117
6.12.2. Akreditācija, standartizācija, metroloģija,.....	118
6.13. Privatizācija	121
6.14. Valsts un privātā partnerība	125
6.15. Ekonomikas ministrijas konsultatīvās padomes	127
6.15.1. Tautsaimniecības padome	127
6.15.2. Mazo un vidējo komersantu un amatniecības padome	128
7. Rekomendācijas	130

SAĪSINĀJUMI, MĒRVIENĪBAS UN NOSACĪTIE APZĪMĒJUMI

Saīsinājumi

ACTA	preču pretviltošanas tirdzniecības nolīgums <i>Anti-Counterfeiting Trade Agreement</i>	LGA	Latvijas Garantiju aģentūra
ĀIPL	Ārvalstu investoru padome Latvijā	LHZB	Latvijas Hipotēku un zemes banka
AS	akciju sabiedrība	LIAA	Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra
ASV	Amerikas Savienotās Valstis	LM	Labklājības ministrija
ĀTI	ārvalstu tiešās investīcijas	LVS	Latvijas Standarts
BTL	Brīvās tirdzniecības līgums	MK	Ministru kabinets
CSP	Centrālā statistikas pārvalde	MVK	mazie un vidējie komersanti
DP	darbības programma	MVKAP	Mazo un vidējo komersantu Amatniecības padome
EEZ	Eiropas Ekonomikas zona	NSID	Nacionālais stratēģiskais ietvardokuments
EIV	Eiropas Investīciju fonds	NVA	Nodarbinātības valsts aģentūra
EK	Eiropas Komisija	NVO	nevalstiskās organizācijas
EKS	Eiropas kontu sistēma	NVS	Neatkarīgo Valstu Savienība
EM	Ekonomikas ministrija	PCI	patēriņa cenu indekss
ERAF	Eiropas Reģionālais attīstības fonds	PTAC	Patērētāju tiesību aizsardzības centrs
ES	Eiropas Savienība	PTO	Pasaules Tirdzniecības organizācija
ES SF	Eiropas Savienības struktūrfondi	PVN	pievienotās vērtības nodoklis
ES-15	Eiropas Savienība pirms 2004. gada 1. maija paplašināšanās	RFB	Rīgas Fondu birža
ES-27	Eiropas Savienība pēc 2007. gada 1. janvāra paplašināšanās	SIA	sabiedrība ar ierobežotu atbildību
ESF	Eiropas Sociālais fonds	SOLVIT	Eiropas Savienības koordinācijas centru tīkls iekšējā tirgus problēmu risināšanai
EVP	Eksporta veicināšanas programma	SVF	Starptautiskais Valūtas fonds
FKTK	Finansu un kapitāla tirgus komisija	TEC	termoelektrocentrāle
HES	hidroelektrostacija	TSP	Ekonomikas ministrijas Tautsaimniecības padome
IIN	iedzīvotāju ienākuma nodoklis	ULC	produkcijas vienības darbaspēka izmaksas
IKP	iekšzemes kopprodukts	VAS	valsts akciju sabiedrība
IKT	informācijas un komunikāciju tehnoloģijas	VID	Valsts ieņēmumu dienests
ISPA	Eiropas Savienības pirmsiestāšanās finansu instruments, kas orientēts uz liela apjoma vides un transporta infrastruktūras projektu finansiālu atbalstīšanu (<i>Instrument for the Structural Policies for Pre-accession</i>)	VKM II	Eiropas valūtas kursa mehānisms
KF	Kohēzijas fonds	VPD	Vienotais programmdokuments
KP	Konkurences padome	VPP	valsts un privātā partnerība
LATAK	Latvijas Nacionālais akreditācijas birojs		

Valstu saīsinājumi

AT	Austrija	IE	Īrija
BE	Beļģija	IT	Itālija
BG	Bulgārija	LT	Lietuva
CZ	Čehija	LU	Luksemburga
CY	Kipra	LV	Latvija
DE	Vācija	MT	Malta
DK	Dānija	NL	Nīderlande
EE	Igaunija	PL	Polija
EL	Grieķija	PT	Portugāle
ES	Spānija	RO	Rumānija
EU	ES-27 valstis	SE	Zviedrija
FI	Somija	SI	Slovēnija
FR	Francija	SK	Slovākija
HU	Ungārija	UK	Lielbritānija

Mērvienības

EUR, EURO	eiro, oficiālā Eiropas Savienības naudas vienība	SDR	Pasaules valūtu grozs, Starptautiskā Valūtas fonda norēķinu vienība
Ls, LVL	lats		

Nosacītie apzīmējumi

–	parādība nav konstatēta	...	trūkst datu vai tie ir apšaubāmi
---	-------------------------	-----	----------------------------------

1. EKONOMISKAIS STĀVOKLIS: ĪSS KOPSAVILKUMS

Laika periodā no 2005.-2007. gadam Latvijā bija vērojama strauja izaugsme, pieaugot IKP ik gadu vidēji par 11%. Augstos izaugsmes tempus nodrošināja galvenokārt iekšējais pieprasījums, kas balstījās lielā mērā uz nozīmīgu ārējā kapitāla ieplūdi. Būtiski pieauga kā privātais patēriņš, tā investīcijas. Mazāka loma izaugsme bija eksporta palielinājumam.

2008. gadā IKP apjoms samazinājās par 4,6%. Ekonomiskās situācijas pasliktināšanos 2008. gadā noteica kā iekšējie (iekšējā pieprasījuma stimulu pavājināšanās), tā ārējie (globālās izaugsmes tempu samazināšanās) ekonomiku ietekmējošie procesi. 1. ceturksnī IKP apjoms, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, nedaudz pieauga (par 0,5%), bet jau 2. ceturksnī tas saruka – par 1,9%. Pasaules finanšu problēmām pastiprinoties, lejupslīdes tempi Latvijā 2008. gada otrajā pusē paātrinājās. Divos nākamajos ceturkšņos IKP apjoms jau bija krietni zem 2007. gada atbilstošo ceturkšņu līmeņa (attiecīgi par 5,2% un 10,3%).

2009. gada pirmajā pusē, saglabājoties pasaules finanšu problēmām, turpinās Latvijas ekonomikas lejupslīde. IKP apjoms 2009. gada 1. ceturksnī bija par 18% mazāks nekā pirms gada. Lejupslīde ir vērojama visā ES, t.sk. kaimiņvalstīs, kurās š.g. 1. ceturksnī arī bija būtisks IKP samazinājums (Lietuvā – par 13,6% un Igaunijā – par 15,1%). Kopumā ES 2009. gada 1. ceturksnī izlaides apjomi saruka par 4,7%, salīdzinot ar 2008. gada 1. ceturksni, t.sk. Vācijā – par 6,7%, Zviedrijā – par 6,6%, Itālijā – par 6,5% un Francijā – par 3,1%. Atsevišķās valstīs (piemēram, Polijā un Grieķijā) 2009. gada 1. ceturksnī bija vērojama neliela izaugsme, tomēr pieauguma tempi kopš 2008. gada vidus ir ievērojami samazinājušies. Lejupslīde turpinās arī ASV ekonomikā. 2009. gada 1. ceturksnī IKP samazinājās par 2,5%, salīdzinot ar 2008. gada 1. ceturksni. Savukārt Japānā šajā pašā laika posmā izlaide samazinājās par 8,8 procentiem.

Latvijā 2008. gadā un 2009. gada 1. ceturksnī IKP samazinājums ir bijis vislielākais ES. Tas ir saistīts ar lielo maksājumu bilances tekošā konta deficīta izveidošanos iepriekšējos straujās izaugsmes gados un līdz ar to Latvijas ekonomikas ievainojamības palielināšanos. Tagad, izsīkstot finanšu ieplūdei, notiek straujš privātā patēriņa un investīciju samazinājums un būtiskas ekonomikas korekcijas, kas izpaužas kā preču un pakalpojumu eksporta un importa bilances uzlabošanās vienlaikus ar ekonomisko aktivitāšu kritumu, samazinoties iekšējam pieprasījumam.

Tas uzskatāmi atspoguļojas iekšējā pieprasījuma dinamikā, kas turpina strauji samazināties: **iekšējais pieprasījums 2009. gada 1. ceturksnī bija par 19,7% mazāks nekā 2008. gada attiecīgajā ceturksnī** (salīdzinājumam 2008. gada 4. ceturksnī

kopējais iekšzemes pieprasījums saruka par 15,9%, salīdzinot ar 2007. gada 4. ceturksni).

Privātais patēriņš 2009. gada 1. ceturksnī bija par 17,4% mazāks nekā iepriekšējā gada 1. ceturksnī. Valsts budžeta izdevumu samazinājums, mājāsaimniecību kredītešanas procesa apstāšanās, darba algas samazinājums un bezdarba pieaugums norāda uz to, ka privātais patēriņš turpinās kristies.

Vēl straujāk 2009. gada 1. ceturksnī samazinājās investīcijas pamatlīdzekļos (kritums par 34,1%), kas joprojām lielā mērā saistīts ar būtisku aktivitāšu mazināšanos nekustamā īpašuma tirgū. Investīcijas pamatlīdzekļos 2009. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, būtiski saruka visā ES, piemēram Lietuvā – par 37,1% un Zviedrijā – par 14,3%. Samazinoties uzņēmumu peļņai, kredītiem sadārdzinoties un kļūstot grūtāk pieejamiem, kā arī pastāvot zemam konfidences līmenim, ir sagaidāms, ka uzņēmēji turpinās samazināt investīcijas. Savukārt valsts sektora investīcijas tiek samazinātas, ierobežojot budžeta izdevumus.

2009. gada 1. ceturksnī valsts patēriņa apjoms bija par 1,2% mazāks nekā 2008. gada 1. ceturksnī. Tas ir pirmais ceturksnis pēdējo gadu laikā, kad valsts patēriņš ir samazinājies. Jūnijā būtiski samazinot 2009. gada budžeta izdevumus, paredzams, ka gada otrajā pusē valsts patēriņa apjoms samazināsies vēl straujāk.

Iekšējā pieprasījuma samazināšanās dēļ ir sarukusi ārējā nesabalansētība. 2006. gada 4. ceturksnī Latvijas maksājumu bilances tekošā konta deficīts bija 27,2% pret IKP, 2009. gada 1. ceturksnī jau bija tekošā konta pārpalikums 1,1% apmērā no IKP.

Izteikti negatīvā Latvijas tirdzniecības bilance sāka uzlaboties 2007. gada 4. ceturksnī, samazinoties importam un palielinoties eksportam. Šī tendence turpinājās arī 2008. gadā, galvenokārt būtiskā importa samazinājuma dēļ. Savukārt ienākumi no eksporta 2008. gadā palielinājās lielā mērā cenu pieauguma, nevis apjomu izmaiņu dēļ.

Kopumā Latvijas preču un pakalpojumu eksporta apjomi 2008. gadā saruka par 1,3%, savukārt imports samazinājās daudz straujāk – par 13,6%. Sarūkot ārējam pieprasījumam un palielinoties protekcioņismam eksporta tirgos, preču eksports turpina sarukt: 2009. gada 1. ceturksnī tas ir samazinājies par 25,7%, salīdzinot ar 2008. gada 1. ceturksni. Strauji samazinājās arī preču imports, – 2009. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar 2008. gada 1. ceturksni, par 36,6 procentiem.

Vienlaikus ar maksājumu bilances tekošā konta stāvokļa uzlabošanos pasliktinās finanšu konta bilance, it īpaši pēdējos divos ceturkšņos. To lielā mērā noteica komercbanku piesaistīto ārvalstu finanšu līdzekļu

apjoma būtisks samazinājums. Samazinājušās arī ārvalstu tiešo investīciju plūsmas. Kopš 2008. gada otrā pusgada ārvalstu kapitāla ieplūde strauji samazinās, bet

2009. gada 1. ceturksnī finanšu konta bilance ir negatīva, liecinot par kapitāla aizplūšanu, kā rezultātā pēdējos trīs ceturkšņos rezerves aktīvi samazinās.

1.1. tabula

Latvija: ekonomiskās attīstības pamatrādītāji

	2005	2006	2007	2008	2009 p
(pieaugums pret iepriekšējo gadu, procentos)					
Iekšzemes kopprodukts	10,6	12,2	10,0	-4,6	-18,0
Privātais patēriņš	11,2	21,2	14,8	-11,0	-21,0
Valsts patēriņš	2,7	4,9	3,7	1,5	-9,5
Kopējā pamatkapitāla veidošana	23,6	16,4	7,5	-13,2	-24,0
Eksports	20,2	6,5	10,0	-1,3	-12,0
Imports	14,8	19,4	14,7	-13,6	-29,0
Patēriņa cenas	6,7	6,5	10,1	15,4	2,8
(procentos pret iekšzemes kopproduktu, ja nav norādīts citādi)					
Vispārējās valdības sektora bilance	-0,4	-0,5	-0,4	-4,0	-9,0
Vispārējās valdības parāds	12,4	10,7	9,0	19,5	30,0
Maksājumu bilances tekošais konts	-12,5	-22,5	-22,5	-12,6	2,0
Gada laikā saņemtās ārvalstu tiešās investīcijas Latvijā	4,5	8,1	7,0	4,0	0,5
Nodarbinātības līmenis (nodarbināto iedzīvotāju īpatsvars % no iedzīvotāju kopskaita, 15-64 gadi)	63,4	66,3	68,4	68,6	64,0
Bezdarba līmenis (darba meklētāju īpatsvars % no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem, 15-74 gadi)	8,7	6,8	6,0	7,5	15,7

p – prognoze

2009. gada sākumā izlaides samazinājums bija vērojams visās tautsaimniecības pamatnozarēs. Visbūtiskāk ekonomiskās aktivitātes kritās tirdzniecībā, apstrādes rūpniecībā un būvniecībā.

Izlaides samazinājumu apstrādes rūpniecībā nosaka gan iekšējā pieprasījuma kritums, gan Latvijas ražotāju eksporta iespēju sašaurināšanās, mazinoties ārējam pieprasījumam. Nozares ražošanas apjoms 2009. gada janvārī-maijā bija par 24,7% mazāks nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā. Izlaides sašaurināšanās ir vērojama visās apstrādes rūpniecības apakšnozarēs. Būtiskākie ražošanas apjomu samazinājumi ir vieglajā rūpniecībā, elektrisko un optisko iekārtu, transportlīdzekļu, kā arī mašīnu un iekārtu ražošanā. Savukārt mazāki krituma tempi ir vērojami pārtikas rūpniecībā un kokapstrādē. Apstrādes rūpniecības realizācijas apjomi vietējā tirgū 2009. gada 5 mēnešos samazinājās par 29,4%, savukārt eksportētās produkcijas apjomi par 22%. Realizācijas apjomi ievērojami ir samazinājušies visās apstrādes rūpniecības nozarēs.

2009. gada 1. ceturksnī būvniecības produkcijas apjomi salīdzinājumā ar 2008. gada 1. ceturksni samazinājās par 28,2%. Ēku būvniecības apjomi sarukuši par 42,7%, turpretim inženierbūvju būvniecības apjomi palielinājušies par 7,5 procentiem.

Turpinās mazumtirdzniecības apgrozījuma samazinājums. Šī gada piecos mēnešos, salīdzinot ar 2008. gada janvārī-maiju, kopējais mazumtirdzniecības

apgrozījums kritās par 26%, īpaši samazinoties ilglietojuma preču tirdzniecības apgrozījumam.

Kā rāda konjunktūras apsekojumu rezultāti, **nedaudz ir pieaudzis uzņēmēju optimisms attiecībā uz ekonomiskās situācijas novērtējumu un turpmākās izaugsmes iespējām.** Latvijas ekonomikas sentimenta indikators zemāko punktu sasniedza 2009. gada martā (52,0), savukārt jūnijā sentimenta indikators bija 58,2 punkti. Konfidences rādītāji uzlabojas arī citās Eiropas Savienības dalībvalstīs.

Sarūkot iekšējam pieprasījumam un mazinoties piedāvājuma puses faktoru ietekmei, **kopš 2008. gada vidus patēriņa cenu pieauguma tempi pakāpeniski mazinās.** 2009. gada janvārī-jūnijā patēriņa cenu līmenis ir pieaudzis par 2,1%, salīdzinot ar 2008. gada decembri, – tas ir par 7 procentpunktiem mazāk nekā attiecīgajā periodā iepriekšējā gadā. Tādējādi sešos mēnešos 12 mēnešu inflācija ir samazinājusies līdz 3,4% (2008. gada decembrī tā bija 10,5%). Sagaidāms, ka nākamajos mēnešos inflācija turpinās samazināties un jau rudenī 12 mēnešu inflācija būs negatīva. Arī 2010. gadā ir gaidāma deflācija, un gada laikā cenas var samazināties vēl par dažiem procentiem.

Situācija globālajā finanšu tirgū ir negatīvi ietekmējusi Latvijas finanšu sektoru. Naudas resursu sadārdzināšanās dēļ ir samazinājušies kreditēšanas apjomi, savukārt naudas līdzekļu

ierobežota pieejamība mazina mājsaimniecību patēriņu un vājina uzņēmumu attīstības iespējas. Latvijas ekonomikā ienākošo finanšu plūsmu izsīkšana atstāj negatīvu ietekmi arī uz valsts kopbudžeta ieņēmumiem.

Konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi 2009. gada piecos mēnešos bija 2047,4 milj. latu, kas ir par 16,9% mazāk nekā 2008. gada piecos mēnešos, ko pamatā noteica valsts pamatbudžeta nodokļu ieņēmumu samazinājums par 289,7 milj. latu. Konsolidētā kopbudžeta izdevumi 2009. gada piecos mēnešos bija 2385,2 milj. latu, kas ir par 195,1 milj. latu jeb 8,9% vairāk nekā 2008. gada piecos mēnešos. 2009. gada janvārī-maijā konsolidētajā kopbudžetā finansiālais deficīts bija 337,8 milj. latu apmērā, ko pamatā noteica deficīts valsts budžetā.

Turpina samazināties nodokļu ieņēmumi. 2009. gada piecos mēnešos nodokļu ieņēmumi bija 1540,5 milj. latu, kas ir par 436,7 milj. latu jeb 22,1% mazāk nekā 2008. gada atbilstošajā periodā. Būtiskākais samazinājums latu izteiksmē ir pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumiem.

2009. gada sākumā turpina samazināties izsniegto kredītu pieauguma tempi. Šī tendence vērojama, sākot ar 2007. gada otro pusi. Šī gada maija beigās kopējo izsniegto kredītu apjoms pret iepriekšējā gada maiju ir pieaudzis vairs tikai par 1,6%. Salīdzinājumam 2008. gada maija beigās kredītu atlikumi gada laikā bija auguši par 22,2%. Kreditēšanas dinamika palēnināšanos galvenokārt noteica izsniegto hipotēku kredītu samazināšanās. To atlikums 2009. gada maijā bija tikai par 0,9% lielāks nekā pirms gada, savukārt 2009. gada maija beigās, salīdzinot ar 2008. gada maiju, industriālo un komerc kredītu pieaugums sastādīja 1,9 procentus.

Ekonomisko aktivitāšu samazinājums arvien vairāk sāk ietekmēt nodarbinātības rādītājus. Nodarbinātība sāka samazināties 2008. gada 4. ceturksnī, kad nodarbināto iedzīvotāju skaits samazinājās par 5,5%, salīdzinot ar 2007. gada 4. ceturksni. 2009. gada pirmajā pusē, mazinoties ekonomiskajām aktivitātēm, nodarbināto iedzīvotāju skaits turpināja sarukt – 1. ceturksnī nodarbināti bija 1046,7 tūkst. cilvēku jeb par 8% mazāk nekā 2008. gada 1. ceturksnī.

Reģistrētais bezdarba līmenis 2008. gada beigās sasniedza 7%, kas bija par 2,1 procentpunktu vairāk nekā 2007. gada beigās. 2009. gada pirmajā pusē turpināja strauji palielināties reģistrēto bezdarbnieku skaits. NVA dati liecina, ka 2009. gada jūnija beigās reģistrētais bezdarba līmenis ir sasniedzis 11,5% – reģistrēti vairāk nekā 129 tūkst. bezdarbnieku. Tomēr, saskaņā ar *Eurostat* aprēķiniem, harmonizētais bezdarba līmenis 2009. gada maijā sasniedza 16,3%, kas ir viens no lielākajiem rādītājiem ES valstīs.

Latvijas tautsaimniecības atveseļošanās turpmākajos gados būs lielā mērā atkarīga no tā, cik ātri atgūsies pasaules finanšu sistēma un galvenās Latvijas ārējās tirdzniecības partnervalstis. Šajā jautājumā pasaules ekonomistu vidū pastāv diezgan liela nenoteiktība, it īpaši par krīzes dziļumu. Regulāri tiek mainītas izaugsmes prognozes, samazinot izaugsmes rādītājus 2009. un 2010. gadam. Vairums ekonomikas ekspertu (SVF, PB, Eiropas Komisijas u.c.) prognozē, ka izeja no recesijas varētu sākties ne ātrāk kā 2010. gada otrajā pusē, ja stabilizēsies situācija finanšu tirgos vismaz līdz 2009. gada beigām.

Nemot to vērā, **Ekonomikas ministrija prognozē IKP samazinājumu 2009. gadā par 18%.** Nozaru griezumā 2009. un 2010. gadā visbūtiskāk samazināsies būvniecības izlaide. Ir sagaidāms liels tirdzniecības pakalpojumu un apstrādes rūpniecības samazinājums. Vismazāk lejupeļšis skars transporta un sakaru pakalpojumus.

Neraugoties uz situācijas uzlabošanos 2010. gada otrajā pusē, **2010. gadā saglabāsies negatīvi IKP izaugsmes tempi. Latvijas ekonomiskā izaugsme var atsākties 2011. gadā,** un tā būs cieši saistīta ar ekonomisko aktivitāšu pakāpenisku pieaugumu mūsu preču un pakalpojumu eksporta partnervalstīs, it īpaši ES valstīs.

Kopumā darba tirgū atkopšanās gaidāma par gadu vēlāk nekā ekonomikas izaugsme, jo tā balstīsies uz produktivitātes, nevis nodarbināto skaita pieaugumu un sociālās problēmas, kas saistītas ar zemo nodarbinātību, būs aktuālas nākamajos 3-4 gados. Straujākais darbspēka pieprasījuma samazinājums ir gaidāms 2009. un 2010. gadā. Tiek prognozēts, ka 2009. gadā nodarbināto skaits samazināsies visās nozarēs. Rezultātā bezdarbnieku skaits, salīdzinot ar 2008. gadu, pieaugs 2 reizes. Tādējādi bezdarba līmenis 2009. gadā varētu būt vidēji 14%, bet 2010. gadā vidēji no 14-15% no ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaita. Bezdarba samazināšanās gaidāma tikai 2011. gadā, kad bezdarba līmenis saruks līdz 11-14% no ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaita.

Ekonomikas attīstību 2009. un 2010. gadā var ietekmēt vairāki riski. Pastāv iespēja, ka ārējais pieprasījums kā globālās finanšu krīzes sekas ir vēl dziļāks nekā šobrīd prognozē Eiropas Komisija un citas starptautiskās organizācijas, jo pasaulē joprojām valda liela neskaidrība par turpmāko attīstību un finanšu krīzes ietekmes apmēriem uz reālo sektoru.

2. PASAULES EKONOMIKAS ATTĪSTĪBA¹

Finanšu krīze un ekonomisko aktivitāšu samazināšanās ir nopietni skārusi visas pasaules valstis. Attīstīto valstu tautsaimniecības ir pieredzējušas vēl nebijušu recesiju – 2008. gada 4. ceturksnī reālais IKP samazinājās vairāk nekā par 7%. Līdzīgi samazinājumi gaidāmi arī 2009. gadā.

ASV tautsaimniecība visvairāk cieta finanšu krīzes un mājokļu sektora sarūkuma dēļ, savukārt Rietumeiropas un Āzijas valstis īpaši ietekmēja pasaules tirdzniecības sašaurināšanās, kā arī pieaugošās finanšu resursu pieejamības problēmas un hipotekārā krīze.

2.1. tabula

Iekšzemes kopprodukta pieaugums
(procentos pret iepriekšējo gadu)

	2007	2008	2009 p	2010 p
Pasaule tai skaitā:	5,2	3,2	-1,3	1,9
ASV	2,0	1,1	-2,8	0,0
Japāna	2,4	-0,6	-6,2	0,5
ES	3,1	1,1	-4,0	-0,3
tai skaitā:				
Eiropas valstis	2,7	0,9	-4,2	-0,4
Lielbritānija	3,0	0,7	-4,1	-0,4
NVS	8,6	5,5	-5,1	1,2
Ķīna	13,0	9,0	6,5	7,5

Avots: "The World Economic Outlook April 2009", International Monetary Fund; p – prognoze

Attīstības valstu tautsaimniecības tāpat kā attīstītās valstis īpaši smagi ietekmē finanšu krīze. 2008. gada pēdējā ceturksnī izaugsme vidēji šajās valstīs bija negatīva – par 4%. Zaudējumus radīja finanšu un tirdzniecības sektori. Āzijas valstis vairāk ietekmēja ārējā pieprasījuma samazinājums, bet Eiropas un NVS valstis – ārvalstu kapitāla plūsmu apsīkšana.

Līdz ar globālās izaugsmes atdzišanu būtiski ir samazināties inflācijas spiediens. Preču cenas strauji pazeminājās, kas rada īpaši lielus ienākumu zaudējumus kā Tuvo Austrumu un NVS valstu tautsaimniecībām, tā arī daudzām eksportētājvalstīm Latīņamerikā un Āfrikā. Tajā pašā laikā, padziļinoties stagnācijai, samazinās darba samaksas pieauguma tempi un peļņa, līdz ar to kopējā 12 mēnešu inflācija attīstītajās valstīs 2009. gada sākumā ir nokritusies zem 1% robežas.

Atbilstoši SVF prognozēm finanšu tirgu stabilizācijas process būs ilgāks nekā prognozēts iepriekš, neskatoties uz striktiem politiskiem lēmumiem. Tādējādi spriedze iepriekš stabilajos

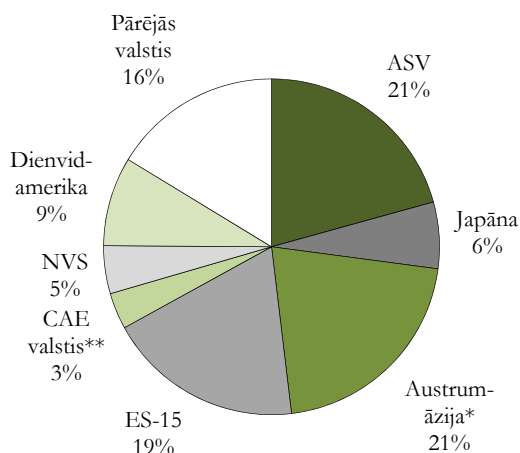
finanšu tirgos saglabāsies līdz vismaz 2010. gada otrajai pusei, noskaidrojoties slikto aktīvu zaudējumu apmēriem. Valsts kapitāla injekcijas ļaus risināt maksātspējas problēmas, mazinot darījumu partneru risku un tirgus nestabilitāti un atjaunojot tirgus likviditāti. Kopumā privātā sektora kreditēšana attīstītajās valstīs samazināsies 2009. gadā un nepieaugs 2010. gadā. Savukārt jaunattīstības un attīstības valstīm šajos gados piekļuve ārējam finansējumam būs ļoti ierobežota un tā atjaunosies ļoti lēni un pakāpeniski.

Tādējādi globālās izaugsmes perspektīvas tiek vērtētas kā īpaši neskaidras. Pastāv uzskats, ka valstu ekonomiskās politikas var būt nepietiekami aktīvas, lai aplāpētu negatīvās tendences finanšu tirgos un reālā ekonomikā, ņemot vērā ierobežoto un nepietiekamo valsts atbalstu.

2.1. attēls

Pasaules IKP sadalījums pa valstu grupām 2008. gadā

(struktūra, IKP pēc pirktpējas paritātes vienībām)

Avots: "The World Economic Outlook April 2009", International Monetary Fund.

* Ķīna, Dienvidkoreja, Malaizija, Singapūra, Taizeme, Filipīnas

** Albānija, Bosnija un Hercegovina, Bulgārija, Horvātija, Čehija, Igaunija, Ungārija, Latvija, Lietuva, Maķedonija, Malta, Polija, Rumānija, Serbija, Melnkalne, Slovākija, Slovēnija, Turcija

Attīstītām valstīm tiek prognozēta samērā dziļa recesija. Pēc ļoti negatīviem 1. ceturkšņa rezultātiem 2009. gadam kopumā tiek prognozēta mērenāka lejupslīde, kam pamatā būs fiskālo stimulu atbalsts, kā arī tas, ka krājumu samazinājums būs lēnāks. 2010. gadā izlaide pakāpeniski pieaugs, tomēr joprojām nesasniedzot pilnu potenciālu, kas nozīmē, ka bezdarbs varētu pieaugt pat virs 9% līmeņa.

¹ Sadaļas sagatavošanā ir izmantots Starptautiskā Valūtas fonda izdevums "World Economic Outlook"

ASV un Lielbritānijā saglabāsies ierobežota kredītu pieejamība, kas tiešā mērā ietekmēs finanšu sektoru, hipotekāro tirgu, kā arī mājsaimniecību patēriņu.

Eiropas valstis, iespējams, izjutīs vēl dziļāku recesiju nekā ASV, ko noteiks krass eksporta sarukums un arvien vairāk sarūkošs iekšzemes pieprasījums. Japānas ekonomikas lejupslīde ir īpaši smaga, kas galvenokārt ir saistīta ar ārējā pieprasījuma samazinājumu un mazām investīcijām pamatlīdzekļos.

Jaunattīstības un attīstības valstu grupā vidējā izaugsme joprojām var saglabāties pozitīva – 2009. gadā par 1,6%, un 2010. gadā tā jau varētu

sasniegt 4%. Tomēr atsevišķās valstīs 2009. gadā tiek prognozēta negatīva izaugsme. Lielākā lejupslīde var būt NVS valstīs sakarā ar ievērojamo kapitāla aizplūšanu un eksporta ieņēmumu sarukumu. Austrumeiropas valstis pašlaik cenšas pielāgoties ārējā finansējuma samazinājumam, kā arī ārējā pieprasījuma kritumam no Rietumeiropas puses. Austrumāzijas eksportētājvalstis tāpat kā Japāna cieš no straujā rūpniecības preču eksporta krituma. Izaugsme Ķīnā un Indijā tiek prognozēta pozitīva, kaut arī krietni samazinātos tempos, galvenokārt joprojām augstā iekšzemes pieprasījuma dēļ.

Lai gan ir pieliktas lielas pūles un ieguldīti resursi finanšu sistēmas atveseļošanai, izmantojot makroekonomikas politikas sviras, lai atbalstītu kopējo pieprasījumu, globālā izaugsme 2009. gadā tiek prognozēta negatīva – par 1,3%, kas ir dziļākā recesija pēckara periodā. Tiek prognozēts, ka 75% pasaules iedzīvotāju krīzes dēļ samazināsies ienākumi. Izaugsme atjaunosies 2010. gadā.

3. IZAUGSME

3.1. Iekšzemes kopprodukta dinamika un kopējais pieprasījums

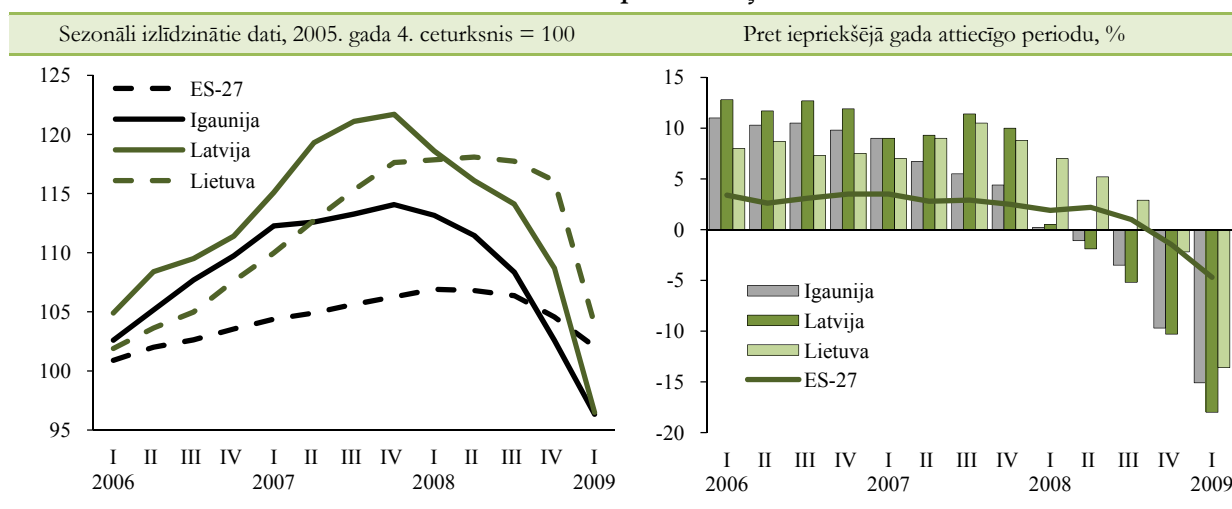
3.1.1. Attīstības tendences

Pēc vairāku gadu straujās ekonomiskās izaugsmes, kad IKP gada pieauguma tempi dažus gadus pat

pārsniedza 10%, ekonomikā ir iestājusies recesija. Tā aizsākās 2008. gada 1. ceturksnī, sarūkot iekšējam pieprasījumam.

3.1. attēls

IKP dinamika pa ceturkšņiem

2008. gadā sākās ekonomisko aktivitāšu samazinājums. 1. ceturksnī IKP apjoms, salīdzinot ar iepriekšējo ceturksni, samazinājās par 2,6% (pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem), bet vēl arvien nedaudz pārsniedza iepriekšējā gada atbilstošā ceturkšņa līmeni (par 0,5%). Nākamajos ceturkšņos IKP apjoms jau bija krietni zem 2007. gada ceturkšņu līmeņa (attiecīgi par 1,9%, 5,2% un 10,3%). 2009. gada 1. ceturksnī lejupslīdes tempi būtiski palielinājās, IKP apjomam, salīdzinot ar 2008. gada 4. ceturksni, samazinoties vēl par 11,2% (pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem) un esot par 18% zemākā līmenī nekā iepriekšējā gada 1. ceturksnī.

Latvijas ekonomikas lejupslīdi ļoti ietekmē pasaules finanšu krīzes procesi, kas būtiski samazina gan Latvijas iekšējo, gan ārējo pieprasījumu.

2008. gadā ekonomisko aktivitāšu samazināšanās tendences bija vērojamas visā Eiropas Savienībā, it īpaši gada 4. ceturksnī. Kopumā ES, pēc Eurostat datiem, 2008. gada 4. ceturksnī IKP samazinājās par 1,7% (pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem pret iepriekšējo ceturksni) un 2009. gada 1. ceturksnī vēl par 2,4 procentiem.

2009. gada 1. ceturksnī IKP būtiski samazinājās tādās lielās ekonomikās kā Vācijā (par 3,8%), Zviedrijā (par 0,9%), Itālijā (par 2,6%) un Francijā (par 1,2%). Lietuvā un Igaunijā lejupslīde 2009. gada 1. ceturksnī bija attiecīgi par 10,5% un 6,1 procentu.

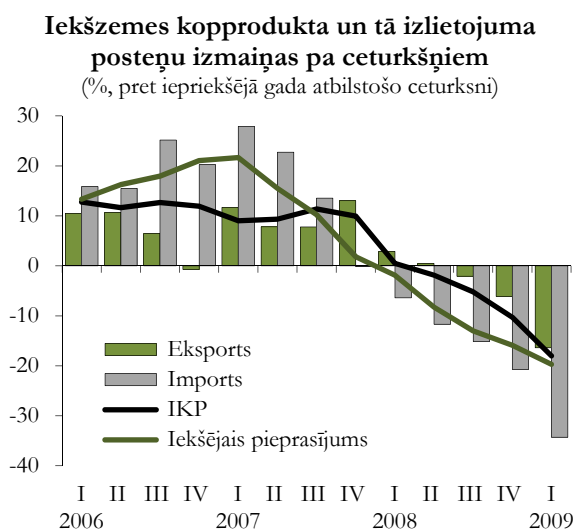
Tomēr Latvijas ekonomikas lejupslīde šajos finanšu krīzes apstākļos ir vislielākā. Finanšu krīzes ietekmes dziļumu pastiprina Latvijas ārējā sektora izteiktā nesabalansētība, kas izveidojās iepriekšējos straujās izaugsmes gados. Būtiskais privātā patēriņa un investīciju pieaugums, kas notika straujākos tempos nekā kopējā ekonomiskā izaugsme, balstījās lielā mērā uz nozīmīgu ārējā kapitāla ieplūdi. Tas arī noteica maksājumu bilances tekošā konta pārmērīga deficīta izveidošanos un līdz ar to Latvijas ekonomikas ievainojamības palielināšanos. Izsīkstot finanšu ieplūdei, notiek straujš privātā patēriņa un investīciju samazinājums un būtiskas ekonomikas korekcijas, kas izpaužas kā preču un pakalpojumu eksporta un importa bilances uzlabošanās vienlaikus ar ekonomisko aktivitāšu kritumu, samazinoties iekšējam pieprasījumam.

3.1. tabula

Latvijas iekšzemes kopprodukta izlietojums
(izmaiņas % pret iepriekšējo gadu)

	2008			2009. gada 1. ceturksnis pret 2008. gada 1. ceturksni		
	struktūra	pieauguma tempi	ieguldījums pieaugumā	struktūra	pieauguma tempi	ieguldījums pieaugumā
Iekšzemes kopprodukts	100	-4,6	-4,6	100	-18,0	-18,0
Privātais patēriņš	58,4	-11,0	-8,0	64,5	-17,4	-12,9
Valsts patēriņš	20,0	1,5	0,2	22,2	-1,2	-0,2
Kopējā pamatkapitāla veidošana	30,2	-13,2	-4,7	20,2	-34,1	-10,2
Krājumi	4,5	—	-0,6	-2,4	—	-9,9
Neto eksports	-13,1	—	8,5	-4,4	—	-15,2
— eksports	41,8	-1,3	-0,5	40,7	-16,4	-7,6
— imports	-54,9	-13,6	9,0	-45,1	-34,3	22,8

3.2. attēls.

Iekšējais pieprasījuma līmenis (privātais patēriņš + valsts patēriņš + kopējā kapitāla veidošana) 2008. gadā bija par 10,2% mazāks nekā iepriekšējā gadā. Savukārt 2009. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, tā samazinājums jau bija 19,7% apmērā. Līdz ar privātā patēriņa un investīciju pieauguma tempu kritumu ir vērojams importa samazinājums, saglabājoties eksporta pieaugumam. Rezultātā relatīvi augsta ir neto eksporta ieguldījuma daļa kopējā izaugsme.

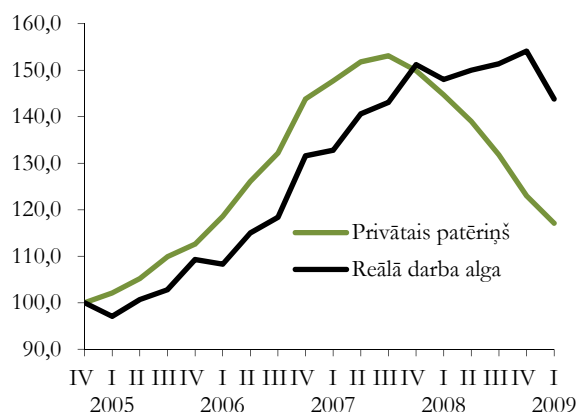
3.1.2. Privātais un valsts patēriņš

Privātā patēriņa lejupslīde aizsākās jau 2007. gada 4. ceturksnī, kad tas nokritās par 2,1% salīdzinājumā ar iepriekšējo ceturksni (pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem). Turpmākajos ceturkšņos lejupslīdes tempi pakāpeniski pieauga un 2008. gada 4. ceturksnī sasniedza 6,6%. Savukārt 2009. gada 1. ceturksnī lejupslīdes temps samazinājās līdz 4,8 procentiem.

Atšķirībā no iepriekšējiem gadiem, kad mājāsaimniecības atļāvās patēriņu palielināt straujāk nekā pieauga reālās algas, 2007. gadā privātā patēriņa pieaugums bija aptuveni vienāds ar reālās algas pieaugumu, bet 2008. gadā privātais patēriņš jau samazinājās, neraugoties uz reālās algas pieaugumu (skatīt 3.3. attēlu). Reālās algas pieaugums bija vērojams visu 2008. gadu (neliels samazinājums 2008. gada 1. ceturksnī), bet 2009. gada 1. ceturksnī tā samazinājās jau būtiskāk – par 6,6% salīdzinājumā ar iepriekšējo ceturksni.

3.3. attēls

Reālās darba algas un privātā patēriņa dinamika pa ceturkšņiem
(2004. gada 4. ceturksnis = 100)

Privātā patēriņa būtisko samazinājumu 2008. gadā lielā mērā noteica mājāsaimniecību kreditēšanas sašaurināšanās. Kreditēšanas tempi sāka samazināties jau 2007. gada otrajā pusē. Nokritās no jauna izsniegto patēriņa kredītu un hipotekāro kredītu apjomi, bet gandrīz līdz 2008. gada beigām kredītatlikumi turpināja nedaudz palielināties. Tomēr ar 2008. gada decembri tie jau samazinājās. Samazināšanās tendence turpinās arī 2009. gada 1. ceturksnī. Kreditresursu pieejamībai iepriekšējos straujās izaugsmes gados bija liela ietekme.

uz iekšējā patēriņa palielināšanas iespējām, un, tiem izsīkstot, privātais patēriņš strauji samazinās.

2009. gada 1. ceturksnī un arī turpmāk privāta patēriņa līmeņa samazināšanos būtiskāk jau ietekmēs reālās darba algas kritums un bezdarba pieaugums.

Nodarbināto skaita izmaiņas tāpat kā reālās algas izmaiņas saistībā ar ekonomisko aktivitāšu samazināšanos sākās tikai 2008. gada otrajā pusē, kad samazinājās nodarbinātība un sāka palielināties bezdarba līmenis. Tas no 6,5% 2008. gada 1. ceturksnī pieauga līdz 9,9% 2008. gada 4. ceturksnī un 13,9% 2009. gada 1. ceturksnī. Saspringta situācija darba tirgū var turpināties līdz pat 2011. gadam, kad atsāksies izaugsme. Tāpēc privātais patēriņš vismaz divus gadus saglabāsies zemā līmenī.

Valsts patēriņš jeb sabiedriskie pakalpojumi, kuru vērtību nosaka sniegto sabiedrisko pakalpojumu apjoms, veido apmēram piekto daļu no kopējā iekšzemes pieprasījuma. Straujās izaugsmes gados sabiedrisko pakalpojumu apjoms pieauga lēnākos tempos nekā privātais patēriņš. 2008. gadā valsts patēriņa apjoms saglabājās augstā līmenī – 20% apjomā no IKP. Jāatzīmē, ka 2006. gadā tas bija 16,6% un 2007. gadā – 17,4%. 2008. gadā tā apjoms bija par 1,5% lielāks nekā 2007. gadā. Ekonomiskā cikla lejupslīdes periodā, it īpaši, ja tas saistīts ar iekšējā

pieprasījuma kritumu, svarīgi ir strauji nesamazināt valsts patēriņu, tādējādi uzturot iekšējo pieprasījumu.

3.1.3. Investīcijas

Latvijas iestāšanās ES kļuva par nozīmīgu faktoru investēšanas procesa paātrināšanai. Straujās investīciju dinamikas pamatā bija lēto finanšu resursu pieejamība, ko noteica gan pastiprinātā ārvalstu kapitāla ieplūde, gan uzņēmumu finansiālā stāvokļa uzlabošanās relatīvi zemā nodokļu sloga un augstā iekšzemes pieprasījuma dēļ. Laikā no 2004. – 2007. gadam investīciju apjomi Latvijas tautsaimniecībā pieauga gandrīz divas reizes. Kā liecina *Eurostat* dati, investīciju gada vidējie pieauguma tempi šajā laika posmā gandrīz četras reizes pārsniedza investīciju vidējos ikgadējos pieauguma tempus ES valstīs. Būtiski samazinājās arī Latvijas atpalcība no ES valstīm pēc investīciju apjoma uz vienu strādājošo: 2004. gadā investīcijas uz vienu strādājošo bija 3 tūkst. eiro (30% no ES vidējā līmeņa), 2007. gadā – 6 tūkst. eiro (50% no ES vidējā līmeņa).

Investīciju apjomu un dinamiku lielā mērā nosaka uzņēmēju investīciju projektu ienesīgums un finansēšanas iespējas, kā arī esošais stāvoklis noieta tirgos un uzņēmēju paredzējumi attiecībā uz nākotni.

3.2. tabula

Kopējā kapitāla veidošana

	2004-2007 (vidēji gadā)	2006	2007	2008	2009 1. cet.
Reālais pieaugums procentos					
IKP	10,4	12,2	10,0	-4,6	-18,0
Kopējā kapitāla veidošana	15,3	18,3	11,6	-13,9	-62,8
– kopējā pamatkapitāla veidošana	17,6	16,4	7,5	-13,2	-34,1
Procentos pret IKP					
Kopējā kapitāla veidošana	37,6	39,7	40,4	34,7	17,8
– kopējā pamatkapitāla veidošana	31,7	32,6	33,7	30,2	20,1
– krājumu izmaiņas	5,9	7,1	6,7	4,5	-2,3

Situācijas pasliktināšanās globālajos finanšu tirgos 2007. gada beigās un 2008. gada sākumā ir mazinājusi banku sektora kredībspēju, kas negatīvi ietekmē investīcijas gan tiešā veidā, ierobežojot uzņēmējiem investīciju finansēšanas ārējos avotus, gan arī netiešā veidā, t.i., pieprasījuma samazināšanās rezultātā pasliktinās arī uzņēmumu finansiālais stāvoklis, ierobežojot investīciju finansēšanas iekšējos avotus.

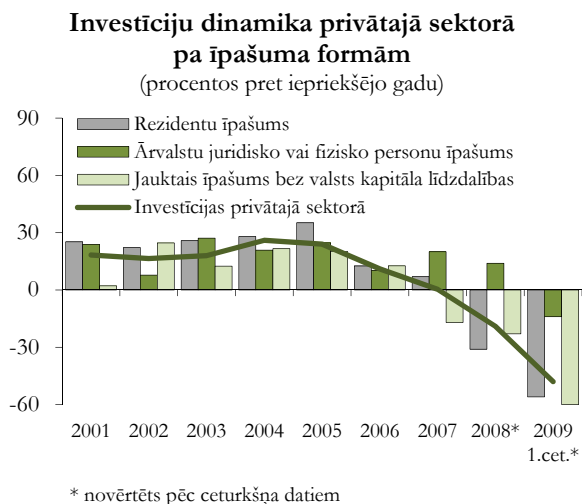
2007. gadā investīciju dinamika palēninājās, bet 2008. gadā investīciju apjomi Latvijas tautsaimniecībā bija par 13,2% mazāki nekā 2007. gadā.

Investīciju vides pasliktināšanās, zems iekšzemes un ārējais pieprasījums, kā arī ražošanas jaudu noslodzes līmenis negatīvi ietekmē investēšanas procesu 2009. gadā. Šī gada 1. ceturksnī investīciju apjomi bija gandrīz trīs reizes mazāki nekā 2008. gada 1. ceturksnī.

Vislielākais investīciju apjomu samazinājums 2008. gadā un 2009. gada 1. ceturksnī ir bijis privātajā sektorā, attiecīgi par 19% un 48%. Sabiedriskajā¹ sektorā 2008. gadā saglabājās pozitīva investīciju dinamika. Salīdzinot ar 2007. gadu, investīciju apjomi pieauga par 6%. Bet 2009. gada 1. ceturksnī, sakarā ar budžeta stāvokļa pasliktināšanos investīciju apjomi, salīdzinot ar 2008. gada 1. ceturksni, bija par 9% mazāki. Sakarā ar būtisku investīciju kritumu privātajā sektorā un samērā noturīgām investīcijām sabiedriskajā sektorā, abu sektoru daļas kopējā investīciju struktūrā ir vienādas.

¹ Sabiedriskais sektors ietver valsts uzņēmumus un organizācijas, pašvaldību uzņēmumus un organizācijas, uzņēmēj sabiedrības ar valsts, pašvaldību vai to uzņēmumu daļu pamatkapitālā 50% apmērā un vairāk, sabiedriskās un reliģiskās organizācijas un to uzņēmumus, budžeta iestādes.

3.4. attēls

Investīciju nozaru struktūra.¹ Straujš investīciju pieaugums laikā no 2004. – 2007. gadam bija tādās nozarēs kā būvniecība, viesnīcas un restorāni, operācijas ar nekustamo īpašumu, finanšu starpniecība, veselības aizsardzība un izglītība. Lielā mērā to noteica

investīcijām labvēlīgi finansēšanas nosacījumi, kā arī strauji augošs pieprasījums.

2007. gadā salīdzinājumā ar 2006. gadu kopumā tautsaimniecībā investīciju pieauguma tempi bija divreiz mazāki, ko noteica gan lēnāka investēšanas dinamika vairākās nozarēs, gan arī investīciju apjoma samazinājums tirdzniecības nozarē un transporta un sakaru nozarē attiecīgi par 16,6% un 15,5%, kas liecina par investoru jutīgumu pret iekšējā un ārējā pieprasījuma svārstībām. Provizorisks dati liecina, ka 2008. gadā pozitīva investīciju dinamika saglabājas primārās nozarēs un sabiedrisko pakalpojumu nozarēs. 2008. gadā investīcijas izglītībā un veselības aizsardzībā pieauga gandrīz par 25%. Citās nozarēs investīciju apjomi, salīdzinot ar 2007. gadu, bija mazāki. Īpaši liels investīciju apjoma samazinājums bija enerģētikas nozarē – par 31,5%, finanšu pakalpojumos – par 40,4%, operācijās ar nekustamo īpašumu – par 23,2% un būvniecībā – par 16,8%. Tās pārsvarā ir ar nekustama īpašuma tirgiem saistītās nozares, kurās investēšanas process ir ļoti atkarīgs no ārējā finansējuma pieejamības iespējām.

3.3. tabula

Investīciju nozaru struktūra un dinamika
(bez investīcijām individuālajā būvniecībā, procentos)

	Pieauguma tempi				Struktūra			
	2004-2007 (vidēji gadā)	2007	2008*	2009 1. cet.*	2004-2007 (vidēji gadā)	2007	2008	2009 1. cet.*
Primārās nozares	7,6	-17,8	16,6	-13,8	4,5	3,6	4,8	6,0
Apstrādes rūpniecība	17,9	10,5	-9,7	-52,0	16,7	17,4	15,9	14,2
Elektroenerģija, gāze un ūdensapgāde	13,2	51,6	-31,5	-33,9	8,0	8,8	10,0	12,0
Būvniecība	27,0	8,8	-16,8	-45,0	4,3	4,7	4,2	3,7
Tirdzniecība	5,0	-16,6	-7,1	49,5	13,6	11,0	12,4	12,2
Transports un sakari	3,0	-15,6	-3,4	-21,3	13,6	11,5	12,8	16,2
Citi komercpakalpojumi	22,8	15,5	-21,5	-48,9	24,2	27,3	17,5	11,5
Sabiedriskie pakalpojumi	19,5	16,5	10,5	5,9	15,2	15,8	22,5	24,1
Kopā	17,6	7,5	-13,2	-34,1	100	100	100	100

* novērtēts pēc ceturkšņu datiem

Ekonomiskajai krīzei padziļinoties, 2009. gadā investēšanas aktivitātes turpina samazināties visās nozarēs. Šī gada 1. ceturksnī investīcijas preču rasošanas sfērā samazinājās par 29% un pakalpojumu sfērā – par 40 procentiem.

Apstrādes rūpniecībā kopš Latvijas iestāšanās ES gada investīciju apjomi ir palielinājušies gandrīz divas reizes, turklāt kopš 2006. gada ir vērojama investēšanas dinamikas pieauguma tempu rimšanās. 2006. gadā un 2007. gadā investīcijas apstrādes rūpniecībā pieauga attiecīgi par 9,4% un 10,5% jeb gandrīz divreiz lēnāk nekā pirmajos gados pēc iestāšanās ES.

2008. gadā investīciju apjoma samazinājums apstrādes rūpniecībā bija salīdzinoši neliels – par 9,7%, ko lielā mērā noteica investīciju pieaugums pārējo

nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošanā, kas daļēji kompensēja investīciju samazinājumu pārtikas rūpniecībā, kokapstrādē un citās apstrādes rūpniecības apakšnozarēs.

Jāatzīmē, ka jau kopš 2006. gada samazinās investīcijas tādās nozarēs kā pārtikas rūpniecība, elektrisko un optisko iekārtu ražošana un transporta līdzekļu ražošana. Šādas tendences zināmā mērā var liecināt par šo nozaru konkurētspējas mazināšanos.

Savukārt vieglajai rūpniecībai investīciju apjomi ir samazinājušies jau kopš 2003. gada. 2003. gadā investīcijas vieglajā rūpniecībā veidoja 7,1% no kopējā investīciju apjoma apstrādes rūpniecībā, 2007. gadā – tikai 2,1%. 2008. gadā investīcijas šajā nozarē samazinājās par 56,5%, bet 2009. gada 1. ceturksnī – par 36,8%. Šāda investīciju dinamika liecina par vieglās rūpniecības konkurētspējas būtisku samazināšanos.

¹ Investīcijas sadalījumā pa nozarēm aplūkotas pēc nefinanšu investīciju statistikas, kas neietver visas investīcijas pamatlīdzekļos.

3.4. tabula

Investīciju dinamika un struktūra apstrādes rūpniecībā
(procentos)

	Pieauguma tempi				Struktūra			
	2004-2007 (vidēji gadā)	2007	2008*	2009 1. cet.*	2004-2007 (vidēji gadā)	2007	2008*	2009 1. cet.*
Pārtikas rūpniecība	-1,8	-37,0	-9,0	-50,0	21,8	13,7	17,9	22,2
Vieglā rūpniecība	-13,3	-3,5	-56,5	-36,8	2,7	2,1	1,5	3,5
Kokapstrāde	18,2	19,1	-22,5	-82,5	26,4	28,3	19,4	7,0
Papīra ražošana un izdevējdarbība	20,2	4,9	-46,5	-81,7	7,2	7,3	4,9	1,5
Ķīmiskā rūpniecība un tās saskarnozares	24,3	1,1	-21,7	-65,1	7,6	8,2	10,3	21,9
Pārējo nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošana	79,0	63,8	62,9	114,7	14,4	21,6	31,4	35,8
Metāli un metālizstrādājumu ražošana	20,5	46,4	9,7	-79,4	7,1	7,8	6,8	3,5
Mašīnu un iekārtu ražošana	9,0	31,0	-36,4	-79,4	2,1	1,8	1,9	0,8
Elektrisko un optisko iekārtu ražošana	7,1	-15,7	-2,6	-72,3	2,5	1,9	2,2	1,1
Transporta līdzekļu ražošana	25,0	5,9	-26,0	-55,6	2,3	2,0	1,5	1,1
Pārējās rūpniecības nozares	20,9	-6,1	-72,0	-65,6	5,8	5,3	2,1	1,7

* novērtēts pēc ceturkšņu datiem

Kopš 2004. gada pozitīva investīciju dinamika saglabājas kokapstrādes un būvmateriālu ražošanas rūpniecības nozarēs. Turklāt laika posmā no 2006. – 2007. gadam ikgadējie investīciju pieauguma tempi, salīdzinot ar iepriekšējiem diviem gadiem, bija straujāki. 2007. gadā investīciju apjoms šajās nozarēs veidoja 58,1% no kopējā investīciju apjoma. Tāpat kā citās nozarēs, arī kokapstrādes nozarē 2008. gadā investīciju apjomi ir samazinājušies. Bet būvmateriālu ražošanas nozarē investīcijas pieauga.

Tuvākajā nākotnē negatīvā investīciju dinamika visdrīzāk saglabāsies, pakāpeniski mazinoties investēšanas apjomu samazināšanas tempiem. Investēšanas procesus Latvijā, kā arī citās finanšu krīzes skartās valstīs lielā mērā noteiks finanšu resursu pieejamība, kopējā pieprasījuma palielināšanās un

uzņēmējdarbības veicināšanas valsts atbalsta pasākumu īstenošana.

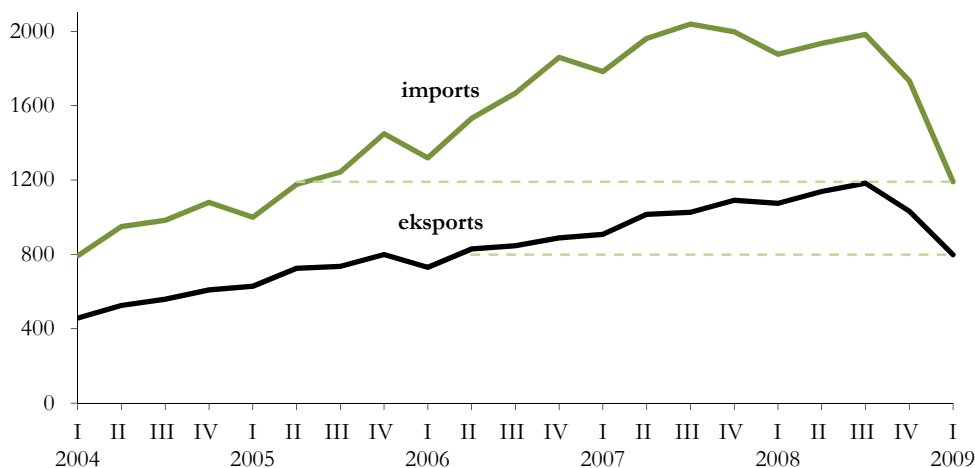
3.1.4. Eksports un imports

Preču eksports un imports

Latvijas preču eksports 2008. gadā faktiskajās cenās bija par 9,6% lielāks nekā 2007. gadā, bet salīdzināmajās cenās tikai par 1,7%. Gada pēdējā ceturksnī eksporta apjomi sāka ievērojami sarukt, un jau 2009. gada janvārī-maijā preču eksports ir ievērojami samazinājies salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošā perioda līmeni (par 27,7% faktiskajās cenās).

3.5. attēls

Latvijas preču eksports un imports pa ceturkšņiem (milj. latu)

Savukārt preču importa apjomi sāka samazināties jau 2007. gadā beigās un 2008. gadā kopumā faktiskajās cenās bija par 3,2% mazāki. Atskaitot importētās produkcijas cenu kāpumu, importa sarukums ir vēl lielāks – par 11,1%. 2009. gada sākumā imports turpina dramatiski kristies (2009. gada janvārī-maijā pret iepriekšējā gada janvārī-maiju samazinājums – 39,9%) un 1. ceturksnī bija 2005. gada līmenī.

2008. gadā un 2009. gada sākumā tirdzniecības nosacījumu izmaiņas **preču eksportu** ietekmēja nelabvēlīgi, importa cenas pieauga straujāk par eksporta cenām. Visbūtiskāk eksporta vienības vērtības kritumu 2009. gada 1. ceturksnī (par 5%) ietekmēja eksporta cenu sarukums kokapstrādes un metālapstrādes preču grupās.

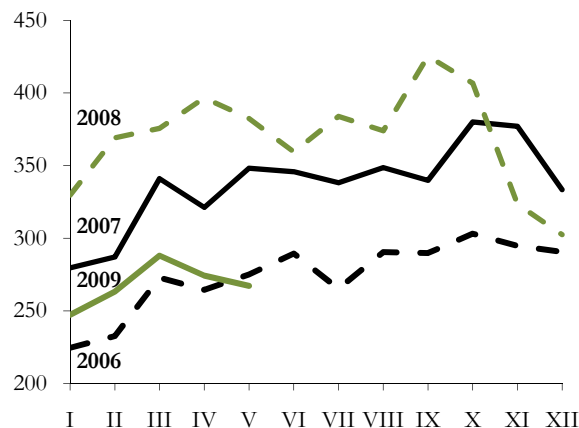
Preču eksports 2008. gadā ievērojami pieauga lauksaimniecības un pārtikas produktu, kā arī metālapstrādes produkcijas grupās, bet saruka koksnes un tās izstrādājumu, kā arī vieglās rūpniecības preču grupās.

2009. gada janvārī-maijā eksports samazinājās visās preču grupās un tāpat kā 2008. gadā lielākais

samazinājums bija vērojams koksnes un tās izstrādājumu grupā, kas sastādīja nedaudz vairāk nekā ¼ daļu no visa eksporta krituma. Tāpat ievērojami saruka metālapstrādes un mašīnbūves produkcijas eksports.

3.6. attēls

Latvijas preču eksporta dinamika pa mēnešiem
(milj. latu)

3.5. tabula

Latvijas preču eksports pa galvenajām preču grupām
(%, faktiskajās FOB cenās)

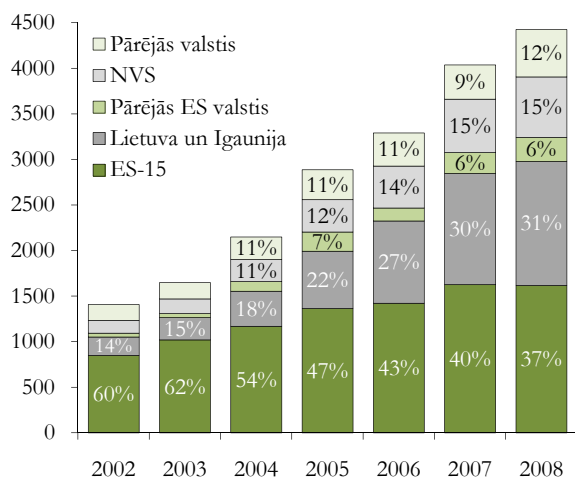
	2008		2009. gada janvāris-maijs	
	struktūra	pieaugums pret iepriekšējo gadu	pieaugums pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu	ieguldījums apjomu izmaiņās
Kopā tai skaitā:	100	9,6	-27,7	-27,7
koksne un tās izstrādājumi (IX)	16,6	-19,1	-39,7	-7,5
metāli un to izstrādājumi (XV)	16,7	25,3	-39,5	-6,6
vieglās rūpniecības preces (VIII; XI-XII)	6,1	-8,5	-26,3	-1,6
lauksaimniecības un pārtikas produkti (I-IV)	16,9	29,0	-10,1	-1,5
ķīmiskās rūpniecības, tās saskarnozaru produkcija un plastmasas (VI-VII)	11,2	18,5	-13,5	-1,4
mašīnbūves produkcija (XVI)	12,5	24,7	-24,6	-3,0
minerālie produkti (V)	4,2	11,2	-7,0	-0,3
transporta līdzekļi (XVII)	7,4	16,0	-37,6	-3,1
pārējās preces (X; XIII-XIV; XVIII-XXII)	8,4	5,2	-31,3	-2,7

Eksports uz ES-27 valstīm 2008. gadā pieauga par 5,5% salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu. Tāpat kā kopējais Latvijas eksports arī uz ES-27 valstīm eksports palielinājās galvenokārt mašīnbūves, metālapstrādes un lauksaimniecības un pārtikas preču grupās, bet saruka kokapstrādei. 2009. gada janvārī-maijā eksports uz ES-27 valstīm ievērojami saruka kokapstrādes grupā (gandrīz ½ daļa no kopējā eksporta krituma), kā arī metālapstrādes un transporta līdzekļu grupās (attiecīgi 23% un 11% no kopējā eksporta samazinājuma uz ES-27 valstīm).

Kā ierasts eksports uz NVS valstīm 2008. gadā turpināja palielināties straujāk nekā kopējais eksports un sastādīja nedaudz vairāk nekā 1/5 daļu no kopējā eksporta pieauguma. Īpaši jāatzīmē lauksaimniecības un pārtikas rūpniecības, kā arī ķīmiskās rūpniecības preču eksporta pieaugumi. Savukārt 2009. gada janvārī-maijā eksports ievērojami samazinājās arī uz NVS valstīm. Lielākais eksporta sarukums bija vērojams mašīnbūves produkcijas grupā (nedaudz vairāk nekā 20% no kopējā eksporta samazinājās uz NVS valstīm), kā arī pārtikas produkcijas un vieglās rūpniecības grupās (attiecīgi 15,8% un 15,4%).

3.7. attēls

Latvijas eksporta struktūra pa valstu grupām (milj. latu)

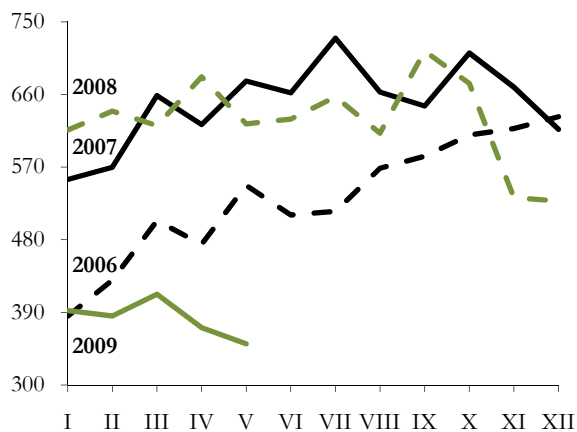

Preču importa pieaugums 2008. gadā bija vērojams minerālo produktu, lauksaimniecības un pārtikas preču, kā arī ķīmiskās rūpniecības preču grupās, savukārt lielākie apjomu kritumi – transporta līdzekļu, mašīnbūves produkcijas un koksnes un tās

izstrādājumu grupās. 2009. gada janvārī-maijā imports samazinājās visās preču grupās, un lielākās no tām – mašīnbūves un transporta līdzekļu grupas, kas kopā sastādīja gandrīz pusi no visa importa samazinājuma.

3.8. attēls

Latvijas preču importa dinamika pa mēnešiem (milj. latu)

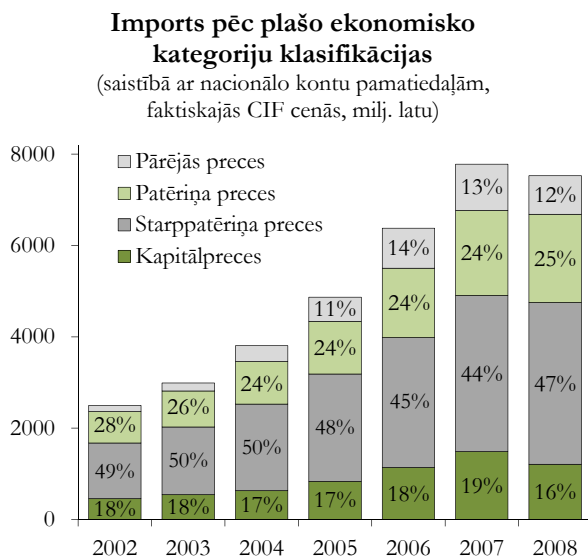
3.6. tabula

Latvijas preču imports pa galvenajām preču grupām (%, faktiskajās CIF cenās)

	2008	2009. gada janvāris-maijs		
	struktūra	pieaugums pret iepriekšējo gadu	pieaugums pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu	ieguldījums apjomu izmaiņās
Kopā tai skaitā:	100	-3,2	-39,9	-39,9
koksne un tās izstrādājumi (IX)	1,9	-46,7	-63,4	-1,4
metāli un to izstrādājumi (XV)	10,3	3,7	-48,7	-4,9
vieglās rūpniecības preces (VIII; XI-XII)	5,2	-8,8	-33,2	-1,8
lauksaimniecības un pārtikas produkti (I-IV)	13,7	18,4	-16,6	-2,1
ķīmiskās rūpniecības, tās saskarnozaru produkcija un plastmasas (VI-VII)	14,5	8,5	-31,2	-4,6
mašīnbūves produkcija (XVI)	18,3	-15,1	-52,4	-9,8
minerālie produkti (V)	15,6	30,9	-20,9	-2,8
transporta līdzekļi (XVII)	10,7	-28,9	-65,3	-8,3
pārējās preces (X; XIII-XIV; XVIII-XXII)	9,8	-8,5	-41,5	-4,1

Imports sadalījumā pēc plašo ekonomisko kategoriju klasifikācijas pēdējo gadu laikā ir nedaudz mainījies – samazinājās kapitālpriekš importa īpatsvars, bet palielinājās starppatēriņa preču importa īpatsvars (skatīt 3.9. attēlu).

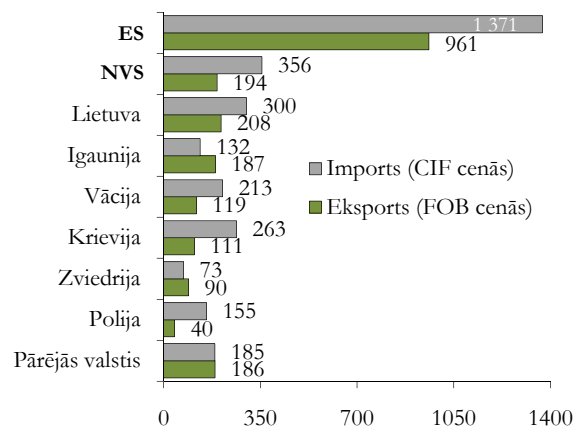
3.9. attēls

Latvijas lielākie tirdzniecības partneri 2009. gada janvārī-maijā bija Lietuva – 15,6% no kopējā ārējās tirdzniecības apgrozījuma, Krievija – 11,5%, Vācija – 10,2%, Igaunija – 9,8%, Polija – 6%, kā arī Zviedrija – 5 procenti.

Liela daļa Latvijas ārējās tirdzniecības notiek ar **Lietuvu** un **Igauniju**. Pēdējo gadu laikā šo valstu īpatsvars kopējā ārējā tirdzniecībā arvien pieaug. Tāpat straujas tirdzniecības pieauguma laikā bija vērojama izteikta tirdzniecības bilances pasliktināšanās ar abām Baltijas valstīm, taču 2008. gada beigās, tempiem sarūkot, un jo īpaši 2009. gada sākumā balance ir uzlabojusies un ir tuvu nullei.

3.10. attēls

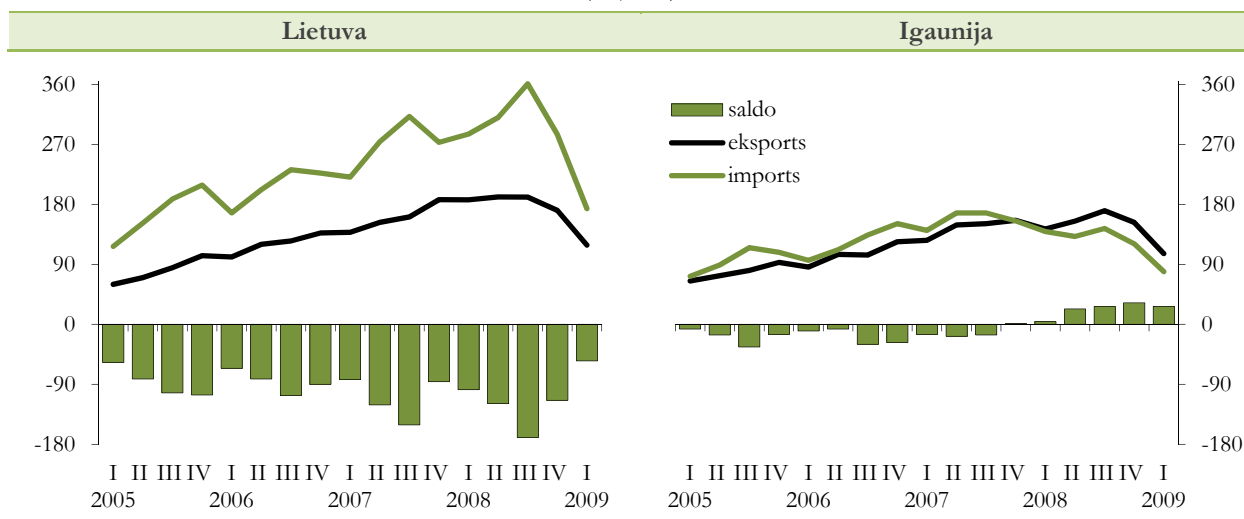

* ar valstīm, kurām ārējās tirdzniecības apgrozījums ar Latviju kopējā īpatsvarā nav mazāks par 5%.

Kā redzams 3.11. attēlā, ārējās tirdzniecības balance ar Igauniju pēdējos ceturkšņos ir pozitīva, toties ar Lietuvu tā joprojām saglabājas negatīva. 2009. gada janvārī-maijā imports no Lietuvas pārsniedza eksportu par 44%, turpretī uz Igauniju eksports pārsniedza importu par 42%, kaut arī kopējā tirdzniecība ar Igauniju ir nedaudz mazāka nekā ar Lietuvu. Uz Igauniju un Lietuvu galvenokārt tiek eksportētas lauksaimniecības un pārtikas preces, ķīmiskās rūpniecības produkcija, kā arī mašīnbūves produkcija. Importā no Lietuvas un Igaunijas lielākais īpatsvars ir lauksaimniecības un pārtikas precēm, minerālajiem produktiem, kā arī ķīmiskās rūpniecības precēm.

3.11. attēls

Latvijas ārējās tirdzniecības apgrozījums ar Lietuvu un Igauniju pa ceturkšņiem
(milj. latu)

Pakalpojumu eksports un imports

Aptuveni ¼ daļu no negatīvās preču tirdzniecības bilances 2008. gadā nosedza pozitīvais pakalpojumu saldo. Maksājumu bilances dati par 2008. gadu liecina, ka, pakalpojumu eksportam augot straujāk nekā

importam, kopējā balance turpina uzlaboties. Savukārt 2009. gada 1. ceturksnī, strauji samazinoties pakalpojumu importam, pakalpojumu saldo ir ievērojami uzlabojies, sedzot lielāko daļu negatīvās preču tirdzniecības bilances.

3.7. tabula

Pakalpojumu eksports un imports
(procentos)

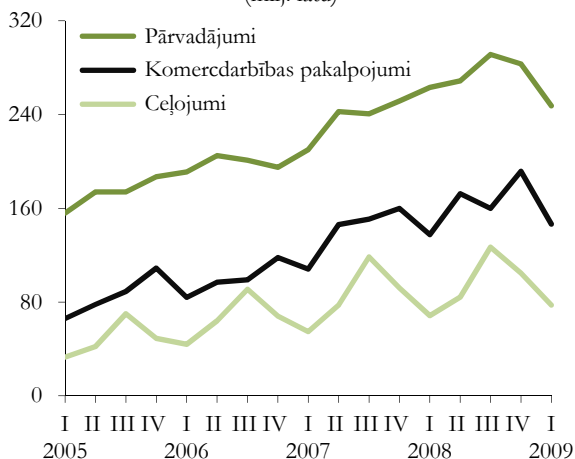
	2008				2009. gada 1. ceturksnis			
	struktūra		izmaiņas pret iepriekšējo gadu		struktūra		izmaiņas pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu	
	eksports	imports	eksports	imports	eksports	imports	eksports	imports
Pakalpojumi – pavisam	100	100	16,0	10,6	100	100	0,3	-24,8
tai skaitā:								
Pārvadājumi	50,8	25,5	17,1	-3,2	55,3	26,5	-6,0	-31,8
– jūras transports	17,2	5,8	3,3	-8,4	20,6	6,0	-2,1	-33,5
– gaisa transports	8,0	8,4	25,1	-4,0	7,6	8,1	-13,5	-28,6
– pārējais transports	25,6	11,4	25,9	0,2	27,1	12,4	-6,8	-33,0
Ceļojumi	17,6	35,7	12,1	15,1	14,4	29,7	13,3	-7,4
Komerccarbības pakalpojumi	30,4	36,9	17,1	17,0	28,9	41,8	6,6	-32,5
Pārējie pakalpojumi	1,2	1,9	4,9	24,6	1,4	1,9	-12,1	-29,0

Nedaudz vairāk par pusi no pakalpojumu eksporta sastāda ar tranzītpārvadājumiem gūtie ienākumi. 2008. gads tranzītbiznesam bija samērā veiksmīgs, ir pieauguši gan kravu apgrozījumi ostās, gan pārējie pārvadājumu apjomi. Tomēr 2009. gada 1. ceturksnī tranzītpārvadājumu eksports ir nedaudz sarucis.

Nozīmīgs ir bijis komerccarbības pakalpojumu pieaugums, kā arī ienākumu pieaugums no Latvijā iebraukušajiem tūristiem.

3.12. attēls

Pakalpojumu eksports pa ceturkšņiem
(milj. latu)

3.2. Nozaru ieguldījums

3.2.1. Tautsaimniecības struktūra

Iepriekšējo gadu straujā izaugsme, kas galvenokārt balstījās uz iekšējā pieprasījuma stimuliem, tautsaimniecības struktūru mainīja par labu pakalpojumu nozarēm, jo to izaugsme bija krietni straujāka nekā preču ražošanas nozaru attīstība.

Pakalpojumu nozaru īpatsvars pievienotajā vērtībā ir palielinājies līdz 74,2% 2008. gadā pretstatā 71,8% 2000. gadā. Tautsaimniecības struktūra pēc nodarbi-

nātības ievērojami atšķiras no tās, kāda tā ir pēc pievienotās vērtības, izteikti atšķirīgo produktivitātes līmeņu dēļ dažādās tautsaimniecības nozarēs.

Pēc iestāšanās ES (2004-2007) pusi no pieauguma nodrošināja tirdzniecības nozares (vairum- un mazumtirdzniecība) un citu komercpakalpojumu izaugsme. Apstrādes rūpniecības ieguldījums bija krietni mazāks un atpalika arī no būvniecības un transporta un sakaru nozares devuma izaugsme.

3.8. tabula

Tautsaimniecības struktūra
(%)

	Pēc pievienotās vērtības		Pēc nodarbināto skaita	
	2000	2008	2000	2008
Primārās nozares	4,8	3,5	14,5	8,2
Apstrādes rūpniecība	13,7	10,6	17,9	15,1
Elektroenerģija, gāze un ūdens apgāde	3,6	2,8	1,9	1,4
Būvniecība	6,1	8,9	5,9	11,3
Tirdzniecība, viesnīcas un restorāni	17,9	19,0	17,7	19,9
Transports un sakari	14,0	10,8	8,3	9,3
Citi komercpakalpojumi	23,0	28,7	12,4	15,5
Sabiedriskie pakalpojumi	16,9	15,7	21,4	19,4
Kopā	100	100	100	100

Latvijā izveidojās izteikti zems apstrādes rūpniecības īpatsvars tautsaimniecībā, krietni atpaliekot no ES vidējā līmeņa šajā jomā, – zemāks rūpniecības īpatsvars IKP ir tikai tādās ES dalībvalstīs kā Kipra un Luksemburga, kuru tautsaimniecībā ir liels eksportē-

jamo pakalpojumu īpatsvars. Izveidojusies tautsaimniecības struktūras asimetrija nevar nodrošināt stabilu izaugsmi un sevišķi bīstama tā ir apstākļos, ja mainās kapitāla plūsmas.

3.9. tabula

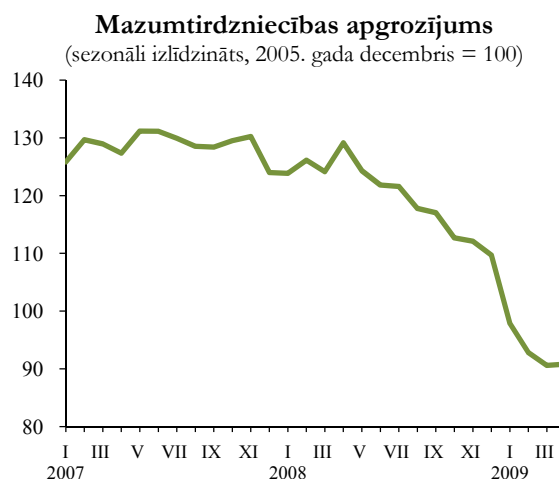
IKP dinamika
(%)

	Pieauguma tempi			Ieguldījums pieaugumā		
	2004-2007 (vidēji gadā)	2008	2009.g. 1. cet.	2004-2007 (vidēji gadā)	2008	2009.g. 1. cet.
Primārās nozares	5,1	0,0	-10,1	0,2	0,0	-0,3
Apstrādes rūpniecība	4,8	-6,5	-25,8	0,6	-1,2	-3,4
Elektroenerģija, gāze un ūdens apgāde	3,6	-2,4	-10,8	0,1	-0,1	-0,4
Būvniecība	16,5	-2,6	-28,2	1,2	-0,3	-2,0
Tirdzniecība, viesnīcas un restorāni	15,4	-8,4	-26,6	3,4	-3,2	-7,2
Transports un sakari	9,1	1,1	-15,4	1,3	0,2	-2,3
Citi komercpakalpojumi	12,2	-0,2	-6,5	3,0	-0,1	-1,9
Sabiedriskie pakalpojumi	4,0	0,7	-3,7	0,6	0,1	-0,5
IKP	10,4	-4,6	-18,0	10,4	10,3	-18,0

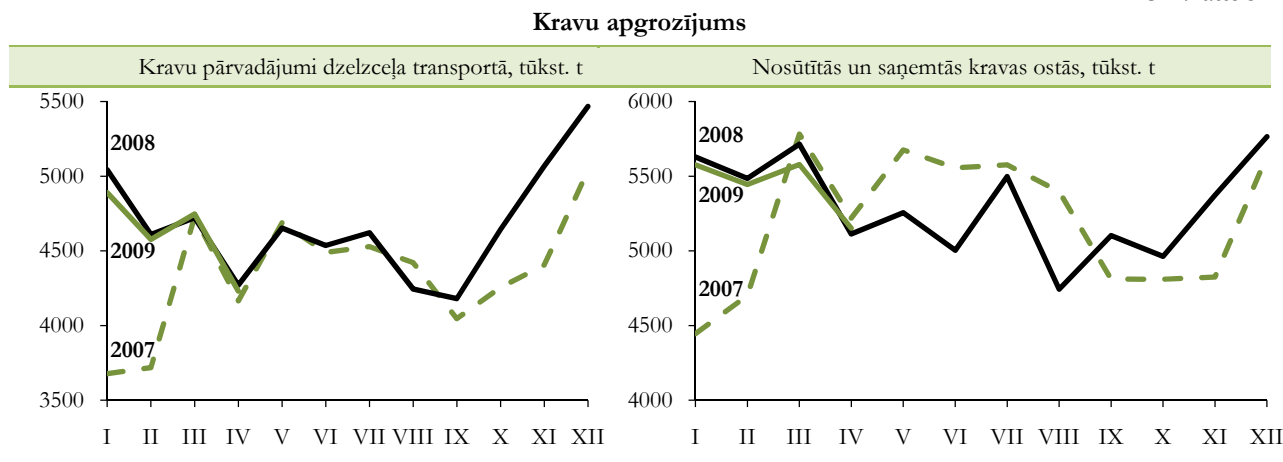
Samazinoties ārējam finansējumam, būtiski samazinājās iekšējais pieprasījums, kas tiešā veidā atsaucās uz nozaru ekonomiskām aktivitātēm – samazinājās mazumtirdzniecība, aktivitātes nekustamā īpašuma tirgū un būvniecības produkcijas izlaide.

Transporta un sakaru nozares kopējā izlaide 2008. gadā saglabājās ar nelielu palielinājumu, bet jau 2009. gada 1. ceturksnī samazinājums bija diezgan ievērojams. Būtiskāk ir samazinājušies pakalpojumi, kas saistīti ar iekšējo pieprasījumu, bet transporta tranzītpakalpojumi, piemēram dzelzceļa pārvadājumos ir saglabājušies gandrīz iepriekšējā gada līmenī.

3.13. attēls

3.14. attēls

Savukārt apstrādes rūpniecības izlaides apjomu samazinājums aizsākās jau agrāk – 2007. gadā, ko noteica Latvijas rūpniecības pakāpenisks konkurētspējas samazinājums saistībā ar augsto inflāciju un darbaspēka izmaksu strauju palielināšanos. Savukārt 2008. gadā rūpniecību nelabvēlīgi ietekmēja iekšējā pieprasījuma samazinājums un 2008. gada otrajā pusē un 2009. gadā – arī būtisks ārējā pieprasījuma samazinājums, īpaši Lietuvā un citās ES valstīs.

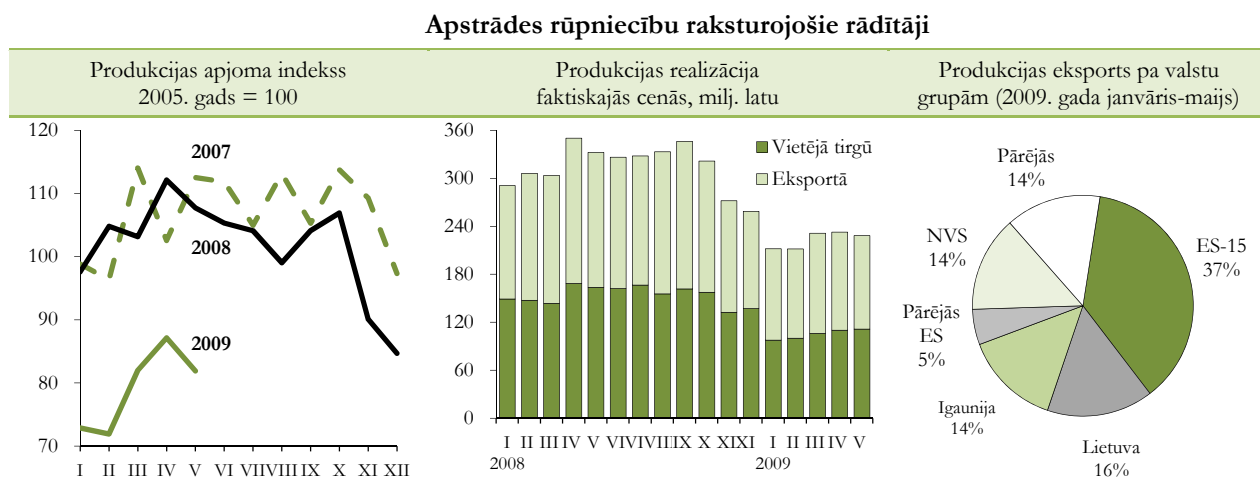
3.2.2. Apstrādes rūpniecība

2009. gadā atšķirībā no 2008. gada lielāka ietekme uz apstrādes rūpniecību ir straujam ārējā pieprasījuma samazinājumam. Turpina kristies arī iekšējais

pieprasījums, kas bija galvenais izlaides samazinājuma iemesls 2008. gadā.

Nozares ražošanas apjoms 2009. gada janvārī-maijā bija par 24,7% mazāks nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā. Jāatzīmē, ka pēc straujā krituma gada sākumā martā un aprīlī apstrādes rūpniecības produkcijas apjomu krituma tempi, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošajiem mēnešiem, samazinājās un bija attiecīgi -20,5% un -22,3%. Tomēr maijā, salīdzinot ar 2009. gada aprīli, nozares ražošanas apjomi atkal saruka (par 6,1%). Kopš 2009. gada marta nedaudz ir uzlabojies rūpniecības konfidences rādītājs, tomēr tas joprojām ir ļoti zemā līmenī. Tāpat 2009. gada 1. ceturksnī ievērojami ir samazinājušies jauno pasūtījumu apjomi gan vietējā, gan eksporta tirgos.

3.15. attēls

Izlaides sašaurināšanās ir vērojama visās apstrādes rūpniecības apakšnozarēs. Būtiskākie ražošanas apjomu samazinājumi ir vieglajā rūpniecībā, elektrisko un optisko iekārtu, transportlīdzekļu, kā arī mašīnu un iekārtu ražošanā. Savukārt vismazākais samazinājums ir pārtikas rūpniecībā un kokapstrādē.

Situācijas pasliktināšanos nozarē 2008. gadā galvenokārt noteica straujš iekšzemes pieprasījuma kritums, kā rezultātā nozares realizācijas apjomi vietējā tirgū samazinājās par 8,8%, salīdzinot ar 2007. gadu. Vienlaikus eksportētās produkcijas apjomi 2008. gadā bija par 0,4% lielāki nekā 2007. gadā.

3.10. tabula

Apstrādes rūpniecības* ražošanas apjomu izmaiņas
(procentos pret iepriekšējā gada atbilstošo periodu)

	2006	2007	2008	2009 I-V
Apstrādes rūpniecība – pavisam	6,4	0,3	-4,7	-24,7
Pārtikas rūpniecība	6,0	1,3	-5,3	-17,2
Vieglā rūpniecība	4,2	0,3	-11,0	-42,0
Kokapstrāde	-2,7	-6,0	-12,1	-18,2
Papīra ražošana un poligrāfija	7,7	0,2	-4,2	-25,3
Ķīmiskā rūpniecība un tās saskarnozares	20,3	3,1	-2,6	-24,8
Pārējo nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošana	10,0	-17,1	-5,6	-23,8
Metālu un metālu izstrādājumu ražošana	11,4	11,5	1,8	-27,2
Elektrisko un optisko iekārtu ražošana	16,4	3,8	4,5	-31,5
Mašīnu un iekārtu ražošana	16,2	5,0	12,2	-49,9
Transporta līdzekļu ražošana	14,9	10,7	8,1	-50,3
Pārējās rūpniecības nozares	1,6	3,0	-8,0	-26,9

* pēc NACE 2. redakcijas

2009. gadā, turpinoties iekšzemes pieprasījuma samazinājumam, ievērojami mazinās arī produkcijas realizācija vietējā tirgū. 2009. gada janvārī-maijā realizācijas apjomi bija par 29,4% mazāki nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā.

Norises globālajos finanšu tirgos ir skārušas arī Latvijas galveno eksporta tirgu izaugsmi – Lietuvu, Igauniju, pārējo ES un Krieviju, tādēļ 2009. gada piecos mēnešos būtiski ir samazinājušies (par 22%) Latvijā ražotās produkcijas realizācijas apjomi arī eksporta tirgos.

Galvenie ražošanu ierobežojošie faktori ir apgrozāmo līdzekļu trūkums un tradicionālo finanšu instrumentu nepieejamība, nacionālās valūtas devalvācijas risks un kaimiņvalstu nacionālo valūtu devalvācija (Baltkrievijā, Polijā, Krievijā, u.c.), eksporta atbalsta trūkums, augstie energoresursu tarifi, mazumtirdzniecības koncentrācija un attiecīgi konkurences mazināšanās, kā arī valsts nodokļu politika.

3.11. tabula

Apstrādes rūpniecības struktūra 2008. gadā*
(procentos)

	Pēc pievienotās vērtības	Pēc strādājošo skaita	Eksporta īpatsvars nozares realizācijā
Apstrādes rūpniecība – pavisam	100	100	51,0
Pārtikas rūpniecība	21,3	21,4	24,2
Vieglā rūpniecība	5,5	11,4	76,8
Kokapstrāde	13,8	17,8	65,3
Papīra ražošana un izdevējdarbība	7,9	7,4	39,6
Ķīmiskā, gumijas un plastmasas izstrādājumu rūpniecība	7,2	5,9	64,8
Pārējo nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošana	7,0	4,7	23,9
Metālu un metālu izstrādājumu ražošana	15,4	10,0	70,2
Mašīnu un iekārtu ražošana	3,7	4,1	81,7
Elektrisko un optisko iekārtu ražošana	6,7	4,5	73,7
Transporta līdzekļu ražošana	7,5	5,5	77,9
Pārējās rūpniecības nozares	3,9	7,4	46,3

* Pēc NACE 2. klasifikācijas

Ne visas nozares, sākoties ekonomikas lejupslīdei, spēja veiksmīgi pārorientēt savu darbību. Piemēram,

2008. gadā būtiski samazinājās kokapstrādes īpatsvars apstrādes rūpniecībā gan pēc pievienotās vērtības, gan

nodarbināto skaita, jo arī pasaules tirgos bija vērojams pieprasījuma samazināšanās pēc kokapstrādes produkcijas. Turpretim metālu un metāla izstrādājumu ražošanas īpatsvars aizvadītajā gadā pieauga nozares eksporta apjoma kāpuma dēļ, tomēr 2008. gada otrajā pusē arī tie sāka samazināties.

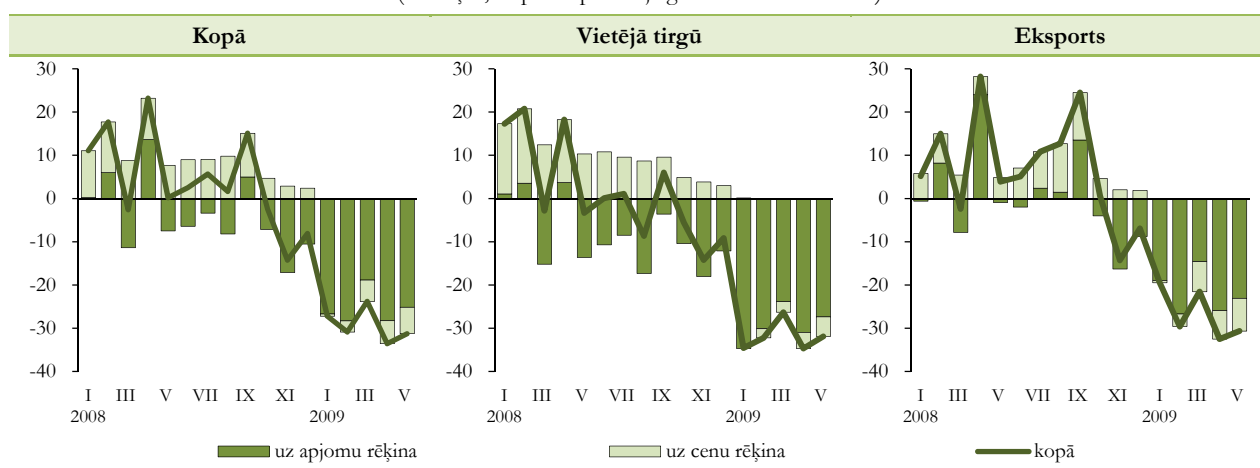
Iekšējam pieprasījumam samazinoties straujāk nekā ārējam, par 2 procentpunktiem ir pieaudzis eksporta īpatsvars nozares realizācijā. 2009. gada

piecos mēnešos tas bija 53% no kopējās nozares realizācijas.

Apstrādes rūpniecības eksporta struktūra pēdējos gados būtībā nemainās. Gandrīz 75% produkcijas eksporta ir saistīti ar ES dalībvalstīm, no tā nedaudz vairāk nekā puse – ar ES-15 valstīm un 30% – ar Lietuvu un Igauniju. 2009. gada piecos mēnešos uz NVS valstīm tika eksportēti 14% no saražotās produkcijas.

3.16. attēls

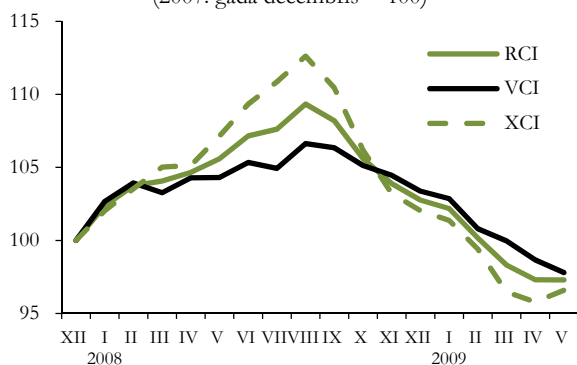
Apstrādes rūpniecības produkcijas realizācija
(izmaiņas, % pret iepriekšējā gada atbilstošo mēnesi)

Apstrādes rūpniecības ražotāju cenu pieauguma tempu samazinājums aizsākās jau 2007. gada vidū, pakāpeniski mazinoties ekonomiskās izaugsmes tempiem. Vidējais apstrādes rūpniecības ražotāju cenu pieauguma temps 2008. gadā (par 8,3%) bija par 7 procentpunktiem lēnāks nekā 2007. gadā (15,3%).

3.17. attēls

Apstrādes rūpniecības ražotāju cenu indekss
(2007. gada decembris = 100)

RCI – ražotāju cenu indeksi

VCI – ražotāju cenu indeksi vietējā tirgū realizētajai produkcijai

XCI – ražotāju cenu indeksi eksportētajai produkcijai

Līdz 2007. gada vidum vietējā tirgū realizētās un eksportētās produkcijas cenu dinamika bija līdzīga, bet gada otrajā pusē daudz straujāk sāka kāpt ražotāju

cenas vietējā tirgū, savukārt eksportētās produkcijas cenu dinamika kļuva lēnāka. 2008. gada sākumā turpinājās cenu kāpums gan vietējā, gan eksporta tirgos realizētajai produkcijai, tomēr gada beigās bija vērojams ražotāju cenu pieauguma tempu samazinājums, un 2009. gada sākumā jau sākās ražotāju cenu deflācija.

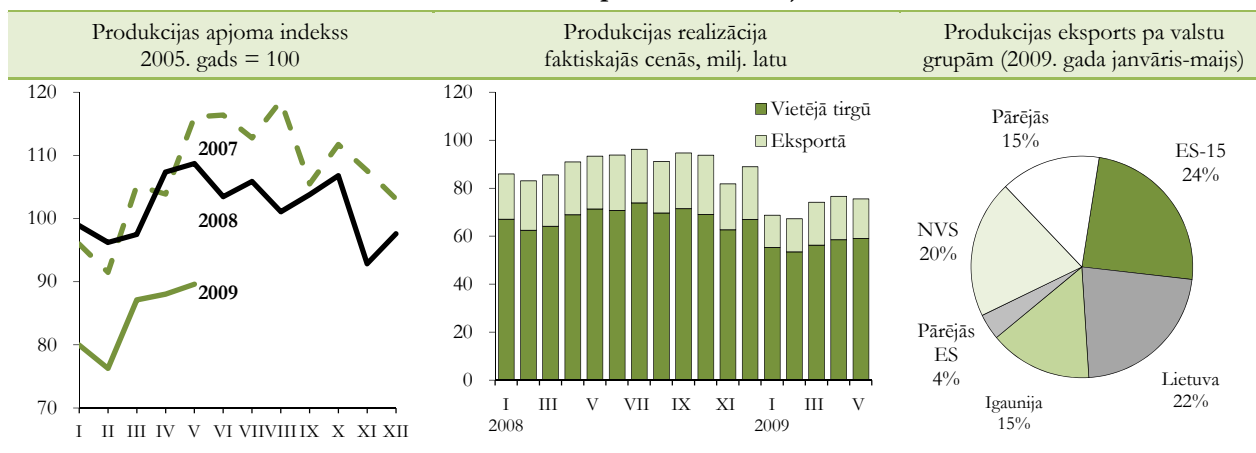
2009. gada janvārī-maijā ražotāju cenu līmenis apstrādes rūpniecībā ir samazinājies par 4,8%. Tādējādi gada laikā salīdzinājumā ar 2008. gada maiju ražotāju cenas ir samazinājušās par 7,9%. Kopējo ražotāju cenu līmeni visvairāk pazemināja cenu kritums metālu ražošanā, kokapstrādē un pārtikas rūpniecībā. Lai gan, samazinoties cenām, palielinās Latvijas ražotāju konkurētspēja, tomēr pašreizējā ražotāju cenu deflācija jāvērtē negatīvi, jo tas neveicina ekonomisko aktivitāšu palielināšanos.

Ražotāju cenu dinamika apstrādes rūpniecībā Latvijā bija nedaudz atšķirīga no kopējās cenu dinamikas ES. 2007. gada rudenī apstrādes rūpniecības cenas ES sāka strauji pieaugt, bet Latvijā to pieauguma tempi sāka samazināties. Paaugstināti ražotāju cenu indeksi ES saglabājās arī 2008. gada sākumā. Tomēr atšķirīgā cenu izmaiņu dinamika neuzlaboja Latvijas ražotāju konkurētspēju, jo Latvijas ražotāju cenu izmaiņas bija straujākas nekā ES vidējās. Gada nogalē ražotāju cenu pieauguma tempi būtiski samazinās arī vidēji ES, un 2009. gada sākumā iestājās deflācija.

Pārtikas rūpniecība ir lielākā Latvijas apstrādes pievienotās vērtības rūpniecības nozare un veido piekto daļu no rūpniecības

3.18. attēls

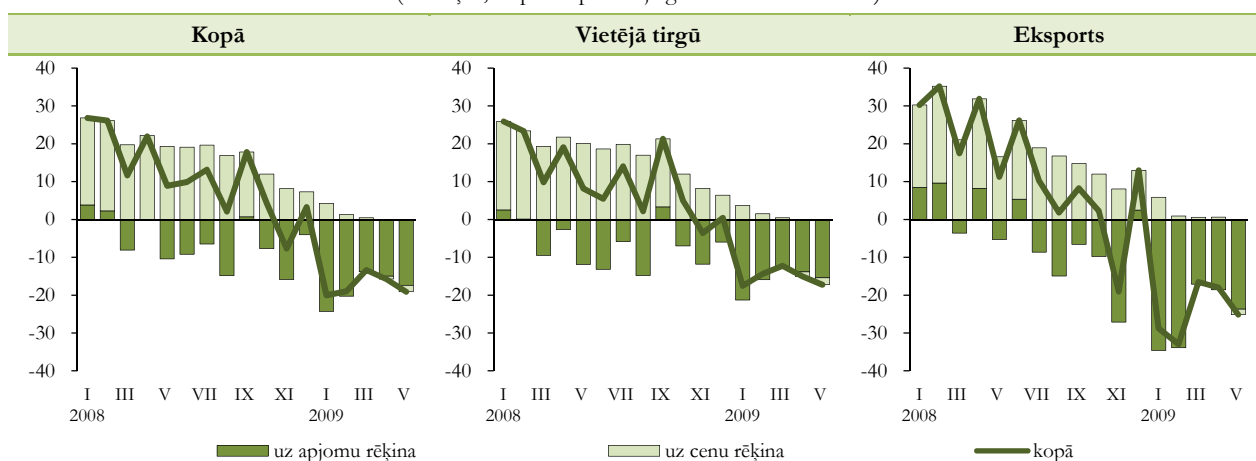
Pārtikas rūpniecības rādītāji

3.19. attēls

Pārtikas rūpniecības produkcijas realizācija

(izmaiņas, % pret iepriekšējā gada atbilstošo mēnesi)

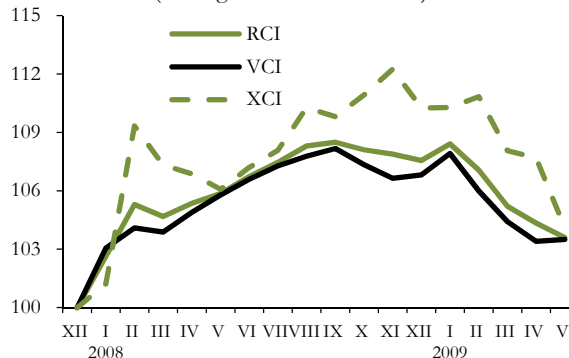
Lai gan nozares ražošanas apjomi samazinājās, līdz šim tie tika kompensēti ar cenu pieaugumu, tādējādi realizācijas ieņēmumi pārtikas rūpniecībā pieauga līdz pat 2008. gada beigām. Tomēr, ievērojami mazinoties pieprasījumam, cenu paaugstināšanas iespējas ir izsmeltas, lai gan vēl 2009. gada janvārī-maijā, salīdzinot ar 2008. gada pieciem mēnešiem, ražotāju cenas nozarē ir pieaugušas par 1%, tai skaitā vietējā tirgū realizētajai produkcijai par 0,7 procentiem.

Apmēram 3/4 no nozarē saražotā tiek patērēts vietējā tirgū, pārējais tiek eksportēts, galvenokārt uz Igauniju, Lietuvu un Krieviju, turklāt pārtikas preču eksports uz Lietuvu un Igauniju veido 70% no Latvijas pārtikas preču eksporta uz ES valstīm.

3.20. attēls

Pārtikas rūpniecības ražotāju cenu indekss

(2007. gada decembris = 100)

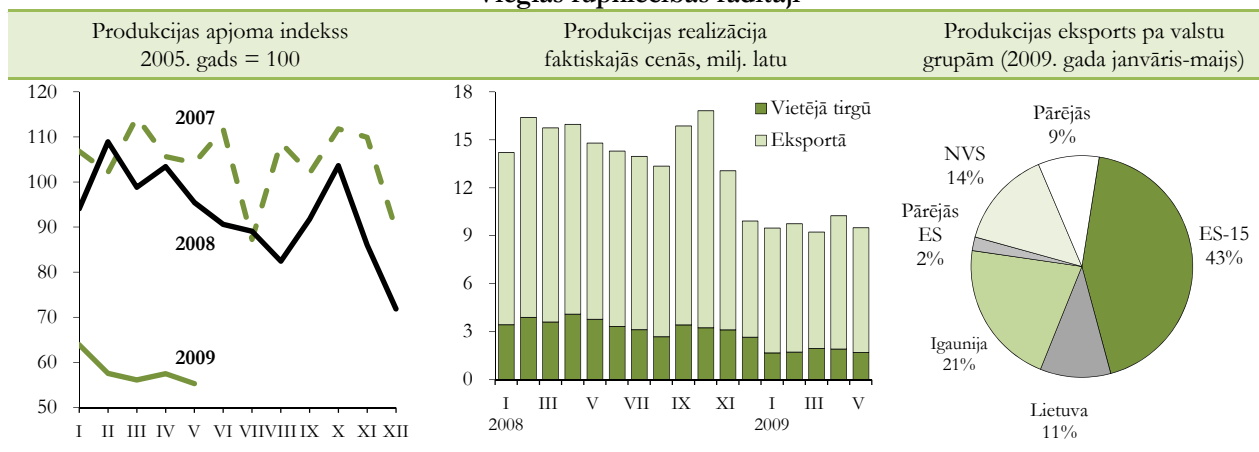
Pārtikas rūpniecības nozarē, mazinoties iedzīvotāju pirktspējai, pārstrādātājiem nākas domāt par lētākas, līdz ar to ne tik kvalitatīvas produkcijas ražošanu, turklāt, kritoties patēriņam vietējā tirgū, ražotājiem arvien samazinās iespējas domāt par eksporta uzsākšanu, jo atsevišķās nozarēs tam ir nepieciešamas citas ražošanas iekārtas, kas ļautu ražot produkciju ar ilgāku lietošanas termiņu, bet tās ir ievērojamas investīcijas.

Vieglās rūpniecības nozares īpatsvars apstrādes rūpniecības pievienotajā vērtībā 2008. gadā turpināja samazināties un veidoja 5,5%. Nozare galvenokārt ir orientēta uz eksportu – uz ārvalstīm tiek izvests vairāk nekā 3/4 saražotās produkcijas.

Latvijas tekstilrūpniecībai galvenie noieta tirgi ir ES vecajās dalībvalstīs. Sakarā ar vājo pieprasījumu ES valstīs un augsto konkurenci nozarē Latvijas ražotājiem ir grūti paplašināt ražošanas apjomus.

3.21. attēls

Vieglās rūpniecības rādītāji

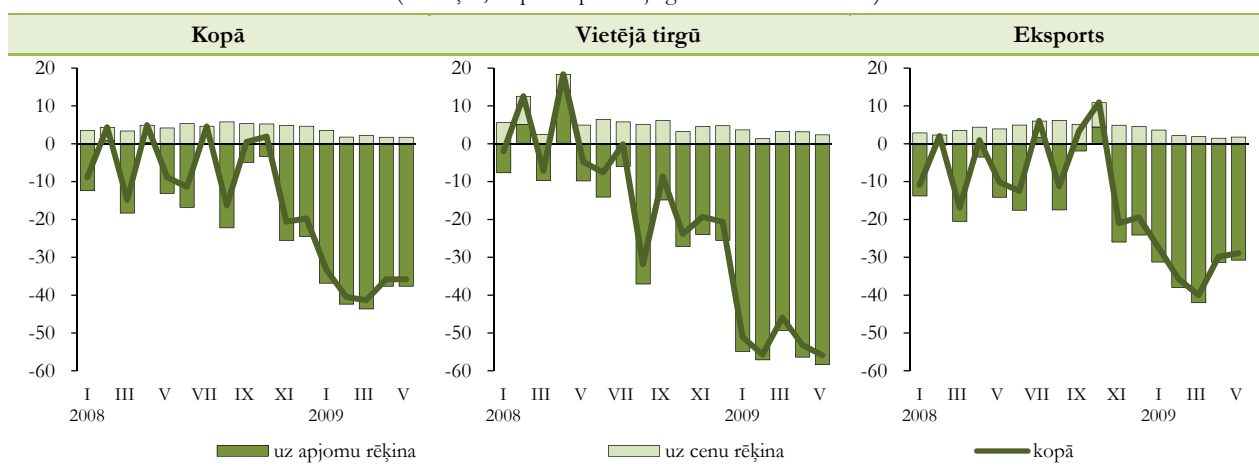

Galvenais iemesls, kāpēc Latvijā ražotās preces nav pašmāju veikalos, ir samaksas laiks par piegādāto produkciju – Latvijas lielveikali samaksu par piegādāto produkciju veic 90-100 dienās, turpretī no ārvalstu partneriem naudu var saņemt 3-14 dienās. Tāpēc ir izdevīgāk savu produkciju eksportēt, nevis pārdot Latvijā. Līdz ar ekonomisko krīzi motivāciju eksportēt,

nevis pārdot vietējā tirgū papildinājis vēl būtiskāks faktors: iekšzemes pieprasījums, kuram līdz šim ļāva augt milzīgie patēriņa kredītēšanas apjomi, strauji sarucis, un nav cerību, ka tuvākajos gados tas būtiski palielināsies. Daudziem uzņēmumiem vienīgā iespēja, kā glābt biznesu, ir meklēt produkcijas noieta ārpus valsts.

3.22. attēls

Vieglās rūpniecības produkcijas realizācija
(izmaiņas, % pret iepriekšējā gada atbilstošo mēnesi)

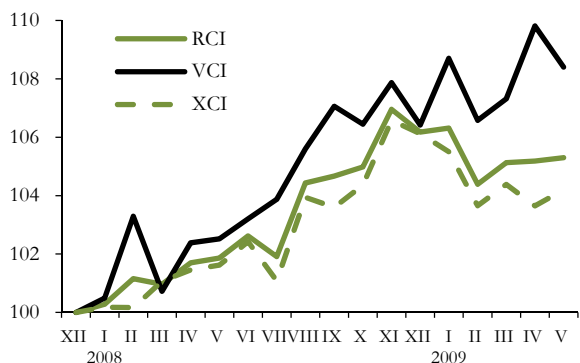

2009. gada piecos mēnešos nozares izlaide samazinājās par 42%, salīdzinot ar 2008. gada janvāri-maiju. Ražotāju cenu kāpums nespēja kompensēt ražošanas apjomu kritumu. Tā rezultātā 2009. gada 5 mēnešos nozares realizācijas ieņēmumi samazinājās par 37,5 procentiem.

Vieglās rūpniecības ražotāju cenu pieaugums 2009. gada maijā bija 3,4%, salīdzinot ar 2008. gada maiju, tādējādi no gada sākuma nozarē ražotāju cenas bija par 4,1% augstākas nekā 2008. gada janvāri-maijā. Kopumā vieglajā rūpniecībā cenu pieaugums eksportētai produkcijai ir krietni mazāks nekā vietējā tirgū realizētai.

3.23. attēls

Vieglās rūpniecības ražotāju cenu indekss (2007. gada decembris = 100)

RCI – ražotāju cenu indeksi

VCI – ražotāju cenu indeksi vietējā tirgū realizētajai produkcijai

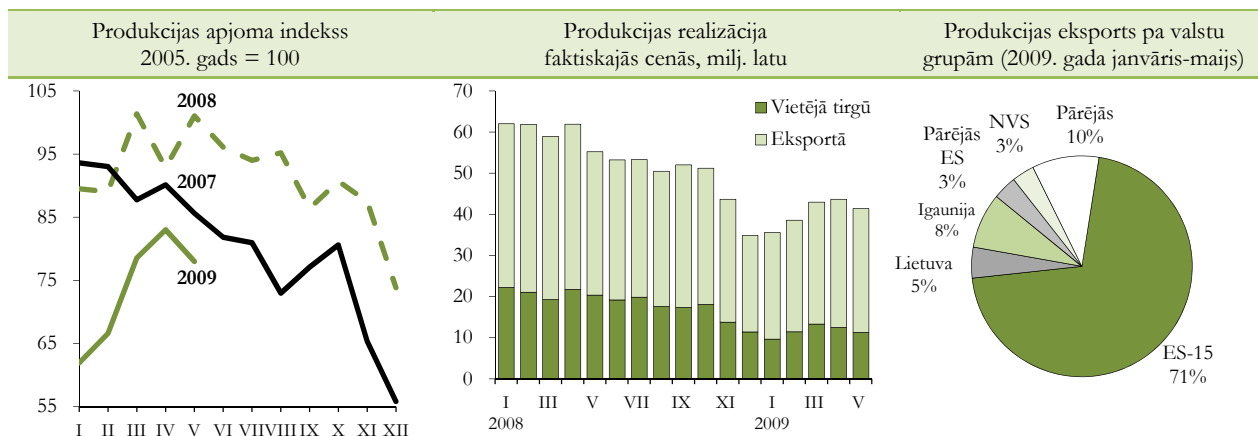
XCI – ražotāju cenu indeksi eksportētajai produkcijai

Kokapstrāde ir viena no lielākajām Latvijas rūpniecības nozarēm. Tās pievienotā vērtība veido gandrīz 14% no apstrādes rūpniecībā saražotā. Eksportēti tiek apmēram 65% no nozarē saražotās produkcijas, no kuriem savukārt vairāk nekā 70% tiek realizēti vecajās ES dalībvalstīs.

2006. gada vidū aizsākās nozares ražošanas apjomu sašaurināšanās, kad ievērojami mazinājās pieprasījums pēc kokapstrādes produkcijas Eiropā. No 2006.-2008. gadam kopumā nozares izlaide samazinājās par gandrīz 20%. 2008. gada nogalē valdība atbalstīja koku ciršanas maksimāli pieļaujamo apjomu palielināšanu valsts mežos, tādējādi stabilizējot koksnes nodrošinājumu Latvijas kokrūpniecībai, novēršot darbavietu un eksporta ieņēmumu samazinājumu. Maksimāli pieļaujamā apjoma palielināšana nav rīkojums valsts mežos nocirst par 4 milj. kubikmetru vairāk koksnes, bet tas ļauj nozarei plānot darbību ekonomikas lejupslīdes apstākļos un saglabāt vietu eksporta tirgos.

3.24. attēls

Kokapstrādes rādītāji

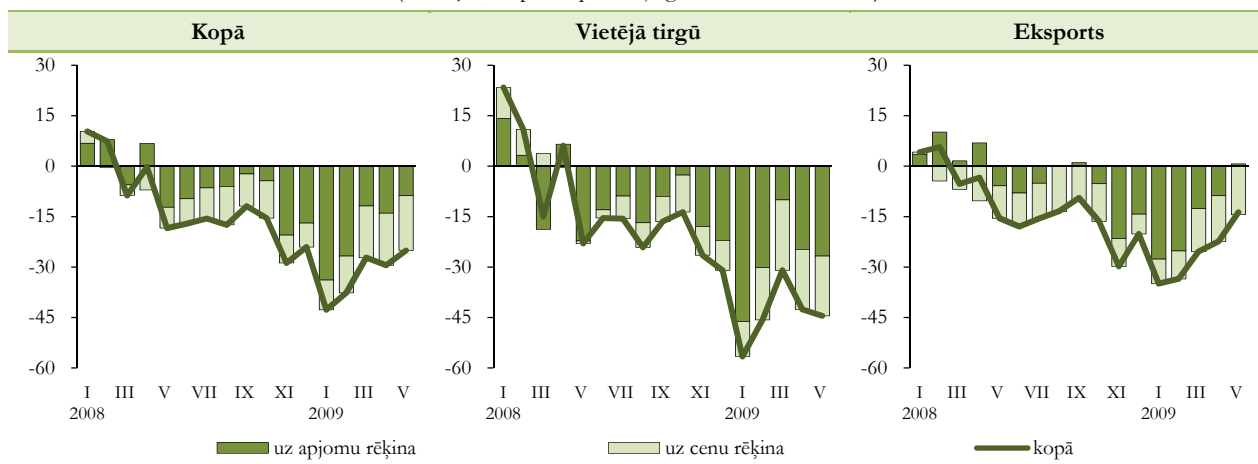

2009. gada piecos mēnešos kokapstrādes izlaide ir samazinājusies par 18,2%, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu, turklāt kokapstrādē ir vieni no

mazākajiem izlaides sašaurināšanās apjomiem no visām apstrādes rūpniecības apakšnozarēm.

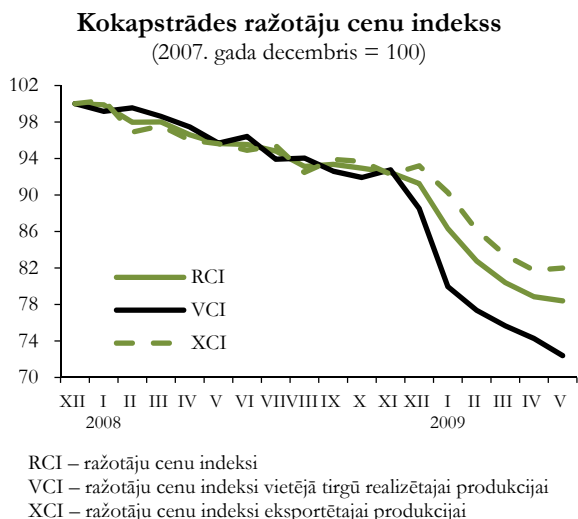
3.25. attēls

Kokapstrādes produkcijas realizācija (izmaiņas, % pret iepriekšējā gada atbilstošo mēnesi)

Kokapstrādes ražotāju cenas kopš 2007. gada vidus samazinās. 2008. gadā cenas bija par 6,9% mazākas nekā pirms gada, savukārt 2009. gada janvārī-maijā cenas vidēji bija samazinājušās jau par 16,7%, salīdzinot ar 2008. gada atbilstošo periodu, turklāt vietējā tirgū realizētās produkcijas cenas šajā pašā laika periodā bija samazinājušās straujāk – par 22,5 procentiem.

3.26. attēls

Nozarē nav sagaidāma būtiska ekonomiskās situācijas uzlabošanās daudzos no eksporta tirgiem, un paredzams, ka produkcijas cenas turpinās samazināties, līdz ar to, pat ražošanas apjomam nemainoties, ir iespējams apgrozījuma kritums.

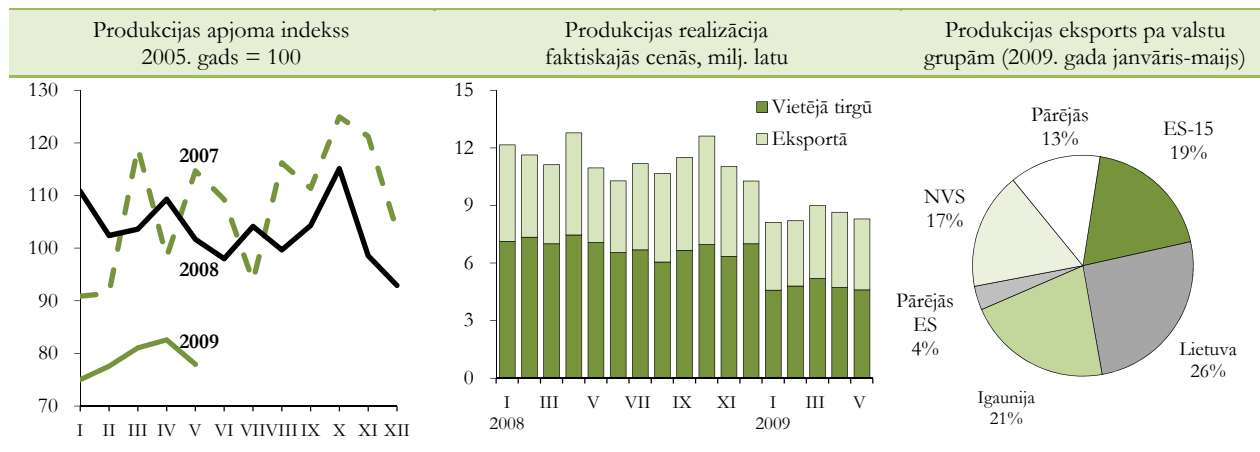
Papīra ražošanā un poligrāfijā 2007. gadā izaugsme saglabājās iepriekšējā gada līmenī, savukārt 2008. gadā iekšzemes pieprasījuma samazinājuma rezultātā nozares izlaide saruka par 4,2%. Savukārt 2009. gada piecos mēnešos nozares izlaide jau ir par 25,3% mazāka nekā iepriekšējā gada 5 mēnešos.

Produkcijas realizācijas apjomi vietējā tirgū 2009. gada piecos mēnešos ir par 33,1% mazāki nekā 2008. gada janvārī-maijā. Savukārt eksporta tirgos realizācijas apjomu samazinājums šajā pašā laika posmā ir bijis mērenāks (par 11,2%).

Kopējo attīstību nozarē 2009. gadā visbūtiskāk ietekmēja PVN likmes palielinājums, īpaši grāmatniecības nozarē, kurā vērojams ļoti augsts cenu jutīgums, likmes paaugstināšana samazina grāmatu mazumtirdzniecības apjomus un jaunu grāmatu izdošanas iespējas. Rezultātā ir samazinājusies izdevniecību maksātspēja, kas savukārt tieši ietekmē tipogrāfiju un papīra piegādātāju maksātspēju. Poligrāfijas nozare arī asi izjūt negatīvo ietekmi, ko radījusi valsts pasūtījumu samazināšanās.

3.27. attēls

Papīra ražošanas un poligrāfijas rādītāji

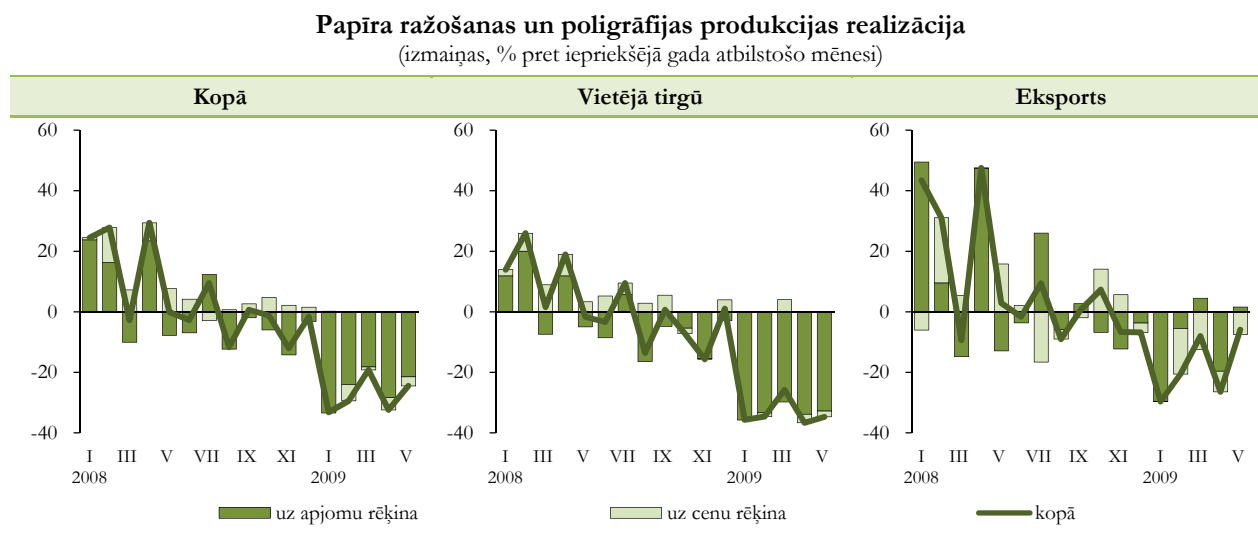

Apmēram 40% no nozares realizācijas veido eksports. 2009. gada janvārī-maijā tā īpatsvars ir nedaudz palielinājies.

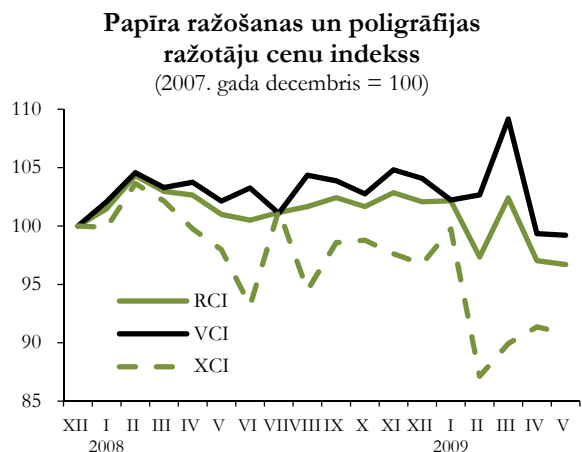
Kaut arī nozares noieta tirgi nav ļoti saistīti ar eksporta iespējām, tomēr eksporta apjomu palielināšana ir būtisks nozares izaugsmes stimuls. Gandrīz puse eksportētās produkcijas tiek realizēta Lietuvā un Igaunijā. Pēdējā laikā nedaudz ir palielinājies eksports uz ES-15 valstīm.

Nozares ražotāju cenas vidēji 2008. gadā, salīdzinot ar 2007. gadu, pieauga par 3,7%, cenu pieaugums eksportētajai produkcijai bija mērenāks (par 2,7%). 2009. gada piecos mēnešos nozarē cenas ir par 3,3% mazākas nekā iepriekšējā gada janvārī-maijā. Vietējā tirgū realizētās produkcijas cenas šī gada janvārī-maijā ir par 0,6% zemākas nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā, bet eksportētās produkcijas cenas šajā pašā laika posmā ir samazinājušās par 8,8 procentiem.

3.28. attēls

3.29. attēls

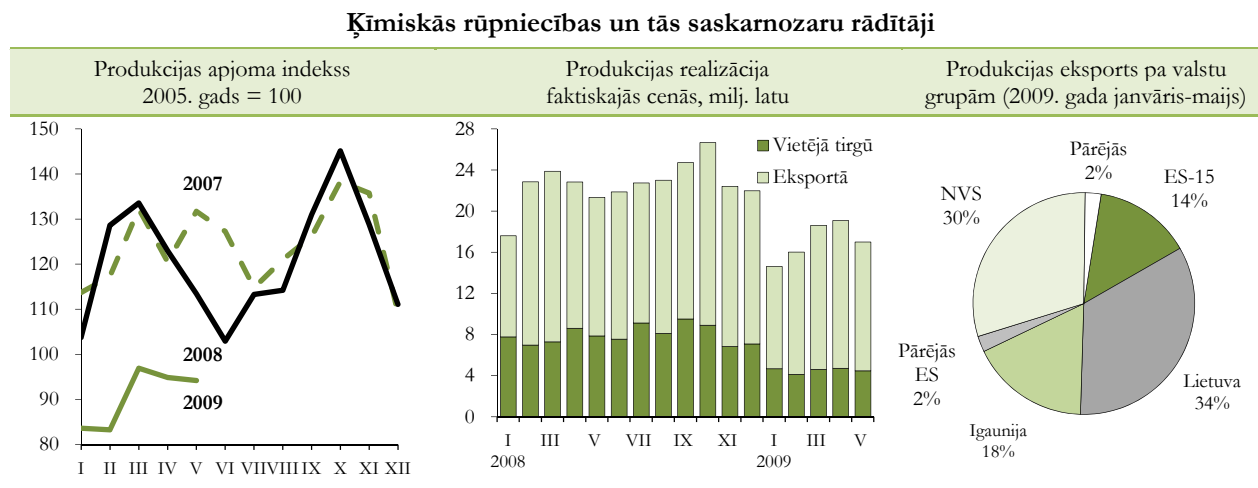
Cenu izmaiņas ietekmē arī iespiedprodukcijas eksportu, jo tas cieši saistīts ar tipogrāfiju spēju vai

nespēju ieguldīt līdzekļus attīstībā, ko savukārt nodrošina vietējo izdevniecību pasūtījumu palielināšanās. PVN likmes paaugstināšana izraisīja ražošanas apjomu kritumu vietējā tirgū un būtiski iedragāja veiksmīgi sāktu grāmatu eksportu uz ārvalstīm.

Ķīmiskās rūpniecības īpatsvars apstrādes rūpniecības kopējā pievienotajā vērtībā 2008. gadā veidoja 7,2%. 2008. gadā nozares izlaide samazinājās par 2,6%, salīdzinot ar 2007. gadu. Mazinoties iekšējam pieprasījumam, 2008. gadā par 17% samazinājās realizācijas apjomi vietējā tirgū, savukārt eksportētās produkcijas realizācija palielinājās par 22,9 procentiem.

2009. gada sākumā nozarē saglabājas līdzīga tendence. Realizācijas apjomi vietējā tirgū arvien straujāk samazinās (janvārī-maijā par 42,5%, salīdzinot ar 2008. gada pieciem mēnešiem), savukārt eksportētās produkcijas realizācijas apjomi šajā pašā laikā samazinājās tikai par 8,9 procentiem.

3.30. attēls

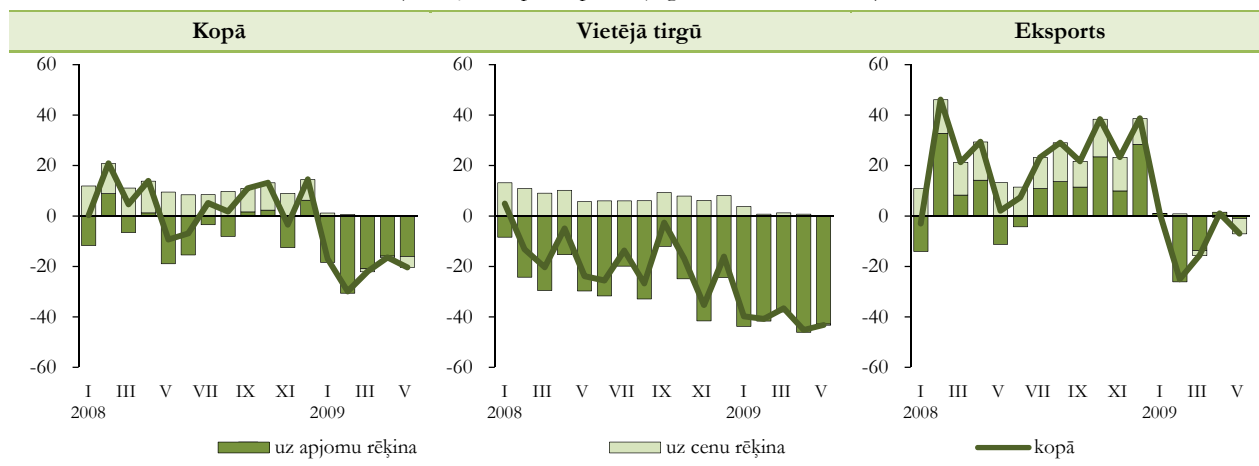

2008. gadā gandrīz 65% no saražotās produkcijas tiek eksportēta, un, ņemot vērā ievērojamo realizācijas apjomu samazinājumu vietējā tirgū, eksporta daļa nozarē 2009. gada 5 mēnešos ir pieaugusi līdz 74%. Salīdzinot ar 2008. gadu, šī gada sākumā eksporta

strukturā būtiski ir pieaudzis eksporta īpatsvars uz Lietuvu (par 10 procentpunktiem), savukārt uz vecajām ES dalībvalstīm tiek eksportēts mazāk. Pārējo eksporta tirgu īpatsvars ir palicis nemainīgs.

3.31. attēls

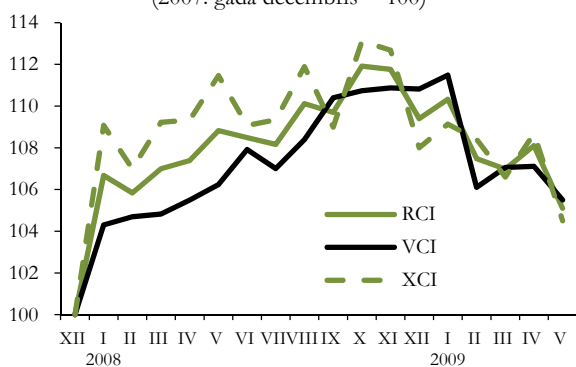
Ķīmiskās rūpniecības un tās saskarnozaru produkcijas realizācija
(izmaiņas, % pret iepriekšējā gada atbilstošo mēnesi)

Tuvākajos gados nozares attīstības galvenie riski ir tālāka vietējo valūtu devalvācija un protekcioniski lēmumi mērķa tirgos, kā arī ekonomiskā situācija Latvijā. Realizācijas veicināšanai nozares uzņēmumi ievērojamus līdzekļus iegulda preču noieta veicināšanā esošajos tirgos un arī jaunu tirgu apguvē.

3.32. attēls

**Ķīmiskās rūpniecības un tās saskarnozaru
ražotāju cenu indekss**
(2007. gada decembris = 100)

RCI – ražotāju cenu indeksi

VCI – ražotāju cenu indeksi vietējā tirgū realizētajai produkcijai

XCI – ražotāju cenu indeksi eksportētajai produkcijai

2008. gadā ražotāju cenas nozarē turpināja pakāpeniski palielināties (par 11,3%, salīdzinot ar 2007. gadu), nedaudz straujāk pieaugot eksportētās produkcijas cenām (2008. gada laikā par 11,7%).

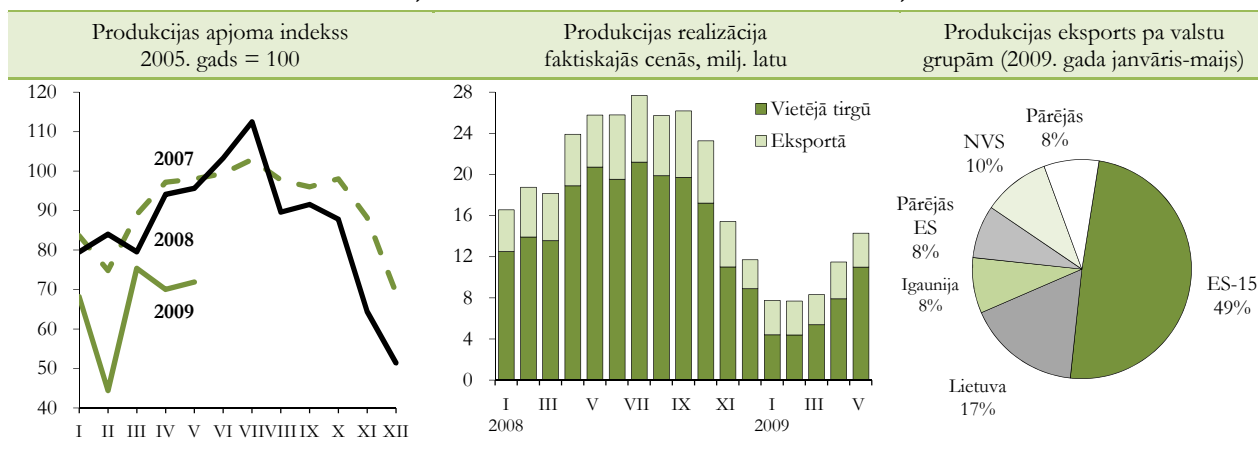
2009. gada piecos mēnešos kopējais ražotāju cenu līmenis joprojām ir palielinājies (par 0,4%, salīdzinot ar 2008. gada janvāri-maiju). Tas saistīts ar cenu pieaugumu vietējā tirgū realizētajai produkcijai (par 2,2%), turpretim eksportētās produkcijas cenas janvāri-maijā ir par 1,6% zemākas nekā atbilstošajā 2008. gada periodā.

Pārējo nemetālisko minerālu ražošanas apjomu samazināšanos ietekmē situācija būvniecības nozarē. Nemetālisko minerālu izstrādājumu pieprasījums ir strauji samazinājies, un ir sagaidāms vēl lielāks kritums. 2008. gadā nozares izlaide bija par 5,6% mazāka nekā 2007. gadā. Sevišķi strauji nozares izlaides apjomi sāka samazināties 2008. gada beigās un arī 2009. gada 5 mēnešos izlaide turpināja samazināties un bija par 23,8% mazāka nekā 2008. gada janvāri-maijā.

Realizācijas apjomi gada piecos mēnešos ir sarukuši vēl straujāk – par 47%, salīdzinot ar atbilstošo 2008. gada periodu. Turklāt vietējā tirgū realizētās produkcijas apjoms samazinājās par 55,7%, savukārt realizētie eksporta apjomi janvāri-maijā saruka par 28%. Jāatzīmē, ka realizācija vietējā tirgū samazinājās jau 2008. gada nogalē, bet eksporta apjomi vēl pieauga.

3.33. attēls

Pārējo nemetālisko minerālu ražošanas rādītāji

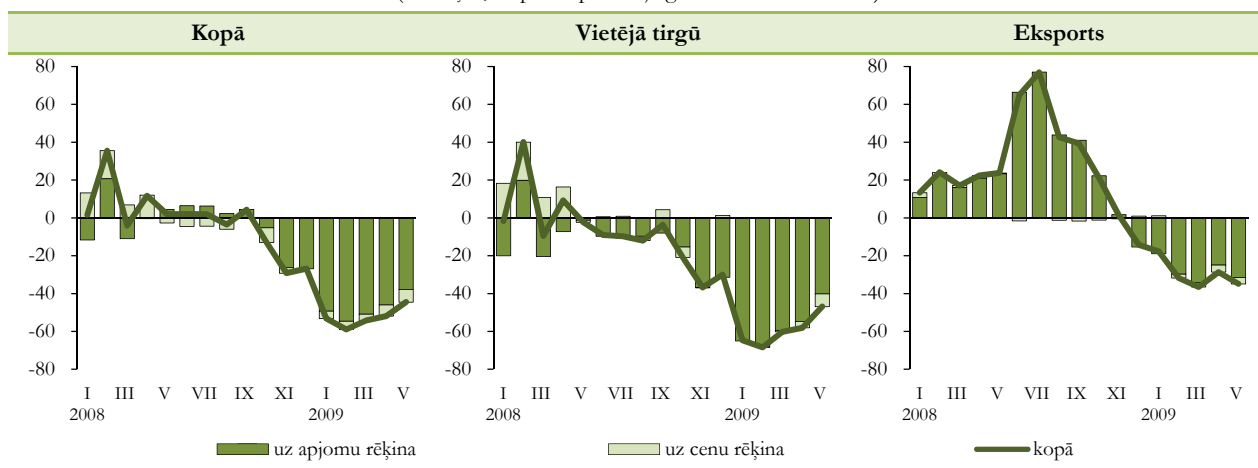
2008. gadā tika eksportēta gandrīz $\frac{1}{4}$ daļa no nozarē saražotās produkcijas. Toties 2009. gadā, apstājoties noietam vietējā tirgū, eksporta īpatsvars

nozares izlaidē jau tuvojās 45%. Galvenais eksporta tirgus ir ES, kur tiek realizēti 75% eksportētās produkcijas.

3.34. attēls

Pārējo nemetālisko minerālu produkcijas realizācija

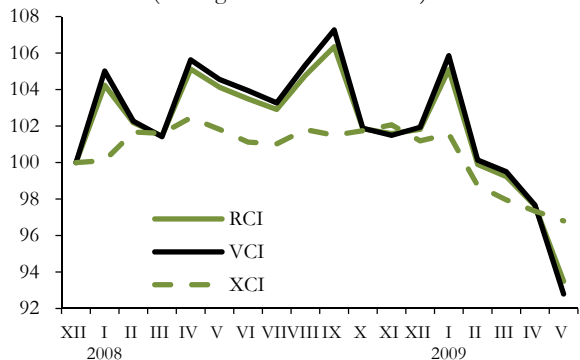
(izmaiņas, % pret iepriekšējā gada atbilstošo mēnesi)

3.35. attēls

Pārējo nemetālisko minerālu
ražotāju cenu indekss

(2007. gada decembris = 100)

RCI – ražotāju cenu indeksi

VCI – ražotāju cenu indeksi vietējā tirgū realizētajai produkcijai

XCI – ražotāju cenu indeksi eksportētajai produkcijai

Nemot vērā straujo pieprasījuma mazināšanos 2008. gada otrajā pusē, ievērojami samazinājās arī ražotāju cenu pieaugums. Kopumā 2008. gadā cenas pieauga par 4,2%, salīdzinot ar 2007. gadu. 2009. gada pirmajā pusē turpinās cenu samazināšanās, un janvārimā tās jau ir par 4,2% mazākas nekā 2008. gada piecos mēnešos. Lai gan iepriekšējos gados cenas vietējā tirgū realizētajai produkcijai pieauga daudz straujāk nekā eksportētajai, cenu samazinājuma tempi 2009. gadā abos tirgos ir līdzīgi.

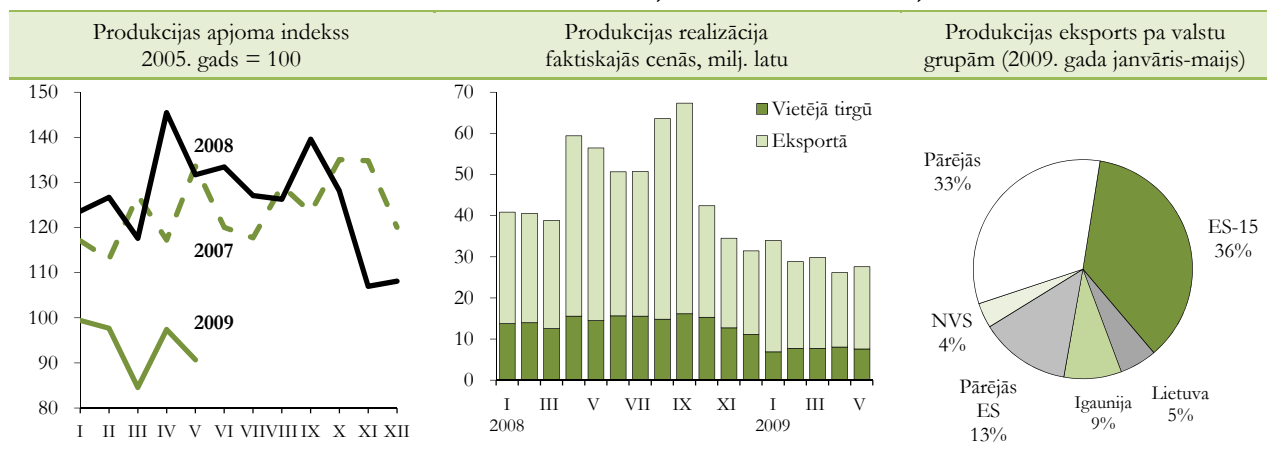
Metālu un metālapstrādes nozare iepriekšējos straujas izaugsmes gados attīstījās labvēlīgās konjunktūras dēļ gan vietējā, gan ārējās tirgos. 2008. gadā nozare veidoja 15,4% no apstrādes rūpniecības pievienotās vērtības.

2008. gadā nozares izlaide pieauga par 1,8%, turklāt ņemot vērā arī cenu kāpumu, kopējie nozares realizācijas ieņēmumi pieauga par 12,5%. Tā kā metālu

un gatavo metālu izstrādājumu nozare ir galvenokārt orientēta uz eksportu, nozares attīstību nosaka ārējā tirgus attīstības tendences, tādējādi 2008. gada beigās, būtiski mazinoties pieprasījumam arī ārējās tirgos, nozares izlaides tempi strauji samazinājās. 2009. gada piecos mēnešos metālu un metālapstrādes izlaides apjomi ir par 27,2% mazāki nekā 2008. gada janvārī-maijā.

3.36. attēls

Metālu un metāla izstrādājumu ražošanas rādītāji

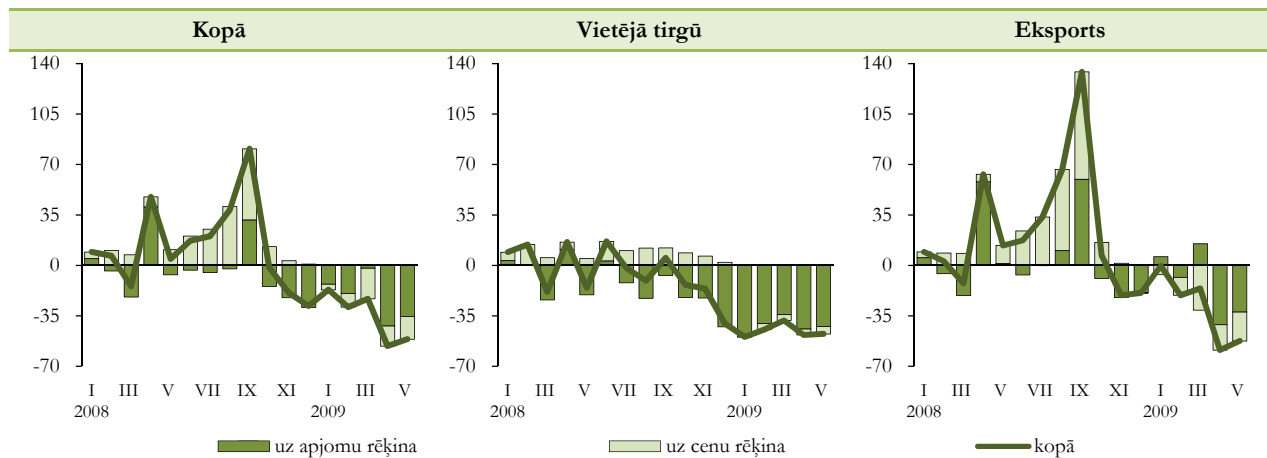
Latvijas metālu un metālapstrādes produkcijai ir salīdzinoši augsta konkurētspēja pasaulē. Vairāk nekā 70% saražotās produkcijas tiek eksportēta uz

ES valstīm, turklāt puse no tās uz vecajām ES dalībvalstīm.

3.37. attēls

Metālu un metāla izstrādājumu produkcijas realizācija

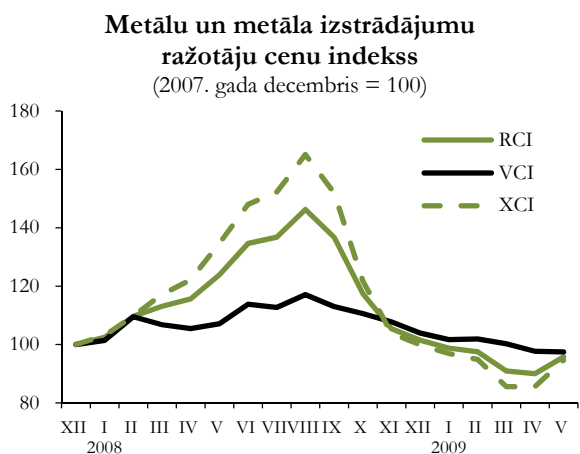
(izmaiņas, % pret iepriekšējā gada atbilstošo mēnesi)

2008. gada sākumā globālo cenu tendenču rezultātā ražotāju cenas nozarē strauji pieauga un vidēji gadā palielinājās par 14,4%, savukārt eksportētās produkcijas ražotāju cenas pieauga pat par 18,2%. Mazinoties pieprasījumam un ievērojami kritoties cenām pasaules tirgū, 2009. gadā vērojama nozares ražotāju cenu deflācija. 2009. gada janvārī-maijā ražotāju cenas vidēji ir samazinājušās par 16,2%,

salīdzinot ar 2008. gada pieciem mēnešiem, savukārt eksportētās produkcijas ražotāju cenu samazinājums šajā pašā laika periodā ir bijis vēl straujāks – par 22%. Tādējādi, gan samazinoties realizācijas apjomiem, gan kritoties ražotāju cenām, kopējie nozares realizācijas ieņēmumi 2009. gada piecos mēnešos ir par 38% mazāki nekā 2008. gada janvārī-maijā.

3.38. attēls

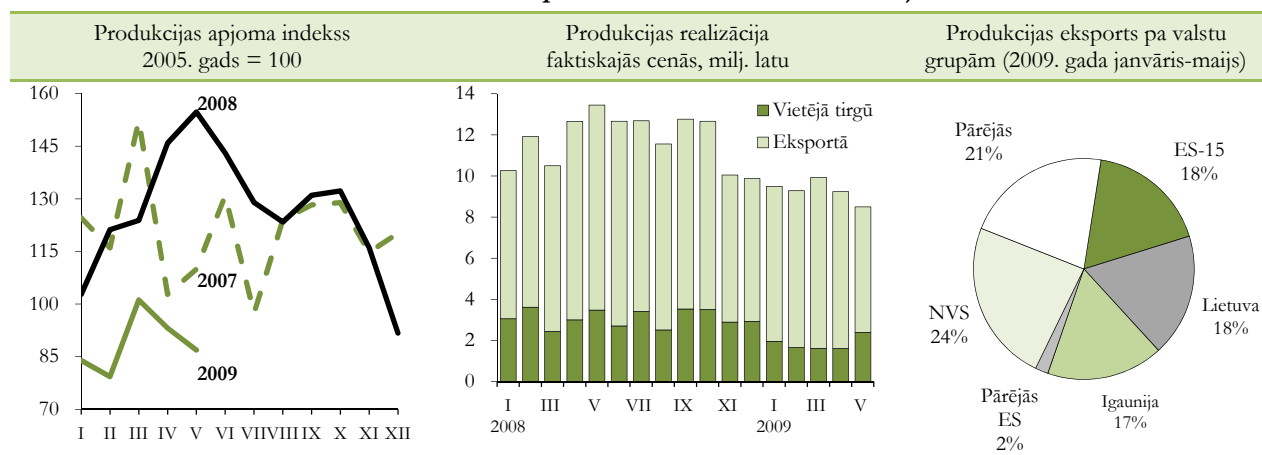

Elektrisko un optisko iekārtu ražošana pēdējos gados ir strauji attīstījusies, un nozares izlaide jau vairāk nekā trīs reizes pārsniedz 2000. gada līmeni. 2008. gadā nozares izlaides apjomi bija par 4,5% lielāki nekā pirms gada. Tomēr 2009. gada 5 mēnešos izlaides apjomi nozarē ir samazinājušies – par 31,5%. Neraugoties uz salīdzinoši straujo nozares izaugsmi iepriekšējos gados, tās īpatsvars kopējā apstrādes rūpniecības pievienotajā vērtībā joprojām ir neliels (7%).

Kopējie realizācijas apjomi 2009. gada janvārī-maijā ir samazinājušies par 20,2%, salīdzinot ar atbilstošo laika periodu iepriekšējā gadā, tai skaitā vietējā tirgū realizētās produkcijas apjomi ir samazinājušies par 37,6 procentiem.

3.39. attēls

Elektrisko un optisko iekārtu ražošanas rādītāji

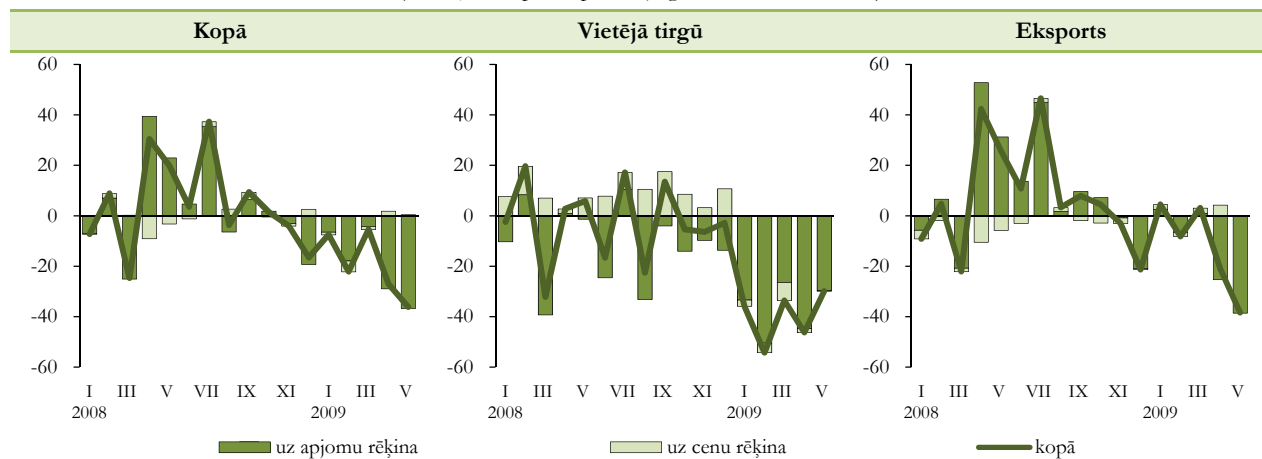
No visas saražotās produkcijas gandrīz $\frac{3}{4}$ tiek eksportētas, turklāt, mazinoties noietam vietējā tirgū, eksporta daļa palielinās. Nozares produkcijas tirdzniecībā joprojām lielāko daļu veido partneri NVS

valstīs, lai gan kopš 2008. gada to īpatsvars ir samazinājies par vairāk nekā 10 procentpunktiem. Tajā pašā laikā ir pieaudzis uz Lietuvu un Igauniju eksportētās produkcijas īpatsvars.

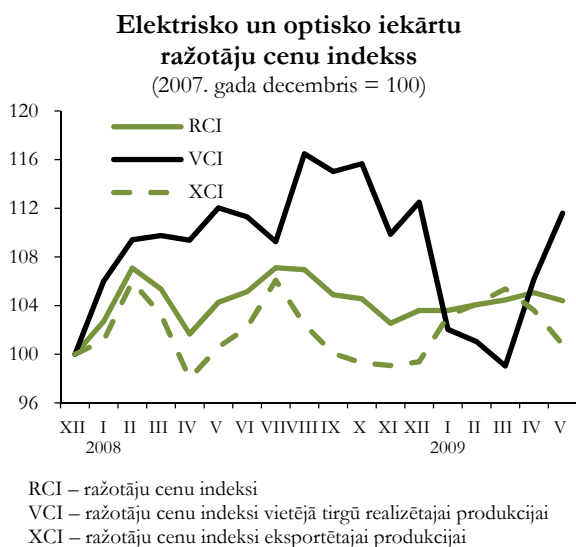
3.40. attēls

Elektrisko un optisko iekārtu produkcijas realizācija

(izmaiņas, % pret iepriekšējā gada atbilstošo mēnesi)

3.41. attēls

2008. gada sākumā nozarē bija vērojams neliels ražotāju cenu pieaugums, ko noteica vietējā tirgū realizētās produkcijas cenu kāpums, turpretim eksportētās produkcijas cenas samazinājās. Kopumā 2008. gadā ražotāju cenas pieauga vidēji par 1,6%, salīdzinot ar 2007. gadu, tai skaitā vietējā tirgū

realizētās produkcijas cenas kāpa par 9,6%, bet eksportētās produkcijas cenas samazinājās par 2,1 procentu.

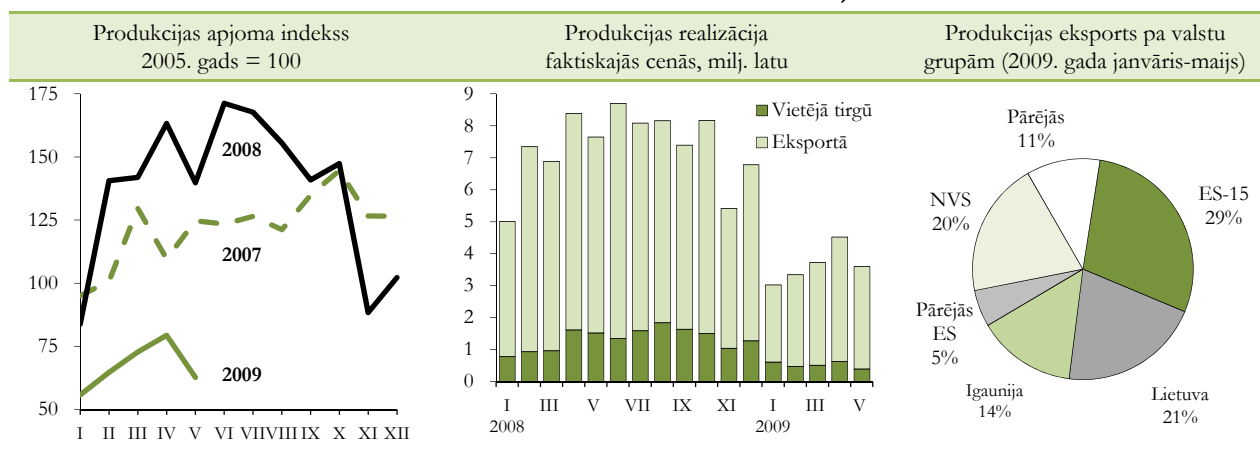
Turpinoties mazināties iekšējam pieprasījumam, ražotāju cenas sarūk. 2009. gada janvāri-maijā vietējā tirgū realizētās produkcijas cenas bija par 4,9% mazākas nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā, savukārt eksportētajām precēm šajā pašā laika periodā cenas pieauga par 1,6 procentiem.

Mašīnu un iekārtu ražošanas nozare pamatā ir ražošanas līdzekļu un tehnoloģiju piegādātāja citām nozarēm, tādēļ ekonomikas krīze šo nozari ir skārusi sevišķi smagi. 2008. gadā nozares izlaide palielinājās par 12,2%, salīdzinot ar 2007. gadu, galvenokārt straujākas izaugsmes dēļ 2008. gada sākumā. Savukārt 2008. gada pēdējos mēnešos un 2009. gada sākumā nozares izlaide ir būtiski samazinājusies. 2009. gada janvāri-maijā ražošanas apjomi ir par 49,9% mazāki nekā 2008. gada attiecīgajā laika periodā.

Tāpat 2009. gada 5 mēnešos par vairāk nekā 50%, salīdzinot ar 2008. gada janvāri-maiju, ir samazinājušies realizācijas apjomi, turklāt gan vietējā, gan eksporta tirgos samazinājums ir līdzīgs.

3.42. attēls

Mašīnu un iekārtu ražošanas rādītāji

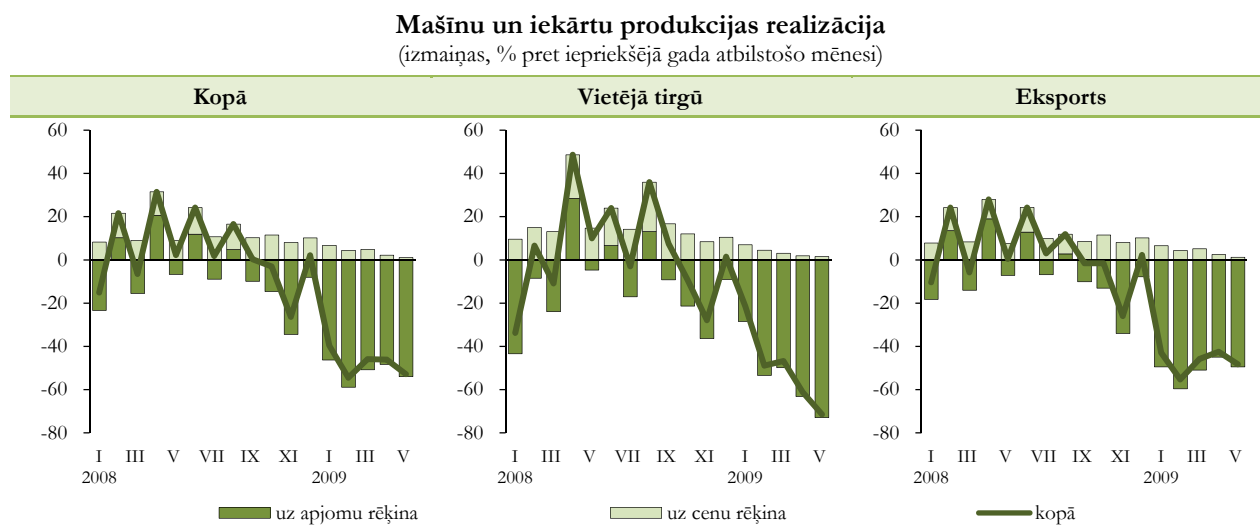

Nozare eksportē vairāk nekā 80% produkcijas, un galvenie noieta tirgi ir ES valstis, turklāt vairāk nekā puse uz ES eksportētās nozares produkcijas tiek realizēta Lietuvā un Igaunijā. Relatīvi liela nozares eksporta daļa ir saistīta ar NVS un citu valstu tirgiem.

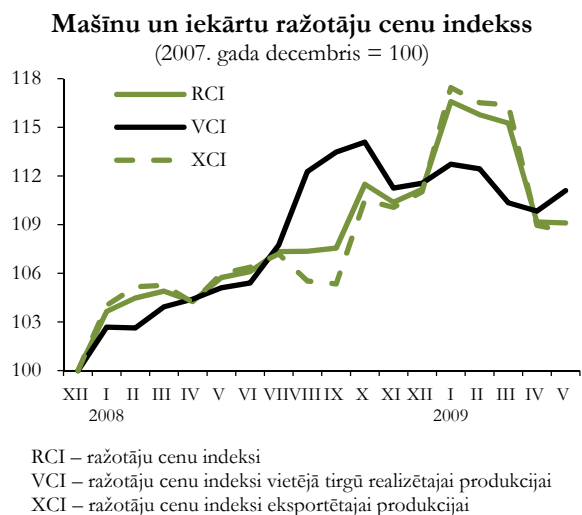
Iepriekšējos gados, strauji palielinoties pieprasījumam, ražotāju cenas pieauga. Vidējais cenu pieaugums 2008. gadā par 11,4%, salīdzinot ar

2007. gadu, jāvērtē kā ļoti straujš. Turklāt cenu kāpums turpinājās arī 2009. gadā. Lai gan cenas pēdējos mēnešos samazinās, tomēr 2009. gada janvāri-maijā tās kopumā ir par 8,2% lielākas nekā 2008. gada piecos mēnešos. Šajā pašā laika posmā cenas vietējā tirgū realizētajai produkcijai ir palielinājušās mērenāk – par 7,3%, savukārt eksportētajai produkcijai straujāk – par 8,2 procentiem.

3.43. attēls

3.44. attēls

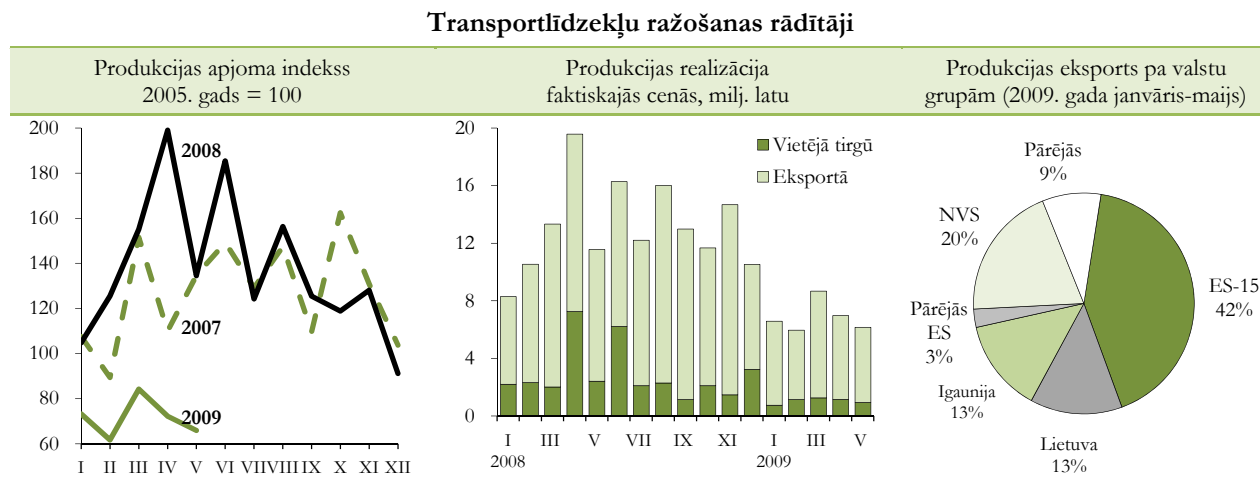

Transportlīdzekļu ražošanā 2008. gadā izlaide pieauga par 8,1%, salīdzinot ar 2007. gadu. Transportlīdzekļu ražošanas straujo izaugsmi noteica ievērojamais jauno pasūtījumu pieaugums 2008. gada sākumā gan vietējā, gan ārējos tirgos. 2009. gada piecos mēnešos nozarē izlaide ir par 50,3% mazāka nekā 2008. gada janvārī-maijā.

2009. gada piecos mēnešos salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu realizācijas apjomi vietējā tirgū ir samazinājušies daudz straujāk (par 69,7%) nekā eksportētajai (par 40,2%) produkcijai.

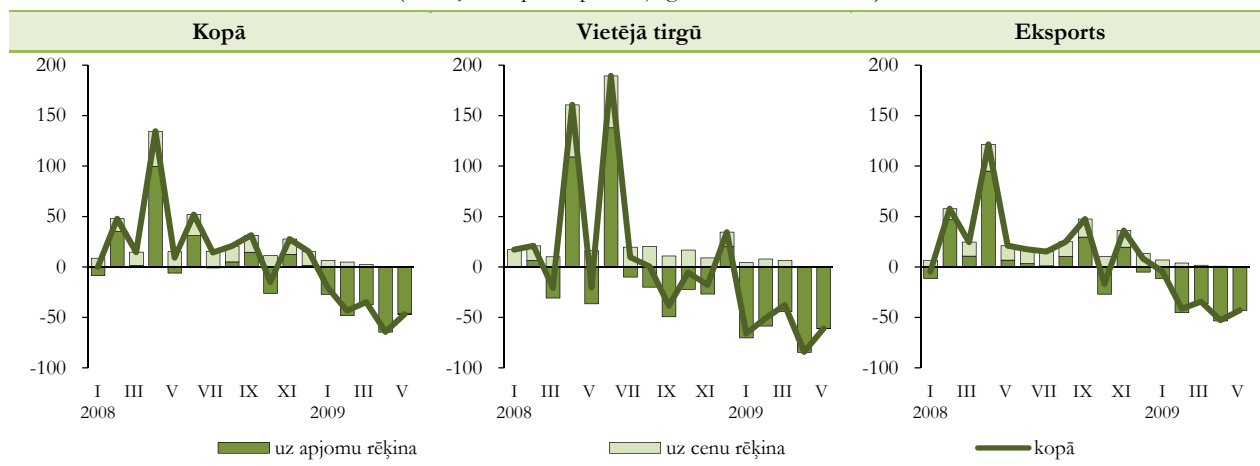
Gandrīz 85% saražotās produkcijas tiek eksportēta. Eksporta tirgi ir diezgan vienmērīgi sadalīti dažādos noieta virzienos – kā uz ES valstīm, tai skaitā uz Lietuvu un Igauniju, tā arī uz NVS un citām pasaules valstīm. Tomēr jāatzīmē, ka gada laikā par 11 procentpunktiem ir palielinājies veco ES dalībvalstu īpatsvars produkcijas eksporta struktūrā un 2009. gada piecos mēnešos bija 42% no kopējā eksporta.

3.45. attēls

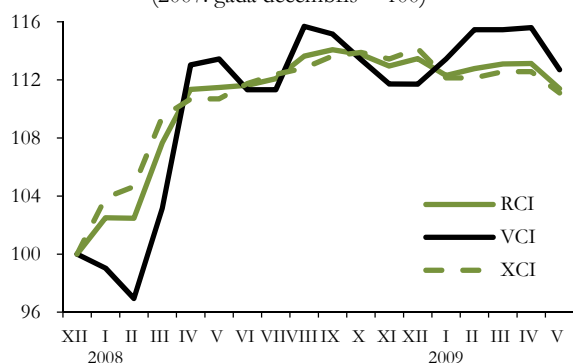
3.46. attēls

Transportlīdzekļu produkcijas realizācija (izmaiņas, % pret iepriekšējā gada atbilstošo mēnesi)

3.47. attēls

Transportlīdzekļu ražotāju cenu indekss (2007. gada decembris = 100)

RCI – ražotāju cenu indeksi

VCI – ražotāju cenu indeksi vietējā tirgū realizētajai produkcijai

XCI – ražotāju cenu indeksi eksportētajai produkcijai

Ražotāju cenas vietējā un ārējā tirgū realizētai produkcijai palielinās caurmērā līdzīgi. 2008. gadā

vidēji cenas vietējā tirgū realizētajai produkcijai pieauga par 19,2%, bet eksportētajai – par 12,6%, salīdzinot ar 2007. gadu. Neraugoties uz pieprasījuma mazināšanos, cenu pieaugums turpinās arī 2009. gadā. Janvāri-maijā ražotāju cenas ir par 5,1% augstākas nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā.

3.2.3. Enerģētika

Latvijā izmanto importētos (dabāsgāze, sašķidrinātā naftas gāze, naftas produkti, akmeņogles) un vietējos (enerģētiskā koksne un kūdra) energoresursus tautsaimniecības nozaru, komerciālo patērētāju un iedzīvotāju nodrošināšanai ar kurināmo, elektroenerģiju un siltumenerģiju. Daļu elektroenerģijas saražo Latvijas HES un TEC, daļu – importē. Siltumenerģijas ražošanā galvenokārt izmanto importēto kurināmo – dabāsgāzi un mazutu un vietējo kurināmo – koksni.

3.12. tabula

Energoresursu patēriņš Latvijā

(tūkst. tonnu nosacītā kurināmā – ktce*)

Energoresursu patēriņš	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Energoresursu patēriņš – kopā	6514	6648	6770	7021	7206	6926
tajā skaitā:						
dabāsgāze (GCV)	2138	2114	2155	2233	2158	2116
gaišie naftas produkti un citi naftas produkti	1857	1950	1995	2225	2442	2323
mazuts, degakmens eļļa	166	132	113	77	59	40
malka, kūdra, kokss un citi kurināmā veidi	1655	1719	1722	1725	1691	1603
ogles	90	87	107	116	145	145
elektroenerģija (HES, vēja ģeneratori un no ārvalstīm importētā)	608	646	678	645	711	699

Avots: CSP un Ekonomikas ministrija.

* 1 ktce = 0,02931 PJ.

2008. gadā Latvijas kopējais enerģijas patēriņš bija 203 PJ, un 59,9% no tā nodrošināja energoresursu

imports, galvenokārt no Krievijas: dabāsgāze – 25,1%, mazuts – 3,3%, pārējie naftas produkti – 32,6%, ogles –

2,1%. No vietējiem energoresursiem visvairāk izmantota koksne (malka, kokapstrādes atlikumi, šķelda, koksnes briķetes, granulas), kas veido 22,7% no kopējā enerģijas patēriņa. Latvijas hidroelektrostacijās un vēja elektrostacijās ražotās elektroenerģijas īpatsvars kopējā enerģijas patēriņā bija 5,6 procenti.

Elektroenerģijas izstrādes daudzums ir atkarīgs no Daugavas caurteces. Tāpat elektroenerģijas apgādē liela

nozīme ir elektrības importam no Krievijas, Igaunijas un Lietuvas.

2008. gadā valsts AS „Latvenergo” saražoja 59% no nepieciešamā elektroenerģijas daudzuma, 32% – piegādāja citas valstis un 9% – iepirka no mazajiem elektroenerģijas ražotājiem. Salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu, elektroenerģijas patēriņš ir palielinājies par 0,3 procentiem.

3.13. tabula

Elektroenerģijas piegāde Latvijā
(miljardi kWh)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Kopējā elektroenerģijas piegāde	6,608	6,786	7,053	7,399	7,771	7,794
Elektroenerģijas izstrāde – kopā tajā skaitā:	3,975	4,689	4,905	4,891	4,771	5,274
HES*	2,216	3,044	3,267	2,661	2,668	3,042
TEC**	1,363	1,225	1,278	1,740	1,452	1,524
citi TEC	0,298	0,306	0,255	0,407	0,532	0,582
mazās HES	0,050	0,065	0,058	0,037	0,066	0,067
vēja ģeneratori	0,048	0,049	0,047	0,046	0,053	0,059
Elektroenerģijas imports	2,633	2,097	2,148	2,508	3,000	2,520

Avots: valsts AS „Latvenergo”, Ekonomikas ministrija, CSP

* Daugavas kaskāde un Aiviekstes HES (valsts AS „Latvenergo” HES)

** valsts AS „Latvenergo” TEC

Centralizētās siltumapgādes patērētāju struktūra pēdējo gadu laikā nav mainījusies, un tajā centrālā apkure sastāda 65-70%, karstā ūdens apgāde – 30-35%. No kopējās realizētās siltumenerģijas daudzuma rūpniecībai realizēti 1,6%, mājsaimniecībām – 73,8%, citiem patērētājiem – 24,6 procenti.

Lielākie dabasgāzes patērētāji ir „Latvenergo” TEC un siltumapgādes uzņēmumi – 57,1%, rūpniecība – 19,9%, pārējie patērētāji ~23%. Rīgas reģionā tiek patērēti aptuveni 70% no Latvijā izmantotās dabasgāzes. Latgales reģionā, izņemot Daugavpili, Rēzekni un Preiļu rajonu, dabasgāze netiek izmantota. Kurzemes reģionā dabasgāzes lielākais patēriņš ir Liepājā ~11% (AS „Liepājas siltums”, AS „Liepājas metalurģis”), Zemgales reģionā (Jelgava un Bauskas rajons) ~4 procenti.

Naftas produkti tiek izmantoti kā kurināmais un degviela. Cenas naftas produktu tirgū ir liberalizētas un konkurētspējīgas ar citiem kurināmā veidiem. Latvijā darbojas brīvais tirgus apgādē ar naftas produktiem.

Naftas produkti energoresursu tirgū Latvijā ieņem ievērojamu vietu – to daļa tirgū ir nedaudz lielāka par 30%, tajā skaitā mazuta daļa naftas produktu kurināmā

bilancē ir aptuveni 1,6%. Lielākie mazuta patērētāji ir siltumapgāde – 55,6%, rūpniecība – 37%. Izpildot ES Direktīvas 1999/32/EC prasības, Ministru kabinets 2004. gada 2. martā pieņēma noteikumus Nr. 125 „Noteikumi par sēra satura ierobežošanu noteiktiem šķidrās degvielas veidiem”. Sagaidāms, ka siltumapgādes uzņēmumi, kas siltumenerģijas ražošanai izmantoja mazutu, veiks kurināmā veida maiņu uz citiem energoresursiem.

Latvijā izmantojamais *cietais kurināmais* ir importētās akmeņogles no NVS un vietējais kurināmais – kurināmā koksne, kūdra, salmi. Kurināmās koksnes patēriņa prognoze ir atkarīga no tā, kādā mērā reģionos izdosies pārorientēties no ekstensīvās kurināmās koksnes izmantošanas uz racionālu. Kurināmā bilancē kurināmās koksnes īpatsvars jau šobrīd ir ievērojams, sasniedzot 25%. Lielākie kurināmās koksnes patērētāji ir mājsaimniecības – 65,4%, siltumapgādes uzņēmumi – 15,1%, rūpniecība (galvenokārt kokapstrādes uzņēmumi) un citi patērētāji – 19,5%. Kurināmā koksne un akmeņogles tiek izmantotas vienmērīgi pa visiem reģioniem. Kūdras izmantošana enerģētikā aizvien samazinās.

3.3. Prognozes

Ekonomikas ministrija ir izstrādājusi vidēja termiņa periodam – līdz 2015. gadam – tautsaimniecības attīstības prognozes.

Tautsaimniecības attīstības scenārijs veidots saistībā ar turpmākās ekonomiskās attīstības iespējām, ko lielā mērā nosaka globālās ekonomikas reakcija uz finanšu krīzi un iespējas to pārvarēt. Šajā jautājumā pasaules

ekonomikas ekspertu viedokļos pastāv diezgan liela nenoteiktība, it īpaši par krīzes dziļumu un ilgumu. Regulāri tiek mainītas izaugsmes prognozes 2009. un 2010. gadam, samazinot izaugsmes rādītājus. Vairums ekonomikas ekspertu (SVF, PB, ES komisijas u.c.) prognozē, ka izeja no recesijas var sākties ne ātrāk kā

2010. gada otrajā pusē, stabilizējoties situācijai finanšu tirgos vismaz līdz 2009. gada beigām. Šis apsvērums ir prognozēšanas bāzes scenārija pamatā, jo Latvijas ekonomikas atveseļošanās iespējas ir cieši saistītas ar kreditēšanas atjaunošanos un iespējām attīstīt eksportu.

3.48. attēls

Tautsaimniecības attīstība 2009.-2010. gadā

2009. gadā tiek prognozēts ievērojams ekonomisko aktivitāšu samazinājums – IKP kritums par 18%. Neraugoties uz situācijas uzlabošanos 2010. gada otrajā pusē, IKP izaugsmes tempi 2010. gadā saglabāsies negatīvi. Galvenie pamatpieņēmumi 2009. un 2010. gada prognozei ir vājš ārējais un rūkošais iekšējais pieprasījums kā globālās finanšu krīzes sekas.

2009. gadā atšķirībā no 2008. gada lielāka ietekme uz Latvijas ekonomiku būs straujam ārējā pieprasījuma samazinājumam. Turpinās kristies arī iekšējais pieprasījums, kas bija galvenais izlaidis samazinājuma iemesls 2008. gadā.

Ņemot vērā Latvijas ekonomikas trauslumu, kas saistīts ar tās augsto maksājumu bilances tekošā konta deficītu, finanšu plūsmu apstākļu spēcīgi ietekmēja tās reālo sektoru, kas izpaudās kā būtiska ekonomisko aktivitāšu sašaurināšanās un līdz ar to kopējo ienākumu samazinājums.

Privātā patēriņa samazinājumu 2009. gadā nosaka mājāsaimniecību kreditēšanas procesa apstāšanās, darba algas samazinājums un bezdarba pieaugums. 2010. gadā privātais patēriņš var turpināt vēl samazināties, jo nodarbinātība un algas nepalielināsies.

Investīciju samazinājumu privātā sektorā galvenokārt ietekmēs finanšu resursu pieejamības apstākļu pasliktināšanās, kā arī uzņēmēju pesimistiskais noskaņojums attiecībā uz nākotnes perspektīvām. Investīciju samazinājumu daļēji kompensēs sabiedriskās investīcijas ceļu būvniecībā un remontā un valdības īstenotā politika finanšu resursu pieejamības uzlabošanai.

Uzlabosies neto eksports, t.i., samazināsies eksporta–importa deficīts, jo iekšējā pieprasījuma sašaurināšanās rezultātā turpinās samazināties imports.

Ņemot vērā vājo pieprasījumu mūsu eksportpartneru valstīs, 2009. gadā gaidāms arī eksporta samazinājums. Savukārt 2010. gadā tas var nedaudz palielināties, radot stimulu turpmākai kopējai izaugsmei.

3.14. tabula

Latvijas iekšzemes kopprodukta izlietojuma prognoze

	2009	2010	2011-2015*
pieauguma tempi, % pret iepriekšējo gadu			
Iekšzemes kopprodukts	-18,0	-3,4	4,0
Privātais patēriņš	-21,0	-2,0	3,5
Valsts patēriņš	-9,5	-11,0	1,0
Kopējā pamatkapitāla veidošana	-24,0	0,0	5,0
Eksports	-12,0	4,3	5,5
Imports	-29,0	-6,0	5,0
struktūra, %			
Iekšzemes kopprodukts	100	100	100
Privātais patēriņš	58,3	59,4	60,4
Valsts patēriņš	21,1	17,3	14,8
Kopējā pamatkapitāla veidošana	23,9	25,1	26,9
Krājumu izmaiņas	0,9	1,0	-0,2
Eksports	39,1	41,1	46,7
Imports	-43,4	-44,0	-48,5
Eksporta-importa saldo	-4,3	-2,9	-1,8

* pieaugums vidēji ik gadu, struktūra 2014. gadā

Nozaru griezumā lejupslīdes gados (2009. un 2010. gadā) visbūtiskāk samazināsies tirdzniecības pakalpojumi. Liels samazinājums ir arī būvniecībā un apstrādes rūpniecībā. Mazāk lejupslīde skars lauksaimniecību, elektroenerģijas, gāzes un

ūdensapgādes nozari, kā arī transporta un sakaru pakalpojumus.

3.15. tabula

Latvijas iekšzemes kopprodukta prognoze nozaru griezumā

(reālais pieaugums, procentos pret iepriekšējo gadu)

	2009	2010	2011-2015 (vidēji gadā)
Iekšzemes kopprodukts	-18,0	-3,4	4,0
Primārās nozares	-9,0	-4,0	3,0
Apstrādes rūpniecība	-19,5	4,0	4,5
Elektroenerģija, gāze un ūdens apgāde	-11,5	-3,0	1,5
Būvniecība	-20,5	-3,5	5,5
Tirdzniecība, viesnīcas un restorāni	-23,5	-3,5	4,5
Transports un sakari	-7,0	2,0	5,0
Citi komercpakalpojumi	-12,5	-5,5	3,5
Sabiedriskie pakalpojumi	-7,0	-12,0	1,5

2011.-2015. gada attīstības perspektīvas

Pozitīva ekonomiskā izaugsme var atsākties ar 2011. gadu, ja finanšu tirgi būs stabilizējušies, kas dos pozitīvu stimulu kā pašmāju uzņēmējiem, tā arī ekonomisko aktivitāšu pakāpenisku pieaugumu mūsu preču un pakalpojumu eksporta partnervalstīs, it īpaši ES valstīs.

Turpmāko periodu galvenais izaugsmes stimuls Latvijai jāsaista ar eksporta iespēju paplašināšanu. Tāpēc izšķiroša nozīme izaugsmes nodrošināšanai ir galvenās eksporta nozares – rūpniecības konkurētspējai kā starptautiskos, tā pašmāju tirgos. Jāņem vērā, ka globālajos preču un pakalpojumu tirgos vērojama cenu konkurences saasināšanās, kas krīzes apstākļos nereti izpaužas kā valstu konkurētspējas korekcija ar nacionālo valūtu devalvāciju un tiešo protekcionismu.

Latvijas rūpniecības konkurētspēja lielā mērā balstījās uz relatīvi lētu darbaspēku un zemām vispārējām izmaksām. 2006. un 2007. gada darbaspēka izmaksu kāpuma un cenu pieauguma dēļ šīs priekšrocības lielā mērā tika zaudētas. Pašreizējie krīzes apstākļi ar zemo pieprasījumu un strikti budžeta ierobežojumiem, kad krietni tiek samazinātas algas sabiedriskajā sektorā, rada lielu spiedienu uz kopējo algu līmeni un cenām, kas daļēji uzlabo Latvijas ražotāju konkurētspēju. Tomēr jāņem vērā, ka līdz ar izaugsmes atjaunošanos pārējās ES valstīs uzturēt konkurētspēju Latvijas ekonomikā ar šīm metodēm nebūs iespējams, tāpēc izšķiroša nozīme būs atbilstošam produktivitātes kāpumam un eksporta produktu komplicētības pieaugumam, kas ļautu daudz veiksmīgāk konkurēt starptautiskajos tirgos.

Lai nodrošinātu ikgadējo vidējo izaugsmi 2011.-2015. gadā par 4%, apstrādes rūpniecības ražošanas apjomiem jāpalielinās vismaz par 4,5% ik gadu, vēl prognozēs tiek paredzēts, ka jāuzlabojas arī Latvijas ārējo pakalpojumu bilancei, kur lielākais devums līdz šim ir bijis transporta pakalpojumiem.

Tiek prognozēts, ka turpmākā izaugsme nevarēs būt tādos tempos, kāda tā bija 2005.-2007. gados, jo tās dzinējspēks vairs nebūs apjomīgās finanšu ieplūdes, kas stimulēja iekšējo patēriņu un veicināja galvenokārt pakalpojumu attīstību un aktivitātes nekustamos īpašumos. Izaugsmes galvenais balsts būs ekonomikas konkurētspējas pieaugums atvērtos preču un pakalpojumu tirgos, kas Latvijai galvenokārt saistīts ar apstrādes rūpniecības un tranzītpakalpojumu attīstību.

Galvenais risks turpmākai izaugsmei ir nepietiekoši efektīva struktūrpolitika ekonomikas konkurētspējas uzlabošanai ierobežotos finansējuma, t.sk. valsts budžeta, pieejamības apstākļos.

Ņemot vērā lielo lejupslīdi 2008.-2010. gados, izaugsme 2011.-2015. gados nevarēs vēl kompensēt to. Tāpēc IKP līmenis 2015. gadā sasniegs 2006. gada līmeni.

3.4. Reģionu attīstība

Starp Rīgu un pārējiem Latvijas reģioniem ekonomisko aktivitāšu ziņā pastāv izteikta atšķirība, taču starp pārējiem Latvijas reģioniem tas nav raksturīgi.

2006. gadā lielākā daļa Latvijas IKP (55,3%) tika saražota Rīgā. Otrs lielākais reģions pēc ieguldījuma IKP ir Pierīga (13,1%).

2006. gadā IKP līmenis uz vienu iedzīvotāju Rīgā bija 1,7 reizes lielāks nekā vidēji valstī. Savukārt Latgalē šis rādītājs sasniedza tikai 47,7% no vidējā līmeņa valstī.

2003.-2006. gados straujāk nekā vidēji valstī IKP līmenis uz vienu iedzīvotāju ir palielinājies Pierīgā un Vidzemes reģionā. Rīgā un Zemgales reģionā tā pieaugums ir gandrīz līdzvērtīgs.

Latvijā pakāpeniski pieaug aktīvo statistikas vienību skaits (pašnodarbinātās personas, individuālie komersanti, komercsabiedrības, zemnieku un zvejnieku saimniecības). 2007. gadā aktīvo statistikas vienību skaits uz 1000 iedzīvotājiem vidēji pieauga apmēram par 4 vienībām. Šis rādītājs ir aptuveni vienāds visos Latvijas reģionos, izņemot Rīgu, un tas ir 48-55 vienības uz 1000 iedzīvotājiem. Rīgas un Vidzemes reģionā šis rādītājs ir augstāks par vidējo valstī. Lai gan jāatzīmē, ka Vidzemes reģionā aktīvo statistikas vienību līmenis ir augstāks par vidējo galvenokārt zemnieku saimniecību un pašnodarbināto personu lielā īpatsvara dēļ. Jāatzīmē, ka šo vienību devums IKP veidošanā ir izteikti mazāks nekā komercsabiedrību ieguldījums.

3.16. tabula

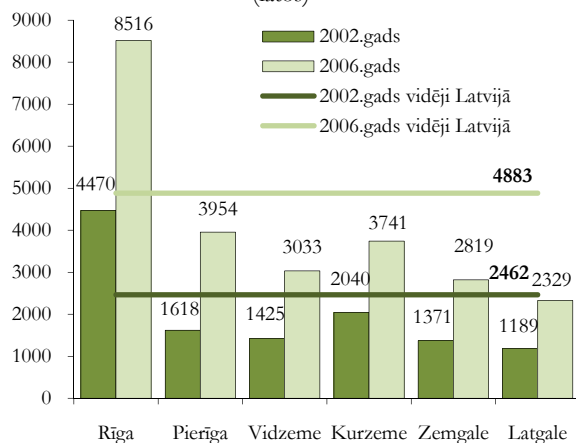
**Latvijas statistisko reģionu teritoriju platība,
iedzīvotāju skaits un iedzīvotāju blīvums
2009. gada sākumā**

	Platība (% no valsts teritorijas)	Iedzīvotāju skaits (% no kopskaita)	Iedzīvotāju skaits (uz 1 km ²)
Latvija	100	100	35,0
Rīga	0,5	31,5	2353,2
Pierīga	15,7	17,1	38,0
Vidzeme	23,6	10,4	15,5
Kurzeme	21,1	13,3	22,2
Zemgale	16,6	12,5	26,3
Latgale	22,5	15,2	23,6

Latvijas straujā ekonomikas izaugsme kopš iestāšanās Eiropas Savienībā pozitīvi ietekmēja situāciju darba tīrū – pieauga nodarbinātība, samazinājās darba meklētāju īpatsvars un palielinājās ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits. Trīs gadu laikā nodarbināto skaits vidēji ik gadu pieauga, bet darba meklētāju īpatsvars samazinājās. Darba meklētāju īpatsvars Vidzemes, Zemgales un Latgales reģionos bija augstāks par vidējo valstī attiecīgi 6,6%, 6,5% un 8% apmērā.

3.49. attēls

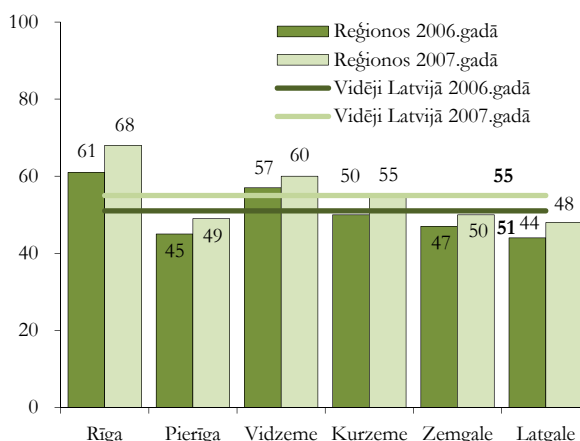
**Iekšzemes kopprodukts uz vienu iedzīvotāju
(latos)**

Ekonomisko aktivitāšu samazināšanās, kas aizsākās 2008. gadā, vēl vāji atspoguļojās nodarbinātības rādītājos pirmajos ceturkšņos, jo nodarbinātības līmeņa izmaiņas laika ziņā vienmēr nedaudz, caurmērā par 4-6 mēnešiem, atpaliek no ekonomisko aktivitāšu izmaiņām.

3.50. attēls

**Tirgus sektora ekonomiski aktīvās statistikas
vienības* uz 1000 iedzīvotājiem****

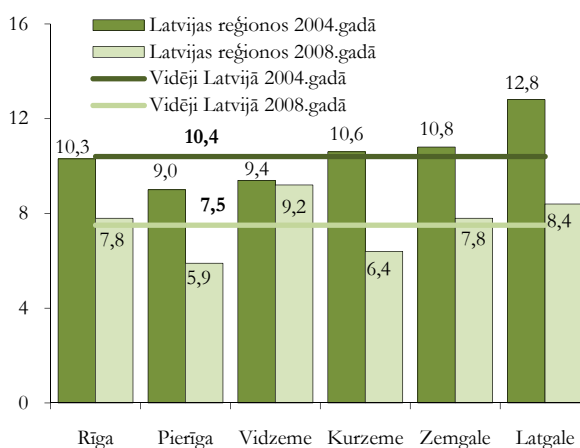
* Tirgus sektora statistikas vienības: pašnodarbinātās personas, individuālie komersanti, komercsabiedrības, zemnieku un zvejnieku saimniecības.

** 2007. gadam provizorisks dati.

2008. gadā strauji pieauga darba meklētāju skaits. Salīdzinot ar 2007. gadu, tas pieauga aptuveni par 27,2%, un būtiskākais darba meklētāju pieaugums bija 2008. gada pēdējā ceturksnī. Vidējais darba meklētāju īpatsvars Latvijā 2008. gadā bija 7,5%. Bezdarba līmenis Rīgā, Vidzemes, Zemgales un Latgales reģionos bija augstāks par vidējo valstī attiecīgi 7,8%, 9,2%, 7,8% un 8,4% apmērā.

3.51. attēls

**Bezdarba līmenis 2004. un 2008. gadā
(darba meklētāju īpatsvars % no ekonomiski aktīvajiem
iedzīvotājiem 15-74 gadu vecumā)**

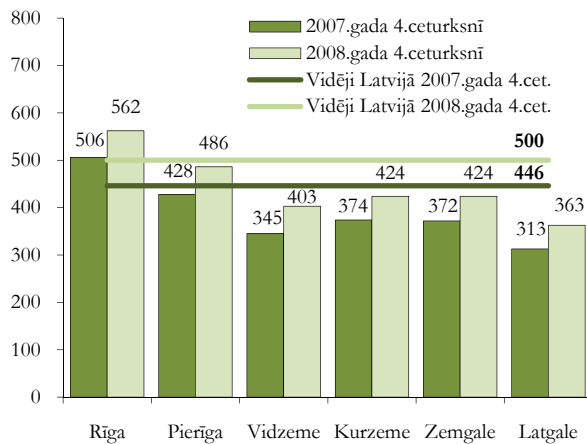

2008. gadā turpināja palielināties darba algas visos reģionos. 2008. gadā vidēji valstī darba algas caurmērā bija lielākas nekā iepriekšējā gadā.

2008. gada 4. ceturksnī joprojām saglabājas augsts darba algu kāpums visos reģionos. 2007. gada straujā kāpuma dēļ pēdējo trīs gadu laikā vidējā bruto darba samaksa ir gandrīz dubultojusies.

3.52. attēls

**Strādājošo vidējā bruto darba samaksa
2008. gada 4. ceturksnī**
(latos)

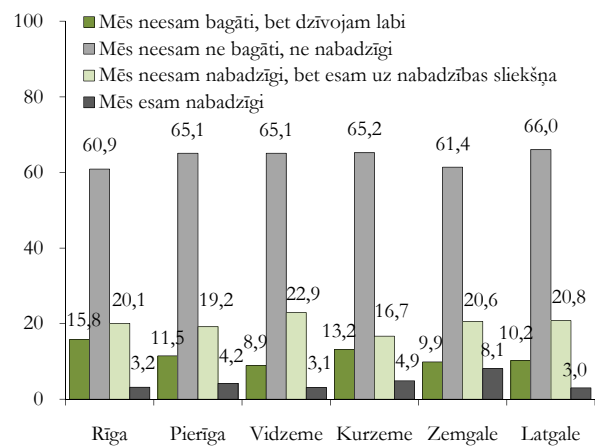
Vidējā alga Latvijā 2008. gada 4. ceturksnī bija 500 latu. Algas apmērs pārsniedza vidējo algu Latvijā tikai Rīgā.

CSP veiktā Mājsaimniecību budžetu pētījuma dati par mājsaimniecību materiālā stāvokļa pašnovērtējumu 2008. gadā liecina, ka mājsaimniecību pašnovērtējums ir atšķirīgs. Pētījuma rezultāti rāda, ka Rīgā un Pierīgā ir

vislielākais mājsaimniecību īpatsvars, kuras sniedza atbildi, ka „neesam bagāti, bet dzīvojam labi” – attiecīgi 15,2% un 11,5%. Savukārt vislielākais mājsaimniecību īpatsvars, kuras pāuda viedokli, ka ir nabadzīgas vai atrodas uz nabadzības sliekšņa, ir Latgalē (23,8%). Toties Kurzēmē un Latgalē ir izteikti lielāks mājsaimniecību īpatsvars, kuras uzskata, ka „neesam ne bagāti, ne nabadzīgi”.

3.53. attēls

**Mājsaimniecību materiālā stāvokļa
pašnovērtējums Latvijas reģionos 2008. gadā**
(procentos)

4. MAKROEKONOMISKĀ STABILITĀTE

4.1. Valsts finanses

4.1.1. Fiskālā politika un valsts parāds

Ekonomiskās situācijas pasliktināšanās ir būtiski ietekmējusi Latvijas fiskālo stāvokli. Kā redzams

4.1. tabulā, vispārējās valdības sektora¹ budžeta deficīts Latvijā 2008. gadā bija 644,1 milj. latu jeb 4% no iekšzemes kopprodukta.

4.1. tabula

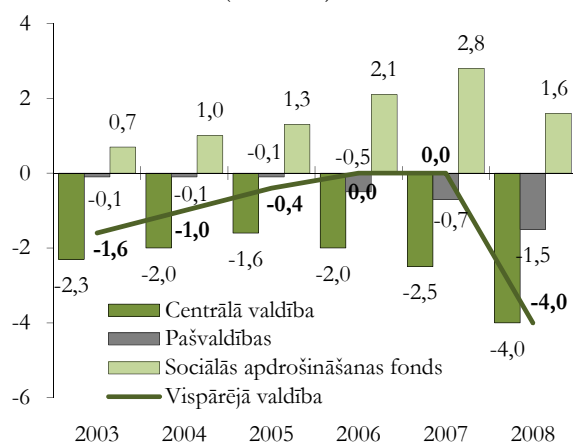
Vispārējās valdības budžets

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Ieņēmumi (milj. latu)	2120,2	2583,2	3185,5	4211,7	5252,5	5764,4
(% pret IKP)	33,2	34,7	35,2	37,7	35,5	35,5
Izdevumi (milj. latu)	2223,6	2659,6	3223,2	4265,4	5310,6	6408,5
(% pret IKP)	34,8	35,8	35,6	38,2	35,9	39,5
Bilance (milj. latu)	-103,5	-76,5	-37,8	-53,7	-58,2	-644,1
(% pret IKP)	-1,6	-1,0	-0,4	-0,5	-0,4	-4,0

Vispārējās valdības budžeta deficītu pārsvarā ir noteicis deficīts centrālās valdības budžetā, kam ir tendence palielināties (skatīt 4.1. attēlu). 2008. gadā būtiski ir pasliktinājusies pašvaldību budžeta balance, ko lielā mērā ietekmē arī Rīgas Dienvidu tilta celtniecība. Pēdējos gados sociālās apdrošināšanas budžetā ir bijis pārpalikums, tomēr 2008. gadā procentos pret IKP tas nedaudz samazinājās.

4.1. attēls

Vispārējās valdības sektora budžeta balance sadalījumā pa apakšsektoriem (% no IKP)

Arī ES valstu vidējais budžeta deficīts 2008. gadā ir pieaudzis. Kā redzams 4.2. attēlā, 2008. gadā ES valstu vidējais budžeta deficīta līmenis bija 2,3% no IKP (2007. gadā – 0,8% no IKP, 2006. gadā – 1,4% no IKP). 21 ES dalībvalstī budžeta stāvoklis 2008. gadā pasliktinājās. Lielākais vispārējās valdības budžeta deficīts pret IKP 2008. gadā bija fiksēts Īrijā (-7,1%), Lielbritānijā (-5,5%), Rumānijā (-5,4%), Grieķijā (-5%).

Septiņās ES dalībvalstīs 2008. gadā bija vispārējās valdības budžeta pārpalikums, tai skaitā lielākie pārpalikumi pret IKP bija Somijā (+4,2%), Dānijā (+3,6%), Luksemburgā (+2,6%) un Zviedrijā (+2,5%).

Kā rāda Eiropas Komisijas prognozes, budžeta situācija ES valstīs 2009. gadā turpinās pasliktināties.

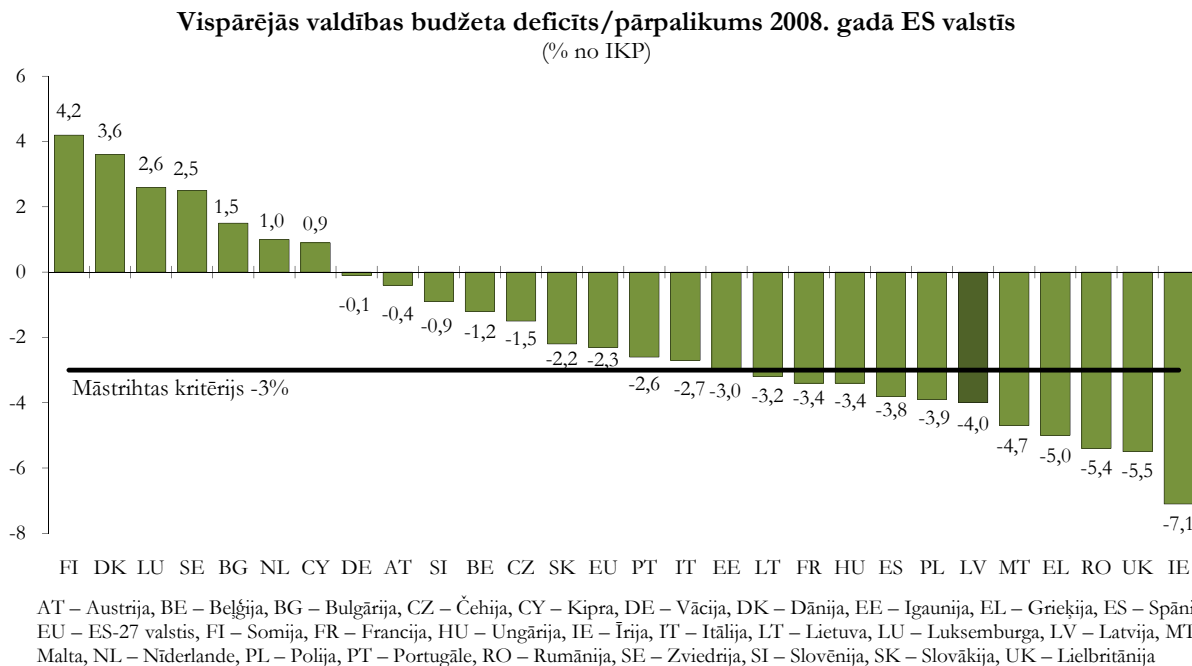
Viens no *Latvijas ekonomikas stabilizācijas un izaugsmes atjaunošanas programmas*² pamatelementiem ir nodrošināt stingru fiskālo politiku – valsts un pašvaldību tērīņu sabalansēšanu ar ieņēmumu sniegtajām iespējām. Lai nodrošinātu turpmāku kopbudžeta deficīta mazināšanos, fiskālās konsolidācijas pasākumu mērķis ir 2011. gadā samazināt kopbudžeta deficītu līdz 3% no IKP. Minētā programma paredz, ka konsolidētajam kopbudžetam, neieskaitot ar ES un citas ārvalstu finanšu palīdzības apguvi saistītos ieņēmumus un izdevumus, sākot no 2013. gada, jābūt sabalansētam vai ar pārpalikumu.

Lai nodrošinātu budžeta stratēģisko mērķu izpildi, valdība ir izveidojusi *Fiskālās disciplīnas uzraudzības komiteju* un ar Saeimas piekrišanu paplašinājusi finanšu ministra pilnvaras. 2009. gada 28. maijā Saeimā pieņemtie „Grozījumi Likumā par budžetu un finanšu vadību” atļauj nepieciešamības gadījumā finanšu ministram operatīvi samazināt faktiskos valsts budžeta izdevumus, lai nepārsniegtu budžeta likumā noteikto gada deficītu.

¹ Atbilstoši Eiropas kontu sistēmas metodoloģijai EKS 95. Nosakot, kā ES dalībvalstīs ievēro valsts budžeta deficīta un parāda atbilstību Māstrihtas līgumā noteiktajiem kritērijiem, tiek izmantoti to notifikācijas rezultāti atbilstoši Eiropas kontu sistēmas metodoloģijai EKS 95. Pēc šīs metodoloģijas aprēķinātie rādītāji ir noteikti pēc tā sauktā uzkrājuma principa, bet Finanšu ministrijas aprēķinātais kopbudžeta deficīts ir noteikts pēc kases principa, tāpēc vērtējumi nedaudz atšķiras.

² Apstiprināta Saeimā 12.12.2008., papildināta 16.06.2009.

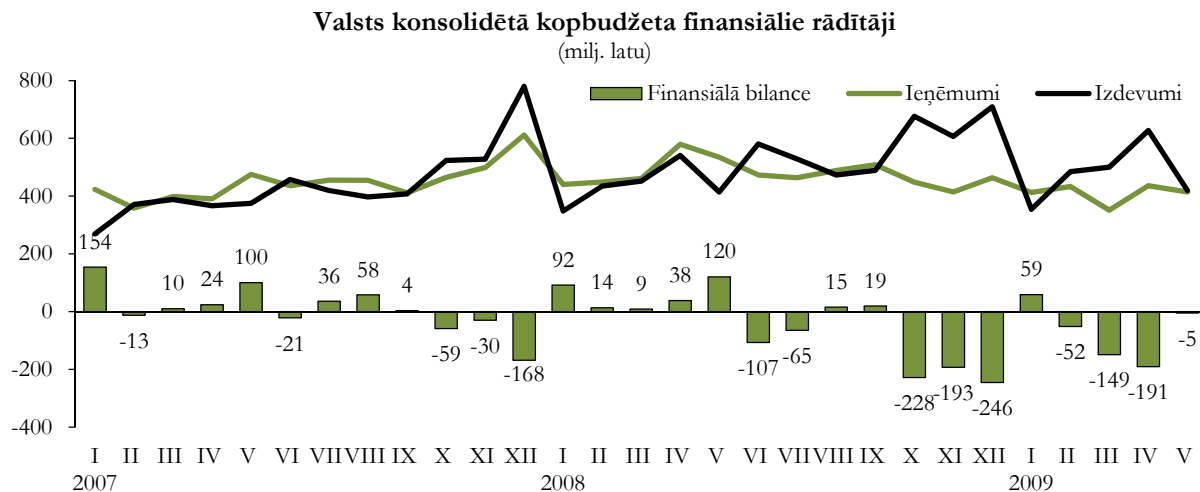
4.2. attēls

2008. gada novembrī Saeima **2009. gada valsts budžetu** apstiprināja ar deficītu 1,8% apmērā no IKP. Tomēr decembra sākumā sakarā ar ekonomiskās situācijas pasliktināšanos Latvijā un pasaulē valdība pazemināja izaugsmes un arī ieņēmumu prognozes 2009. gadam. Ņemot vērā pārskatītās prognozes, Saeima 2008. gada decembrī apstiprināja grozījumus 2009. gada budžetā, paredzot budžeta deficītu 4,9% apmērā no IKP un virkni valsts izdevumu samazinājumu.

2009. gada pirmajā pusē, turpinot pasliktināties ekonomiskajai situācijai, gada piecos mēnešos konsolidētajā kopbudžetā finansiālais deficīts bija 337,8 milj. latu apmērā (skatīt 4.3. attēlu), ko pamatā noteica deficīts valsts budžetā. Tas ir gada pirmajiem mēnešiem neraksturīgi liels budžeta deficīts un skaidrojams ar būtisku ekonomiskās situācijas pasliktināšanos.

4.3. attēls

2009. gada 16. jūnijā Saeima apstiprināja jaunus grozījumus 2009. gada valsts budžetā, paredzot budžeta deficītu samazināt par 500 milj. latu. Starptautiskā Valūtas fonda budžeta deficīta aprēķināšanas metodoloģija paredz izdevumos iekļaut lielākus izdevumus sociālajām vajadzībām, tai skaitā pašvaldībām, lai nodrošinātu garantētā ienākuma līmeņa izmaksu, kā arī tiek pieņemts, ka saglabāsies esošās izdevumu apjoma tendences un palielināsies kapitāla izdevumi. Līdz ar to SVF eksperti definē konsolidētā kopbudžeta deficītu 11,6% apmērā.

Saeimā jūnijā veiktie 2009. gada valsts budžeta grozījumi paredz:

- palielināt ieņēmumus no dividendēm, uzdodot visām valsts kapitālsabiedrībām iemaksāt valsts budžetā 80% no iepriekšējā gada peļņas, bet „Latvenergo” – 100%;
- palielināt akcīzes nodokli alum un stiprajam alkoholam, kā arī izložu un azartspēļu nodokļa likmes;
- samazināt neapliekamo minimumu iedzīvotāju ienākumu nodoklim no 90 līdz 35 latiem;

- samazināt izdevumus valsts pārvaldē par 30% un atlīdzību par 20%, valsts aģentūru skaitu un to administratīvos izdevumus par 50%, izņemot ES fondu un citas ārvalstu finanšu palīdzības finansējumu;
- samazināt vecuma un izdienas pensijas par 10%, vecuma pensijas strādājošajiem pensionāriem par 70%;
- noteikt ģimenes valsts pabalstu vienādā apmērā par katru bērnu, kā arī samazināt vecāku pabalstu strādājošiem vecākiem par 50%;
- likvidēt valsts kapitālsabiedrību padomes.

Lai nodrošinātu turpmāku kopbudžeta deficīta mazināšanos, valdība un pašvaldības ievēro stingru fiskālo politiku, efektīvizējot veicamās funkcijas un tādējādi nodrošinot budžeta izdevumu samazināšanos. Apzinoties vajadzību optimizēt sabiedrisko pakalpojumu sektorus un balstoties uz 2009. gadā izveidoto valsts administratīvi teritoriālo struktūru, valdība turpina izglītības un veselības aprūpes sistēmas reformas, uzlabojot sniegto pakalpojumu efektivitāti un samazinot nozaru kopējās izmaksas.

Lai līdzsvarotu budžeta izdevumus un sarūkošos valsts ieņēmumus, valdība ar 2009. gada budžeta grozījumiem ir veikusi arī valsts izdevumu optimizēšanas un samazināšanas pasākumus būtiski samazinot ministriju administratīvos izdevumus (tai skaitā atlīdzību), paredzot, ka tiek veiktas strukturālās reformas gan samazinot ierēdņu skaitu, gan atalgojumu.

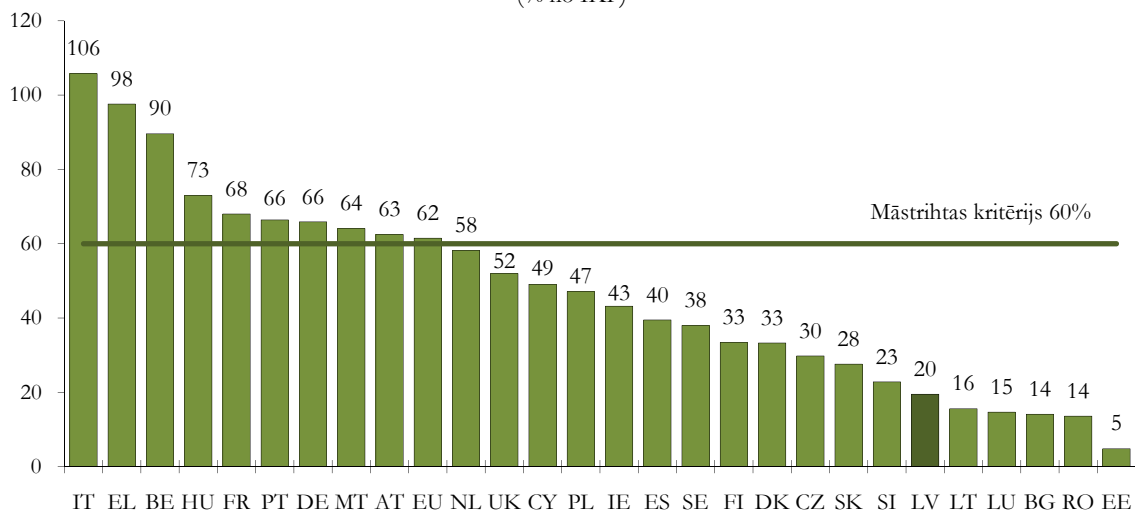
Lai nodrošinātu valsts pamatfunkciju finansēšanu, *Latvijas ekonomikas stabilizācijas un izaugsmes atjaunošanas programma 2010. gadā* paredz:

- paplašināt nekustamā īpašuma nodokļa bāzi, tajā iekļaujot mājokļus, vienlaikus nosakot būtiskus atvieglojumus par katru mājokli reģistrēto personu;
- noteikt nekustamā īpašuma nodoklim diferen-cētu nodokļa likmi (pamatlikme 1% un tiesības pašvaldībām noteikt papildlikmi, kopīgai nodokļa likmei nepārsniedzot 3%), uzlabojot nodokļa atvieglojumu piešķiršanas kārtību;
- paplašināt iedzīvotāju ienākuma nodokļa bāzi, apliekot ar nodokli ienākumu no kapitāla par taksācijas periodiem, sākot ar 2010. gadā gūto ienākumu, par to nodokli iekasējot 2011. gadā, bet par depozīta procentiem – 2010. gadā;
- paaugstināt iedzīvotāju ienākuma nodokļa likmi pašnodarbināto iedzīvotāju ienākumiem līdz 23%;
- pakāpeniski palielināt pensionēšanās vecumu.

Sagatavojot 2010. gada budžetu, valdība veiks fiskālās konsolidācijas pasākumus 500 milj. latu apjomā. Sadarbībā ar sociālajiem partneriem tiks izvērtēta visu iespējamo ieņēmumu palielināšana un izdevumu samazināšana. Atbilstoši fiskālajai situācijai, sagatavojot 2011. gada budžetu, tiks izvērtēta iespēja palielināt 2011. gadā sociālās apdrošināšanas iemaksu likmi par 4 procentpunktiem.

4.4. attēls

Vispārējās valdības parāds 2008. gadā ES valstīs
(% no IKP)

AT – Austrija, BE – Beļģija, BG – Bulgārija, CZ – Čehija, CY – Kipra, DE – Vācija, DK – Dānija, EE – Igaunija, EL – Grieķija, ES – Spānija, FI – Somija, FR – Francija, HU – Ungārija, IE – Īrija, IT – Itālija, LT – Lietuva, LU – Luksemburga, LV – Latvija, MT – Malta, NL – Nīderlande, PL – Polija, PT – Portugāle, RO – Rumānija, SE – Zviedrija, SI – Slovēnija, SK – Slovākija, UK – Lielbritānija

Vispārējās valdības parāda¹ līmenis Latvijā ir viens no zemākajiem ES (skatīt 4.4. attēlu). 2008. gadā ES vidējais valsts parāda līmenis bija 61,5% no IKP (2007. gadā – 58,7% no IKP, 2006. gadā – 61,3% no

IKP, 2005. gadā – 62,7% no IKP). Deviņās ES dalībvalstīs 2008. gadā valsts parāds bija lielāks par Māstrihtas kritēriju, tas ir, 60% no IKP. Lielākais valsts parāds pret IKP 2008. gadā bija fiksēts Itālijā (105,8%),

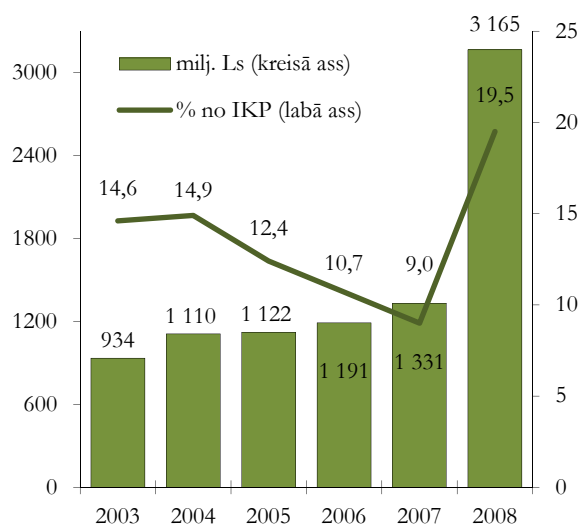
¹ Atbilstoši Eiropas kontu sistēmas metodoloģijai EKS 95.

Griekijā (97,6%), Beļģijā (89,6%), bet mazākais vispārējās valdības parāds pret IKP tika reģistrēts Igaunijā (4,8%), Rumānijā (13,6%), Bulgārijā (14,1%) un Luksemburgā (14,7%).

Vispārējās valdības parāds Latvijā līdz 2007. gadam palielinājās mēreni – no 933,9 milj. latu 2003. gada beigās līdz 1331,3 milj. latu 2007. gada beigās, attiecībā pret IKP tas pat samazinājās – attiecīgi no 14,6% līdz 9% no IKP. Tomēr 2008. gadā, lai finansētu valsts finansiālās saistības, tas pieauga ļoti strauji un gada beigās sasniedza 3164,7 milj. latu jeb 19,5% no IKP (skatīt 4.5. attēlu).

4.5. attēls

Vispārējās valdības konsolidētais bruto parāds pēc nominālvērtības gada beigās

Lai gan Latvijas ekonomikas lejupslīdes tendences ietekmē valsts budžeta izpildes rādītājus, tomēr paredzams, ka vispārējās valdības parāda līmenis vidējā termiņā joprojām saglabāsies zem Māstrihtas līgumā noteiktā parāda apjoma kritērija.

4.1.2. Budžeta ieņēmumi

2008. gadā valsts konsolidētā kopbudžeta kopējie ieņēmumi bija 5723 milj. latu, kas ir tikai par 6,4% vairāk nekā 2007. gadā. Salīdzinājumam – straujās izaugsmes gados kopbudžeta ieņēmumi auga gandrīz par 30% ik gadu.

Lai gan 2008. gada sākumā budžeta ieņēmumi auga strauji, tomēr, būtiski mazinoties ekonomiskajām aktivitātēm, it īpaši iekšzemes pieprasījumam, gada otrajā pusē samazinājās arī kopbudžeta ieņēmumi, kas 4. ceturksnī bija pat mazāki nekā 2007. gada 4. ceturksnī. Jāatzīmē, ka budžeta ieņēmumi pieauga nedaudz lēnāk nekā IKP faktiskajā cenās, tādējādi valsts konsolidētā kopbudžeta ieņēmumu īpatsvars IKP samazinājās līdz 35,2 procentiem.

4.2. tabula

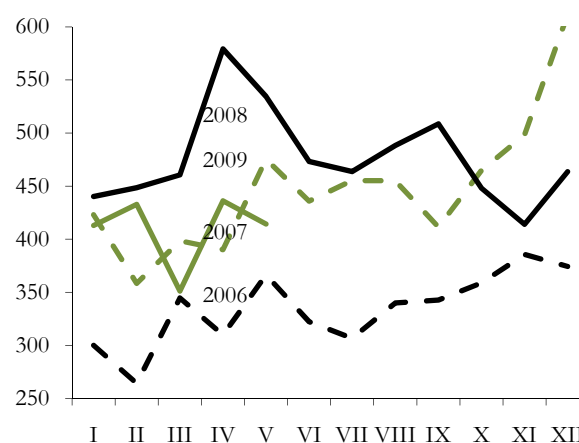
Budžeta ieņēmumi* (% no IKP)

	2006	2007	2008	2009 I
Valsts konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi	35,9	36,4	35,2	36,4
I Nodokļu ieņēmumi	29,9	29,5	29,2	28,3
1. Netiešie nodokļi	11,8	11,4	10,4	10,6
– pievienotās vērtības nodoklis	8,3	8,1	6,9	6,6
– akcīzes nodoklis	3,3	3,0	3,3	3,8
– muitas nodoklis	0,2	0,2	0,2	0,2
2. Ienākuma nodokļi un īpašuma nodokļi	8,7	9,2	9,9	9,2
– uzņēmumu ienākuma nodoklis	2,3	2,7	3,1	2,4
– iedzīvotāju ienākuma nodoklis	5,9	6,0	6,3	6,1
– nekustamā īpašuma nodoklis	0,6	0,5	0,4	0,7
3. Sociālās apdrošināšanas iemaksas	9,0	8,6	8,6	8,2
4. Pārējie nodokļi	0,4	0,4	0,3	0,3
II Citi ieņēmumi	6,0	6,9	6,1	8,1

* Valsts kases dati

4.6. attēls

Valsts konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi pa mēnešiem* (milj. latu)

* pēc Valsts kases oficiālajiem mēnešu pārskatu datiem

Ekonomiskajai situācijai turpinot pasliktināties, 2009. gada piecos mēnešos valsts konsolidētā kopbudžeta kopējie ieņēmumi bija tikai 2047,4 milj. latu, kas ir par 16,9% mazāk nekā iepriekšējā gada janvārī-maijā.

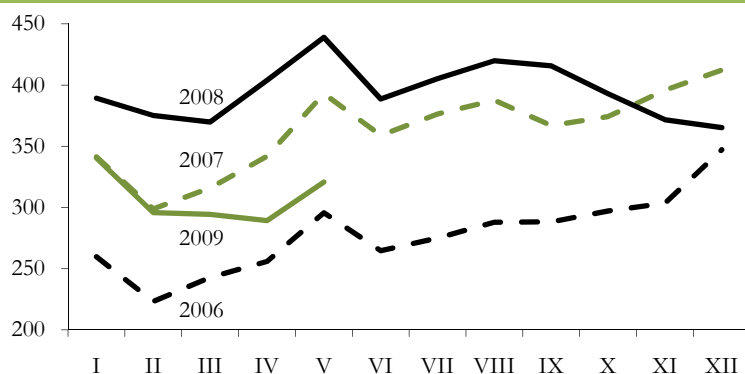
2008. gadā valsts konsolidētajā kopbudžetā nodokļu ieņēmumi bija 4736,7 milj. latu, kas par 8,6% pārsniedza 2007. gada ieņēmumus. Iepriekšējos gadus lielāko ieguldījumu nodokļu ieņēmumos deva patēriņa nodokļu, it īpaši pievienotās vērtības nodokļa pieaugums. 2008. gadā nodokļu palielinājumu galvenokārt nodrošināja darba nodokļi – valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas un iedzīvotāju ienākuma nodoklis. Galvenie faktori, kas ietekmēja nodokļu

ieņēmumu palielinājumu 2008. gadā, bija arvien augstā inflācija un darba samaksas kāpums. Ekonomisko aktivitāšu mazināšanās 2008. gada otrajā pusē tiešā veidā ietekmēja arī nodokļu ieņēmumus.

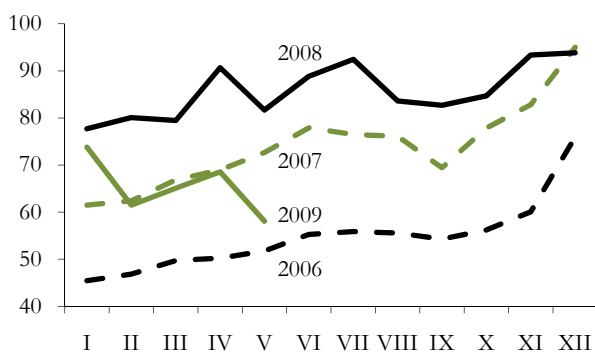
2009. gada sākumā, neraugoties uz atsevišķu nodokļu likmju palielināšanu, kopējie nodokļu ieņēmumi strauji samazinājās un janvārī-maijā bija par 22,1% mazāki nekā iepriekšējā gada atbilstošajā laika periodā.

4.7. attēls

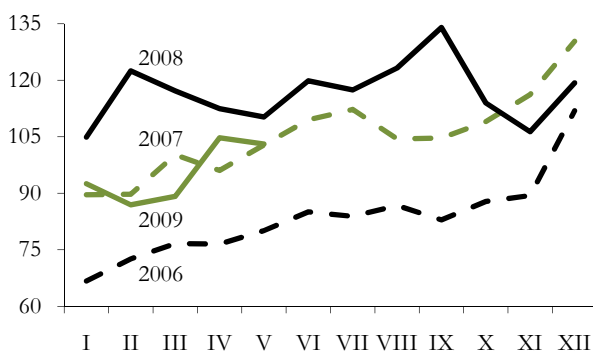
Nodokļu ieņēmumi pa mēnešiem*
(milj. latu)

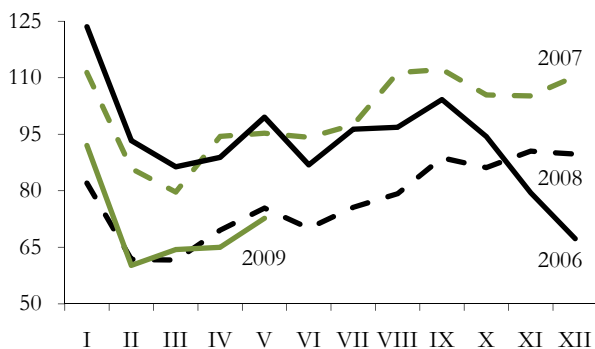
Iedzīvotāju ienākuma nodoklis

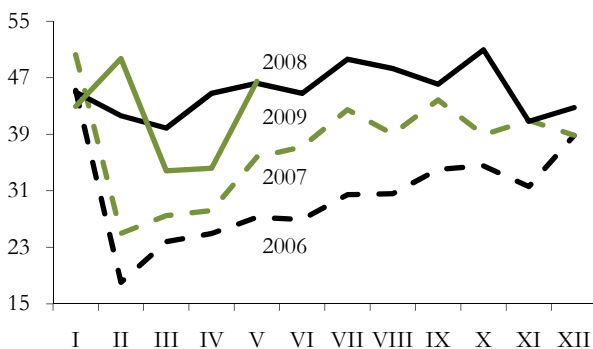
Valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas
(neieskaitot valsts fondēto pensijas shēmu līdzekļus)

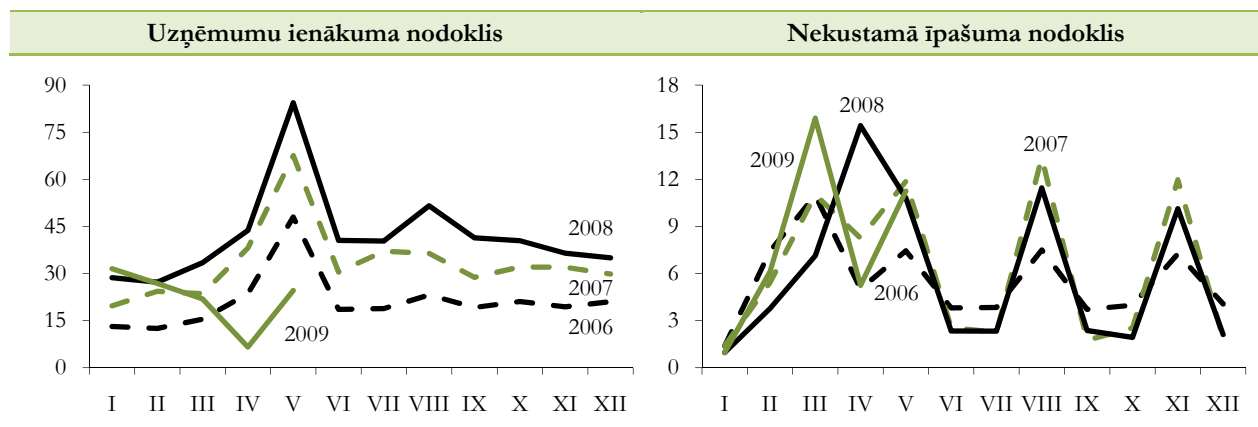

Pievienotās vērtības nodoklis

Akcīzes nodoklis

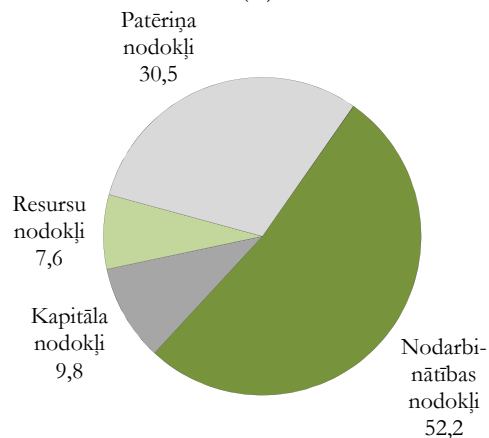

* pēc Valsts kases oficiālajiem mēnešu pārskatu datiem

Nodarbinātības nodokļu īpatsvars kopējos nodokļu ieņēmumos palielinājās un šī gada 5 mēnešos veidoja 52,2%. 2008. gadā augošā darba samaksa un joprojām augstais nodarbinātības līmenis noteica darba nodokļu ieņēmumu pieaugumu (valsts obligātās sociālās apdrošināšanas iemaksas pieauga par 10,8%, bet iedzīvotāju ienākuma nodokļa ievākums par 15,9%). Kopumā šo nodokļu devums kopējā nodokļu ieņēmumu pieaugumā bija 7,3% jeb vairāk nekā $\frac{3}{4}$ no kopējā nodokļu pieauguma.

4.8. attēls

Valsts konsolidētā kopbudžeta nodokļu ieņēmumu sadalījums pa nodokļu grupām 2009. gada piecos mēnešos (%)

No 2009. gada 1. janvāra ir mainīts iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumu sadalījums starp valsts un pašvaldību budžetiem. Pašvaldību budžetā tiek ieskaitīti 83% (iepriekšējo 80% vietā), bet valsts budžetā 17% (iepriekšējo 20% vietā) no kopējiem iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumiem. Tāpat ar 1. janvāri tika samazināta nodokļa likme iedzīvotāju ienākuma nodoklim no 25% uz 23%. Bezdarba līmeņa pieaugums, daudz mērenāks darba samaksas kāpums un darba samaksas samazinājums sabiedriskajā sektorā, kā arī aizvien pieaugošā nelegālā nodarbinātība ietekmēja darba nodokļu samazinājumu. 2009. gada janvārī-maijā iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi saruka par 20,2%, savukārt valsts obligātās sociālās

apdrošināšanas iemaksas, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu, samazinājās par 16 procentiem.

Patēriņa nodokļu īpatsvars nodokļu struktūrā salīdzinājumā ar 2007. gadu joprojām samazinājās. Iepriekšējos gados patēriņa nodokļi bija vieni no straujāk augošākajiem nodokļiem, ko veicināja augošais iekšzemes pieprasījums un augstā inflācija. 2008. gadā, sārūkot iekšzemes patēriņam un gada otrajā pusē mazinoties arī inflācijas kāpumam, patēriņa nodokļu ievākums saruka un bija par 2,2% mazāks nekā 2007. gadā.

Būtiskākais samazinājums 2008. gadā bija pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumiem, kas bija 1117,2 milj. latu jeb par 7,1% mazāki nekā 2007. gadā. Savukārt akcīzes nodokļa patēriņa daļas ieņēmumu pieaugumu par 32,6% tāpat kā 2007. gadā ietekmēja akcīzes nodokļa likmju paaugstināšana, īpaši tabakas izstrādājumiem.

2009. gada sākumā, turpinoties iekšzemes pieprasījuma samazinājumam, patēriņa nodokļu ieņēmumi ir būtiski sarukuši. Pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumi 2009. gada piecos mēnešos bija 354,3 milj. latu, kas, salīdzinot ar 2008. gada janvāri-maiju, ir par 27,9% mazāk, pat neraugoties uz to, ka ar 2009. gada 1. janvāri tika paaugstināta nodokļa standartlikme pievienotās vērtības nodoklim no 18% uz 21%. Šī nodokļa ieņēmumu samazinājumu galvenokārt ietekmēja kopējā mazumtirdzniecības apgrozījuma kritums, darījumu vērtības samazināšanās kopumā un nodokļa atmaksu pieaugums.

Akcīzes nodokļa patēriņa daļas ieņēmumi 2009. gada janvārī-maijā bija 94,6 milj. latu, kas ir par 8,6% mazāk nekā 2008. gada atbilstošajā periodā. Akcīzes nodokļa ieņēmumu samazinājuma galvenie iemesli ir saistāmi ar preču realizācijas apjomu straujo kritumu, salīdzinot ar pagājušā gada rādītājiem. Šī gada sākumā realizētais akcīzes nodokļa likmju palielinājums visām akcīzes precēm un kopējā ekonomiskā lejupslīde ir izraisījusi strauju akcīzes preču realizācijas apjomu kritumu, kas attiecīgi samazināja arī akcīzes nodokļa ieņēmumus valsts budžetā.

Īstenojoties prognozēm par turpmāku iekšzemes patēriņa kritumu, sagaidāms, ka patēriņa nodokļu ieņēmumi turpinās samazināties.

Kapitāla nodokļu grupā 2008. gadā turpinājās nodokļu ieņēmumu pieaugums (par 21,1%). Neraugoties uz vispārējām ekonomikas tendencēm, salīdzinoši strauji 2008. gadā pieauga uzņēmumu ienākuma nodokļa ieņēmumi (par 25,9%). Turpretim nekustamā īpašuma nodokļa ieņēmumi, neskatoties uz lielo aktivitāti nekustamā īpašuma tirgū iepriekšējos gados, 2008. gadā bija tikai 70,7 milj. latu, kas ir par 4,7% mazāk nekā iepriekšējā gadā.

2009. gada piecos mēnešos, mazinoties uzņēmējdarbības aktivitātēm un palielinoties maksātnespējīgo uzņēmumu skaitam, ļoti strauji ir samazināties uzņēmumu ienākuma nodokļa ievākums, kas janvāri-maijā bija par gandrīz 50% mazāks nekā iepriekšējā gada piecos mēnešos. Savukārt nekustamā īpašuma nodoklis ir iekasēts 39,5 milj. latu apmērā, kas ir par 3,6% vairāk nekā 2008. gada piecos mēnešos.

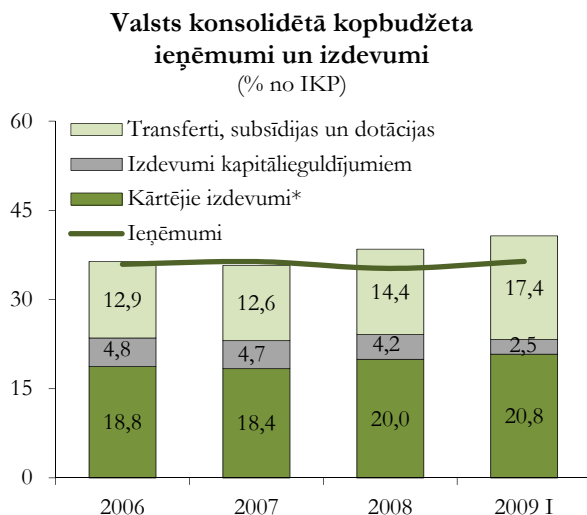
Resursu nodokļu grupā izmaiņas galvenokārt ir saistītas ar akcīzes nodokli naftas produktiem, kura īpatsvars šajā nodokļu grupā ir 97%. Salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem, resursu nodokļu grupas īpatsvars ir nedaudz pieaudzis un veido 7,6% no visiem nodokļu ieņēmumiem. 2008. gadā akcīzes nodoklis par naftas produktiem tika iekasēts 283,4 milj. latu apjomā, par 11,6% pārsniedzot 2007. gada ievākumu, kas lielā mērā bija saistīts gan ar akcīzes nodokļa likmes paaugstināšanu, gan ar augsto pieprasījumu pēc degvielas.

2009. gada piecos mēnešos akcīzes nodoklis naftas produktiem ir iekasēts 112,6 milj. latu apmērā, kas ir par 1,3% mazāk nekā 2008. gada atbilstošajā periodā.

4.1.3. Budžeta izdevumi

2008. gadā konsolidētā kopbudžeta izdevumi bija 6254,4 milj. latu jeb 38,5% no IKP. 2008. gadā, neraugoties uz stingro budžeta disciplīnu un valsts pārvaldes izdevumu mazināšanu, kopbudžeta izdevumi bija par 970,1 milj. latu jeb par 18,4% lielāki nekā 2007. gadā.

4.9. attēls

* kopā ar maksājumiem par aizņēmumiem un kredītiem, kā arī maksājumiem ES

Valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumi 2009. gada piecos mēnešos turpina pieaugt un par 8,9% pārsniedz iepriekšējā gada atbilstošā perioda līmeni.

No izdevumiem atbilstošajām ekonomiskajām kategorijām visstraujāk 2008. gadā palielinājās izdevumi subsīdijām un dotācijām (par 26,9%). Tāpat strauji auga arī kārtējie izdevumi (par 21,3%), savukārt 2008. gada beigās, būtiski samazinot valsts investīcijas, kapitālie izdevumi samazinājās par 1,7%, salīdzinot ar 2007. gadu.

2009. gada pirmajos mēnešos aizvien straujāk turpina augt izdevumi subsīdijām un dotācijām, kas šī gada janvāri-maijā ir par 30% lielāki nekā 2008. gada piecos mēnešos. Tas galvenokārt saistīts ar aizvien pieaugošo bezdarbnieku skaitu un izmaksātajiem bezdarbnieku pabalstiem, no sabiedriskā sektora atbrīvoto darbinieku atlaišanas pabalstu pieaugumu, kā arī citiem sociālajiem pabalstiem. Savukārt kapitālie un kārtējie izdevumi 2009. gada piecos mēnešos ir samazinājušies līdzvērtīgi (nedaudz vairāk kā par 10%), salīdzinot ar 2008. gada janvāri-maiju.

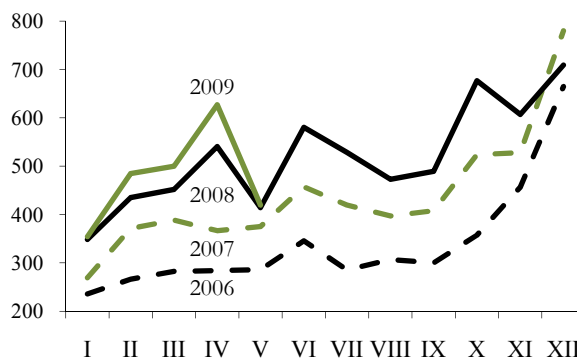
Pēdējos mēnešos strauji augošie izdevumi subsīdijām un dotācijām veido jau gandrīz pusi (45,6%) no visiem valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumiem. Saglabājas arī kārtējo izdevumu augsts īpatsvars (48,6%), turpretim kapitālo izdevumu īpatsvars ir strauji samazinājies un veido tikai 5,8% no valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumiem.

2008. gadā strauji pieauga arī izdevumi atbilstošajām funkcionālajām kategorijām: izdevumi sociālajai aizsardzībai (par 25,8%, salīdzinot ar 2007. gadu), ekonomiskajai darbībai (par 31,2%) un izglītībai (par 22,9%).

4.10. attēls

Valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumi pa mēnešiem *

(milj. latu)

* pēc Valsts kases oficiālajiem mēnešu pārskatu datiem

Vislielākais īpatsvars kopējos izdevumos pēc valdības funkcijām 2008. gadā bija sociālajai aizsardzībai (21,5%), izglītībai (20,2%) un ekonomiskajai darbībai (18,1%). Kopumā 2008. gadā pieaugums bija vērojams gandrīz visās izdevumu grupās, izņemot sabiedrisko kārtību un drošību, kur tika izlietoti 357 milj. latu, kas bija par 3% mazāk nekā 2007. gadā.

2009. gada piecos mēnešos, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, visstraujāk ir palielinājušies izdevumi sociālajai aizsardzībai (par 28,3%), vides aizsardzībai (par 24,1%) un ekonomiskajai darbībai

(par 21,6%). Tajā pašā laikā vislielākais samazinājums bija pašvaldību teritoriju un mājokļu apsaimniekošanā (par 49,2%) un aizsardzībā (par 17%).

4.3. tabula

Valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumi pēc valdības funkcijām*
(procentos)

	2008		2009. gada 1. cet.	
	struktūra	pret IKP	struktūra	pret IKP
Izdevumi – pavisam	100	38,5	100	40,7
Vispārējie valdības dienesti	13,6	5,3	18,7	7,6
Aizsardzība	3,5	1,3	2,5	1,0
Sabiedriskā kārtība un drošība	5,0	1,9	4,6	1,9
Ekonomiskā darbība	18,1	7,0	14,3	5,8
Vides aizsardzība	2,4	0,9	1,6	0,6
Pašvaldību teritoriju un mājokļu apsaimniekošana	3,6	1,4	1,9	0,8
Veselība	8,1	3,1	7,1	2,9
Atpūta, kultūra un reliģija	4,0	1,5	3,6	1,5
Izglītība	20,2	7,8	18,8	7,7
Sociālā aizsardzība	21,5	8,3	26,9	11,0

* Valsts kases dati

Sabiedrisko pieprasījumu veido valsts patēriņš jeb sabiedriskie pakalpojumi, kuru vērtību nosaka sniegto sabiedrisko pakalpojumu apjoms un valsts

investīcijas, kas ir kapitālieguldījumi par budžeta līdzekļiem. Sabiedriskais pieprasījums veido apmēram piekto daļu no kopējā iekšzemes pieprasījuma.

4.4. tabula

Sabiedriskais pieprasījums
(procentos)

	Procentos pret IKP			Pieaugums pret iepriekšējo gadu		
	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Sabiedriskais pieprasījums	21,2	23,1	24,9	13,0	10,7	-2,6
Valsts patēriņš	16,6	17,4	20,0	4,9	3,7	1,5
– centrālā valdība	9,3	9,5	10,7	-2,0	1,4	-0,4
– pašvaldības	7,3	7,9	9,2	15,2	6,6	3,9
Kopējā pamatkapitāla veidošana	4,6	5,7	4,9	53,1	34,5	-13,5
– centrālā valdība	3,1	2,8	2,0	58,7	1,3	-29,7
– pašvaldības	1,5	2,8	2,9	43,0	101,4	2,9

2008. gadā sabiedriskais pieprasījums samazinājās lēnāk (par 2,6%) nekā IKP. Pieprasījuma samazinājumu noteica galvenokārt centrālās valdības kopējā pamatkapitāla veidošanas izdevumu samazinājums par 13,5%, salīdzinot ar 2007. gadu. Tajā pašā laikā pašvaldību izdevumi investīcijām aizvadītajā gadā

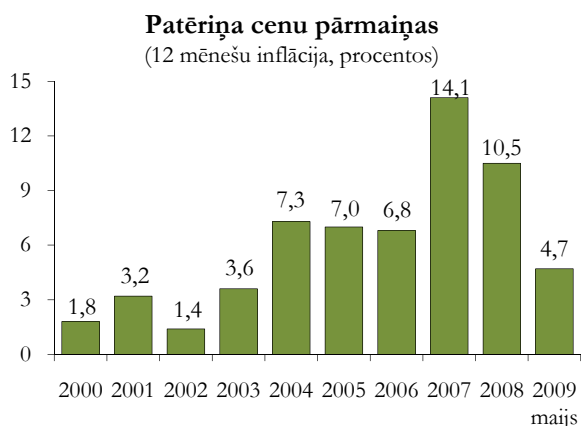
palielinājās (par 2,9%), tomēr tie ievērojami atpalika no pieauguma tempiem straujās izaugsmes gados. 2008. gadā valsts izdevumi kopējā pamatkapitāla veidošanai bija 795,2 milj. latu apjomā jeb 4,9% no IKP.

4.2. Cenas

4.2.1. Privātā patēriņa cenas

2008. gada sākumā saglabājās iepriekšējo gadu augstais inflācijas temps, bet kopš jūnija tas sāka samazināties.

4.11. attēls

Atšķirībā no 2007. gada, kad inflācijas galvenais dzinulis bija pieprasījuma puses faktori, 2008. gada

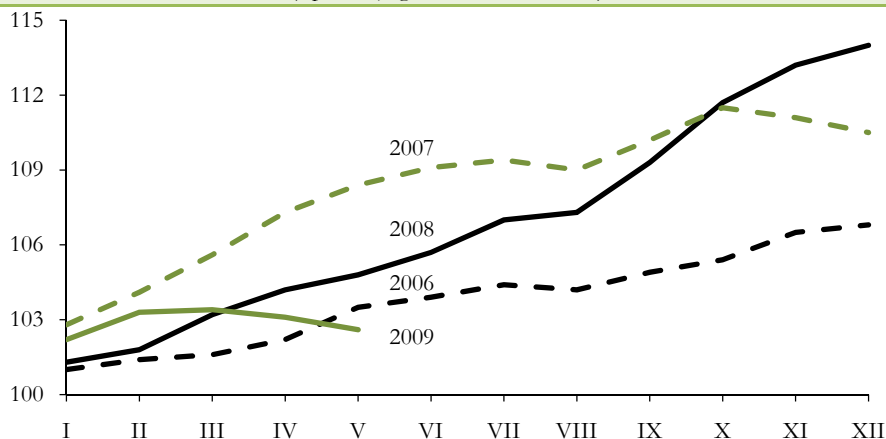
cenu pieaugumu galvenokārt noteica piedāvājuma puses faktori, jo iekšējais pieprasījums sāka samazināties. 2008. gada pirmajā pusē liela ietekme uz cenu pieaugumu bija degvielas cenu pieaugumam. Būtisku kāpumu radīja no 2008. gada oktobra palielinātie dabasgāzes tarifi, kā arī siltumenerģijas tarifu pieaugums.

Turpinoties privātā patēriņa samazinājumam un mazinoties piedāvājuma puses faktoru ietekmei, īpaši kritoties degvielas cenām, 2008. gada otrajā pusē patēriņa cenu pieauguma temps kritās.

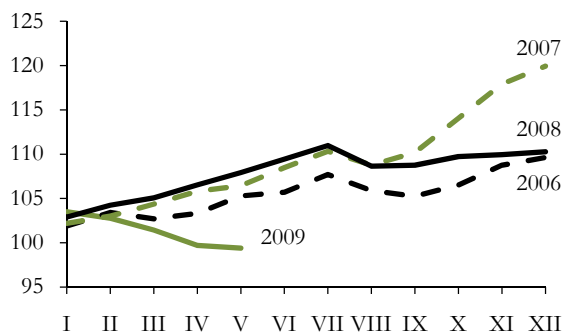
2008. gadā kopējais cenu līmenis palielinājās par 10,5%, kas ir par 3,6 procentpunktiem mazāks nekā iepriekšējā gada cenu pieaugums. Cenu pieaugumu galvenokārt noteica administratīvi regulējamo cenu palielinājums, kas kopējo patēriņa cenu līmeni palielināja par 4 procentpunktiem. Cenu pieaugums pārtikai kopējo cenu līmeni palielināja par 2,3 procentpunktiem un alkoholiskajiem dzērieniem un tabakai par 2 procentpunktiem. Savukārt cenu izmaiņas degvielai un apģērbiem un apaviem to pazemināja attiecīgi par 0,7 procentpunktiem un 0,2 procentpunktiem.

4.12. attēls

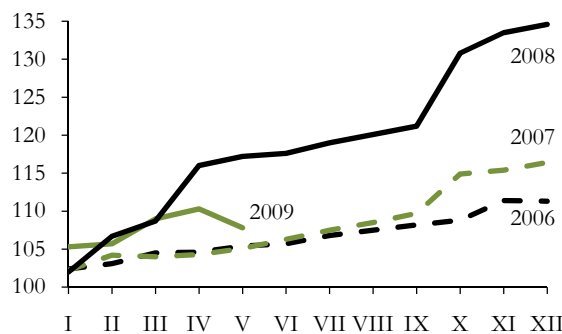
Patēriņa cenu indekss grupās un apakšgrupās
(iepriekšējā gada decembris = 100)

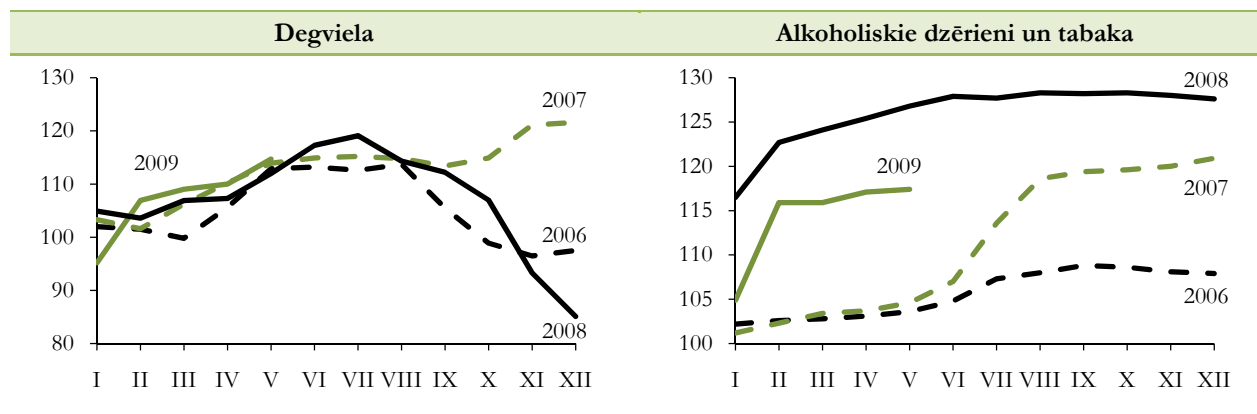

Pārtika un bezalkoholiskie dzērieni

Administratīvi regulējamās cenas

2009. gadā kopējais patēriņa cenu līmenis palielinājās tikai gada pirmajos divos mēnešos. To noteica piedāvājuma puses faktori, kas saistīti ar administratīvi regulējamām cenām un nodokļu likmju izmaiņām pievienotās vērtības nodoklim un akcīzei. Turpmākajos mēnešos ir vērojama deflācija.

2009. gada janvārī-maijā patēriņa cenu līmenis ir pieaudzis par 2,6%, kas ir par 5,8 procentpunktiem mazāk nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā.

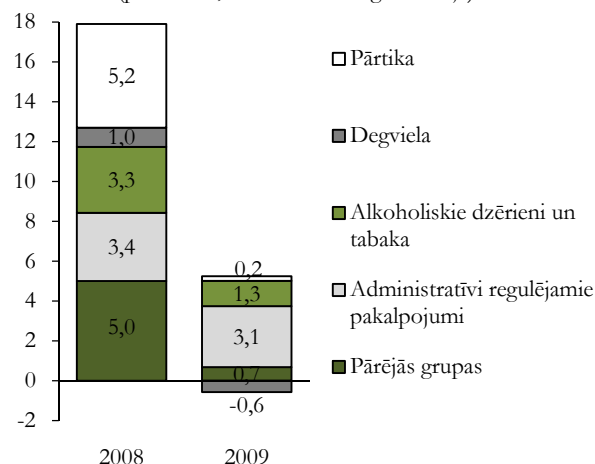
Kopējais patēriņa cenu pieaugums 2009. gada maijā salīdzinājumā ar iepriekšējā gada maiju bija 4,7%, kas bija gandrīz četras reizes zemāks nekā pirms gada (par 17,9%). Gada laikā cenas palielinājās gan pakalpojumiem (par 8,4%), gan precēm (par 3,3%).

Būtisks cenu palielinājums, sākot ar 2007. gada martu, ir vērojams visā Eiropas Savienībā. Tomēr tāpat kā iepriekšējos periodos arī 2008. gadā Latvijā bija augstākā patēriņa cenu inflācija Eiropas Savienībā. 2009. gada maijā augstākā gada inflācija ir tikai Rumānijā un Lietuvā.

4.13. attēls

Dažādu patēriņa grupu cenu ietekme uz 12 mēnešu inflāciju

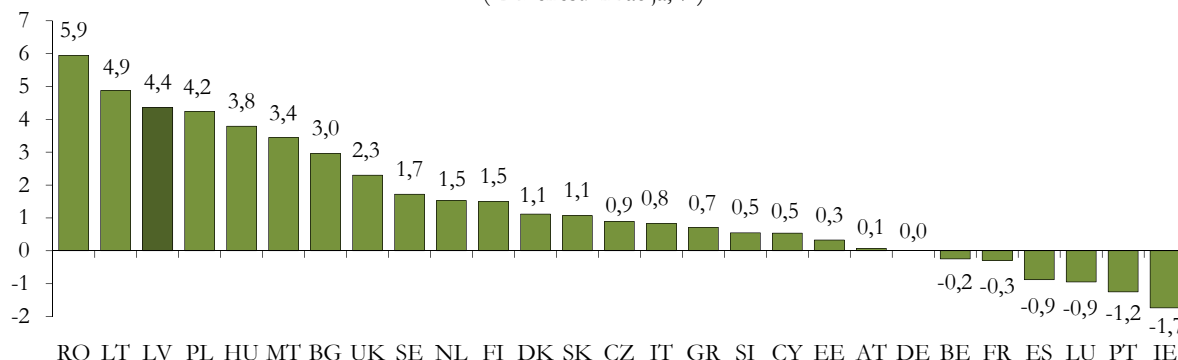
(procentos, 2008. un 2009. gada maijā)

4.14. attēls

Saskaņotā patēriņa cenu indeksa pārmaiņas Eiropas Savienības dalībvalstīs 2009. gada maijā pret 2008. gada maiju*

(12 mēnešu inflācija, %)

AT – Austrija, BE – Beļģija, BG – Bulgārija, CZ – Čehija, CY – Kipra, DE – Vācija, DK – Dānija, EE – Igaunija, GR – Grieķija, ES – Spānija, FI – Somija, FR – Francija, HU – Ungārija, IE – Īrija, IT – Itālija, LT – Lietuva, LU – Luksemburga, LV – Latvija, MT – Malta, NL – Nīderlande, PL – Polija, PT – Portugāle, RO – Rumānija, SE – Zviedrija, SI – Slovēnija, SK – Slovākija, UK – Lielbritānija

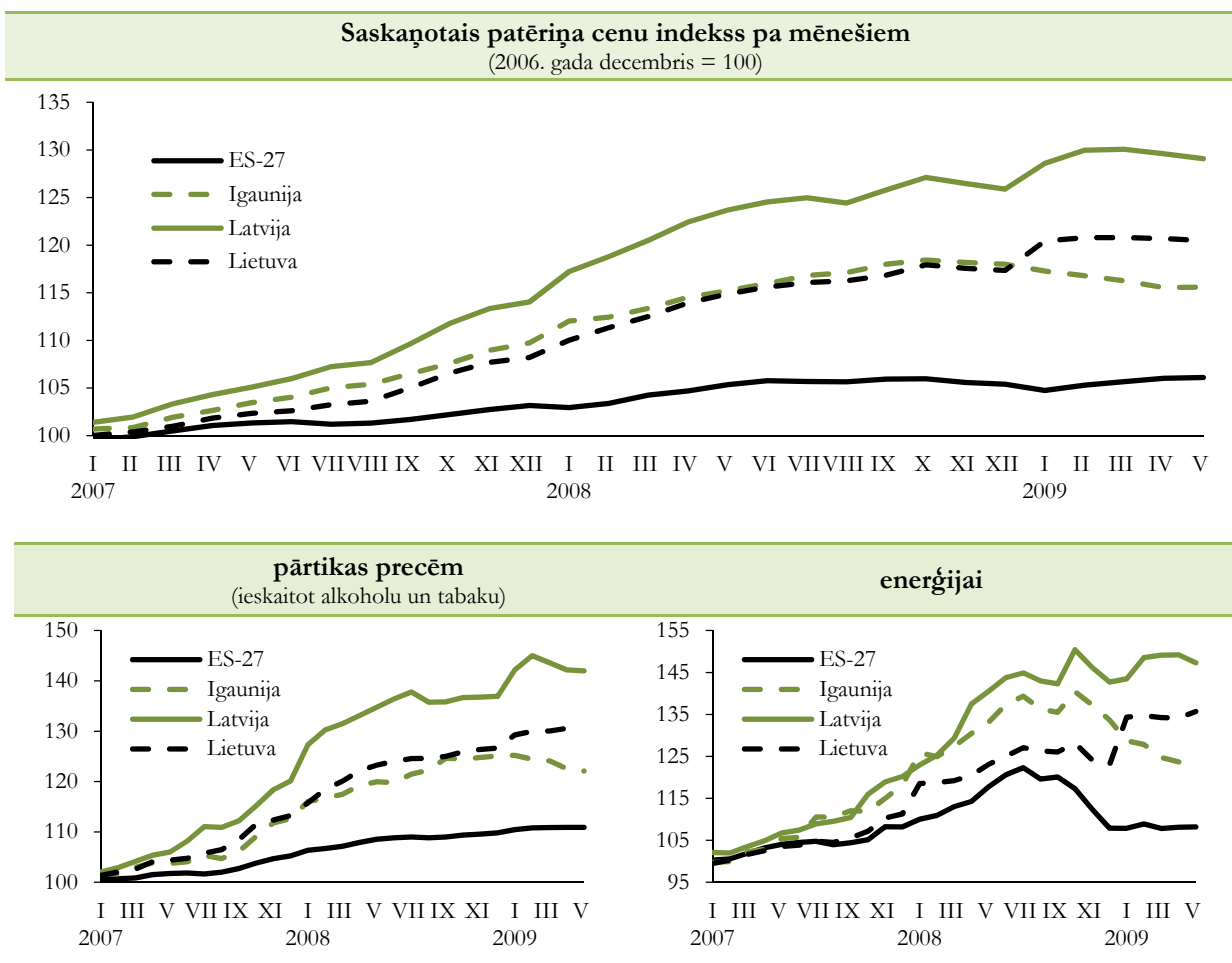
* UK – 2009. gada marts pret 2008. gada aprīli

Avots: Eurostat

Inflācija 2009. gada janvārī-maijā augstākā līmenī bija Lietuvā – 2,7% (Latvijā – 2,5%), bet Igaunijā bija deflācija – 2%. Tādējādi kopējā 12 mēnešu inflācija

maiņā Igaunijā bija – 0,3%, Lietuvā – 4,9%, bet Latvijā – 4,4 procenti.

4.15. attēls

2009. gada sākumā situācija Latvijā ir mainījusies, cenu pārmaiņas galvenokārt ietekmē piedāvājuma puses faktori, un, kā redzams, inflācijas kāpumam ir tendence samazināties. Latvijā visstraujāk cenas pieauga pakalpojumiem un pārtikai, kam cenas palielinājās par 3,7% (Lietuvā par 3,1%, bet Igaunijā tās samazinājās par 2,4%).

Lietuvā visstraujākais cenu kāpums gada sākumā bija vērojams enerģijai – par 10,4%. Latvijā tās cena pieauga par 3,2%, bet Igaunijā samazinājās par 7,5% (vidēji ES-27 enerģijas cena janvārī-maijā pieauga par 0,3%).

turpmākajos mēnešos saistīts lielā mērā ar tarifu pieaugumu administratīvi regulējamām cenām (elektroenerģijai, gāzei un siltumam).

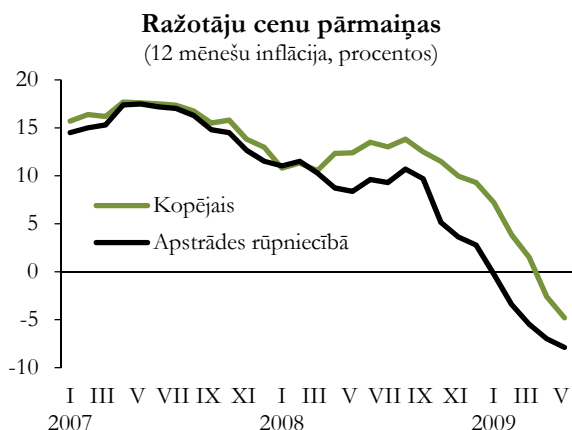
Kopējais ražotāju cenu pieauguma temps 2008. gadā (par 9,3%) bija par 3,7 procentpunktiem lēnāks nekā iepriekšējā gadā (par 13%). Apstrādes rūpniecības ražotāju cenu kāpums bija vērojams līdz 2008. gada augustam, pēc tam bija būtisks cenu samazinājums.

4.16. attēls

4.2.2. Ražotāju cenas

Ražotāju cenas 2000.-2003. gados pieauga lēni. To svārstības galvenokārt bija saistītas ar valūtas kursa izmaiņām, jo eksporta produkcijas cenu izmaiņas lielā mērā noteica kopējo ražotāju cenu izmaiņu dinamiku. Tāpat kā patēriņa cenas arī ražotāju cenu kāpums ar 2004. gadu strauji palielinājās, sākumā atpaliekot no PCI tempa, bet jau 2006. gadā pārsniedzot to.

Ražotāju cenu pieauguma tempu samazinājums sākās jau 2007. gada vidū, pakāpeniski samazinoties ekonomiskās izaugsmes tempiem. Ražotāju cenu pieauguma tempu kāpums 2008. gada aprīlī un

Kopējais ražotāju cenu līmenis 2009. gada maijā salīdzinājumā ar iepriekšējā gada maiju ir samazinājies par 4,8% (iepriekšējā gadā tas pieauga par 12,4%). 2009. gada maijā samazinājums (par 0,9% pret 2009. gada aprīli) saistīts galvenokārt ar tarifu kritumu elektroenerģijai, gāzes apgādei un siltumapgādei. Ražotāju cenu kritums apstrādes rūpniecībā šajā mēnesī bija tikai 0,1 procenti.

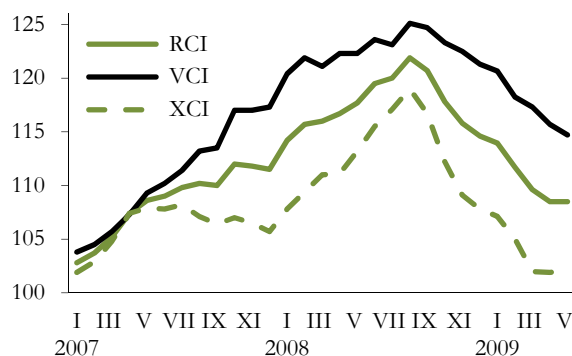
2007. gadā un 2008. gadā vietējā tirgū realizētās produkcijas un eksportētās produkcijas cenu pieaugums bija vienmērīgs. 2007. gada sākumā iekšējā tirgū realizēto preču cenas sāka straujāk pieaugt, savukārt 2008. gada sākumā kāpums kļuva vienmērīgāks, eksportējamās produkcijas cenu pieaugumam apstieidzot iekšējā tirgū realizētās produkcijas preču cenu pieaugumu.

2009. gada sākumā vērojams cenu pieauguma samazinājums vietējā tirgū realizētajai produkcijai, bet eksportētajai vērojama cenu deflācija, kas saistīta ar Latvijas galveno eksportpreču, tostarp kokmateriālu un pārtikas preču cenu kritumu pasaules tirgos. Tomēr līdz ar iekšzemes patēriņa straujo samazināšanos arī vietējā tirgū 2009. gada maijā iestājusies deflācija. Gada laikā (2009. gada maijs pret 2008. gada maiju) vietējā

tirgū kopējās realizētās produkcijas cenu kritums bija mazāks (par 1,9%) nekā eksportētajai (par 9,9%), apstrādes rūpniecībā samazinājums attiecīgi par 6,2% un 9,8 procentiem.

4.17. attēls

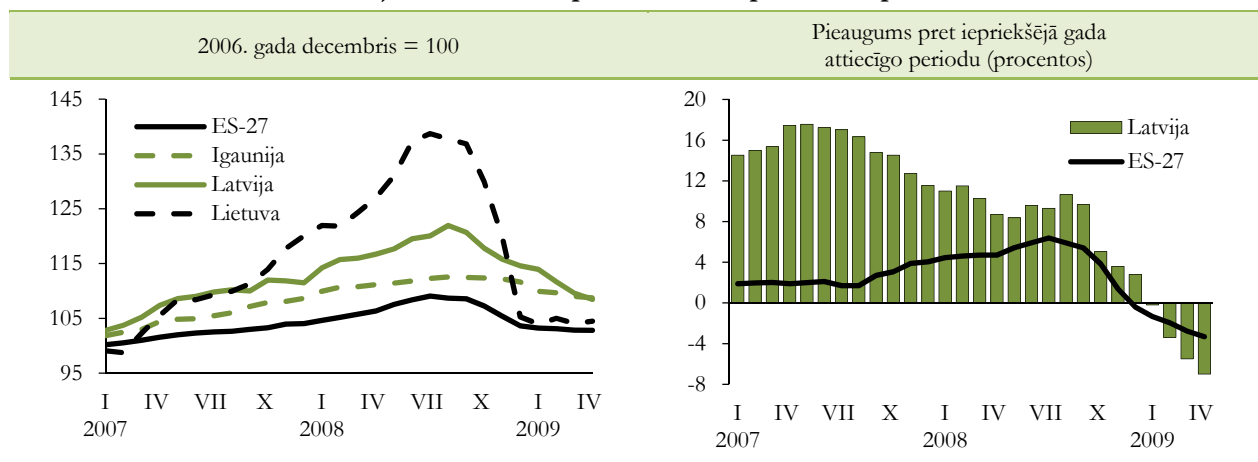
Ražotāju cenu dinamika apstrādes rūpniecībā
(2006. gada decembris = 100)

RCI – ražotāju cenu indekss,
VCI – ražotāju cenu indekss vietējā tirgū realizētajai produkcijai,
XCI – ražotāju cenu indekss eksportētajai produkcijai

4.18. attēls

Ražotāju cenu indekss pa mēnešiem apstrādes rūpniecībā

Ražotāju cenu indeksa dinamika apstrādes rūpniecībā Latvijā nedaudz atšķiras no kopējās Eiropas Savienības dinamikas. Eiropas Savienības apstrādes rūpniecības cenas sāka straujāk pieaugt 2007. gada rudenī, kad Latvijā to pieauguma tempi sāka

samazināties. Ražotāju cenu kāpums bija vērojams līdz 2008. gada augustam, pēc tam ražotāju cenas būtiski samazinājās visā Eiropas Savienībā. Kopš 2008. gada decembra ES ir vērojama ražotāju cenu deflācija.

4.3. Maksājumu bilance

4.3.1. Tekošais konts

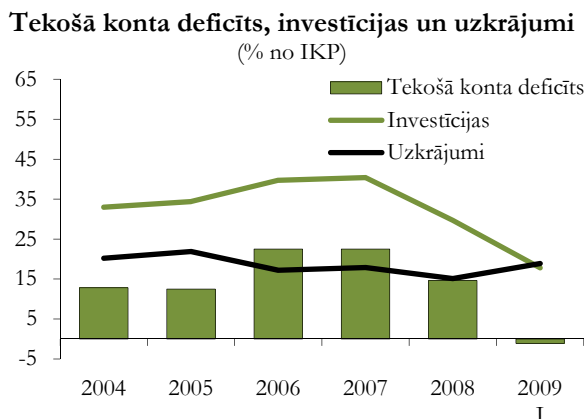
Latvijai vairākus gadus bija raksturīgs liels maksājumu bilances tekošā konta deficīts ar izteikti lielu tirdzniecības negatīvo saldo. Tekošais konts no 12,5% no IKP 2005. gadā palielinājās līdz 22,5% 2007. gadā.

Kopš 2007. gada otrā pusgada iezīmējās jaunās tendences, t.i., maksājumu bilances tekošā konta negatīvais saldo nepārtraukti samazinās – ik ceturksni gandrīz par 3 procentpunktiem. 2008. gada 4. ceturksnī tekošā konta deficīts jau sasniedza 8,3% no IKP, savukārt 2009. gada 1. ceturksnī tekošajā kontā bija pārpalikums 1,1% apmērā no IKP. Tekošā konta deficīta samazinājumu lielā mērā noteica ārējās

tirdzniecības bilances uzlabošanās sakarā ar importa apjomu kritumu, vienlaikus saglabājoties pozitīvai eksporta dinamikai.

Tekošā konta stāvokļa uzlabošanās pamatā ir iekšzemes pieprasījuma būtisks samazinājums, kas straujās izaugsmes periodā lielākoties tika balstīts uz ārvalstu kapitāla apjomīgu ieplūdi Latvijas ekonomikā. Globālās finanšu krīzes ietekmē, izsīkstot kapitāla ieplūdei, notika arī būtisks iekšzemes pieprasījuma samazinājums, kas izraisīja nozīmīgas korekcijas ekonomikā, tekošā konta bilancei uzlabojoties.

4.19. attēls

Straujā ārvalstu kapitāla ieplūde līdz 2007. gadam, no vienas puses, pozitīvi ietekmēja investīcijas, bet, no otras puses, kļuva arī par nozīmīgu ietaupījumu līmeņa samazināšanas faktoru. Strauji palielinājās privātais patēriņš un atbilstoši samazinājās uzkrājumu līmenis no 20,4% no IKP 2004. gadā līdz 17,9% 2007. gadā, vienlaikus pieaugot investīciju līmenim tautsaimniecībā attiecīgi no 27,5% uz 40,4 procentiem.

2007. gadā investīciju dinamika kļuva lēnāka, bet 2008. gadā investīciju līmenis bija gandrīz par 10 procentpunktiem zemāks nekā 2007. gadā. Savukārt nacionālo ietaupījumu līmenis saglabājās relatīvi stabils, kas liecina par nozīmīgu iekšzemes patēriņa korekciju ienākumu samazināšanās apstākļos. Šāda patēriņģu uzvedība ir izskaidrojama ar zemo uzkrājumu līmeni, lielu mājāsaimniecību parāda slogu un ekonomiskās situācijas nenoteiktību. Kopumā 2008. gadā tekošā konta deficīta samazinājumu noteica būtisks investīciju sarukums, uzkrājumiem saglabājoties iepriekšējā līmenī un pat nedaudz pieaugot. 2009. gada 1. ceturksnī investīciju īpatsvars IKP bija 17,8% jeb gandrīz divreiz mazāks nekā iepriekšējā gada 1. ceturksnī, savukārt uzkrājumu līmenis bija 19% no IKP.

4.5. tabula

Latvijas maksājumu bilance
(procentos no iekšzemes kopprodukta)

	2005	2006	2007	2008	2008 I	2009 I
A. Tekošais konts	-12,5	-22,5	-22,5	-12,6	-16,8	1,1
Tirdzniecības bilance	-18,9	-25,6	-23,9	-17,0	-18,6	-10,7
eksports	33,5	30,7	28,5	28,0	29,8	24,8
imports	-52,4	-56,3	-52,4	-45,0	-48,4	-35,5
Pakalpojumu bilance	3,8	3,3	3,4	4,0	3,2	6,3
Neto ienākumi	-1,1	-2,7	-3,3	-1,9	-3,0	3,6
Neto kārtējie pārvedumi	3,7	2,4	1,3	2,2	1,7	1,9
B. Kapitāla konts	1,3	1,2	1,9	1,5	1,1	3,0
C. Finanšu konts*	16,3	30,5	24,7	11,1	25,2	-13,3
Tiešās investīcijas	3,6	7,5	6,7	3,3	6,9	0,8
ārvalstīs	-0,8	-0,9	-1,1	-0,6	-0,1	0,3
Latvijā	4,4	8,3	7,8	4,0	7,0	0,5
Portfeļieguldījumi**	-1,3	0,2	-1,6	0,4	9,4	7,0
aktīvi	-1,3	-1,3	-1,0	1,4	2,5	8,7
pasīvi	0,0	1,5	-0,5	-1,0	6,9	-1,7
Citi ieguldījumi	14,0	22,6	19,5	7,3	9,0	-21,2
aktīvi	-2,7	-9,7	-21,0	-1,4	12,0	9,5
pasīvi	16,7	32,2	40,5	8,8	-3,0	-30,7
D. Novirze	-1,9	0,6	-0,7	-1,9	-4,1	-0,9
E. Rezerves aktīvi	-3,2	-9,9	-3,4	-2,0	-5,4	10,1

* bez rezerves aktīviem

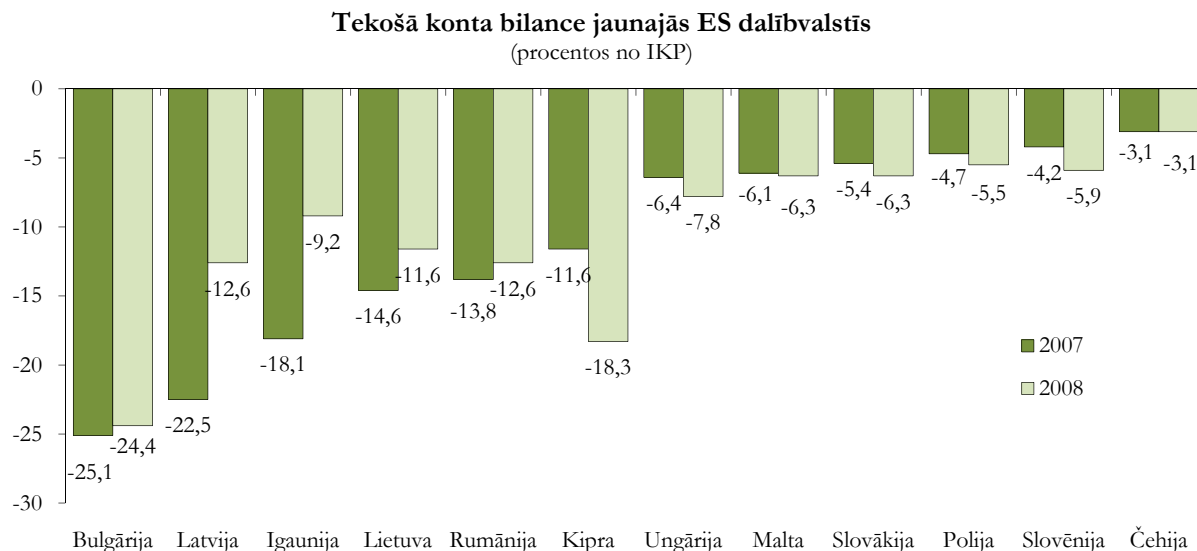
** portfeļieguldījumi un atvasinātie finanšu instrumenti

Visās ES jaunajās dalībvalstīs pēc iestāšanās ES bija negatīva uzkrājumu – investīciju bilance, kas pārsvarā ir saistīta ar augsto investīciju līmeni, ko stimulēja pastiprināta ārvalstu finanšu resursu ieplūde tautsaimniecībā. Globālās finanšu krīzes ietekme uz ārējo nesabalansētību 2008. gadā ir vērojama

galvenokārt Baltijas valstīs, kur tekošā konta deficīta korekcijas ir vislielākās.

2008. gadā tekošā konta deficīta samazinājums Latvijā ir bijis vislielākais Baltijas valstu starpā (skatīt 4.20. attēlu).

4.20. attēls

Avots: SVF datu bāze

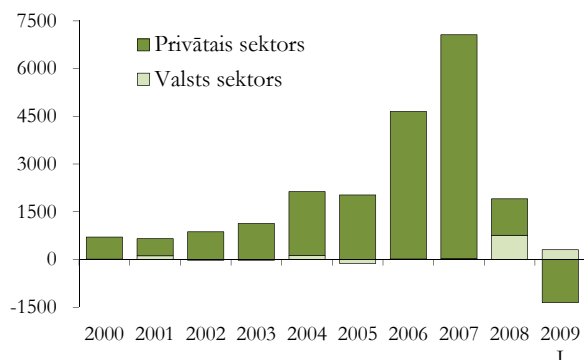
4.3.2. Finanšu plūsmas

Tekošā konta bilances korekcijas lielā mērā noteica finanšu plūsmu dinamiku un virziena maiņa globālās finanšu krīzes ietekmē.

Latvijā līdz ar pārejas procesa uzsākšanu sākās pastiprināta ārvalstu kapitāla ieplūde, ko nodrošināja finanšu plūsmu liberalizācija. Latvijā nav noteikti nekādi ierobežojumi nacionālās valūtas konvertējamībai. Ārvalstu kompānijas var brīvi izvest savus ieguldījumus un peļņu pēc nodokļu nomaksas. Tāpat katrs Latvijas iedzīvotājs var brīvi izmantot ārvalstu kompāniju finanšu pakalpojumus. Nav noteikti nekādi ierobežojumi darījumos ar vērtspapīriem. Nepastāv ierobežojumi nekustamā īpašuma pirkšanā un pārdošanā.

4.21. attēls

Ārvalstu investīciju ieplūde Latvijas ekonomikā (milj. latu)

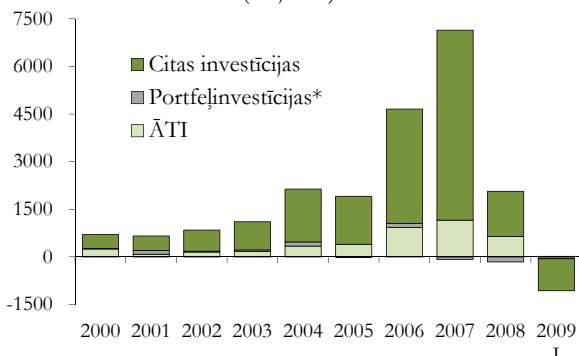
Galvenais ārvalstu investīciju piesaistītājs bija privātais sektors. Sākot ar 2004. gadu, tās strauji palielinājās, un 2007. gadā to apjoms salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu pieauga pusotru reizi, bet salīdzinājumā ar 2004. gadu tās ir palielinājušās gandrīz 3,5 reizes. Savukārt 2008. gadā bija vērojama daudz lēnāka ārvalstu investīciju ieplūšanas intensitāte, ko lielā mērā noteica nelabvēlīgie apstākļi globālajos finanšu tirgos. Privātā kapitāla ieplūdes apjomi 2008. gadā, salīdzinot ar 2007. gadu, bija gandrīz septiņas reizes mazāki, bet 2009. gada 1. ceturksnī ir vērojama privātā ārvalstu kapitāla aizplūde. Mainās arī ārvalstu kapitāla plūsmu struktūra. 2008. gada beigās un 2009. gada 1. ceturksnī ārvalstu kapitāla ieplūdi nodrošina valsts sektors, kas daļēji mazina privātā ārvalstu kapitāla aizplūšanas negatīvo ietekmi uz finanšu konta stāvokli.

Gandrīz trešo daļu no ienākošā ārvalstu kapitāla veido ĀTI. Laika periodā no 2005. – 2007. gadam to apjoms ir trīskāršojies, un tās nosedza 35-37% no tekošā konta negatīvā saldo. 2008. gadā, salīdzinot ar 2007. gadu, tās samazinājās gandrīz uz pusi un nosedza 31,4% no tekošā konta negatīvā saldo. 2009. gada 1. ceturksnī ĀTI plūsmas saglabājās pozitīvas, tomēr ir gandrīz 15 reizes mazākas nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā.

Portfeļinvestīciju daļa ienākošās finanšu plūsmās ir neliela un pēdējos trīs gados nepārsniedz 10% no tām. 2008. gadā portfeļinvestīciju saldo bija pozitīvs, galvenokārt sakarā ar Latvijas valdības piesaistīto finansējumu obligāciju un parādzīmju veidā.

4.22. attēls

Ārvalstu investīciju ieplūde Latvijas ekonomikā sadalījumā pa investīciju veidiem (milj. latu)

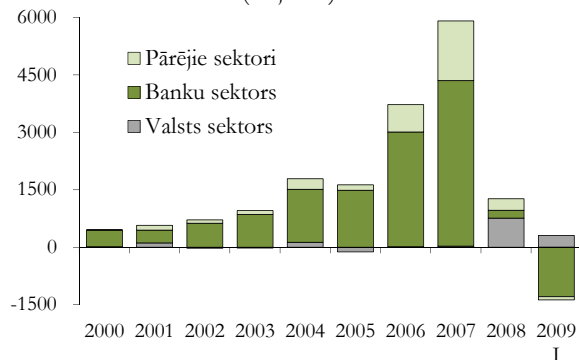

* portfeļinvestīcijas un atvasinātie finanšu instrumenti

Lielu daļu no kopējām ārvalstu investīcijām veido „citas investīcijas”¹. Tie ir tirdzniecības kredīti, aizdevumi un aizņēmumi, nauda un noguldījumi un tml. Trīs gados (2005.-2007.) tās pieauga 4,4 reizes. Savukārt 2008. gada 1. ceturksnī pirmo reizi pēdējo četru gadu laikā bija vērojama negatīva „citu investīciju” plūsma. To lielā mērā ietekmēja nerezidentu noguldījumu samazinājums monetārās finanšu iestādēs un privātā sektora aizņēmumu līmeņa kritums. 2008. gada 2., 3. un 4. ceturksnī citu investīciju plūsmas bija pozitīvas, tomēr kopumā gadā tās bija gandrīz divas reizes mazākas nekā 2007. gadā, galvenokārt to noteica īstermiņa plūsmu samazinājums. 2009. gada 1. ceturksnī citu investīciju plūsmas ir negatīvas sakarā ar straujo banku sektora ārzemju pasīvu kritumu darījumu rezultātā.

4.23. attēls

Ienākošās ārvalstu investīciju plūsmas sadalījumā pa sektoriem* (milj. latu)

* bez ārvalstu tiešajām investīcijām

Globālās finanšu krīzes ietekmē piesaistīts ārvalstu kapitāls 2008. gadā tikai par 11,8% pārsniedza IKP apjomu. Latvijas parāds pārējai pasaulei 2009. gada 1. ceturkšņa beigās bija 128%, tai skaitā valdības – 8,4%. Kopš 2007. gada beigām valdības ārējais parāds ir palielinājies gandrīz divas reizes.

¹ Finanšu darījumi, kurus neietver tiešajās un portfeļinvestīcijās.

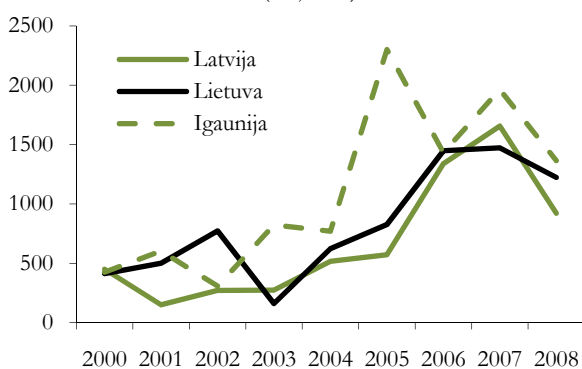
4.3.3. Ārvalstu tiešās investīcijas

Globālās finanšu krīzes iespaidā ārvalstu kapitāla plūsmas Latvijas ekonomikā būtiski samazinājās. Tas skāra arī ĀTI plūsmas, kaut gan jāatzīmē, ka pārējo plūsmu starpā ĀTI samazinājums ir relatīvi mazāks.

ĀTI plūsmu intensitātē Latvijas ekonomikā ir vērojams zināms cikliskums. Tās būtiski palielinājās līdz ar Latvijas iestāšanos ES. No 2004.-2007. gadam ārvalstu uzņēmēju ieguldījumi Latvijas tautsaimniecībā tiešo investīciju veidā bija gandrīz četras reizes lielāki nekā laika periodā no 2000.-2003. gadam, bet 2008. gadā ĀTI apjomi bija gandrīz divreiz mazāki nekā 2007. gadā. Šādas tendences ir raksturīgas visām Baltijas valstīm.

4.24. attēls

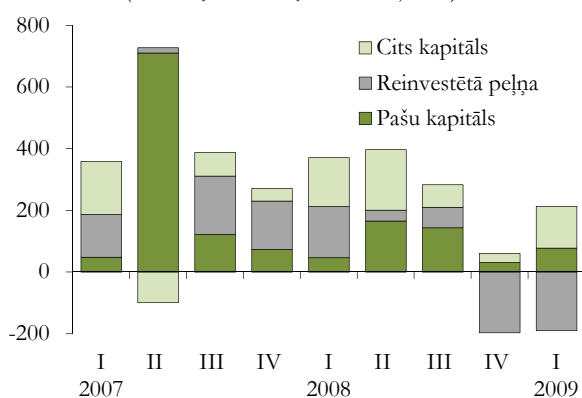
ĀTI ieplūde Baltijas valstīs (milj. eiro)

Kopš 2008. gada ir samazinājušās arī Latvijas investoru aktivitātes ārējā pasaulē. 2007. gadā Latvijas uzņēmēji tiešo investīciju veidā bija ieguldījuši 237 milj. eiro, t.i., gandrīz piecas reizes vairāk nekā pirms iestāšanās ES, 2008. gadā Latvijas investīcijas ārvalstīs samazinājās līdz 144 milj. eiro.

4.25. attēls

Ārvalstu tiešās investīcijas Latvijā (ceturkšņa laikā saņemtās, milj. eiro)

2008. gadā ienākošo ĀTI apjoms, salīdzinot ar 2007. gadu, ir bijis par 44% mazāks un sasniedza 644 milj. latu (916,4 milj. eiro). To galvenokārt noteica reinvestētās peļņas samazināšanās, kas 2008. gada

4. ceturksnī un 2009. gada 1. ceturksnī ir bijusi negatīva, liecinot par to, ka tiešo investīciju uzņēmumi darbojās ar zaudējumiem.

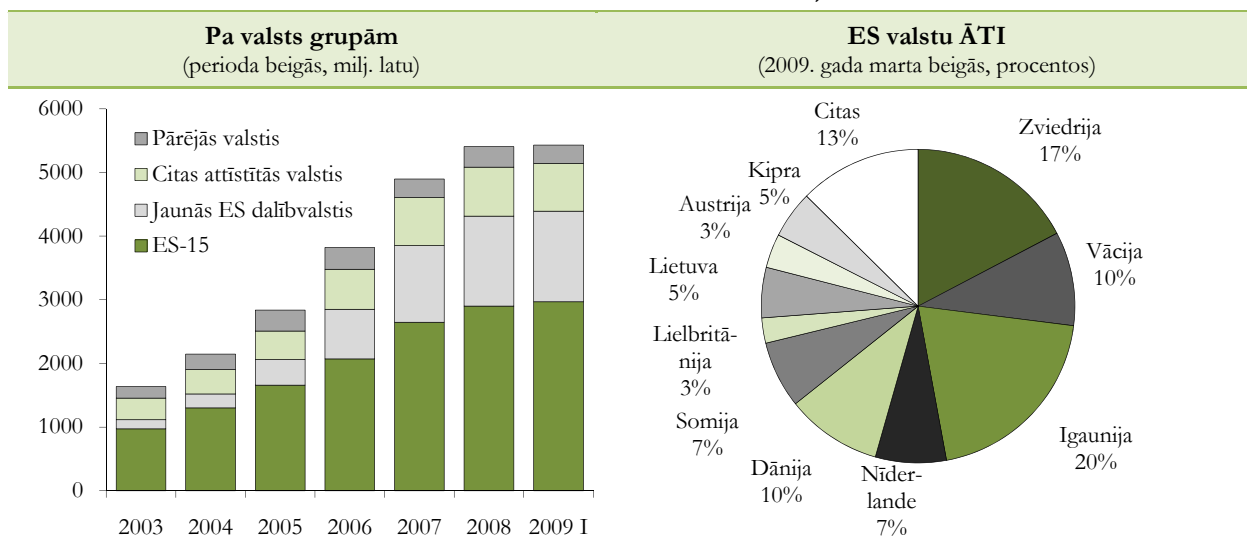
Saskaņā ar Latvijas starptautisko investīciju bilanci 2009. gada marta beigās uzkrātās ĀTI Latvijas ekonomikā sasniedza 5607,8 milj. latu jeb gandrīz 35% no IKP. ĀTI daļa uzkrātā ārvalstu kapitāla struktūrā ir nedaudz pieaugusi un 2009. gada marta beigās bija

23,3%, ko noteica straujāks citu investīciju nekā ĀTI plūsmu samazinājums ārvalstu kapitāla ieplūdē.

Latvijā uzkrāto ārvalstu tiešo investīciju ģeopolitiskā struktūra kopš 2004. gada būtiski nav mainījusies: lielākoties tās ir ES valstu investīcijas. 2009. gada marta beigās ES valstu investīcijas veidoja 81% no visām uzkrātām ĀTI, trešdaļa no tām ir jauno ES dalībvalstu investīcijas.

4.26. attēls

Uzkrātās ārvalstu tiešās investīcijas

Lielākās ieguldītājvalstis ir Zviedrija, Igaunija, Vācija un Dānija. Šo četru valstu uzkrātās ĀTI 2009. gada marta beigās veidoja 46,1% no visām uzkrātām ĀTI Latvijas ekonomikā. Katrai no minētajām valstīm ir izteikti dominējošās nozares. Zviedrijas un Igaunijas ĀTI koncentrējas finanšu pakalpojumu nozarē (attiecīgi 40% un 64% no šo valstu uzkrātām ĀTI Latvijas ekonomikā). Savukārt Vācijas uzņēmēji pārsvarā ir ieguldījuši enerģētikas nozarē un darījumos ar nekustamo īpašumu (53,1% no Vācijas uzkrātām ĀTI Latvijas ekonomikā).

Kopš Latvijas iestāšanās ES uzkrātās ĀTI gan preču, gan pakalpojumu sfērā vairāk nekā dubultojās. Preču ražošanas sfērā īpaši straujš ĀTI pieaugums bija enerģētikas nozarē – gandrīz 5 reizes, būvniecībā – vairāk nekā 5 reizes. Apstrādes rūpniecībā ĀTI dinamika nebija tik strauja, – tās palielinājās pusotras reizes.

Līdz 2004. gada beigām uzkrāto ārvalstu tiešo investīciju nozaru struktūrā lielākais īpatsvars bija komercpakalpojumu nozarei, bet, jau sākot ar 2005. gadu, nozīmīgākie ĀTI piesaistē kļūst finanšu pakalpojumi. Nozares daļa uzkrāto ĀTI struktūrā arī 2008. gadā saglabājās iepriekšējā gada līmenī un gada beigās bija 30 procentu.

4.6. tabula

Uzkrātās ĀTI sadalījumā pa nozarēm

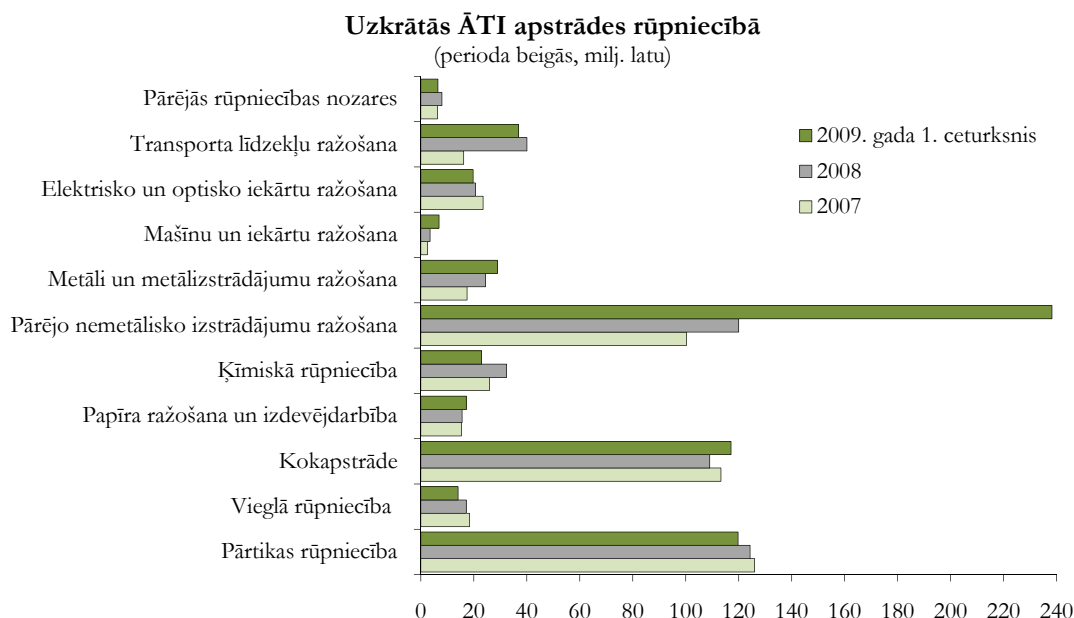
(perioda beigās, milj. latu)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009. gada 1. ceturksnis
Primārās nozares	49,8	59,5	71,6	112,9	144,8	145,9
Apstrādes rūpniecība	276,1	376,0	395,3	465,2	515,2	628,5
Enerģētika	164,7	327,6	348,1	270,7	207,1	176,0
Būvniecība	36,5	49,7	67,6	86,0	111,3	130,3
Tirdzniecība	395,7	437,8	562,3	681,9	854,9	844,2
Transports un sakari	333,3	336,4	347,0	398,0	455,7	457,6
Finanšu starpniecība	375,9	625,4	964,6	1434,7	1612,3	1575,9
Citi pakalpojumi	439,2	529,0	795,3	1214,5	1277,4	1339,3

2008. gadā kopumā visās nozarēs uzkrāto ĀTI līmenis bija pieaudzis, kas liecina, ka investori, neskatoties uz ekonomisko aktivitāšu samazināšanos, nav būtiski koriģējuši savus plānus. Tomēr ĀTI pieauguma tempi ir palēninājušies, it īpaši pakalpojumu sfērā. 2008. gadā uzkrātās ĀTI pakalpojumu nozarēs pieauga par 12,7% (tai skaitā finanšu starpniecībā – par 12,4%) un nozarē „operācijas ar nekustamo īpašumu” – par 3,2%, 2007. gada attiecīgajā periodā tās pieauga gandrīz trīsreiz straujāk – par 40%. To lielā mērā noteica daudz mazāks ieguldījums minētajās nozarēs. Savukārt preču ražošanas sfērā uzkrāto ĀTI pieauguma tempu samazinājums bija neliels. 2009. gada 1. ceturksnī uzkrāto ĀTI līmenis pakalpojumu sfērā nemainījās, bet ražošanas sfērā tās pieauga par 10,5%, tai skaitā apstrādes rūpniecībā – par 22%.

Pēc Latvijas iestāšanās ES ĀTI piesaistē nozīmīgas izmaiņas ir vērojamas apstrādes rūpniecības apakšnozaru griezumā. Salīdzinot ar 2003. gada beigām, gandrīz uz pusi samazinājās uzkrātās ĀTI vieglajā rūpniecībā un ķīmiskajā rūpniecībā, bet mašīnu un iekārtu ražošanā – vairāk nekā piecas reizes. Savukārt būtiski ir pieaugušas ĀTI tādās nozarēs kā elektrisko un optisko izstrādājumu ražošana (4 reizes), pārējo nemetālisko izstrādājumu ražošana (4 reizes). ĀTI pieaugums apstrādes rūpniecībā 2008. gadā par 10,7% un 2009. gada 1. ceturksnī – par 22% liecina par to, ka krīze ir maz skārusi ārvalstu investoru interesi par šo nozari. 2008. gadā lieli ieguldījumi tika veikti transporta līdzekļu ražošanā. Salīdzinot ar 2007. gada beigām, uzkrātās ĀTI šajā nozarē pieauga 2,4 reizes. Strauji palielinās investīcijas pārējo nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošanas nozarē. 2009. gada 1. ceturksnī tās pieauga gandrīz divas reizes.

4.27. attēls

Ārvalstu investoriem vispievilcīgākās apstrādes rūpniecības nozares ir pārtikas rūpniecība, kokapstrāde un pārējo nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošanas nozare. Uzkrātās ĀTI šajās nozarēs 2009. gada marta beigās veidoja 74% no visām uzkrātām ĀTI apstrādes rūpniecībā. Lielākus ieguldījumus apstrādes rūpniecībā pēdējo četru gadu laikā ir veikuši Dānijas, Somijas, Vācijas, Zviedrijas un Īrijas investori.

Latvijā nozīmīgs darbs tiek veikts investīciju vides uzlabošanā. Liela loma šajā procesā ir Latvijas Investīciju un attīstības aģentūrai, kas tika dibināta 1993. gadā kā bezpeļņas organizācija valsts akciju sabiedrība „Latvijas Attīstības aģentūra” un 2003. gadā tika reorganizēta par valsts aģentūru „Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra” (LIAA). Viena no svarīgākajām LIAA darbības prioritātēm investīciju piesaistes jomā ir tādu projektu piesaiste, kuri ir balstīti uz zināšanām un tehnoloģijām. LIAA investīciju

piesaistes stratēģija ir orientēta uz kvalitatīvu ienākošo investīciju projektu apkalpošanu un proaktīvu darbību investīciju projektu piesaistē, uzrunājot potenciālos investorus atbilstoši Latvijas tautsaimniecības attīstības stratēģijā noteiktajām prioritātēm.

Ārvalstu tiešo investīciju dinamika liecina par to, ka ārvalstu investori vēl arvien Latvijas biznesa vidi vērtē kā uzņēmējdarbības uzsākšanai salīdzinoši labvēlīgu un ārvalstu investīcijām pievilcīgu vietu, neskatoties uz vispasaules ekonomisko krīzi.

2008. gadā veiksmīgi pabeigto ārvalstu tiešo investīciju projektu vidū ir Nīderlandes uzņēmuma Brabantia sadzīves priekšmetu ražotne (8 milj. eiro) Ģibūļu pagastā pie Talsiem, kura nodarbina vairāk nekā 70 strādājošo, Zviedrijas uzņēmuma Leax Latvijā otrā automobiļu detaļu ražotne, kas apkalpo Volvo un Skania, Rēzeknē (attiecīgi 5 milj. eiro un 120 darba vietu) un kura ir reģionam īpaši svarīga, ņemot vērā Rebir neseno slēgšanu.

LIAA turpina attīstīt savu pakalpojumu klāstu un piedāvājumu, pamatojoties uz ĀTI tirgus vajadzībām un nodrošinot saikni starp LIAA un investoriem. Latvija var piedāvāt investoriem izdevīgu ģeogrāfisko

atrašanās vietu, dabas resursu priekšrocības, priekšrocības zinātnes jomā, kā arī LIAA profesionālu palīdzību projektu ieviešanas procesā.

4.4. Finanšu un kapitāla tirgi

4.4.1. Monetārā politika un valūtas maiņas kurss¹

Likums „Par Latvijas Banku”² nosaka, ka Latvijas Bankas galvenais mērķis ir, īstenojot naudas politiku, regulēt naudas daudzumu apgrozībā, lai saglabātu cenu stabilitāti valstī. Centrālā banka ir neatkarīga savu lēmumu pieņemšanā un to īstenošanā, tā nav pakļauta valdības vai tās institūciju lēmumiem un rīkojumiem. Latvijas Bankas uzraudzību veic Saeima.

Kopš 1994. gada februāra vidus Latvijas Banka, neoficiāli piesaistot lata kursu SDR³ valūtu grozam (1 SDR = 0,7997 LVL), *de facto* īsteno fiksētā nacionālās valūtas maiņas kursa politiku. Ar 2005. gada 1. janvāri ir mainīta lata piesaiste no SDR uz eiro (1 EUR = 0,702804 LVL). Lata piesaistes maiņu noteica Latvijas plāni pievienoties Eiropas valūtas kursa mehānismam II (VKM II) un pēc nepieciešamo kritēriju izpildes iestāties Ekonomikas un monetārajā savienībā (EMS)⁴. *Latvijas ekonomikas stabilizācijas un izaugsmes atjaunošanas programmā* ir izteikta apņemšanās, ka Ministru kabinets un atbildīgās valsts pārvaldes institūcijas veiks visus nepieciešamos soļus, lai izpildītu Māstrihtas konverģences kritērijus, kas nodrošinātu eiro ieviešanu iespējami ātri – 2013. gadā.

Latvija no 2005. gada 2. maija ir pievienojusies VKM II ar jau pastāvošo lata kursu pret eiro, proti, 1 EUR = 0,702804 LVL. VKM II ietvaros valūtas kursam tiek pieļautas standarta svārstības +/-15% apmērā no centrālā jeb piesaistes kursa. Tomēr Latvija uzņemas vienpusēji nodrošināt valūtas kursa svārstības +/-1% apmērā, saglabājot līdzšinējo, finanšu tirgum ierasto lata svārstību koridora platumu, kāds pastāvējis kopš lata piesaistes SDR 1994. gadā un tika saglabāts, 2005. gada 1. janvārī latu piesaistot eiro.

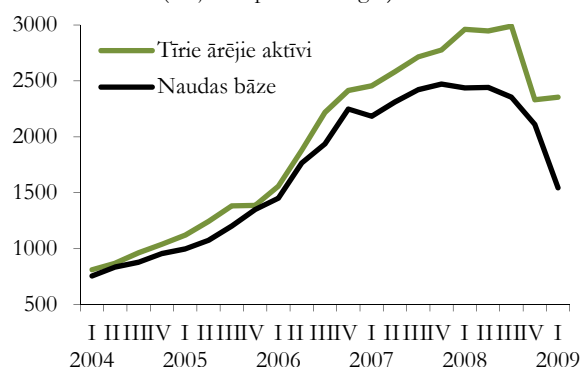
Latvijas Banka darbojas līdzīgi tā sauktajai valūtas padomei, brīvi pērkot un pārdodot ārvalstu valūtu. Latvijas Bankai ir izdevies iegūt uzticību bez formālas valūtas padomes sistēmas izmantošanas un pieredzi, vienlaicīgi izmantojot plašu tirgus orientētu monetāro instrumentu klāstu, kas ir pilnībā savietojams ar tiem monetārās politikas instrumentiem, kas pieejami Eiropas Centrālajai bankai.

Lai noturētu fiksētu valūtas kursu, ir nepieciešams pietiekams ārējo rezervju apjoms. Latvijā šajā ziņā nav

bijis problēmu, – Latvijas Bankas tīrās ārējās rezerves pastāvīgi sedz Latvijas naudas bāzi un ir līdzvērtīgas valsts preču un nefaktorālo pakalpojumu importa vairāku mēnešu apjomam (skatīt 4.28. attēlu).

4.28. attēls

Latvijas Bankas tīrie ārējie aktīvi
un naudas bāze ceturkšņu griezumā
(milj. latu perioda beigās)

Naudas bāzes (skaidrā nauda apgrozībā un noguldījumi Latvijas Bankā) segums ar tīriem ārējiem aktīviem 2009. gada aprīļa beigās bija 132,5% (2008. gada decembra beigās – 110,5%).

Ārvalstu valūtas rezerves tiek ieguldītas drošos un likvidos finanšu instrumentos, galvenokārt ASV, eiro zonas valstu, Lielbritānijas un Japānas valdību, to aģentūru un starptautisko organizāciju emitētajos parāda vērtspapīros. Latvijas Bankas ārējās rezerves (ietverot arī zelta krājumus) 2009. gada aprīļa beigās bija 4024 milj. ASV dolāru (2008. gada beigās – 5248 milj. ASV dolāru, 2007. gada beigās – 5758 milj. ASV dolāru, 2003. gada beigās – 1535 milj. ASV dolāru).

Latvijas Banka aprēķina lata reālo efektīvo kursu⁵ pret 13 galveno tirdzniecības partnervalstu valūtām⁶. Tas parāda Latvijas relatīvo eksporta konkurētspēju pasaules tirgos (skatīt 4.29. attēlu).

Kopš 2005. gada salīdzinoši augstās inflācijas dēļ lata reālajam kursam ir tendence pieaugt attiecībā pret attīstīto valstu valūtām, bet kopš 2006. gada vidus arī pret attīstības valstu valūtām. Īpaši strauji lata kurss pieauga 2008. gada otrajā pusē un 2009. gada sākumā.

¹ Nodaļā izmantoti *Finanšu un kapitāla tirgus komisijas* un Latvijas Bankas dati.

² Latvijas Banka ir valsts centrālā banka.

³ Speciālās aizņēmuma tiesības (Special Drawing Rights – SDR; valūtas kods saskaņā ar starptautisko valūtu klasifikatoru ISO 4217 – XDR).

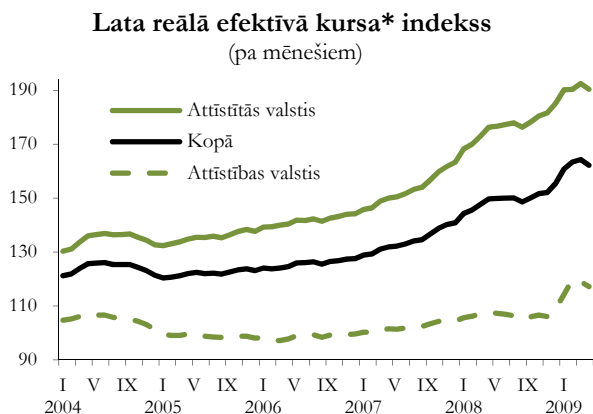
⁴ Dalība EMS ir noteikta ES pievienošanās līgumā, bet Latvijai ir iespējas izvēlēties sev piemērotāko laika plānu eiro ieviešanai.

⁵ Lata reālais kurss ietver lata nominālā kursa izmaiņas pret Latvijas tirdzniecības partnervalsts valūtu, kā arī patērēja cenu izmaiņas Latvijā salīdzinājumā ar patērēja cenu izmaiņām tirdzniecības partnervalstī. Reālo kursu aprēķina, nominālā kursa indeksu dalot ar ārvalstu un iekšzemes cenu indeksu attiecību.

⁶ Attīstīto valstu grupā ietilpst ASV, Dānija, Francija, Itālija, Lielbritānija, Nīderlande, Somija, Vācija un Zviedrija, savukārt attīstības valstu grupā – Igaunija, Krievija, Lietuva un Polija.

Lata reālā efektīvā kursa pieaugums nav izdevīgs eksportētājiem.

4.29. attēls

* Aprēķināts, izmantojot patēriņa cenu indeksu. Lata reālā efektīvā kursa indeksa bāze ir 1995. gada decembris (1995 = 100).

4.4.2. Tirgus struktūra un attīstība

Latvijas finanšu un kapitāla tirgū lielākais īpatsvars aktīvu kopsummā (96%) ir banku aktīviem.

2009. gada vidū Latvijā darbojās 21 banka un sešas ārvalstu banku filiāles. Banku pakalpojumus Latvijā var sniegt arī Eiropas Ekonomikas zonas (EEZ) valstīs reģistrētās kredītiestādes vai to filiāles, kas iesniegušas pieteikumus Finanšu un kapitāla tirgus komisijā (turpmāk – FKTK)¹.

2009. gada aprīlī beigās banku aktīvi sasniedza 22,1 milj. latu (2008. gada beigās – 23,2 milj. latu, 2007. gada beigās – 21,9 milj. latu, 2006. gada beigās – 15,9 milj. latu). Ārvalstu kapitāla īpatsvars banku sektorā 2008. gada beigās bija 77,3% no kopējā banku apmaksātā pamatkapitāla. Gandrīz visas bankas ir privātas. Latvijas valstij pilnībā pieder tikai *Latvijas Hipotēku un zemes banka*.

Satricinājumi globālajos finanšu tirgos ir ietekmējuši arī Latvijas banku sistēmu. Lai otrajai pēc aktīviem lielākajai bankai Latvijā palīdzētu izvairīties no pasaules finanšu krīzes radītajām finanšu problēmām, 2008. gada novembrī valsts ar *Latvijas Hipotēku un zemes bankas* starpniecību pārņēma AS „Parex banka” kontrolpaketi. 2009. gada februārī valdība nodeva LHZB piederošās *Parex bankas* akcijas profesionālam kapitāla daļu turētājam – *Privatizācijas aģentūrai*. Viens no galvenajiem *Privatizācijas aģentūras* kā valsts pārstāvja uzdevumiem ir meklēt *Parex bankai* stratēģiskos ieguldītājus. Daļēji šis mērķis tika sasniegts 2009. gada 16. aprīlī, kad ar *Eiropas Rekonstrukcijas un attīstības banku* tika parakstīts līgums par *Parex bankas* akciju (25% +1 akcija) iegādi.

Latvijas ekonomikas stabilizācijas un izaugsmes atjaunošanas programma, kas tika atjaunota 2009. gada

jūnijā, paredz īstenot vairākus pasākumus finanšu sektora stabilizācijai. Programmā ir atzīmēts, ka:

- valsts saglabā garantijas visiem noguldījumiem Latvijas bankās līdz 50 000 eiro;
- valsts sniegs garantijas 2009. gadā atmaksājamajiem banku sindicētajiem kredītiem, pieņemot atsevišķu lēmumu katrā no gadījumiem;
- kredītriska vadības jomā FKTK turpinās pilnveidot kredītriska vadības regulējumu (īpaši uzsverot banku augstākās vadības atbildību) un stiprinās šī regulējuma ieviešanas uzraudzību;
- FKTK darbosies, lai stiprinātu uzraudzības ietvaru likviditātes riska vadībai, pārņemtu attiecīgās Bāzeles Komitejas un Eiropas banku uzraugu komitejas (CEBS) vadlīnijas, stiprinātu stresa testēšanu un rīcības plānošanu ārkārtas situācijās, tajā skaitā periodisku stresa testēšanu saskaņā ar FKTK scenāriju;
- pamatojoties uz banku sektorā veiktā stresa testa rezultātiem, FKTK izstrādās stratēģisko plānu darbībai ārkārtas situācijā;
- FKTK stiprinās stresa testēšanas kā uzraudzības instrumenta lomu.

Ņemot vērā situāciju starptautiskajos finanšu tirgos, kas negatīvi ietekmē resursu pieejamību un to cenas, banku sektora likviditātes rādītājam ir tendence samazināties. Tomēr tas joprojām pārsniedz normatīvu t.i., 30%. 2009. gada maija beigās tas bija 50,2% (2008. gada beigās – 52,8%, 2007. gada beigās – 55,7%). Pieaugot izdevumiem uzkrājumu veidošanai, kā arī sadārdzinoties resursiem un samazinoties kredītešanas pieauguma tempiem, pazeminās banku pelnītspēja. 2008. gadā banku peļņa bija 60 milj. latu, kas ir par 84% mazāk nekā 2007. gadā. Š.g. maiju banku sektors kopumā ir beidzis ar 146 milj. latu zaudējumiem. Banku zaudējumi galvenokārt ir veidojušies dēļ uzkrājumiem nedrošajiem kredītiem.

Banku sektora vidējais kapitāla pietiekamības rādītājs joprojām ievērojami pārsniedz likumā noteikto minimumu – 8%. 2008. gada nogalē šis rādītājs samazinājās. Decembra beigās tas bija 11,8% (septembra beigās – 12,3%). 2009. gada maija beigās tas bija 12,8%. Aktīvu atdeve (ROA)² 2009. gada marta beigās bija 0,9%, savukārt kapitāla atdeve (ROE)³ – 11,2% (2008. gada beigās attiecīgi – 0,3% un 3,6%).

2009. gada vidū Latvijā darbojās 15 **apdrošināšanas sabiedrību**, no kurām četras veica dzīvības apdrošināšanu un 11 – nedzīvības apdrošināšanu, kā arī 11 ārvalstu apdrošināšanas sabiedrību filiāles. Latvijas finanšu un kapitāla tirgū apdrošināšanas sabiedrību īpatsvars aktīvu kopsummā ir nedaudz zem 2 procentiem.

2008. gadā apdrošināšanas sabiedrību parakstīto bruto prēmiju apmērs bija 337,3 milj. latu, kas bija par 10% vairāk nekā 2007. gadā, un izmaksāto bruto

¹ Līdz 2009. gada jūnijam no EEZ valstīm bija saņemti 226 paziņojumi par šo valstu banku vēlni sākt sniegt finanšu pakalpojumus Latvijā, neatverot filiāli.

² ROA – peļņas/zaudējumu attiecība pret aktīviem.

³ ROE – peļņas/zaudējumu attiecība pret kapitālu un rezervēm.

atlīdzību apmērs bija 183,1 milj. latu jeb par 40,3% vairāk nekā 2007. gadā. Savukārt 2009. gada 1. ceturksnī apdrošināšanas sabiedrību parakstīto bruto prēmiju apmērs bija 75,5 milj. latu, kas bija par 18,2% mazāk nekā 2008. gada attiecīgajā periodā, un attiecīgi izmaksāto bruto atlīdzību apmērs bija 45,1 milj. latu jeb par 0,6% mazāk.

Iestāšanās ES ir veicinājusi konkurences pieaugumu šajā sektorā. Kopš 2004. gada 1. maija ES nebanku finanšu institūcijām, lai piedāvātu savus pakalpojumus Latvijā, vairs nav jāsaņem licence vai jāatver filiāle Latvijā. Ārvalstu kompānijām tagad ir atļauts meitas uzņēmumu Latvijā aktīvus apdrošināt ne tikai pie vietējiem apdrošinātājiem, un tas ir samazinājis nekustamā īpašuma apdrošināšanas apjomu pieaugumu Latvijas tirgū¹.

Investīciju piesaistē svarīga ir **vērtspapīru tirgus** loma. Latvijā šobrīd ir radīta nepieciešamā vērtspapīru tirgus attīstības tiesiskā bāze, kas atbilst ES direktīvu prasībām, un izveidotas tās funkcionēšanai nepieciešamās institūcijas. Tomēr fondu tirgus Latvijā ir vāji attīstīts, un tā ietekme uz valsts ekonomisko attīstību ir neliela.

Rīgas Fondu birža (RFB) ir vienīgā licencētā fondu birža Latvijā, kas piedāvā tirdzniecību ar publiskā apgrozībā esošiem vērtspapīriem, vērtspapīru kotēšanu un informācijas pakalpojumus. 2008. gada februārī ASV lielākā vērtspapīru birža *NASDAQ Stock Market, Inc.* pabeidza iegādes un apvienošanās darījumu ar līdzšinējo Rīgas Fondu biržas īpašnieku *OMX AB*, tādējādi izveidojot pasaules lielāko biržu kompāniju *NASDAQ OMX Group, Inc.*

Situācija pasaules finanšu tirgos būtiski ietekmē arī Latvijas vērtspapīru tirgu. 2008. gada beigās RFB Latvijas uzņēmumu tirgus kapitalizācija bija 820 milj. latu (2007. gada beigās – 1475 milj. latu). Savukārt 2008. gada beigās RFB indekss *OMX Rīga* (2000. gada 1. janvāris = 100) bija nokrities līdz 271 punktam (2007. gada beigās tas bija 595 punkti). 2009. gada pirmajos mēnešos *OMX Rīga* indekss turpināja kristies, sasniedzot savu zemāko stāvokli 9. martā – 203 punkti, maija beigās *OMX Rīga* indekss bija 224 punkti.

Ar 2001. gada 1. jūliju finanšu sektora uzraudzību veic **Finanšu un kapitāla tirgus komisija**. Tā ir pārņēmusi līdzšinējās Latvijas Bankas Kredītiestāžu uzraudzības pārvaldes, Vērtspapīru tirgus komisijas un Valsts apdrošināšanas uzraudzības inspekcijas funkcijas. FKTK ir izveidota, lai veicinātu ieguldītāju, noguldītāju un apdrošināto personu interešu aizsardzību, kā arī finanšu un kapitāla tirgus attīstību un stabilitāti.

4.4.3. Noguldījumi un kredīti

Jau 2007. gada otrajā pusē aizsākās monetāro rādītāju pieauguma tempa samazināšanās, kas turpinājās arī 2009. gada pirmajos piecos mēnešos. To galvenokārt noteica situācija globālajos finanšu tirgos, kā arī Latvijas ekonomikā kopumā.

2008. gada laikā no rezidentiem piesaistīto uzņēmumu un privātpersonu **noguldījumu apjoms** samazinājās par 3,9%. Tendence turpinājās arī 2009. gadā un maija beigās kopējie privātpersonu un uzņēmumu noguldījumi bija 5051,9 milj. latu apmērā, kas bija par 4,6% mazāk nekā pirms gada.

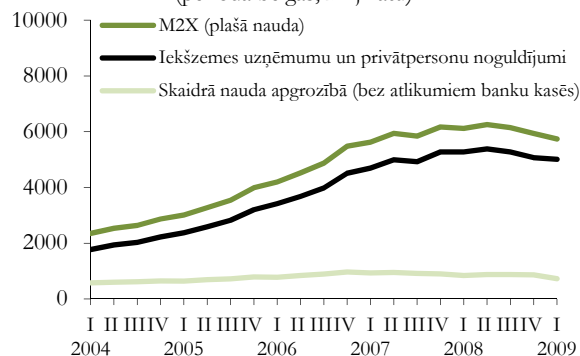
2009. gada 1. ceturksnī noguldījumu kopējais apmērs samazinājās par 103 milj. latu jeb 1,1%, turpretim rezidentu noguldījumu apmērs palielinājās par 135 milj. latu jeb 2,3%, kas galvenokārt saistīts ar Valsts kases veikto papildu līdzekļu noguldījumu AS „Parex bankā”. Savukārt nerezidentu noguldījumu apmērs samazinājās par 6,3%, salīdzinot ar 2008. gada decembri.

2009. gada sākumā turpinājās arī izmaiņas noguldījumu termiņstrukturā. Janvāri-maijā pieprasījuma noguldījumu atlikums saruka par 7,2%, savukārt termiņnoguldījumi gada piecos mēnešos pieauga par 5,5%, salīdzinot ar 2008. gada decembri, un to īpatsvars kopējos noguldījumos maija beigās sasniedza 42,4 procentus.

Rezidentu noguldījumu īpatsvars kopējos noguldījumos 2009. gada marta beigās sasniedza 63,2%, kas ir par 2 procentpunktiem vairāk nekā 2008. gada beigās. No visiem rezidentu noguldījumiem lielāko daļu veidoja mājsaimniecību noguldījumi (45,9%) un privāto nefinanšu sabiedrību noguldījumi (22,5%).

4.30. attēls

Plašās naudas (M2X) un tās sastāvdaļu dinamika ceturkšņu griezumā
(perioda beigās, milj. latu)

2009. gada 1. ceturksnī turpinājās rezidentu noguldījumu valūtu struktūras izmaiņas. Salīdzinot ar 2008. gada beigām, latu noguldījumu apmērs saruka par 233 milj. latu jeb 7,9%, savukārt eiro noguldījumu apmērs palielinājās par 370 milj. latu jeb 13,7%. Marta beigās no rezidenti piesaistīto noguldījumu kopējā apmēra 44,4% bija noguldījumi latos un 50,2% – noguldījumi eiro.

¹ Līdz 2009. gada jūnijam saņemti 372 iesniegumi no EEZ valsts apdrošināšanas uzraudzības institūcijām par šajās valstīs licencēto apdrošinātāju izteikto gribu izmantot pakalpojumu sniegšanas brīvības principu Latvijā.

4.7. tabula

Latvijas banku sistēmas monetārie rādītāji
(perioda beigās)

	2006	2007	2008	2009 V
<i>(milj. latu)</i>				
Tīrie ārējie aktīvi	-2634,7	-4482,8	-5914,6	-4976,7
Tīrie iekšējie aktīvi	8114,6	10654,0	11846,1	10747,3
Iekšzemes kredīti	9877,4	13018,2	14279,7	13576,4
valdībai (neto)	100,5	-87,4	-370,0	-718,9
uzņēmumiem un privātpersonām	9776,9	13105,6	14649,7	14295,3
Pārējie aktīvi (neto)	-1762,8	-2364,2	-2433,6	-2829,1
Plašā nauda M2X	5479,9	6171,3	5931,4	5770,6
Skaidrā nauda apgrozībā (bez atlikumiem banku kasēs)	969,3	900,0	866,1	718,7
Privātpersonu un uzņēmumu noguldījumi tajā skaitā:	4510,6	5271,3	5065,3	5051,9
pieprasījuma noguldījumi	2974,5	2864,9	2308,0	2142,8
termiņnoguldījumi	1536,1	2406,4	2757,3	2909,1
<i>(pieaugums salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, procentos)</i>				
Iekšzemes kredīti tajā skaitā:	53,3	31,8	9,7	0,6
uzņēmumiem un privātpersonām	58,3	34,0	11,8	2,3
Plašā nauda M2X	37,5	12,6	-3,9	-6,3
Skaidrā nauda apgrozībā (bez atlikumiem banku kasēs)	23,3	-7,1	-3,8	-17,0
Privātpersonu un uzņēmumu noguldījumi	41,0	16,9	-3,9	-4,6
Iekšzemes kopprodukts (faktiskajās cenās)	23,3	32,3	9,9	-12,2*

* 2008. gada 1. ceturksnī

4.31. attēls

**Iekšzemes uzņēmumiem, privātpersonām
un valdībai banku izsniegto kredītu
dinamika ceturkšņu griezumā**
(perioda beigās milj. latu)

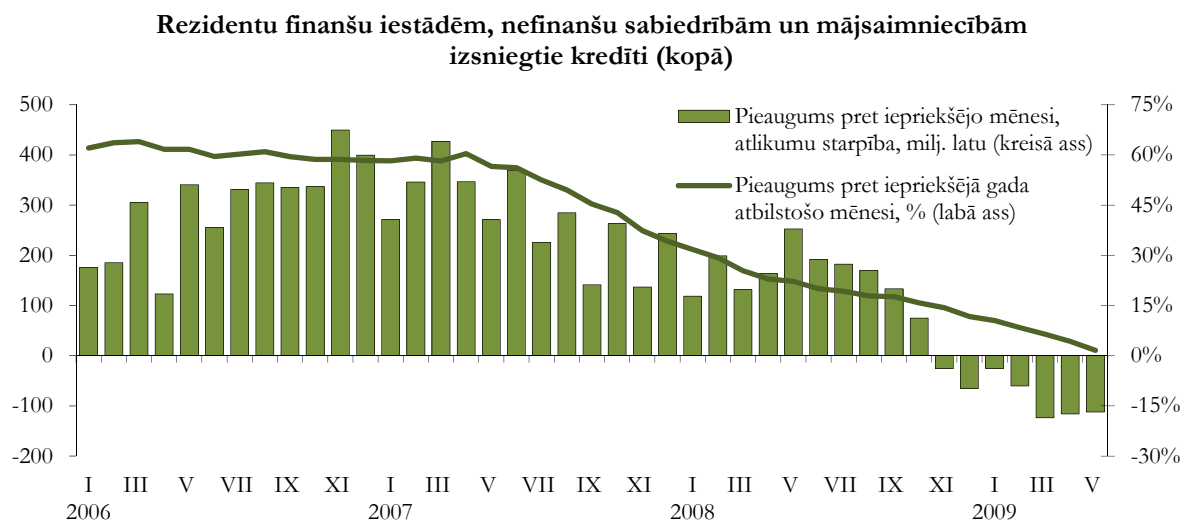
Straujas izaugsmes gados (2004.-2007.) uzņēmumiem un privātpersonām izsniegto kredītu apjomi caurmērā ik gadu pieauga par 50-60%. To veicināja ārvalstu kapitāla ieplūde, ekonomisko aktivitāšu pieaugums, kā arī iespēja viegli saņemt aizdevumus. Sākot ar 2007. gada beigām, bija vērojams kreditēšanās pieauguma tempu kritums, kas bija saistāms ar piesardzīgāku lielāko Latvijas komercbanku kredi-

tēšanas politiku, ko ietekmēja situācijas pasliktināšanās pasaules finanšu tirgos.

2008. gada nogalē izsniegto kredītu pieauguma tempi pret iepriekšējā gada atbilstošo mēnesi būtiski samazinājās. 2008. gada janvārī izsniegto kredītu pieaugums bija 31,8% un decembrī 11,7% pret iepriekšējā gada atbilstošo mēnesi, bet 2009. gada maijā izsniegtie kredīti tikai par 1,6% pārsniedza iepriekšējā gada maija līmeni. Turklāt kopš 2008. gada novembra katru mēnesi kredītu atlikumu starpība pret iepriekšējo mēnesi samazinās.

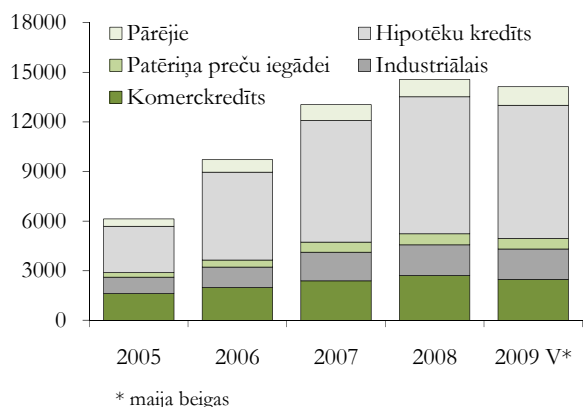
Iekšzemes uzņēmumiem un privātpersonām izsniegto kredītu struktūrā dominē hipotēku kredīti, kuru īpatsvars banku kredītportfelī ir palielinājies no 22% 2002. gada beigās līdz 56,8% 2008. gada decembrī, un, neraugoties uz kredītu atlikumu samazinājumu, tas ir saglabājies nemainīgs arī 2009. gada maijā (56,9%). Vienlaikus tādu uzņēmumu apgrozāmo līdzekļu palielināšanai būtisku aizdevumu kā komerckredīti atlikums 2009. gada maijā ir samazinājies par 231,5 milj. latu, salīdzinot ar 2008. gada decembri, tādējādi to īpatsvars banku kredītportfeļa kopsummā ir sarucis līdz 17,5% (salīdzinājumam 2008. gada beigās 18,6%). Industriālo kredītu (pamatlīdzekļu iegādei un ilgtermiņa ieguldījumu projektu finansēšanai) īpatsvars maijā beigās ir saglabājies 13% apmērā.

4.32. attēls

4.33. attēls

**Iekšzemes uzņēmumiem un privātpersonām
izsniegto kredītu apjoms un struktūra**
(perioda beigās, milj. latu)

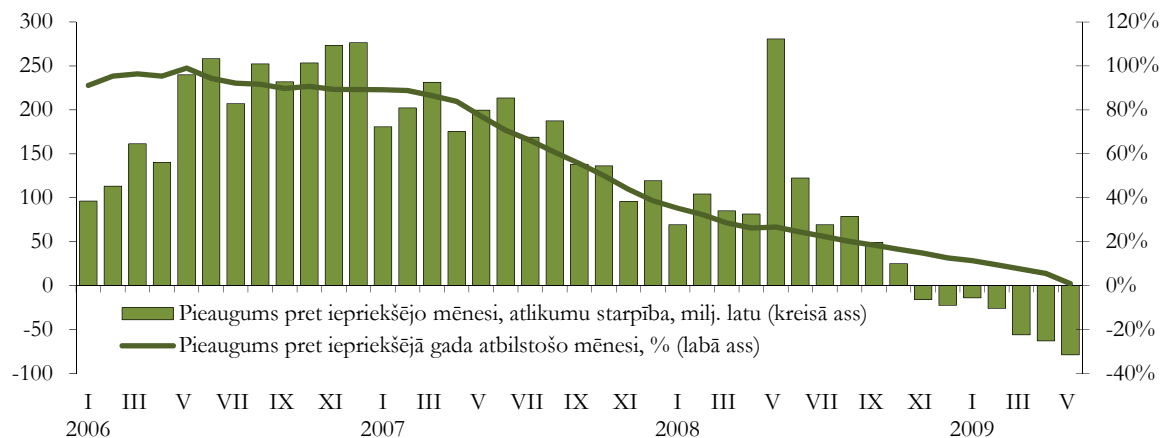

Izsniegto hipotēku kredītu apmērs iepriekšējos gados pieauga ļoti strauji (2007. gadā par 39%, bet 2008. gadā – par 13%). 2009. gada maija beigās hipotekārā kredīvēšana ir apstājusies (kredītu atlikumu pieaugums par 0,9% salīdzinot ar 2008. gada maiju). Turklāt hipotekāro kredītu atlikums 2009. gada maijā ir par 78,8 milj. latu mazāks nekā aprīlī. Nozīmīgākie hipotēku kredītu bremzējošie faktori ir komercbanku kredīvēšanas politika un mājsaimniecību ienākumu samazināšanās.

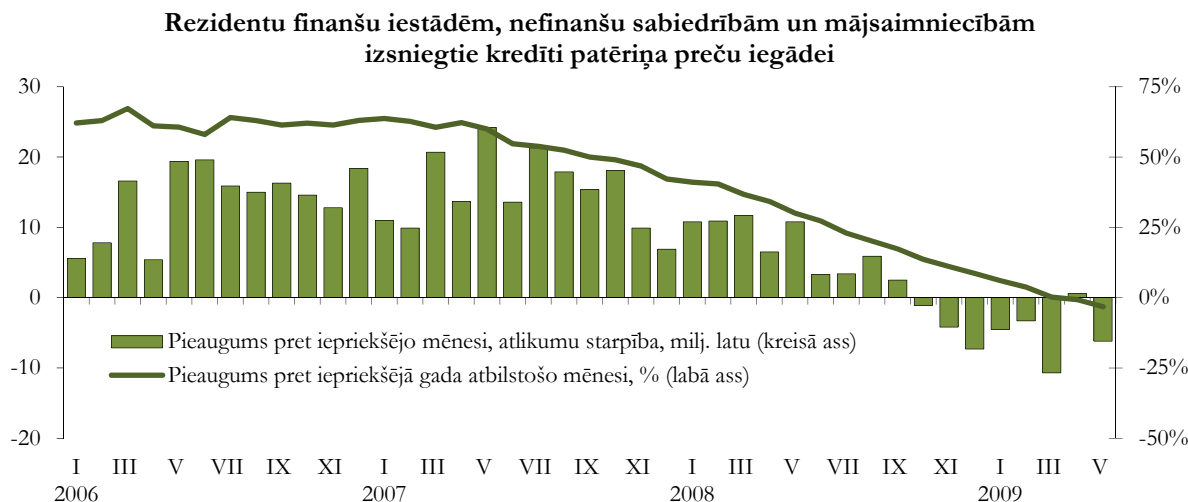
Kopš 2007. gada vidus bija vērojams pieaugumu tempa samazinājums arī kredītiem patērīga preču iegādei. Vēl 2007. gada maijā tie pieauga par 60% pret iepriekšējā gada attiecīgo mēnesi, bet 2008. gada decembrī vairs tikai par 8,6% un 2009. gada maijā jau vērojams kredītu atlikumu samazinājums par 3,2%, salīdzinot ar 2008. gada maiju. Kredītu atlikumi ik mēnesi samazinās jau kopš 2008. gada oktobra. 2009. gada maija beigās patērīga kredītu īpatsvars bija 4,6% no visiem izsniegtajiem kredītiem.

4.34. attēls

Rezidentu finanšu iestādēm, nefinanšu sabiedrībām un mājsaimniecībām izsniegtie hipotēku kredīti

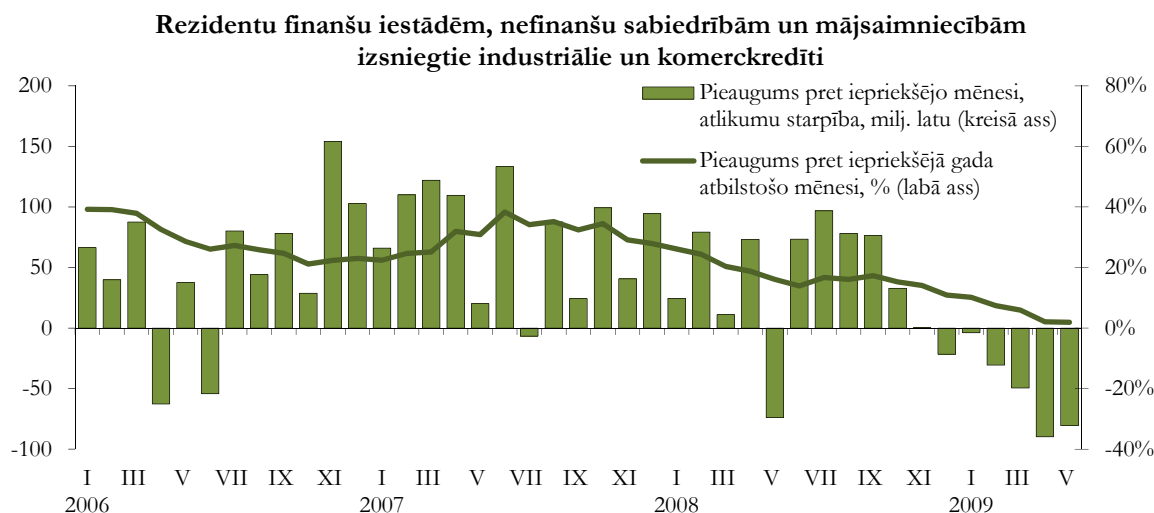
4.35. attēls

Rezidentu finanšu iestādēm, nefinanšu sabiedrībām un mājsaimniecībām izsniegtie industriālie un komerc kredīti kopā 2009. gada maija beigās veidoja

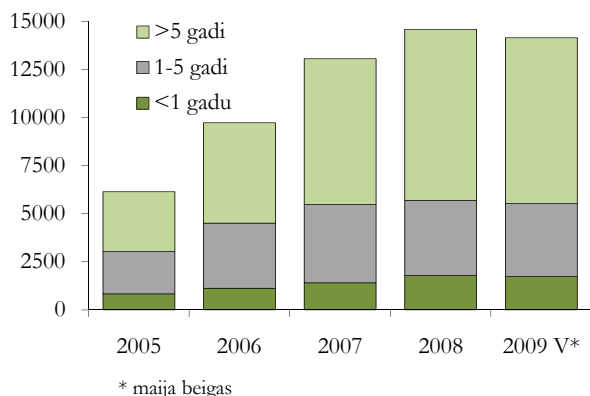
30,6% no kopējā kredītu apjoma, un šo kredītu atlikumi, salīdzinot ar 2008. gada maiju, palielinājās par 1,9%, galvenokārt uz industriālo kredītu rēķina.

4.36. attēls

4.37. attēls

**Iekšzemes uzņēmumiem un privātpersonām
izsniegto kredītu termiņstruktūra**
(perioda beigās, milj. latu)

Kopējā aizdevumu termiņstruktūrā līdz 2008. gada beigām samazinājās vidēja termiņa un attiecīgi pieauga īstermiņa un ilgtermiņa kredīti. Savukārt 2009. gada piecos mēnešos vērojama ilgtermiņa kredītu atlikumu samazināšanās (par 272,2 milj. latu, salīdzinot ar 2008. gada decembra beigām). Tā rezultātā ilgtermiņa aizdevumu īpatsvars kopējā kredītportfelī maija beigās bija 60,9% (2008. gada decembra beigās – 61%). Savukārt īstermiņa kredītu atlikumi šajā pašā laika posmā samazinājās mērenāk (par 58,6 milj. latu), un to īpatsvars kopējā kredītu apjomā 2009. gada maija beigās bija 12,2 procenti.

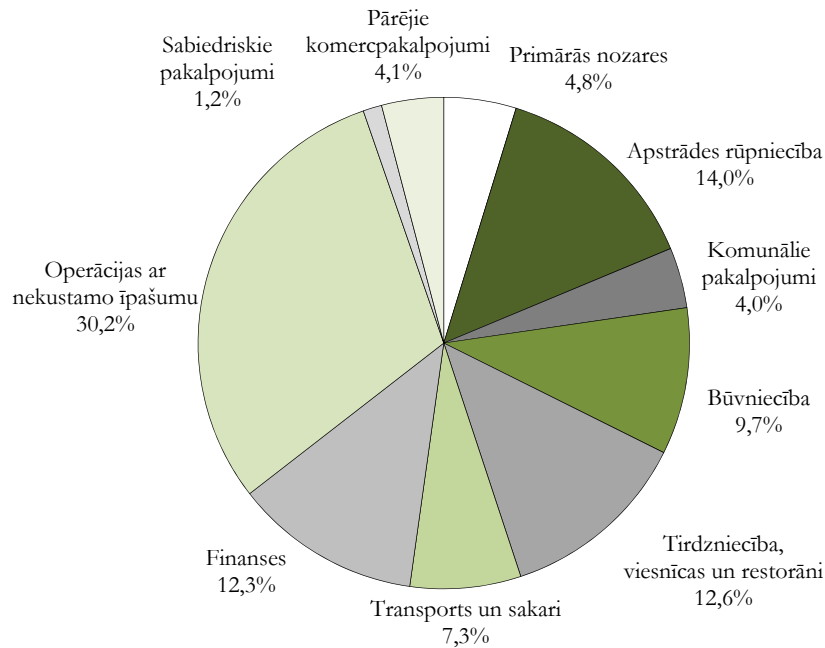
2009. gada 1. ceturksnī, strauji augot bezdarbam un samazinoties iedzīvotāju ienākumu līmenim, attiecīgi pasliktinājās aizņēmēju maksātspeja. Kredītu ar maksājumu kavējumiem (pamatsummas, procentu maksājumi) daļa kopējos kredītos pieauga no 15% 2008. gada beigās līdz 20,5% 2009. gada 1. ceturksnā.

beigās. Kredītu ar maksājumu kavējumiem virs 90 dienām īpatsvars kredītportfelī marta beigās sasniedza 7,1% (2008. gada beigās – 3,6%). Krītošies kredītportfeļa kvalitātei, 2009. gada 1. ceturkšņa laikā banku izveidoto uzkrājumu apmērs nedrošiem parādiem palielinājās par 190 milj. latu un marta beigās sasniedza 558 milj. latu.

Vairums kredītu ar maksājumu kavējumu virs 90 dienām 2009. gada 1. ceturkšņa beigās bija kredīti, kas izsniegti rezidentu mājsaimniecībām. To īpatsvars banku sektora kopējos kredītos ar maksājumu kavējumu virs 90 dienām marta beigās bija 45,7%. Jāatzīmē, ka būtiski maksājumu kavējumi vērojami arī tādās nozarēs kā operācijas ar nekustamo īpašumu un būvniecība.

4.38. attēls

Uzņēmumiem izsniegto ilgtermiņa kredītu atlikums tautsaimniecībā
(2008. gada 4. ceturkšņa beigās, %)

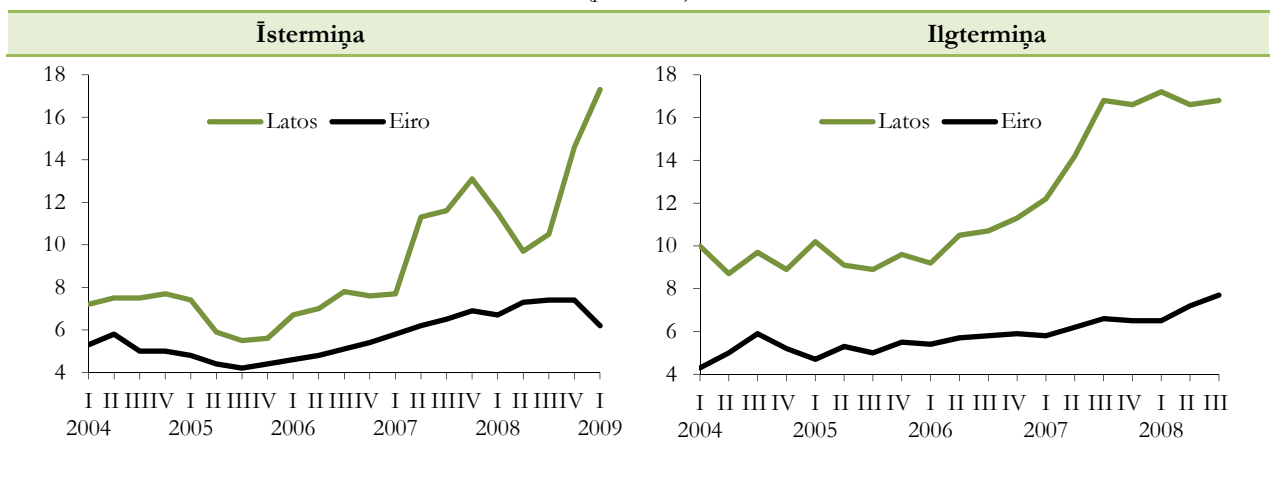

2008. gada beigās kopumā finanšu iestādēm un nefinanšu sabiedrībām bija izsniegti kredīti 8177,3 milj. latu apmērā. Vislielākie kredītu atlikumi bija operācijām ar nekustamo īpašumu – 2486,9 milj. latu, kas veidoja 30,2% no kopējiem tautsaimniecības

nozārēm izsniegtajiem kredītiem, seko apstrādes rūpniecības, finanšu pakalpojumu un tirdzniecības nozares, kur katrai nozarei īpatsvars kopējā kredītu atlikumā ir 12-14% robežās. No visiem nozārēm izsniegtajiem kredītiem tikai 11% ir kredīti latos.

4.39. attēls

Vidējās svērtās procentu likmes izsniegtajiem kredītiem kredītiestādēs ceturkšņu griezumā
(procentos)

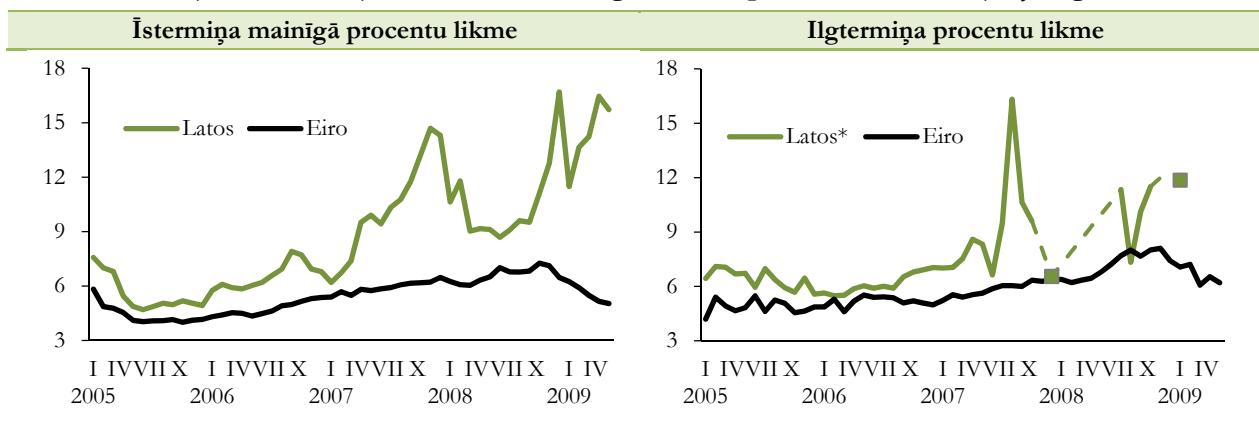
Uzņēmumiem un privātpersonām latos izsniegto īstermiņa kredītu vidējā svērtā procentu likme 2008. gada 1. ceturksnī bija 11,5%, bet ilgtermiņa – 17,2%, turpretim eiro izsniegtajiem kredītiem procentu likmes bija zemākas – attiecīgi 6,7% un 6,5%. Gada laikā latos izsniegtajiem kredītiem procentu likmes ir būtiski pieaugušas. Īstermiņa kredītu procentu likme 2009. gada 1. ceturksnī bija 17,3%, savukārt ilgtermiņa – 17,8%. Euro izsniegtajiem kredītiem procentu likmju kāpums bija daudz mērenāks, un īstermiņa kredītu procentu likmēm pēdējā ceturksnī pat vērojams samazinājums. Rezultātā 2009. gada 1. ceturksnī eiro īstermiņa kredītu procentu likme bija 6,2%, bet ilgtermiņa – 7,1 procenti.

Gada laikā ir pieaugušas vidējās svērtās gada procentu likmes latos piesaistītajiem ilgtermiņa noguldījumiem kredītiestādēs no 10,1% 2008. gada 1. ceturksnī līdz 10,3% 2009. gada 1. ceturksnī. Savukārt šajā pašā laika posmā īstermiņa kredītu procentu likmes ir samazinājušās attiecīgi no 6,6% līdz 6,3 procentiem.

Līdzīgas tendences ir vērojamas arī vidējām svērtām gada procentu likmēm eiro piesaistītajiem noguldījumiem. Īstermiņa likme samazinājās un 2009. gada 1. ceturksnī bija 2,8%, bet ilgtermiņa vidējā svērtā gada procentu likme pieauga līdz 5,4 procentiem.

4.40. attēls

Vidējās svērtās mājāsaimniecībām izsniegto kredītu procentu likmes mājokļu iegādei

* nav datu par 2007. gada novembri, 2008. gada janvāri-jūniju un novembri-decembri, kā arī 2009. gada februāri-maiju

Kopš 2006. gada strauji pieaug procentu likmes mājāsaimniecībām latos izsniegtajiem kredītiem, kas bija saistīts ar ievērojami pieaugošo pieprasījumu. Sarūkot aktivitātēm mājokļu tirgū, arī procentu likmes eiro valūtā ņemtajiem kredītiem 2008. gada nogalē un 2009. gada piecos mēnešos samazinājās saistībā ar eiro bāzes procentu likmju samazināšanu.

Euro valūtā ņemto kredītu īstermiņa mainīgā procentu likme augstāko punktu sasniedza 2008. gada oktobrī (7,3%), turpretim 2009. gada maijā tā jau bija 5 procenti.

Līdzīgas tendences ir vērojamas arī ilgtermiņa vidējām svērtām mājāsaimniecībām mājokļu iegādei izsniegto kredītu procentu likmēm, kas savu augstāko līmeni sasniedza 2008. gada nogalē (novembrī – 8,1%), savukārt 2009. gada maijā likme ir samazinājusies līdz 6,2 procentiem.

Latos izsniegto kredītu procentu likmju svārstības ir saistītas ar komercbanku aktivitātēm starpbanku tirgū.

5. DARBA TIRGUS

5.1. Nodarbinātība un bezdarbs

Ekonomisko aktivitāšu samazināšanās, kas aizsākās 2007. gada beigās, 2008. gada pirmajā pusē vēl vāji atspoguļojās nodarbinātības rādītājos, jo nodarbinātības līmeņa izmaiņas laika ziņā vienmēr nedaudz atpauzē no ekonomisko aktivitāšu izmaiņām.

Nodarbinātība 2008. gada divos ceturkšņos nesamazinājās, un tās līmenis pat nedaudz pārsniedza iepriekšējā gada atbilstošā perioda rādītājus. Nodarbinātība sāka samazināties tikai gada 4. ceturksnī.

Nodarbināto skaits 2008. gadā bija 1124,1 tūkst. cilvēku, kas ir par 5,1 tūkst. cilvēku jeb 0,5% vairāk nekā 2007. gadā. Savukārt nodarbinātības līmenis 2008. gadā sasniedza 68,6%, kas par 2,7 procentpunktiem pārsniedz ES-27 vidējo rādītāju.

Tomēr jāatzīmē, ka izmaiņas ir notikušas bezdarba līmenī – tas ir palielinājies no 6% 2007. gadā līdz 7,5% 2008. gadā. Būtiskākais darba meklētāju pieaugums ir

bijis 2008. gada pēdējā ceturksnī, kad to skaits sasniedza 118,7 tūkst., kas ir augstākā atzīme kopš 2005. gada. Arī bezdarbnieku skaits par 27,2% 2008. gadā pārsniedza 2007. gada līmeni un bija 91,6 tūkst. iedzīvotāji.

2008. gadā bija augsts iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes līmenis (74,5%), kas par 1,6 procentpunktiem pārsniedza iepriekšējā gada rādītāju (bezdarba līmenis palielinājās jau gada sākumā, nesamazinoties nodarbināto skaitam). To daļēji var skaidrot ar motivācijas pieaugumu būt nodarbinātam (algu pieaugums līdztekus dzīves dārdzības palielinājumam), kā arī darba pieprasījuma samazināšanos Īrijā un Lielbritānijā.

Sagaidāms arī, ka 2009. gadā nodarbinātības līmenis turpinās samazināties un bezdarba līmenis pieaugs, jo ekonomiskā lejupslīde turpinās.

5.1. tabula

Nodarbinātības un bezdarba galvenie rādītāji*

Rādītāji	2000	2005	2007	2008
Iedzīvotāji vecumā 15-64 gadi (tūkst.)	1600,3	1583,8	1573,4	1567,8
Ekonomiski aktīvie iedzīvotāji vecumā 15-64 gadi (tūkst.)	1074,7	1100,8	1146,6	1167,5
Nodarbināto skaits (tūkst.)	917,6	1003,6	1075,5	1076,2
Ekonomiskās aktivitātes līmenis (%)	67,2	69,5	72,9	74,5
Nodarbinātības līmenis (%)	57,3	63,4	68,4	68,6
Bezdarbnieki (darba meklētāji) (tūkst.)	158,3	99,1	72,1	91,6
Bezdarba līmenis (%)	14,4	8,7	6,0	7,5
Reģistrētie bezdarbnieki (perioda beigās, tūkst.)	93,3	78,5	52,3	76,4
Reģistrētā bezdarba līmenis (perioda beigās, %)**	7,8	7,4	4,9	7,0

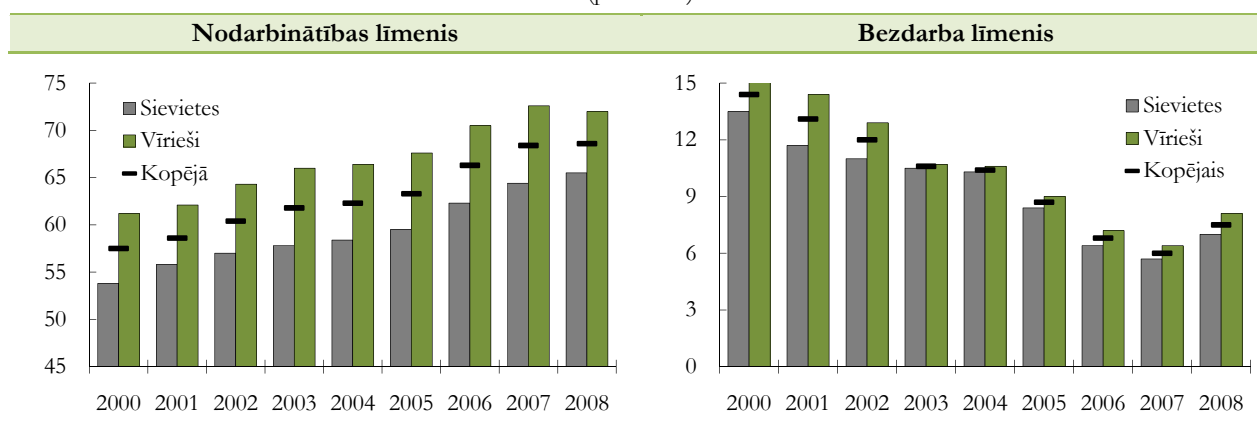
* tabulā un turpmāk tekstā nodarbinātības rādītāji vecuma grupā 15-64 gadi un bezdarba rādītāji – 15-74 gadi.

**reģistrēto bezdarbnieku īpatsvars ekonomiski aktīvajos iedzīvotājos, sākot ar 2002. gadu, pēc jaunās metodoloģijas

5.1. attēls

Nodarbinātība un bezdarbs Latvijā

(procentos)

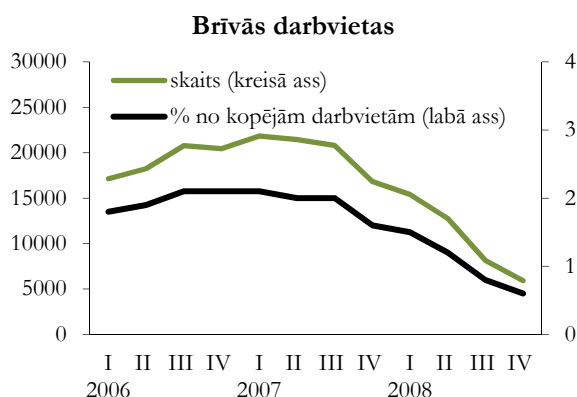

Ja salīdzina nodarbinātības līmeni pa dzimumiem, var secināt, ka sieviešu nodarbinātība Latvijā ir augstāka nekā vidēji ES, turklāt šai atšķirībai ir tendence palielināties – 2004. gadā sieviešu nodarbinātības līmenis bija par 3 procentpunktiem augstāks nekā ES-27, 2007. gadā – par 6,1 procentpunktu, 2008. gadā – par 6,3 procentpunktiem. Savukārt vīriešu nodarbinātības līmenis 2008. gadā bija 72,1%, kas ir par 0,4 procentpunktiem mazāk nekā 2007. gadā, un 2008. gadā tas atpalika arī no ES vidējā līmeņa par 0,7 procentpunktiem (2007. gadā tas bija sasniedzis ES vidējo līmeni).

2008. gadā strauji turpināja samazināties brīvo darbvietu skaits (skat. 5.2. attēlu). Brīvo darbvietu skaits sāka samazināties kopš 2007. gada otrās puses. Tas nozīmē, ka jau kopš 2007. gada vidus vairums

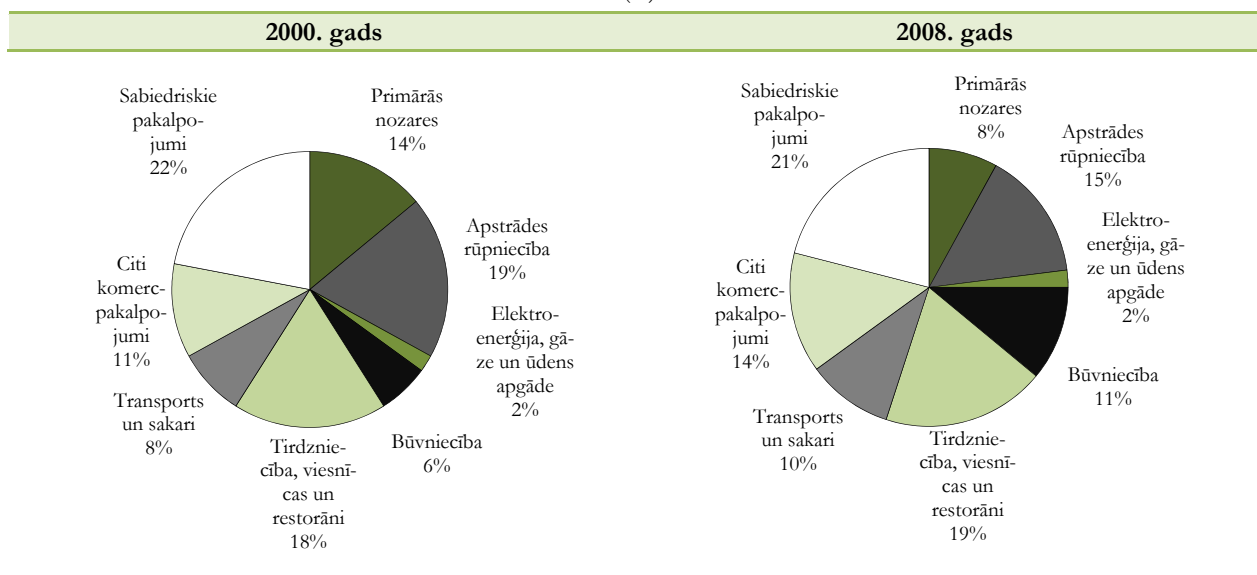
Latvijas uzņēmumu neplānoja ražošanas apjomu palielināšanos.

5.2. attēls

5.3. attēls

Nodarbināto struktūra sadalījumā pa tautsaimniecības nozarēm (%)

Avots: Eurostat

Nodarbināto iedzīvotāju struktūra kopš 2000. gada ir nedaudz izmainījusies (skatīt 5.3. attēlu). Straujāk pieaudzis nodarbināto īpatsvars būvniecībā, savukārt samazinājies – primārajās nozarēs.

2008. gadā straujāks nodarbināto iedzīvotāju īpatsvara pieaugums bija vērojams sabiedrisko pakalpojumu nozarē – par 2 procentpunktiem un nedaudz arī transporta un sakaru nozarē. Savukārt samazinājums vērojams primārajās nozarēs, galvenokārt lauksaimniecībā.

Kā jau tika minēts, nodarbināto skaits 2008. gadā pieauga salīdzinājumā ar 2007. gadu. Pieprasījums pēc darbaspēka mazinājās tikai 2008. gada nogalē.

Izņemot primārās nozares, kur nodarbināto skaits samazinājies par 25 tūkst. cilvēkiem (galvenokārt lauksaimniecībā), un būvniecības nozari (nodarbināto skaits samazinājies par 0,1 tūkst. cilvēku), pārējās nozarēs 2008. gadā, salīdzinot ar 2007. gadu, nodarbināto skaits ir pieaudzis.

Lielākais nodarbināto skaita pieaugums ir bijis sabiedrisko pakalpojumu nozarē, kur, salīdzinot ar 2007. gadu, nodarbināto skaits 2008. gadā pieaudzis par 15,9 tūkst., sasniedzot 231,7 tūkst. cilvēku, kas ir nedaudz vairāk nekā piektdaļa no kopējā nodarbināto iedzīvotāju skaita tautsaimniecībā. Apstrādes rūpniecības nozarē nodarbināto skaits pieauga par 6,2 tūkstošiem.

5.2. Nodarbinātības politika

Latvijas nodarbinātības politika ir cieši saistīta ar ES nodarbinātības politiku. Dalībvalstīs un Kopiena izmanto koordinētu pieeju nodarbinātības jautājumu risināšanā. Latvijas nodarbinātības politika tiek īstenota ES nodarbinātības stratēģijas ietvaros. Dalībvalstu darbības virzieni un pasākumi ES nodarbinātības stratēģijas īstenošanai tiek atspoguļoti nacionālajās Lisabonas programmās (skatīt 6.1. nodaļu).

2008. gada pavasarī Eiropadome apstiprināja *Integrētās pamatnostādnes izstrādāšanai un nodarbinātībai 2008.-2010. gadam*, kas iezīmē jauno Lisabonas stratēģijas ciklu. Nodarbinātības politiku koordinācijas mehānisma ietvaros tiek veikta nodarbinātības politiku izvērtēšana, un Eiropadome dalībvalstīm izsaka rekomendācijas. Latvijai tiek rekomendēts, īstenojot integrētu elastdrošības pieeju, palielināt darbaspēka piedāvājumu un ražīgumu, izvērsot aktivizācijas pasākumus un veicinot izglītības un apmācību sistēmu atbilstību darba tirgus prasībām, ieskaitot saskaņotas mūžizglītības stratēģijas īstenošanu. Tādējādi tiek uzsvērtā apmācību un pārkvalifikācijas nozīme darba tirgus attīstībai.

Jaunā Lisabonas stratēģijas cikla ietvaros ir izvirzīti jauni uzdevumi un pasākumi 2008.-2010. gadam Integrēto pamatnostādņu un rekomendāciju īstenošanai. Latvijas nodarbinātības politikas prioritātes 2008.-2010. gadam ir šādas:

- veicināt iekļaujošu darba tirgu;
- veicināt sociālo dialogu un elastdrošības principu ieviešanu, drošu un veselībai nekaitīgu darba vidi;
- veicināt darbaspēka reģionālo mobilitāti un ekonomiskās aktivitātes vāji attīstītajās valsts teritorijās;
- samazināt nedeklarēto nodarbinātību.

Ekonomiskā lejupslīde 2008. gadā vēl vāji atspoguļojās nodarbinātības rādītājos – gada vidējais nodarbinātības līmenis bija augstāks nekā iepriekšējā gadā. Izteiktākas pārmaiņas darba tirgū vērojamas no 2008. gada pēdējā ceturkšņa, situācijai ievērojami pasliktinoties gada beigās. Bezdarbnieku skaita pieaugums noteica bezdarba līmeņa pieaugumu no 6% 2007. gadā līdz 7,5% 2008. gadā. Šīs tendences 2009. gadā pastiprina krīzes ietekme – turpina samazināties nodarbinātība un palielināties bezdarbs. Krīze palielina arī ar bezdarbu saistītos bezdarbnieka sociālos riskus.

Līdz ar to jau šobrīd jāsaskaras ar jauniem pavērsieniem darba tirgū, pasliktinoties darba tirgus rādītājiem. Lai mazinātu pieaugošā bezdarba negatīvo ietekmi, ir jāīsteno iekļaujoša darba tirgus politika, veicinot nodarbinātību un atvieglojot piekļuvi un atgriešanos darba tirgū.

Nodarbinātības valsts aģentūra (NVA) ir valsts politikas īstenotājs bezdarba samazināšanas un bezdarbnieku un darba meklētāju atbalsta jomā. Darba tirgu NVA ietekmē ar **aktīvajiem nodarbinātības**

pasākumiem. To pilnveide notiek regulārā sadarbībā ar pašvaldībām un sociālajiem partneriem, lai tie pilnīgāk atbilstu darba tirgus vajadzībām.

Bezdarba mazināšanai NVA īsteno šādus aktīvos nodarbinātības pasākumus:

- profesionālā apmācība, pārkvalifikācija un kvalifikācijas paaugstināšana;
- algoti pagaidu darbi;
- pasākumi konkurētspējas paaugstināšanai;
- pasākumi noteiktām personu grupām.

Bez šiem aktīvajiem pasākumiem tiek īstenoti arī citi pasākumi, tādi kā pasākumi komercdarbības vai pašnodarbinātības uzsākšanai, darba izmēģinājumi darba vietā, apmācība pie darba devēja, kā arī kompleksie atbalsta pasākumi.

Aktīvos nodarbinātības pasākumos kopumā 2008. gadā tika iesaistīti 84,8 tūkst bezdarbnieku (viens bezdarbnieks var tikt iesaistīts vairākās aktivitātēs). Lielākā daļa no viņiem iesaistīti pasākumos konkurētspējas paaugstināšanai, tajos piedalījās 70,8 tūkst. bezdarbnieku. Pārējie pasākumi īstenoti šādā apmērā: bezdarbnieku profesionālajā apmācībā, pārkvalifikācijā un kvalifikācijas paaugstināšanā iesaistīti 2,1 tūkst. bezdarbnieku, algotajos pagaidu darbos – 10 tūkst., pasākumos noteiktām personu grupām – 1,1 tūkst. bezdarbnieku.

Līdztekus aktīvajiem pasākumiem NVA īsteno preventīvos bezdarba samazināšanas pasākumus, kuru vidū nozīmīgākais ir karjeras konsultācijas, lai klientiem palīdzētu labāk apzināties savu profesionālo ievirzi.

Karjeras konsultāciju pakalpojumi sniegti 67,9 tūkst. personu, no tām 39,1 tūkst. bija bezdarbnieki un darba meklētāji.

Pasākumu noteiktām personu grupām ietvaros tiek realizēta bezdarbnieku subsidētā nodarbinātība, bezdarbniekiem nodrošinot iespēju apgūt un pilnveidot profesionālās prasmes uz noteiktu laiku izveidotās darba vietās. Šī pasākuma mērķgrupa ir invalīdi – bezdarbnieki un nelabvēlīgākā situācijā esoši bezdarbnieki.

2008. gadā tika uzsākts aktīvais nodarbinātības pasākums „Pasākumi komercdarbības vai pašnodarbinātības uzsākšanai”. Tādējādi tiek stimulēta bezdarbnieku iniciatīva uzsākt komercdarbību vai kļūt par pašnodarbināto. Pasākumā iesaistītie bezdarbnieki izstrādā biznesa plānus, kuru akceptēšanas gadījumā tiek sniegts nepieciešamais atbalsts dotācijas formā pirmajā darbības gadā, kā arī nodrošināta biznesa plānu īstenošanas novērtēšana 2 gadu laikā kopš tā uzsākšanas. Gada laikā pasākumā tika iesaistīti 93 bezdarbnieki Latgalē un Rīgas reģionā, no viņu izstrādātajiem biznesa plāniem tika akceptēti 20 biznesa plānu, kuru īstenošana ir uzsākta.

Uzmanība tiek pievērsta **jauniešu nodarbinātības** veicināšanai. Vairākus gadus tiek īstenots projekts „Nodarbinātības pasākums vasaras brīvlaikā personām, kuras iegūst izglītību vispārējās, speciālās vai

profesionālās izglītības iestādēs". Pasākuma mērķis ir sekmēt skolēnu vasaras nodarbinātību un radīt skolēniem iespēju apgūt darba pieredzi. Projektā NVA no valsts budžeta līdzekļiem finansē skolēnu darba algas 50% apmērā no valstī noteiktās minimālās mēneša darba algas un sedz izmaksas darbu prakses vadītājam. Darba devēju izmaksas bija skolēnu darba algas vismaz 50% apmērā no minimālās mēneša darba algas, nodokļu iemaksas, prēmijas, pusdienas u.c. 2008. gadā pasākumā bija iesaistīti 11,2 tūkst. skolēnu, tostarp 173 ar īpašām vajadzībām. Diemžēl 2009. gada vasarā budžeta situācijas dēļ NVA šo pasākumu nerealizēs.

Lai dotu iespēju ārvalstīs dzīvojošajiem latviešu jauniešiem iepazīties ar darba un dzīves iespējām Latvijā, tādējādi veicinot viņu iespējamo atgriešanos etniskajā dzimtenē, sākot no 2007. gada, tika īstenots jauniešu vasaras nodarbinātības projekts ārvalstīs dzīvojošajiem latviešu izcelsmes jauniešiem. Projekts 2009. gadā netiks īstenots.

Lai gan Latvijā **sieviešu nodarbinātības** līmenis ir salīdzinoši augsts, salīdzinot ar citām ES valstīm, joprojām sievietes un vīriešu nodarbinātības līmenis atšķiras. Arī darba samaksā vērojama starpība. Sieviešu īpatsvars, kuras veic zemu atalgotu darbu, ir būtiski lielāks nekā vīriešiem.

Sievietes pēc bērna kopšanas atvaļinājuma saskaras ar vairākām problēmām saistībā ar integrāciju darba tirgū. Šīs mērķgrupas piesaistei nodarbinātībā tiek īstenots pasākums „Motivācijas paaugstināšana un profesionālā apmācība bezdarbniekiem pēc bērna kopšanas atvaļinājuma”. 2008. gadā šajā pasākumā piedalījās 161 bezdarbnieks, lielākoties jaunās māmiņas.

Darba tirgū joprojām pastāv vērā ņemamas **reģionālās atšķirības**.

Pasākums „Komersantu nodarbināto personu reģionālās mobilitātes veicināšana” izstrādāts, lai veicinātu nodarbināto personu reģionālo mobilitāti darbiniekiem, kuri ir izvēlējušies darba vietu lielākā attālumā savas dzīvesvietas. Tādējādi tiktu mazināts bezdarba iestāšanās risks, kas saistīts ar nodarbināto pārvietošanos starp dzīvesvietu un darbavietu. Pasākums tika uzsākts 2008. gada otrajā pusē, un līdz gada beigām tajā tika iesaistīti 18 komersantu nodarbināto.

Sakarā ar pieaugošo ekonomikas globalizāciju, tehnoloģiju straujo attīstību un negatīviem demogrāfiskiem procesiem Eiropas nodarbinātības stratēģijā arvien lielāka uzmanība tiek pievērsta **darba tirgus elastības un nodarbinātības drošības jeb elastdrošības** jautājumiem.

Elastdrošība aptver 4 darbības jomas, kurām, savstarpēji iedarbojoties, jāveicina darba tirgus elastība un nodarbinātības drošība. Nepieciešams panākt, lai darba likumdošana un līgumi būtu pietiekami elastīgi un atbilstu kā darba devēja, tā darba ņēmēja interesēm. Aktīvā darba tirgus politikām nepieciešamības gadījumā efektīvi jāveicina pāreja no vienas darba vietas uz otru vai arī no bezdarbnieka statusa uz nodarbinātību. Jāpilnveido mūžizglītības sistēmas, kas ļautu darba ņēmējam būt nodarbinātam visā darbības laikā. Vienlaicīgi jāveido

moderna sociālās drošības sistēma, kas bezdarba gadījumā iedzīvotājiem sniegtu adekvātu palīdzību, kā arī veicinātu mobilitāti un drīzāku atgriešanos darba tirgū.

Svarīgi ir veidot apstākļus drošai un veselībai nekaitīgai darba videi, **nodrošinot drošību darbā**. Nozīmīgs pasākums darba aizsardzības jomā ir 2008. gada aprīlī apstiprinātās „Darba aizsardzības jomas attīstības pamatnostādnes 2008.-2013. gadam”. Pamatnostādņu mērķis ir uzlabot darba apstākļus uzņēmumos un samazināt nelaimes gadījumus darbā bojā gājušo skaitu (uz 100 000 iedzīvotājiem) par 30 procentiem.

Pamatnostādņu īstenošanai 2008. gada novembrī tika apstiprināta „Darba aizsardzības jomas attīstības programma 2008.-2010. gadam”. Programmas mērķis ir nodrošināt pakāpenisku letālo nelaimes gadījumu darbā skaita samazināšanos, veicinot drošu un veselībai nekaitīgu darba vidi uzņēmumos. Līdz 2010. gadam jāpanāk letālo nelaimes gadījumu darbā samazinājumu par 10 procentiem.

Latvijā atsevišķās nozarēs ir relatīvi augsts **nedeklarētās nodarbinātības līmenis**, kas gan negatīvi ietekmē darbiniekus, gan rada negodīgas konkurences apstākļus. Lai intensīvāk risinātu šo problēmu un stimulētu iedzīvotājus darboties formālajā ekonomikā, tiek nostiprinātas valsts kontroles institūcijas un aktivizēta sadarbība ar sociālajiem partneriem – arodbiedrībām un darba devēju asociācijām.

Nelegālās nodarbinātības samazināšanas pasākumu īstenošanas ietvaros tiek stiprināta Valsts darba inspekcijas administratīvā kapacitāte, pilnveidota kontrolējošo institūciju sadarbība, veikti sabiedrības informēšanas un tiesiskās kultūras veicināšanas pasākumi.

Nodarbinātības politikas aspektā svarīgs elements ir **izglītības sistēmas** attīstība, īpaši akcentējot **mūžizglītības nozīmi** darba tirgus attīstībā. Ieguldījumiem izglītības sistēmā jānodrošina būtiski uzlabojumi izglītības sistēmas spējā pielāgoties darba tirgus mainīgajām prasībām, jāuzlabo visu līmeņu izglītības pieejamība, jāpalielina reģionālo pašvaldību un darba devēju līdzdalība un atbildība profesionālās izglītības pieejamības nodrošināšanā, jārada efektīva mūžizglītības sistēma.

Lisabonas stratēģija paredz, ka 2010. gadā vismaz 85% jauniešu vecumā no 20-24 gadu vecumam būs ieguvuši pilnu vidējo izglītību. Šajā jomā situācija Latvijā ir labāka nekā vidēji ES. Paredzams, ka izvirzītais mērķis 2010. gadam tiks sasniegts.

Aktuāls uzdevums ir samazināt no izglītības iestādēm atskaitīto audzēkņu skaitu, kuri neturpina mācības.

Nepieciešams aktivizēt mūžizglītības sistēmas attīstību. Atbilstoši ES mērķim vismaz 12,5% iedzīvotāju 25-64 gadu vecumā 2010. gadā jāpiedalās mūžizglītības pasākumos. Latvijā no pieaugušajiem iedzīvotājiem 2008. gadā mūžizglītībā bija iesaistīti 6,8% iedzīvotāju, kas ir zemāks par ES vidējo rādītāju. Salīdzinot ar iepriekšējo gadu, šis rādītājs samazinājās par 0,3 procentpunktiem.

Mūžizglītības politikas pamatnostādņu 2007.-2013. gadam realizēšanai Ministru kabinets 2008. gada 9. aprīlī apstiprināja *Programmu Mūžizglītības politikas pamatnostādņu 2007.-2013. gadam ieviešanai 2008.-2010. gadā*. Programmas īstenošanas galvenais rezultāts ir mūžizglītības procesā iesaistīto personu skaits 2010. gadā 12,5% apmērā no mūžizglītības mērķa grupas.

Izmaiņas darba tirgū savlaicīgai darba tirgus pieprasījuma un piedāvājuma līdzsvarošanai izraisa nepieciešamību attīstīt **darba tirgus prognozēšanas** sistēmu. ES līmenī prioritāra ir darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozēšanas attīstība.

Ministru kabinets ir noteicis Ekonomikas ministriju, sākot ar 2007. gada 1. jūliju, par atbildīgo iestādi darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozēšanas koordinēšanai valstī. Ekonomikas ministrija ir uzsākusi darbu un izveidojusi institucionālo ietvaru darba tirgus prognožu izstrādei.

2008. gada sākumā darbu uzsāka Ekonomikas ministrijas izveidotā Darba tirgus prognozēšanas konsultatīvā padome, kurā iekļauti ieinteresēto institūciju un sociālo partneru pārstāvji. Padomes uzdevums ir nodrošināt starpinstitucionālo sadarbību, izvērtējot sagatavotās prognozes un meklējot risinājumus tālākai rīcībai. Padome ir izskatījusi sagatavotās sākotnējās darba tirgus vidēja termiņa prognozes līdz 2013. gadam, kā arī citus Ministru kabineta Neatliekamo darbu plāna izpildei sagatavotos ar darba tirgu saistītos dokumentus. Sēdēs tika skatītas Labklājības ministrijas sagatavotās darba tirgus īstermiņa prognozes, kā arī Iekšlietu ministrijas sagatavotā analīze par migrācijas jautājumiem salīdzinājumā ar abām Baltijas valstīm. Lai iegūtu pilnīgus, aktuālu darba tirgus situāciju raksturojošus datus, Centrālā statistikas pārvalde sagatavoja priekšlikumus problēmu risinājumam.

Ekonomikas ministrijas sagatavotās sākotnējās darba tirgus vidēja termiņa prognozes līdz 2013. gadam Ministru kabinets izskatīja 2008. gada jūnijā.

Ievērojot globālo ekonomisko krīzi un tās ietekmi uz Latviju, Ekonomikas ministrija 2009. gadā ir veikusi prognožu aktualizāciju.

Aktualizētās darba tirgus vidēja termiņa prognozes ir sagatavotas laika posmam līdz 2015. gadam.

Galvenie faktori, kas ietekmēs situāciju darba tirgū vidēja termiņa periodā līdz 2015. gadam:

- tautsaimniecības izaugsme – recesijas ietekme uz darbaspēka pieprasījumu un lēnās izmaiņas pēckrīzes periodā;
- nelabvēlīgā demogrāfiskā attīstība;
- iedzīvotāju līdzdalības līmeņa izmaiņas.

Prognozes ir sagatavotas 15 tautsaimniecības nozaru, 3 izglītības līmeņu un 35 agregētu profesiju grupu griezumā. Tās balstās uz 3 tautsaimniecības attīstības scenārijiem – bāzes, kas ir ar vislielāko varbūtību, kā arī straujākas un vājas izaugsmes scenārijiem. Iegūtie rezultāti ataino situāciju, kāda var veidoties darba tirgū, ja netiks veiktas izmaiņas izglītības sistēmas struktūrā.

Prognozes norāda uz vairākiem aspektiem nākotnes darba tirgū, kuri jāņem vērā veicot korekcijas izglītības, sociālās un nodarbinātības politikās.

2009. un 2010. gadā sagaidāms vērā ņemams darba tirgus pieprasījuma sarukums, kas izsauks strauju bezdarba palielinājumu, un bezdarba līmenis 2009. gadā var sasniegt 13-15%. Darba tirgus nostabilizēšanās prognozējama 2012. gadā.

Nodarbinātības pieaugums atsāksies 2013. gadā. Tomēr jāņem vērā, ka turpmākā izaugsme vairāk balstīsies uz produktivitātes pieaugumu un mazākā mērā uz nodarbinātības palielināšanos, ko noteiks augstā konkurence preču un pakalpojumu tirgos.

Pieprasījums kopumā saruks vienmērīgi visās profesiju grupās, piedāvājums samazināsies nevienmērīgi, izraisot būtiskas darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma disproporcijas atsevišķās profesiju grupās, palielināsies augstākās kvalifikācijas bezdarbnieku īpatsvars.

Pastāv iespēja, ka var palielināties Latvijas iedzīvotāju emigrācija ne tikai uz citām ES dalībvalstīm, bet arī uz trešajām valstīm, ja to pēckrīzes atkopšanās sāksies ātrāk un straujāk.

Straujais ekonomikas sarukums tuvākajos gados var pastiprināt sociālās problēmas, kas var ieilgt uz 3-4 gadiem.

Lai novērstu iespējamās darba tirgus problēmas, kuras atklāj prognozes, galvenajiem darbības virzieniem būtu jākoncentrējas uz darba tirgus piedāvājuma uzlabošanu:

- pilnveidojot izglītības sistēmas kvalitāti, sagatavoto speciālistu kompetenci un prasmes;
- nodrošinot ciešu izglītības iestāžu un darba devēju sadarbību;
- paaugstinot vidējās profesionālās izglītības pievilcību un nodrošinot optimālu audzēkņu skaita sadalījumu starp vidējo vispārējo un vidējo profesionālo izglītību;
- veicinot nodarbināto profesionālo mobilitāti, t.sk. pilnveidojot mūžizglītību.

6. EKONOMISKĀ POLITIKA UN STRUKTŪRPOLITIKAS PRIORITĀTES

6.1. Latvijas nacionālā Lisabonas programma

Ministru kabinets 2005. gada 19. oktobrī apstiprināja *Latvijas nacionālo Lisabonas programmu 2005.-2008. gadam* (tālāk tekstā – Programma), kuras mērķis ir veicināt valsts izaugsmi un nodarbinātību. Programma ir politikas plānošanas dokuments, kas

parāda, kā Latvija 2005.-2008. gadā, balstoties uz Eiropadomes 2005. gada jūlijā apstiprinātajām *Integrētajām pamatnostādnēm*, sasniegs Lisabonas stratēģijas mērķus (skat. 6.1. ielikumu).

6.1. ielikums

Lisabonas stratēģija un tās tiesiskais ietvars

Lisabonas stratēģija tika apstiprināta 2000. gada 23.-24. marta Pavasara Eiropadomes sanāksmē Lisabonā, tiekoties ES dalībvalstu vadītājiem. Par tās stratēģisko mērķi bija noteikts *desmit gadu laikā izveidot ES par viskonkurētspējīgāko un dinamiskāko uz ziņošanu balstīto ekonomiku pasaulē*, kas nodrošinātu ilgtspējīgu ekonomikas izaugsmi ar vairāk un labākām darba vietām un lielāku sociālo kohēziju.

Lisabonas stratēģijas īstenošanas ietvars nosaka Eiropas Kopienas dibināšanas līguma 98., 99. un 128. pants. Saskaņā ar Eiropas Kopienas dibināšanas līguma 98. pantu ES dalībvalstis īsteno ekonomikas politiku, lai sasniegtu 2. pantā minētos mērķus (piemēram, harmoniskas, līdzsvarotas un noturīgas saimnieciskās darbības attīstības veicināšana, augsts nodarbinātības un sociālās aizsardzības līmenis, augsta konkurētspēja utt.) un definē savu politiku, balstoties uz vispārējām pamatnostādnēm, kuras ES Padome pēc Eiropas Komisijas ieteikuma izstrādā saskaņā ar 99. panta 2. punktu. Ir jānosver, ka par vispārējām pamatnostādnēm diskutē Eiropadome pēc ES Padomes attiecīgā ziņojuma saņemšanas. Eiropadome izstrādā secinājumus par tām, uz kuriem pamatojoties ES Padome pieņem vispārējās pamatnostādni un informē Eiropas Parlamentu. Eiropas Kopienas dibināšanas līguma 99. panta ietvaros ES Padome, balstoties uz Eiropas Komisijas ziņojumiem, pārbauda ekonomikas attīstību visās ES dalībvalstīs un visā Eiropas Kopienā, kā arī ES dalībvalstu ekonomiskās politikas atbilstību vispārējām pamatnostādnēm. Lai šāda ekonomiskās politikas koordinācija un pārraudzība notiktu, ES dalībvalstis informē Eiropas Komisiju par tajās īstenotajiem pasākumiem ekonomikas politikas jomā. Ir svarīgi atzīmēt arī to, ka Eiropas Kopienas dibināšanas līguma 99. pants nosaka tiesības ES Padomei pēc Eiropas Komisijas ieteikuma adresēt ES dalībvalstīm rekomendācijas attiecībā uz to ekonomisko politiku.

Eiropas Kopienas dibināšanas līguma 128. pants nosaka ES dalībvalstu nodarbinātības politikas koordināciju ES, kuras princips ir līdzīgs 98. un 99. pantā minētajam. Saskaņā ar Eiropas Kopienas dibināšanas līguma 128. pantu Eiropadome katru gadu izvērtē Eiropas Kopienas stāvokli nodarbinātības jomā, pamatojoties uz kopīgu ES Padomes un Eiropas Komisijas gada ziņojumu. Ņemot vērā uz Eiropadomes secinājumus, ES Padome katru gadu nosaka pamatnostādni, ko ES dalībvalstis ievēro savā nodarbinātības politikā. Šīs pamatnostādni atbilst vispārējām pamatnostādnēm, kas pieņemtas saskaņā ar 99. panta 2. punktu. Saskaņā ar Eiropas Kopienas dibināšanas līguma 128. pantu katru ES dalībvalsts iesniedz ES Padomei un Eiropas Komisijai gada ziņojumu par galvenajiem pasākumiem, kas veikti, lai īstenotu nodarbinātības politiku, ievērojot nodarbinātības pamatnostādni. ES Padome, pamatojoties uz minētajiem ES dalībvalstu ziņojumiem, katru gadu pārbauda ES dalībvalstu nodarbinātības politikas īstenošanu, ņemot vērā pamatnostādni nodarbinātības jomā. ES Padome pēc Eiropas Komisijas ieteikuma var sniegt rekomendācijas ES dalībvalstīm par tajās īstenoto nodarbinātības politiku. ES Padome un Eiropas Komisija sagatavo Eiropadomei kopīgu gada ziņojumu par nodarbinātības stāvokli Eiropas Kopienā, kā arī par nodarbinātības pamatnostādņu īstenošanu.

Augstākminētā tiesiskā ietvara būtība slēpjas 2000. gada 23.-24. marta Pavasara Eiropadomes sanāksmē Lisabonā apstiprinātajā Lisabonas stratēģijas īstenošanas instrumentā, kura nosaukums ir *atvērtais koordinācijas metode (turpmāk tekstā – AKM) (open method of coordination)*. Šī metode tiek uzskatīta par inovatīvo pārnacionālo pārvaldības mehānismu un attiecas uz ES dalībvalstu nacionālo politiku (piemēram, nodarbinātības politiku, sociālo aizsardzību un iekļaušanos, izglītības un apmācības politiku, u.c.), ar kuras palīdzību iespējams sasniegt kopīgus ES mērķus. AKM sastāv no pieciem posmiem:

1. Eiropadome apstiprina vispārējās pamatnostādni un mērķus;
2. vispārējās pamatnostādni un mērķi tiek precizēti ES Ministru padomē. ES dalībvalstis vienojas par īstermiņa, vidēja termiņa un ilgtermiņa pasākumiem, kā arī turpmāko rīcību;
3. tiek attīstīti kvantitatīvie rādītāji, ar kuru palīdzību būtu iespējams novērtēt, vai definētie mērķi ir sasniegti;
4. ES dalībvalstis attīsta konkrētus pasākumus un īsteno reformas;
5. katru ES dalībvalsts ik gadu iesniedz Eiropas Komisijai nacionālo progresu ziņojumu par nacionālās Lisabonas programmas īstenošanu. Eiropas Komisija gatavo kopējo ziņojumu, kurā tiek salīdzināts progress ES kopumā un katrā ES dalībvalstī atsevišķi, ieskaitot rekomendācijas ES dalībvalstīm.

Lisabonas stratēģijas atjaunošana 2005. gadā

2005. gada 22.-23. martā Pavasara Eiropadomes sanāksmē Briselē Lisabonas stratēģija tika atjaunota, jo, kā tika atzīts 2004. gada novembrī Vima Koka (*Wim Kok*) vadībā sagatavotajā Augsta līmeņa darba grupas novērtējumā par Lisabonas stratēģijas īstenošanu ES, dalībvalstīm pietrūka politiskās gribas ieviest nepieciešamās strukturālās reformas. Līdz ar to dalībvalstis tika aicinātas aktīvāk rīkoties stratēģijas ieviešanā. Vima Koka sagatavotajā ziņojumā tika atzīts, ka Lisabonas stratēģijas mērķi bija izplūduši, un uzsvēra, ka turpmāk nepieciešams koncentrēties uz izaugsmi un nodarbinātību. Tika nolemts, ka katrai dalībvalstij ir jāizstrādā nacionālās reformu programmas 2005.-2008. gadam un tās jāiesniedz Eiropas Komisijai līdz 2005. gada 15. oktobrim. Savukārt 2005. gada jūlijā Eiropadome apstiprināja *Integrētās pamatnostādni izaugsmei un nodarbinātībai*, kurās apvienotas Vispārējās ekonomikas politikas vadlīnijas un Nodarbinātības politikas vadlīnijas, un tās ir pamats nacionālo reformu programmu izstrādei. Turklāt tika nolemts, ka ES dalībvalstīm katru gadu ir jāgatavo un jāiesniedz Eiropas Komisijai ziņojumi par progresu nacionālo Lisabonas programmu īstenošanā.

Programma ir balstīta uz Latvijā pieņemtajiem politikas plānošanas dokumentiem un atspoguļo Latvijas būtiskākās problēmas Lisabonas stratēģijas mērķu sasniegšanai, norāda galvenos rīcības virzienus un pasākumus problēmu risināšanai, kā arī mērķu sasniegšanas rezultatīvos rādītājus.

Programma iezīmē piecus galvenos ekonomiskās politikas pamatvirzienus Lisabonas mērķu sasniegšanai Latvijā, un tie ir:

- makroekonomiskās stabilitātes nodrošināšana;
- zināšanu un inovāciju stimulēšana;
- investīcijām un darbam labvēlīgas un piesaistošas vides veidošana;
- nodarbinātības veicināšana;
- izglītības un prasmju uzlabošana.

Katrā no minētajiem ekonomiskās politikas pamatvirzieniem ir definēti galvenie uzdevumi (prioritātes), noteikti konkrēti pasākumi ar izpildes termiņiem un, ja valdība lēmusi, arī finansējums. Programma ņem vērā ES nostādni par nepieciešamību atdalīt ekonomisko izaugsmi no resursu izmantošanas, lai tautsaimnieciskie un sociālie panākumi netiktu gūti uz dabas resursu pārmērīgas izmantošanas un vides kvalitātes pasliktināšanās rēķina.

2006. gadā un 2007. gadā tika izstrādāti *Ziņojumi par progresu Latvijas nacionālās Lisabonas programmas 2005.-2008. gadam īstenošanā*, kurus apstiprināja Ministru kabinets attiecīgi 2006. gada 10. oktobrī un 2007. gada 9. oktobrī. Minētajos ziņojumos tika izvērtēts progress Lisabonas stratēģijas mērķu sasniegšanā.

2008. gada 13.-14. martā Eiropadome, apstiprinot *Integrētās pamatnostādnes izaugsmei un nodarbinātībai 2008.-2010. gadam* un valstu specifiskās rekomendācijas, iezīmēja jaunā Lisabonas stratēģijas cikla 2008.-2010. gadam sākšanos.

Atbilstoši Eiropadomes 2008. gada marta sanāksmes aicinājumam Latvija sagatavoja *Ziņojumu par progresu Latvijas nacionālās Lisabonas programmas īstenošanā* (tālāk tekstā – Progresā ziņojums), kuru Ministru kabinets apstiprināja 2008. gada 14. oktobrī. Ziņojumā ir izvērtēti iepriekšējā Lisabonas stratēģijas ciklā (2005.-2008. gadam) veiktie pasākumi, kā arī izvirzīti jauni uzdevumi un pasākumi 2008.-2010. gadam, balstoties uz atjaunotām *Integrētajām pamatnostādnēm* un ES Padomes valstu specifiskām rekomendācijām. Ziņojumā ir atspoguļoti arī pasākumi 2006. gada Pavasara Eiropadomes apstiprināto četru prioritāro jomu¹ īstenošanai.

Progresā ziņojums ir balstīts uz Latvijā pieņemtajiem politikas plānošanas dokumentiem un saskaņots ar valdības identificētajām trīs galvenajām prioritātēm valsts attīstībai no 2007.-2013. gadam – izglītots un radošs cilvēks, uzņēmumu tehnoloģiskā

izcilība un elastība, zinātnes un pētniecības attīstība (*Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2007.-2013. gadam*).

Eiropas Savienības struktūrfondu izmantošana (skat. 6.2.1. nodaļu) sekmē Lisabonas stratēģijā nosprausto mērķu sasniegšanu Latvijā. Aptuveni 60% no struktūrfondu 2004.-2006. gada plānošanas perioda finanšu resursiem ir novirzīti Lisabonas stratēģijas prioritāšu īstenošanai. Līdzīgi 2007.-2013. gada struktūrfondu un Kohēzijas fonda plānošanas periodā Lisabonas stratēģijas prioritāšu īstenošanai ir plānots novirzīt aptuveni 56% no kopējā piešķirtā finansējuma.

Lai nodrošinātu **Lisabonas stratēģijas realizācijas koordināciju un uzraudzību Latvijā**, valdība ir izstrādājusi mehānismu izpildes monitoringam un izveidojusi:

- *Lisabonas stratēģijas uzraudzības padomi*, lai nodrošinātu Lisabonas stratēģijā noteikto uzdevumu izpildi un uzraudzību Latvijā. To vada Ministru kabineta apstiprināts Lisabonas stratēģijas ieviešanas un uzraudzības koordinators – ekonomikas ministrs. Padomes sastāvā ir iekļauti arī Lisabonas procesu saistītie ministri, Saeimas, pašvaldību, sociālo partneru pārstāvji. Padomes uzdevumi ir koordinēt *Latvijas nacionālās Lisabonas programmas* izstrādi un iesaistīt programmas izstrādē valsts institūcijas, Saeimu, pašvaldības un sociālos partnerus, kā arī uzraudzīt programmas izpildes gaitu un informēt sabiedrību par tās noteikto uzdevumu izpildi. Jāatzīmē, ka Lisabonas stratēģijas uzraudzības padome tika paplašināta 2007. gadā, iekļaujot tajā Saeimas Eiropas lietu komisijas pārstāvi;
- *Lisabonas stratēģijas konsultatīvo darba grupu*, lai nodrošinātu *Latvijas nacionālās Lisabonas programmas* izstrādi un ieviešanu starpinstitūciju līmenī. To vada Ekonomikas ministrijas valsts sekretārs. Darba grupas sastāvā ir iekļauti arī Lisabonas stratēģijas procesu saistīto ministriju augstākās ierēdniecības pārstāvji.

Lisabonas stratēģijas uzraudzības padomes un *Lisabonas stratēģijas konsultatīvās darba grupas* sanāksmes notiek vismaz reizi ceturksnī.

Ar Lisabonas stratēģiju saistītie jautājumi ir apspriesti Saeimas komisijās, Tautsaimniecības padomē, Latvijas Mazo un vidējo komersantu un amatniecības konsultatīvajā padomē, Latvijas Brīvo arodbiedrību savienībā, semināros, konferencēs, u.c.

Eiropas Komisijas rekomendācijas Latvijai

Saskaņā ar 6.1. ielikumā aprakstīto Lisabonas stratēģijas tiesisko ietvaru Eiropas Komisija veic ikgadējo novērtējumu par katrā ES dalībvalstī īstenoto nacionālo Lisabonas programmu un piedāvā savas rekomendācijas, kuras apstiprina Pavasara Eiropadome. Eiropas Komisijas rekomendācijas Latvijai (skat. 6.2. ielikumu) kalpo par nozīmīgu ieguldījumu nacionālās ekonomiskās politikas prioritāšu noteikšanā un nepieciešamo reformu formulēšanā.

¹ Lisabonas stratēģijas četras prioritārās jomas ir šādas: ieguldījumi cilvēkkapitālā un inovācijās; uzņēmējdarbības potenciāla atjaunošana, it īpaši MVU; nodarbinātības palielināšana un elastdrošības principu ieviešana; kopējā ES enerģētikas politika un klimata pārmaiņas.

6.2. ielikums

Eiropas Komisijas vērtējums par Programmas īstenošanu un rekomendācijas Latvijai

Pēc Eiropas Komisijas novērtējuma, kas tika publicēts 2009. gada 28. janvārī, Latvijas neatliekamais uzdevums ekonomikas politikas jomā ir nodrošināt makroekonomisko un finanšu sektora stabilitāti, ņemot vērā pastāvošo izteiktas un ilgstošas lejupslīdes risku. Vidējā termiņā ražīgumu veicinošiem ieguldījumiem pētniecībā un attīstībā (R&D), inovācijai un izglītībai ir jāsekmē pāreja no nozarēm, kas balstās uz iekšējo pieprasījumu, uz tirgojamām nozarēm. Steidzami vajadzīgas strukturālās reformas, lai veicinātu darba tirgus elastību, galvenokārt izmantojot efektīvāku darbaspēka aktivizēšanu un apmācību. Valsts sektorā strādājošo algu politikai būtu jādod pareizais signāls, lai panāktu mērenību privātā sektora algās, tādējādi palīdzot apturēt inflāciju un saglabājot eksporta konkurētspēju. Savlaicīga un apņēmīga struktūrfondu programmu īstenošana pozitīvi ietekmēs piedāvājuma potenciāla nostiprināšanu tautsaimniecībā, veicinās nodarbinātību un nodrošinās uzņēmumiem piekļuvi finansējumam. Tas ir būtiski, lai saglabātu administratīvās spējas programmu īstenošanai. Lielā uzmanība būs jāpievērš tam, lai īstenotu Eiropadomes pieņemto pasākumu kopumu enerģētikas un klimata pārmaiņu jomā.

Ņemot vērā Eiropas Komisijas vērtējumu par gūtajiem panākumiem, 2009. gada 19.-20. marta Eiropadomes sanāksmē tika pieņemtas **ES Padomes rekomendācijas Latvijai**, kuras ir šādas:

- īstenot stingru fiskālo politiku, kuras ietvaros tiek rūpīgi noteiktas izdevumu prioritātes, nodokļu un izdevumu pasākumi ir vērsti uz piedāvājuma potenciāla nostiprināšanu tautsaimniecībā; to varētu atvieglot, pieņemot efektīvu vidēja termiņa fiskālo programmu ar stingri noteiktām izdevumu maksimālajām robežām;
- lai samazinātu inflāciju un uzlabotu konkurētspēju, veicināt mērenību algu ziņā valsts un privātajā sektorā;
- īstenojot integrētu elastdrošības pieeju, pastiprināt centienus, lai palielinātu darbaspēka piedāvājumu un ražīgumu; to veic, pastiprinot aktivizēšanas pasākumus un paaugstinot izglītības un apmācību sistēmu atbilstību darba tirgus vajadzībām, tostarp īstenojot saskaņotu mūžizglītības stratēģiju;
- ciešāk integrēt pētniecības un attīstības (R&D) un inovācijas politikas virzienus, īpaši izmantojot privātā un valsts sektora sadarbību un papildu stimulus privātā sektora ieguldījumiem.

Jāatzīmē, ka Eiropas Komisijas novērtējums par Latvijas nacionālās Lisabonas programmas īstenošanu, kā arī rekomendācijas un ieteikumi Latvijai (skat. 6.2. ielikumu) tika izskatīti *Lisabonas stratēģijas uzraudzības padomes* un *Lisabonas stratēģijas konsultatīvās darba grupas* sanāksmēs. Sanāksmju laikā tika diskutēti priekšlikumi Eiropas Komisijas rekomendāciju un ieteikumu izpildei. Eiropas Komisijas rekomendācijas Latvijai ir iekļautas ar SVF noslēgtajā *Nodomu protokolā* un ar Eiropas Komisiju noslēgtajā *Saprašanās memorandā*. Saskaņā ar 2009. gada 9. janvāra Lisabonas stratēģijas uzraudzības padomes sanāksmes lēmumu Lisabonas stratēģijas konsultatīvā darba grupa ir izstrādājusi priekšlikumus Eiropas Komisijas rekomendāciju izpildei, kuri tika iekļauti 2009. gada 3. februārī Ministru kabinetā apstiprinātajā *Latvijas ekonomikas stabilizācijas un izaugsmes atjaunošanas programmas ieviešanas rīcības plānā* (tālāk tekstā – Rīcības plāns). Rīcības plāna 33. punkta uzdevums ir stiprināt Latvijas nacionālās Lisabonas programmas mērķu sasniegšanu un:

- īstenot pētniecības un attīstības (R&D) politiku, kā arī veicināt inovācijas;
- īstenot aktīvo darba tirgus politiku;
- nodrošināt izglītības un apmācības sistēmas atbilstību darba tirgus prasībām, ieviešot mūžizglītības politiku;
- stiprināt elastdrošības pieeju.

Rīcības plāna 33. punkts ietver konkrētus pasākumus katrā no minētajiem uzdevumiem.

Šobrīd Ekonomikas ministrija sadarbībā ar Lisabonas stratēģijas īstenošanas procesā iesaistītajām ministrijām ir uzsākusi 2009. gada Progresā ziņojuma sagatavošanu. Saskaņā ar iepriekšējos gados izveidojušos grafiku Progresā ziņojumu plānots izskatīt Lisabonas stratēģijas uzraudzības padomē 2009. gada septembra beigās, iesniegt apstiprināšanai Ministru kabinetā 2009. gada oktobra sākumā un līdz 2009. gada 15. oktobrim iesniegt Eiropas Komisijai.

Lisabonas stratēģijas nākotne pēc 2010. gada

Ņemot vērā to, ka *Lisabonas stratēģijas īstenošanas cikls* ir vidēja termiņa periodam (3 gadu cikls un 5 gadu īstenošanas novērtējums) ar ilgtermiņa skatījumu (10 gadu), pašreizējās Lisabonas stratēģijas īstenošanas cikls beigsies 2010. gadā. Saskaņā ar 2008. gada 13.-14. marta Pavasara Eiropadomes secinājumiem Eiropas Komisija ES Padome un ES dalībvalstu nacionālie Lisabonas stratēģijas koordinatori (Latvijā tas ir ekonomikas ministrs) tika aicināti uzsākt diskusiju par Lisabonas stratēģijas nākotni pēc 2010. gada (skat. 6.3. ielikumu).

6.3. ielikums

Diskusijas par Lisabonas stratēģijas nākotni pēc 2010. gada

Nacionālo Lisabonas stratēģijas koordinatoru sanāksmes notika 2008. gada 26. maijā Briselē, 2008. gada 5. decembrī Parīzē un 2009. gada 22. aprīlī Prāgā. Diskusiju laikā Eiropas Komisija un ES dalībvalstu nacionālie Lisabonas stratēģijas koordinatori apsprieda iespējamās nākotnes izaicinājumus, ar kuriem ES saskarsies pēc 2010. gada, kā arī diskutēja par jaunās stratēģijas pārvaldības procesa uzlabošanu, sociālo partneru ciešāku iesaisti un komunikāciju ar sabiedrību par jaunās stratēģijas īstenošanu.

Kopumā ES dalībvalstis pauda atbalstu Lisabonas stratēģijas īstenošanas turpināšanai arī pēc 2010. gada un uzskata, ka ir jāuzlabo esošais Lisabonas stratēģijas pārvaldības mehānisms, kuram jāklūst efektīvākam, jāņem vērā ES dalībvalstu specifika un jāsamazina ES dalībvalstu atskaitīšanās Eiropas Komisijai. ES dalībvalstis arī saprot, ka sociālo partneru iesaistei Lisabonas stratēģijas īstenošanā ir būtiska loma. Tā kā Lisabonas stratēģija saistās ar strukturālo reformu īstenošanu, tās veiksmīga realizācija ir atkarīga arī no efektīvās komunikācijas ar sabiedrību, kuras atbalsts nepieciešams strukturālo reformu īstenošanai. Plānots, ka šāda veida diskusijas turpināsies arī 2009. gada otrajā pusē un 2010. gadā.

Eiropas Komisija 2009. gada rudenī plāno nākt klajā ar izvērtējumu par Lisabonas stratēģijas īstenošanu 2005.-2010. gadu laikā un savu redzējumu par Lisabonas stratēģijas nākotni pēc 2010. gada.

Zviedrijas prezidentūra ES (2009. gada jūnijs-decembris) un Spānijas prezidentūra ES (2010. gada janvāris-jūnijs) plāno sniegt savu ieguldījumu stratēģijas attīstībā pēc 2010. gada.

6.2. Latvijas iekļaušanās ES ekonomiskajā un struktūrpolitikā

6.2.1. Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda izmantošana

Latvijai kā Eiropas Savienības dalībvalstij ir pieejams ES struktūrfondu (turpmāk – SF) finansiālais atbalsts, kas ir ES reģionālās izlīdzināšanas politikas īstenošanas instruments.

2004.-2006. gada plānošanas periods

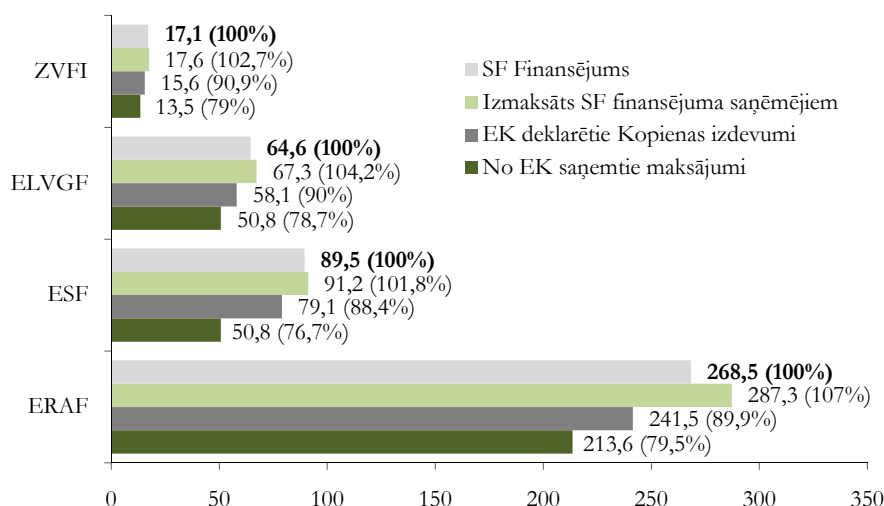
No 2004.-2006. gadam Latvijai SF programmu ietvaros kopējais pieejamais finansējums bija 625 milj. eiro.

2009. gada 1. ceturksnī ir noslēgusies maksājumu veikšana finansējuma saņēmējiem. SF atmaksas finansējuma saņēmējiem ir 463,2 milj. latu jeb 105,4% no ES piešķiruma. Eiropas Komisijā deklarēti 394,2 milj. latu jeb 89,7% no ES piešķiruma, savukārt no EK saņemti maksājumi 328,7 milj. latu apmērā jeb 74,8% no ES piešķiruma, kas kopā ar saņemtajiem EK avansa maksājumiem veido 95% no kopējā ES piešķiruma, kas ir maksimāli iespējamais apjoms līdz programmas slēgšanai.

6.1. attēlā parādīta ES SF apguves gaita līdz 2009. gada 31. martam.

6.1. attēls

2004.-2006. gada plānošanas perioda ES struktūrfondu apguve (pilnā finanšu plūsma) līdz 2009. gada 31. martam *
(milj. latu un %)

* aprēķinos izmantots Latvijas Bankas noteiktais eiro kurss (1 EUR = 0,702804 LVL)

2009. gada 18. februārī EK ir pieņēmusi lēmumu par izdevumu attiecināmības beigu datuma pagarinājumu līdz 2009. gada 30. jūnijam. Minētais lēmums Latvijai ļauj minimizēt SF 100% apguves riskus un kvalitatīvāk sagatavot noslēguma dokumentus. Attiecīgi Finanšu ministrija ir sagatavojusi grozījumus Ministru kabineta noteikumos¹, kas tika apstiprināti 2009. gada 31. martā un paredz noslēguma izdevumu deklarācijas iesniegšanu Valsts kasē līdz 2009. gada 10. jūlijam, savukārt noslēguma dokumentu iesniegšanu EK – līdz 2010. gada 30. septembrim. Šobrīd notiek programmas noslēguma procedūra, tai

skaitā noslēguma dokumentu gatavošana, pārbaužu, auditu veikšana, atsevišķu izdevumu attiecināmības problēmjauditājumu risināšana.

Lai izlīdzinātu dalībvalstu starpā pastāvošās atšķirības, pēc iestāšanās ES Latvijai ir pieejami Kohēzijas fonda (turpmāk – KF) līdzekļi, kas aizvieto pirms iestāšanās pieejamos ISPA līdzekļus. Fonda ietvaros palīdzību var saņemt tās ES dalībvalstis, kuru IKP rādītājs uz vienu iedzīvotāju ir zemāks par 90% no vidējā ES rādītāja. KF pamatmērķi ir sniegt atbalstu vides aizsardzības pasākumiem un transporta infrastruktūras uzlabošanai.

KF līdzekļi tāpat kā SF līdzekļi tiek piešķirti tikai kā līdzfinansējums pasākumiem, ko finansiāli atbalsta dalībvalsts. ES līdzfinansējums no šī fonda tika noteikts 80-85% apjomā. Turklāt, ja finansējums tiek

¹ Ministru kabineta 2006. gada 20. jūnija noteikumi Nr. 494 „Eiropas Savienības struktūrfondu finanšu vadības nodrošināšanas kārtība”; Ministru kabineta 2006. gada 27. jūnija noteikumi Nr. 538 „Kārtība, kādā Eiropas Savienības struktūrfondu vadībā iesaistītās institūcijas nodrošina struktūrfondu finanšu kontroli un auditu”

saņemts arī no SF, ES ieguldījums var sasniegt pat 90% no kopējām projektu izmaksām. Projektu izmaksām jābūt vismaz 7 milj. latu (10 milj. eiro).

KF līdzekļu izlietojumu nosaka *Ietvara dokuments* (*Reference Framework Document*), kas ir saskaņots ar EK 2003. gada decembrī. Atšķirībā no *Vienotā programmdokumenta*, kurā ir noteiktas tikai prioritārās atbalsta jomas, *Ietvara dokumentā* ir noteikti konkrēti projekti, kuriem tiks piešķirts finansējums. Salīdzinājumā ar ISPA KF ir plašāks ieguldījumu loks:

- transporta sektors – autoceļi, dzelzceļi, ostas, lidostas, sabiedriskais transports;

- vides sektors – sadzīves atkritumu apsaimniekošana (reģionālie poligoni), notekūdeņu attīrīšana, dzeramā ūdens apgāde.

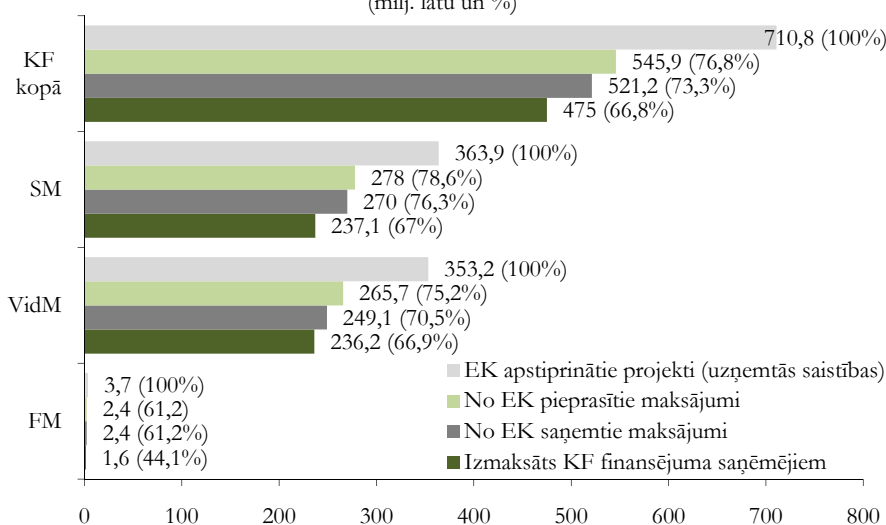
Kopējais Latvijai pieejamais KF finansējums laika posmā no 2000.-2006. gadam sastāda 710 milj. eiro.

Līdz 2009. gada 31. martam projektu izpildītājiem izmaksāti 474,9 milj. eiro jeb 66,8% no KF finansējuma. EK deklarēti 545,9 milj. eiro jeb 76,8% no KF finansējuma un saņemti 521,2 milj. eiro jeb 69,7 procenti.

KF apguve no 2000. gada janvāra līdz 2009. gada 31. martam parādīta 6.2. attēlā.

6.2. attēls

2004.-2006. gada plānošanas perioda Kohēzijas fonda apguve (pilnā finanšu plūsma) līdz 2009. gada 31. martam
(milj. latu un %)

Tā kā liela daļa KF projektu tiks ieviesti līdz 2010. gada beigām, šobrīd sasniegtie apguves rādītāji vērtējami kā apmierinoši.

2007.-2013. gada plānošanas periods

2007.-2013. gada plānošanas periodā SF atbalsts primāri virzīts uz iedzīvotāju izglītību, uzņēmumu tehnoloģisko izcilību un elastību, kā arī zinātnes un pētniecības attīstību, lai veicinātu zināšanu ietilpīgas ekonomikas veidošanos valstī un stiprinātus citus nepieciešamos priekšnoteikumus ilgtspējīgai ekonomiskai attīstībai un cilvēku dzīvei Latvijā kopumā. Lai Latvija varētu sasniegt vidējos ES attīstības rādītājus, ar fondu palīdzību ir jāīsteno valsts attīstības stratēģija, ko valdība noteikusi *Nacionālajā attīstības plānā*. Valsts attīstības stratēģijas priekšplānā izvirzīts izglītots, radošs un uzņēmīgs cilvēks, bet kā galvenais mērķis noteikts uz izglītību, zinātni un konkurētspējīgiem uzņēmumiem balstīta tautsaimniecība.

SF un KF līdzekļu efektīvai apgušanai atbilstoši SF un KF vispārējai regulai programmēšana tiek īstenota 3 līmeņos (ES līmeņa stratēģija jeb *Kopienas stratēģiskās vadlīnijas*, dalībvalstu stratēģija jeb *Nacionālais stratēģiskais ietvardokuments* un dalībvalstu DP).

Nacionālais stratēģiskais ietvardokuments 2007.-2013. gada plānošanas periodam (turpmāk - NSID) ir Latvijas līmeņa galvenais SF un KF plānošanas dokuments, kas nodrošina kohēzijas politikas sasaisti ar nacionālajām prioritātēm un pamato šo prioritāšu izvēli, kā arī nosaka fondu apguves stratēģiju, vadības ietvaru, nodrošina koordināciju starp DP un citiem finanšu instrumentiem.

NSID, uz ko balstīta Latvijas valstij 2007.-2013. gada plānošanas periodā pieejamo 4,53 miljardu eiro vērtā SF un KF finansējuma sadale, Ministru kabinetā apstiprināts 2007. gada 19. jūnijā. 20. septembrī to apstiprināja arī EK, lai varētu uzsākt programmas, kā arī līdzekļu apguvi.

Saskaņā ar ES Ministru Padomes lēmumu par ES daudzgadu finanšu ietvaru 2007.-2013. gada plānošanas periodam, Latvija ir saņēmusi 4,53 miljrd. eiro kohēzijas politikas mērķu īstenošanai ar ES fondu (Eiropas Reģionālās attīstības fonds – turpmāk ERAF; Eiropas Sociālais fonds – turpmāk ESF un KF) starpniecību.

Finansējuma sadalījums starp DP no kopējā ES finansējuma 4,53 miljrd. eiro 2007.-2013. gada plānošanas periodā:

- 1. DP „Cilvēkresursi un nodarbinātība”(ESF) – 551 milj. eiro;

- 2. DP „Uzņēmējdarbība un inovācijas” (ERAF) – 737 milj. eiro;
- 3. DP „Infrastruktūra un pakalpojumi” (ERAF+KF) – 3,2 miljrd. eiro.

Līdz 2009. gada 31. martam visu trīs DP ietvaros no 146 projektu iesniegumu vērtēšanas kritērijiem Uzraudzības komitejā apstiprināts 142 kritēriju komplekts. Līdz 2009. gada 31. martam kopumā visu trīs DP ietvaros ir apstiprināti 95 Ministru kabineta

noteikumi, kas ir 65% no nepieciešamo Ministru kabineta noteikumu skaita.

Līdz 2009. gada 31. martam noslēgti 514 līgumi par 629,2 milj. latu jeb 19,8% no SF finansējuma. Tāpat veiktas atmaksas finansējuma saņēmējiem 70,6 milj. latu (100,7 milj. eiro) apmērā jeb 2,2% no SF finansējuma. EK deklarēti 50,1 milj. latu, kas ir 1,6% no SF finansējuma.

ES fondu finanšu progress līdz 2009. gada 31. martam parādīts 6.1. tabulā.

6.1. tabula

**2007.-2013. gada plānošanas perioda ES fondu finanšu progress
līdz 2009. gada 31. martam**

Fonds*	ES fondu finansējums**		Noslēgtie līgumi			Izmaksāts finansējuma saņēmējiem		
	milj. latu	milj. eiro	milj. latu	milj. eiro	%	milj. latu	milj. eiro	%
ESF	387,0	550,7	76,1	108,2	19,65%	0,9	1,2	0,22%
ERAF	1 714,8	2 440,0	383,6	545,8	22,37%	63,6	90,5	3,71%
KF	1 082,2	1 539,8	169,5	241,2	15,66%	6,1	8,6	0,56%
Kopā	3 184,0	4 530,5	629,2	895,2	19,76%	70,6	100,3	2,21%

Saskaņā ar valdības, Starptautiskā Valūtas fonda un EK noslēgtās vienošanās par aizdevumu (turpmāk – *Saprašanās memorands*) noteiktā mērķi izpildi līdz 2009. gada beigām Latvijai jābūt spējīgai demonstrēt efektīvu līdzekļu izlietojumu (izdevumi, ko veikušas starpniecības institūcijas) vismaz 60 milj. eiro apmērā no ESF, 170 milj. eiro apmērā no KF un 270 milj. eiro apmērā no ERAF. Līdz ar to līdz 2009. gada 31. martam no SF finansējuma saņēmējiem veikti

maksājumi 20,2% apmērā no 2009. gadā veicamā atmaksu apjoma, tai skaitā:

- no ESF – 0,8 milj. latu (1,2 milj. eiro), kas ir 2% no 2009. gada mērķa;
- no ERAF – 63,6 milj. latu (90,4 milj. eiro), kas ir 33,5% no 2009. gada mērķa;
- no KF – 6,1 milj. latu (8,6 milj. eiro), kas ir 5% no 2009. gada mērķa.

6.2. tabula

**2007.-2013. gada ES fondu plānošanas periodā Eiropas Komisijai
pieprasītais un saņemtais finansējums līdz 2009. gada 31. martam**

	No EK pieprasītie maksājumi			No EK saņemtie avansa maksājumi		
	milj. latu	milj. eiro	%	milj. latu	milj. eiro	%
1. DP	0,2	0,2	0,04%	27,1	38,5	7,00%
2. DP	49,9	71,1	9,65%	36,3	51,6	7,00%
3. DP	0	0	0,00%	197,4	280,9	8,66%
Kopā	50,1	71,3	1,57%	260,8	371,0	8,19%

Tuvākais mērķis, lai izpildītu *Saprašanās memorandā* noteikto, ir – līdz 2009. gada 30. jūnijam atbilstoši *Latvijas ekonomikas stabilizācijas un izaugsmes atjaunošanas programmas ieviešanas rīcības plāna* mērķim (50% no gada mērķa) veikt atmaksas šādā apmērā (ES fondu daļa): 21,1 milj. latu (31 milj. eiro) no ESF, 95 milj. latu (135 milj. eiro) no ERAF un 59,7 milj. latu (85 milj. eiro) no KF.

Nemot vērā ekonomisko situāciju valstī, **2008. gada decembrī Ministru kabinets pieņēma lēmumu par 62 aktivitāšu atlikšanu līdz konceptuālam valdības lēmumam.**

2009. gada 7. aprīlī Ministru kabinets **lēma par papildu finansējuma piešķiršanu 3 ES fondu aktivitātēm DP „Infrastruktūra un pakalpojumi” ietvaros, savukārt 2009. gada 31. martā valdība**

akceptēja 20 aktivitāšu uzsākšanu, kuru īstenošana bija atlikta 2008. gada nogalē.

2009. gada 21. aprīlī Ministru kabinets pieņēma lēmumu DP „Uzņēmējdarbība un inovācijas” ietvaros piešķirt papildu finansējumu 15 milj. latu apmērā augstas pievienotās vērtības investīcijām uzņēmumos, 20 milj. latu papildu finansējumu garantijām komersantu konkurētspējas uzlabošanai, 5 milj. latu zinātnes infrastruktūras attīstībai, kā arī 4,4 milj. latu ārējo tirgus apgūšanai – ārējam mārketingam.

Savukārt DP „Cilvēkresursi un nodarbinātība” ietvaros papildu finansējums 94,9 milj. latu apmērā tiek piešķirts četrām jomām – profesionālajai izglītībai, pedagogu konkurētspējas veicināšanai, nodarbinātības pasākumiem un sociālās iekļaušanas pasākumiem. Finansējums tiek ņemts 6 ES fondu aktivitātēm un

samazināts 2 aktivitātēm DP „Uzņēmējdarbība un inovācijas” ietvaros 44 milj. latu apmērā. Attiecībā uz DP „Cilvēkresursi un nodarbinātība” finansējums tiek noņemts 12 aktivitātēm un samazināts 18 ES fondu aktivitātēm par minētajiem 94,9 milj. latu.

Informācija par Ekonomikas ministrijas kompetencē esošajām aktivitātēm 2007.-2013. gada plānošanas periodā apkopota 6.4. pielikumā.

6.4. pielikums

Ekonomikas ministrijas kompetencē esošās aktivitātes

Kopā Ekonomikas ministrijas aktivitātēm 2007.-2013. gada plānošanas periodā ir pieejami 600,9 milj. latu, kas sadalās šādi:

1. DP „Cilvēkresursi un nodarbinātība” – 56,24 milj. latu;
2. DP „Uzņēmējdarbība un inovācijas” – 391,33 milj. latu;
3. DP „Infrastruktūra un pakalpojumi” – 153,30 milj. latu.

Līdz 2009. gada maijam Ministru kabinets ir apstiprinājis 22 Ministru kabineta noteikumus minēto DP ietvaros par aktivitāšu ieviešanu.

Līdz 2009. gada 6. jūlijam EM pārziņā esošajās aktivitātēs noslēgtie līgumi

- Aktivitātē 1.3.1.1.1. „Atbalsts nodarbināto apmācībām komersantu konkurētspējas veicināšanai – atbalsts partnerībās organizētām apmācībām” ir noslēgti 13 līgumi par kopējo līgumsummu 1 890 398,3 lati.
- Aktivitātē 1.3.1.1.4. „Atbalsts komersantu individuāli organizētām apmācībām” ir noslēgti 109 līgumi par kopējo līgumsummu 3 320 535,19 lati.
- Aktivitātē 1.3.1.9. „Augstas kvalifikācijas darbinieku piesaiste” ir noslēgti 5 līgumi par kopējo līgumsummu 165 408,67 lati.
- Aktivitātē 2.1.2.1.2. „Tehnoloģiju pārneses kontaktpunkti” noslēgti 8 līgumi par kopējo līgumsummu 1 649 771,81 lati.
- Aktivitātē 2.1.2.2.2. „Jaunu produktu un tehnoloģiju ieviešanu ražošanā” ir noslēgti 50 līgumu par kopējo līgumsummu 9 301 153,97 lati.
- Aktivitātē 2.3.1.1.1. „Ārējo tirgu apgūšana – ārējais mārketings” ir noslēgti 98 līgumi par kopējo līgumsummu 1 248 507,76 lati.
- Aktivitātē 2.3.2.2. „Atbalsts ieguldījumiem mikro, maziem un vidējiem komersantiem īpaši atbalstāmajās teritorijās” ir noslēgti 90 līgumu par kopējo līgumsummu 4 261 564,18 lati.
- Aktivitātē 3.4.2.1.1. „Valsts nozīmes pilsētūrbūvniecības pieminekļu saglabāšana, atjaunošana un infrastruktūras pielāgošana tūrisma produkta attīstībai” ir noslēgti 8 līgumi par kopējo līgumsummu 5 219 195,73 lati.
- Aktivitātes 3.4.2.1.2. apakšaktivitātē „Nacionālās nozīmes velotūrisma produkta attīstība” ir noslēgti 7 līgumi par kopējo līgumsummu 4 699 533,35 lati.
- Aktivitātē 3.4.4.2. „Sociālo dzīvojamo māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumi” noslēgti 19 līgumi par kopējo līgumsummu 2 378 282,17 lati.
- Aktivitātē 2.2.1.1. „Ieguldījumu fonds investīcijām garantijās, paaugstināta riska aizdevumos, riska kapitāla fondos un cita veida finanšu instrumentos” – 91 500 000 eiro,
- Aktivitātē 2.2.1.3. „Garantijas komersantu konkurētspējas uzlabošanai” – 20 000 000 latu,
- Aktivitātē 2.2.1.4. „Aizdevumi komersantu konkurētspējas uzlabošanai” – 64 668 446 eiro.

Reaģējot uz izmaiņām ekonomiskajā situācijā, Ministru kabinets 2009. gada 21. aprīlī lēma EM:

1 DPP ietvaros:

- samazināt finansējumu 1.3.1.9. aktivitātei „Augstas kvalifikācijas darbinieku piesaiste”, publisko finansējumu 191 259 latu apmērā (ES fondu līdzfinansējums 191 259 lati) novirzot aktivitātes ietvaros jau noslēgto līgumu apmaksai;
- piešķirt papildu finansējumu 1.3.1.1.4. apakšaktivitātei „Atbalsts nodarbināto apmācībām komersantu konkurētspējas veicināšanai – atbalsts komersantu individuāli organizētām apmācībām” 16 000 000 latu apmērā (ES fondu līdzfinansējums 16 000 000 latu);

2 DPP ietvaros:

- atlikt apakšaktivitātes: „Tehnoloģiju pārneses centri”, „Rīgas zinātnes un tehnoloģiju parka (ZTP) attīstība”, „Biznesa enģeļu tīkls”, „Vertspapiru birža MVK”, „Ārējo tirgu apgūšana – nozaru starptautiskās konkurētspējas stiprināšana”;
- piešķirt papildu finansējumu: 2.1.2.4. aktivitātei „Augstas pievienotās vērtības investīcijas” 15 000 000 latu apmērā (ES fondu līdzfinansējums 12 519 515 lati), paredzot iespēju uz finansējumu pretendēt arī uzņēmumiem kokrūpniecības nozarē; 2.2.1.3. aktivitātei „Garantijas komersantu konkurētspējas uzlabošanai” 20 000 000 latu apmērā (ES fondu līdzfinansējums 16 668 907 lati), izvērtējot iespēju garantijas sniegt arī pašvaldību kapitālsabiedrībām; 2.3.1.1.1. apakšaktivitātei „Ārējo tirgu apgūšana – ārējais mārketings” 4 408 276 latu apmērā (ES fondu līdzfinansējums 4 298 271 lati).

Ieguldījumu fonds

2008. gada 16. jūlijā tika noslēgts līgums starp Latvijas Republikas valdību un Eiropas Investīciju fondu (turpmāk- EIF) par Eiropas Savienības struktūrfonda ieguldījumu fonda ieviešanu. Ieguldījumu fonda finansējums tiek piešķirts no 2007.-2013. gada plānošanas periodam paredzētajiem SF līdzekļiem atbalsta programmas „Ieguldījumu fonds investīcijām garantijās, paaugstināta riska aizdevumos, riska kapitāla fondos un cita veida finanšu instrumentos” ietvaros.

Ekonomiskās situācijas dēļ 2009. gada sākumā EM ierosināja grozīt DP „Uzņēmējdarbība un inovācijas”, izveidojot jaunas aktivitātes „Garantijas komersantu konkurētspējas uzlabošanai” (ievieš SIA „Latvijas Garantiju aģentūra”) un „Aizdevumi komersantu konkurētspējas uzlabošanai” (ievieš VAS „Latvijas Hipotēku un zemes banka”), kā arī samazināt aktivitātes „Ieguldījumu fonds investīcijām garantijās, paaugstināta riska aizdevumos, riska kapitāla fondos un cita veida finanšu instrumentos” finansējumu par 91,68 milj. eiro (50%).

Aktivitātes „Garantijas komersantu konkurētspējas uzlabošanai” ietvaros komersanti garantijas sāka saņemt no 2009. gada 20. aprīļa.

Aktivitātes „Aizdevumi komersantu konkurētspējas uzlabošanai” ietvaros komersanti aizdevumus sāka saņemt no 2009. gada 30. aprīļa.

6.4. pielikuma turpinājums

Aktivitātes „Ieguldījumu fonds investīcijām garantijās, paaugstināta riska aizdevumos, riska kapitāla fondos un cita veida finanšu instrumentos” ietvaros EIF 2009. gada 6. maijā izsludināja finanšu starpnieku atlasī aktivitātē „Augsta riska aizdevumi”, savukārt aktivitātēs „Riska kapitāls” un „Tehnoloģiju pārnese” 2009. gada 8. maijā EIF noslēdza intervijas ar konkursa otrajā kārtā izvēlētajiem finanšu starpniekiem.

Minēto aktivitāšu ietvaros finansējumu komersantiem piešķirs nevis dāvinājuma, bet ieguldījuma pamatkapitālā (riskā kapitālā ieguldījumu programmas gadījumā), aizdevuma (aizdevumu programmu gadījumā) un garantiju (garantiju programmas gadījumā) veidā, līdz ar to finansējums pakāpeniski tiks atmaksāts fondos (aizdevumu fonds, garantiju fonds, ieguldījumu fonds) un būs pieejams atkārtotam atbalstam komersantiem. Tādējādi minētie finanšu instrumenti darbosies kā ilgtermiņa atbalsta instrumenti.

Eksporta kredītu garantijas

Garantijas par eksporta darījumu riskiem no šī gada 1. jūnija komersantiem izsniedz Latvijas Garantiju aģentūra uz laiku līdz diviem gadiem. Garantētājs garantēs kompensāciju ārvalstu debitora nesamaksāšanas un maksātnespējas gadījumos. Garantija segs līdz 90 % eksporta darījuma vērtības, bet vienam darījumam ne vairāk kā 1 milj. EUR ekvivalentu Latvijas latos pēc Latvijas Bankas kursa garantijas piešķiršanas dienā.

Pašlaik garantijas tiek izsniegtas tikai darījumiem uz trešajām valstīm, izņemot ES dalībvalstis un atsevišķas Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas dalībvalstis – Austrāliju, Kanādu, Islandi, Japānu, Jaunzēlandi, Norvēģiju, Šveici, Amerikas Savienotajām valstīm, taču pēc apstiprinājuma saņemšanas no Eiropas Komisijas garantijas tiks izsniegtas arī uz šīm valstīm.

Kā galvenais kritērijs garantiju sniegšanā definēts, ka eksportam paredzētā produkta izcelsmes valsts ir Latvija, ar to saprotot, ka Latvijā ir notikusi būtiska pārstrādes vai apstrādes darbība, kā rezultātā ir radies jauns produkts.

Izstrādātie eksporta kredīta garantiju izsniegšanas nosacījumi neizslēdz nevienu tautsaimniecības nozari – tas nozīmē, ka atbalsts pieejams visu nozaru uzņēmumiem, tai skaitā kokrūpniecības, piena pārstrādes uzņēmumiem, kā arī pakalpojumu nozaru uzņēmumiem, piemēram, transporta, loģistikas u.c.

Garantijas darījumiem uz valstīm, izņemot ES dalībvalstis un Austrāliju, Kanādu, Islandi, Japānu, Jaunzēlandi, Norvēģiju, Šveici, Amerikas Savienotās Valstis, izsniegs komersantam vai lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvajai sabiedrībai, kuru eksporta apjoms pēdējā gada laikā sastādīja vismaz 500 tūkst. EUR, kurš eksportē vismaz 2 gadus un eksporta apgrozījums sastāda vismaz 20% no kopējā apgrozījuma un kura eksportam paredzēto produktu izcelsmes sertifikāts ir ar tajā uzrādītu valsti „Latvija”.

Garantijas darījumiem uz ES un Austrāliju, Kanādu, Islandi, Japānu, Jaunzēlandi, Norvēģiju, Šveici, Amerikas Savienotajām Valstīm izsniedz komersantam vai lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvajai sabiedrībai, kuru eksporta apjoms pēdējā gadā laikā sastādīja vismaz 500 tūkst. EUR, bet nepārsniedza 2 milj. EUR, darbinieku skaits nepārsniedz 250 strādājošo vai ir 50 milj. EUR apgrozījums, kurš eksportē vismaz 2 gadus un eksporta apgrozījums sastāda vismaz 20% no kopējā apgrozījuma; kura eksportam paredzēto produktu izcelsmes sertifikāts ir ar tajā uzrādītu valsti „Latvija”. Garantijas darījumiem uz šīm valstīm tiks izsniegtas pēc apstiprinājuma saņemšanas no Eiropas Komisijas.

Daudzdzīvokļu māju siltināšana

2009. gada 10. februārī Ministru kabinets apstiprināja Ekonomikas ministrijas sagatavotos Ministru kabineta noteikumus Nr. 138 „Noteikumi par darbības programmas “Infrastruktūra un pakalpojumi” papildinājuma 3.4.4.1. aktivitāti „Daudzdzīvokļu māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumi””.

Atbalstu var saņemt daudzdzīvokļu dzīvojamās mājas, kas ir nodotas ekspluatācijā no 1944. līdz 1993. gadam (ieskaitot), ir sadalītas dzīvokļu īpašumos un vienam īpašniekam pieder ne vairāk kā 20% no kopējā dzīvokļu īpašumu skaita. Siltumenerģijas ietaupījumam pēc renovācijas īstenošanas jābūt ne mazākam kā 20% gadā no standartizētā kopējā siltumenerģijas patēriņa.

Piejamais finansējums ir 16 634 796, 16 latu, no kuriem 14 139 549,12 latu veido Eiropas Reģionālās attīstības fonda (turpmāk – ERAF) finansējums un 2 495 247,24 latu valsts budžeta finansējums.

Būvniecības, enerģētikas un mājokļu valsts aģentūra 2009. gada 10. martā izsludināja projektu iesniegumu atlases pirmās četras kārtas, nosakot, ka 1. projektu iesniegumu atlases kārtai pieejamais finansējums ir 4 000 000 latu, 2. atlases kārtai – 4 000 000 latu, 3. atlases kārtai – 4 000 000 latu, 4. atlases kārtai – 4 634 764,16 latu.

Projektu iesniegumu iesniegšanas termiņi:

1. atlases kārtai no 2009. gada 14. aprīļa – 2009. gada 14. maijam (ieskaitot), – kārtas ietvaros iesniegti 17 projektu, no tiem apstiprināti 16 par ERAF un valsts budžeta finansējuma summu 643 853,00 latu;

2. atlases kārtai no 2009. gada 15. maija – 2009. gada 15. jūnijam (ieskaitot), – kārtas ietvaros iesniegti 13 projekti;

3. atlases kārtai no 2009. gada 16. jūnija – 2009. gada 16. jūlijam (ieskaitot);

4. atlases kārtai no 2009. gada 17. jūlija – 2009. gada 17. augustam (ieskaitot).

Informācija par finanšu instrumentiem

Riska kapitāla programmas ietvaros ir plānots izveidot riska kapitāla fondus, kurus vada pieredzējuši un kvalificēti nozares profesionāļi un kuros līdz ar publisko finansējumu tiek piesaistīts arī privātais finansējums, tādējādi nodrošinot riska kapitāla finansējuma pieejamību strauji augošiem uzņēmumiem agrīnās un izaugsmes komercdarbības attīstības stadijās, kā arī kopumā veicinot riska kapitāla nozares attīstību Latvijā.

Ar **garantiju** programmas palīdzību tiks uzlabota uzņēmumu finanšu pieejamība situācijās, kad uzņēmējam pietrūkst nodrošinājuma, nav pieredzes vai biznesa risks ir pārāk augsts, nodrošinot garantiju atbalsta mehānisma pilnveidošanu un kapacitātes kāpināšanu atbilstoši Latvijas ekonomikas attīstības tempu dinamikai un līmenim.

Tehnoloģiju pārneses programmas ietvaros jaunie uzņēmumi augsto un vidējo tehnoloģiju nozarēs tiks nodrošināti ar finansējumu uzņēmējdarbības uzsākšanas un attīstības sākumposmā.

Ar **aizdevumu** programmas starpniecību tiek izsniegti investīciju un apgrozāmo līdzekļu aizdevumi komersantiem. Apgrozāmo līdzekļu aizdevumi paredzēti komersantu apgrozāmo līdzekļu papildināšanai. Investīciju aizdevumi paredzēti komersantiem sākotnējiem ieguldījumiem produktīvajās investīcijās. Aizdevumu programmas mērķis ir nodrošināt komersantiem pieeju finansējumam komercdarbības attīstībai un ES fondu projektu ieviešanai, saņemot aizdevumus situācijās, kad komersanta rīcībā esošais nodrošinājums nav pietiekams kredītresursu piesaistei nepieciešamajā apmērā un bankas komersantu novērtē kā pārāk riskantu.

6.2.2. Ārējās tirdzniecības politika

Daudzpusējās attiecības

Daudzpusējās tirdzniecības sistēmas stiprināšana Pasaules Tirdzniecības organizācijas (PTO) ietvaros uzskatāma par šī brīža globālās ekonomikas ilgtspējīgas attīstības stūrakmeni un ir galvenā ES kopējās tirdzniecības politikas prioritāte.

Svarīgāko PTO funkciju skaitā ir daudzpusējo līgumu administrēšana un dalībvalstu savstarpējo strīdu izšķiršana, kā arī sistemātiska tirdzniecības liberalizēšana un globālās ekonomiskās politikas saskaņotība ar tādām starptautiskajām institūcijām kā Starptautiskais Valūtas fonds un Pasaules Banka.

PTO darbībā galvenie virzieni būs: 2001. gadā Kataras pilsētā Dohā uzsāktā tirdzniecības liberalizēšanas sarunu raunda (DDA) veiksmīga noslēgšana; PTO dalībvalstu tirdzniecības politiku uzraudzība, kam pastiprināta uzmanība tiek pievērsta globālās ekonomiskās lejupslīdes laikā; PTO dalībvalstu noslēgto reģionālo tirdzniecības līgumu pārraudzīšana u.c.

Atzīstot starptautiskās tirdzniecības lomu globālās ekonomiskās lejupslīdes pārvarēšanā, 2009. gada 2. aprīlī G-20¹ valstu samītā tika panākta politiska vienošanās par 250 miljardu ASV dolāru piešķiršanu starptautiskās tirdzniecības finansēšanai, vispārēju protekcionisma pasākumu ierobežošanu, kā arī nepieciešamību jau tuvākajā laikā panākt ambiciozu un sabalansētu rezultātu DDA sarunās. Veiksmīga DDA noslēgšana pasaules ekonomikas attīstībā ik gadu varētu sniegt aptuveni 150 miljardu ASV dolāru lielu ieguldījumu.

Šobrīd **DDA sarunās** kopumā ir iestājies atslābums, ņemot vērā, ka 2008. gada nogalē PTO dalībvalstis nespēja tuvināt pozīcijas centrālajās sarunu jomās: lauksaimniecībā attiecībā uz īpašo aizsardzības mehānismu jaunattīstības valstīm un starptautiskā kokvilnas tirgus liberalizāciju, kā arī rūpniecības preču tirgus pieejamībā attiecībā uz t.s. sektoru jautājumu.

Vienlaikus atzīstams progress šobrīd vērojams tirdzniecības veicināšanas sarunās par noteikumu

administrēšanu, tranzīta brīvības, importa un eksporta procedūru jautājumiem, kā arī tehnisko palīdzību jaunattīstības valstīm un to tirdzniecības kapacitātes palielināšanu, kur tuvākajos mēnešos varētu sākties daudzpusējā līguma izstrāde. Līdzīgi ir arī t.s. tirdzniecības un vides jautājumos, ņemot vērā globālo sasīlšanu un ar to saistītās klimata pārmaiņas, PTO dalībvalstīm līdz šim ir izdevies panākt nozīmīgu viedokļu konverģenci (skatīt 6.5. ielikumu).

Tā kā PTO dalībvalstīm jāpanāk politisks kompromiss centrālajos sarunu elementos, zināma virzība DDA iespējama 2009. gada otrajā pusē, kad būs zināmi vispārējo vēlēšanu rezultāti vairākās ietekmīgākajās organizācijās dalībvalstīs, t.sk. ASV, ES, Ķīnā un Indijā, un to jauno administrāciju tirdzniecības politikas prioritātes un virzieni.

Tāpat zīmīga loma DDA tālākā attīstībā tiek piešķirta 2009. gada 30. novembrī – 2. decembrī Ženēvā (Šveice) gaidāmajai 7. PTO ministru konferencei, kuras ietvaros līdztekus jautājumiem par starptautiskās tirdzniecības attiecību stiprināšanu globālās ekonomiskās lejupslīdes laikā tiek plānots darbs vienošanās panākšanā centrālajās DDA sarunu jomās.

Saistībā ar globālās ekonomiskās lejupslīdes radītajiem protekcionisma draudiem pasaulē un iespējamo starptautiskās tirdzniecības nosacījumu pasliktināšanos PTO sekretariāts un EK (neatkarīgi viens no otra) kopš 2009. gada sākuma veic pasaules valstu **tirdzniecības politikas instrumentu uzraudzību**. Lai arī vairākas valstis, t.sk. Krievija, Baltkrievija un Ķīna, ir ieviesušas vai plāno pastiprināt iekšējā tirgus aizsardzības pasākumus, kas pamatā skar lauksaimniecības, tērauda, autobūves, tekstilrūpniecības, rotaļlietu, kā arī elektronikas izstrādājumu tirdzniecību, protekcionisma pasākumu eskalācija pasaulē šobrīd nav novērojama. Turklāt virkne valstu, t.sk. ASV un ES, priekšroku dod starptautiskās tirdzniecības attīstībai labvēlīgāku instrumentu izmantošanai, nodrošinot eksportētājiem nepieciešamo tirdzniecības finansējumu, kā arī sniedzot palīdzību finanšu institūcijām.

6.5. ielikums

Tirdzniecības un vides politiku saskaņotība – PTO ieguldījums ilgtspējīgā pasaules attīstībā

Ilgtspējīga attīstība un vides saglabāšana/aizsardzība ir viens no daudzpusējās tirdzniecības sistēmas pamatmērķiem, kas definēts t.s. Marakešas jeb PTO dibināšanas līgumā un tiek īstenots, sekmējot globālās tirdzniecības atvērtību. Tādējādi, lai arī organizācijas ietvaros nepastāv īpašas vienošanās par vides jautājumiem, dalībvalstis, ievērojot PTO principus, nepieciešamības gadījumā ir tiesīgas īstenot tādus tirdzniecības politikas pasākumus, kas sekmētu vides aizsardzību.

Būtiska loma vides jautājumu risināšanai tiek piešķirta 2001. gadā uzsāktajās DDA sarunās. Saskaņā ar Dohas deklarācijā ietverto attiecībā uz tirdzniecības un vides jautājumiem raunda ietvaros notiek sarunas par:

- PTO noteikumu un daudzpusējos vides līgumos noteikto specifisko tirdzniecības saistību savstarpējo atbilstību;
- informācijas apmaiņas procedūrām starp daudzpusējo vides līgumu sekretariātiem un PTO;
- tirdzniecības barjeru (tarifu un netarifu) samazināšanu/atcelšanu videi draudzīgām precēm un pakalpojumiem.

Līdz ar to sekmīgas DDA noslēgšanas rezultātā būtiskākie ieguvumi šajā aspektā: videi draudzīgu preču un pakalpojumu starptautiskās tirdzniecības attīstība vienkopus ar videi draudzīgu tehnoloģiju attīstību un izplatību dotu ieguldījumu klimata pārmaiņu vadīšanā, kā arī tiktu pilnveidots daudzpusējais vides un tirdzniecības jautājumu regulējums.

¹ Apvienotā Karaliste, Argentīna, ASV, Austrālija, Brazīlija, Dienvidāfrika, Dienvidkoreja, Spānija, Francija, Indija, Indonēzija, Itālija, Japāna, Kanāda, Krievija, Ķīna, Meksika, Saūda Arābija, Turcija un Vācija

2009. gada 6. un 8. aprīlī PTO Tirdzniecības politikas pārskata institūcija veica kopš 2007. gada **ES īstenotās tirdzniecības politikas novērtēšanu**. Tās ietvaros liela uzmanība tika pievērsta ES Kopējās tirdzniecības politikas attīstības tendencēm, iekšējā tirgus un uzņēmējdarbības vides regulējumam nozaru griezumā, kā arī tādiem specifiskiem tirdzniecības politikas jautājumiem kā sanitāro un fitosanitāro pasākumu un tirdzniecības tehnisko barjeru piemērošana u.c. Būtiskākie pārskata ietvaros gūtie secinājumi ir saistīti ar nepieciešamību intensificēt ES dalībvalstīs pastāvošo uzņēmējdarbības vidi regulējošo normatīvo aktu harmonizēšanu un barjeru mazināšanu gan ES iekšējā tirgū, gan arī tirdzniecības attiecībās ar trešajām valstīm.

Iestāšanās procesā PTO šobrīd ir 29 kandidātvalstis, t.sk. Baltkrievija, Kazahstāna un Krievija. No tām vistuvāk dalībai PTO ir Krievija, kuras iestāšanās laiks organizācijā joprojām pamatā ir atkarīgs no tās gatavības daudzpusējo sarunu ietvaros atrisināt ekonomiski un politiski jutīgākos, ES svarīgākos jautājumus, tādus kā eksporta nodevas neapstrādātiem kokmateriāliem, dzelzceļa kravu pārvadājumu tarifi, kā arī ārvalstu investīciju ierobežojumi un sanitārie un fitosanitārie pasākumi.

Baltkrievijas iestāšanās sarunas PTO patlaban ir diezgan agrīnā fāzē, ņemot vērā līdzšinējo iekšpolitisko situāciju valstī, kā arī muitas ūnijas veidošanu ar Krieviju, un šobrīd norit daudzpusējā sarunu procesa atjaunošanas darbs. Līdzīgi arī Kazahstānas iestāšanās procesā PTO daudzpusējās sarunas pēdējos gados ir bijušas novārtā, ko gan par spīti ekonomiskām un politiskām grūtībām valstī Kazahstāna šobrīd vēlas aktivizēt. Šajā procesā ES būtiskākie risināmie jautājumi saistīti ar eksporta nodevām, enerģētiku u.c.

Divpusējās attiecības Eiropas Savienības kopējās tirdzniecības politikas ietvaros

Latvijas tirdzniecības attiecības ar trešajām valstīm regulē Eiropas Savienības noslēgtie līgumi.

ES ir noslēgusi virkni preferenciālo līgumu ar trešajām valstīm, tādus kā:

- Eiropas Ekonomikas Zonas līgums ar Īslandi, Lihtenšteinu un Norvēģiju;
- Brīvās tirdzniecības līgumi ar Farēru salām, Šveici, Meksiku;
- Asociācijas līgumi ar Čīli, Vidusjūras valstīm¹ un dažām aizjūras valstīm un teritorijām;
- Muitas ūnijas ar Turciju un Andoru;
- Stabilizācijas un asociācijas līgumi ar Maķedoniju, Horvātiju, Serbiju, Melnkalni, Albāniju un Bosniju un Hercegovinu;
- Tirdzniecības, attīstības un sadarbības līgums ar Dienvidāfriku.

ES papildus jau uzsāktajām sarunām par brīvās tirdzniecības līgumiem (BTL) ar Vidusjūras reģiona valstīm, Persijas līča sadarbības padomes valstīm² (turpmāk – GCC), asociācijas līguma sarunām ar Mercosur valstīm³ (turpmāk – Mercosur), sarunām par ekonomiskās partnerības līgumu (turpmāk – EPA) ar Āfrikas, Karību un Klusā okeāna reģiona valstīm (turpmāk – ACP) un sarunām par BTL ietverošu asociācijas līgumu sarunu uzsākšanu ar Centrālamerikas⁴ un Andu Kopienas⁵ valstīm turpina sarunas arī par jaunas paaudzes padziļinātu BTL noslēgšanu ar Korejas Republiku, Indijas Republiku, Dienvidaustrumāzijas asociācijas valstīm⁶ (turpmāk – ASEAN), kā arī ir uzsākusi sarunas ar Ukrainu un Lībiju.

Tāpat Eiropas Kopienas (turpmāk – Kopiena) dalībvalstis ir vienojušās par padziļināta BTL noslēgšanas sarunu uzsākšanu ar Krievijas Federāciju pēc tās iestāšanās PTO.

6.6. ielikums

ES divpusējās attiecības ar trešajām valstīm

ES–Krievijas ekonomisko sadarbību regulē Partnerības un sadarbības līgums (*Partnership and Cooperation Agreement – PCA*), par kura darbības termiņa pagarināšanu puses vienojās 2007. gada 26. oktobrī Mafrā, Portugālē ES un Krievijas vadītāju tikšanās laikā. Latvijai prioritārās BTL sarunas ar Krieviju ir pilnībā atkarīgas no Krievijas iestāšanās PTO procesa virzības. ES dalībvalstīs, tai skaitā Latvijā, atbalsta iespējami ātru Krievijas iestāšanos PTO, taču sarunu rezultāti ir svarīgāki par iestāšanās ātrumu. ņemot vērā Kopienas nostāju, kas paredz BTL sarunu procesu ar Krieviju uzsākt tikai pēc Krievijas uzņemšanas PTO, 2008. gada 26. maijā ES Ministru Padome apstiprināja mandātu par sarunu uzsākšanu ar Krieviju par jaunā ietvarlīguma noslēgšanu. Pēc sarunu direktīvu pieņemšanas 2008. gada maijā ES Padomes sanāksmē 2008. gada 26.-27. jūnijā ES-Krievijas samītā abu pušu līderi vienojās sākt sarunas par jaunu ietvarlīgumu, kas veidotu pamatu turpmākajām divpusējām ES attiecībām ar Krieviju un aizstātu līdzšinējo – 1997. gadā noslēgto PCA. Jaunais ietvarlīgums risinās tirdzniecības barjeru jautājumu starp ES un Krieviju, koncentrējoties uz normatīvo regulējumu. No 2009. gada 20. marta līdz 3. aprīlim notika 4. sarunu kārtā. ES-Krievijas PCA 5. sarunu kārtā plānota no 2009. gada 2.-19. jūnijam. ES un Krievijas ekonomiskā sadarbība notiek arī 2004. gadā parakstītā *ES-Krievijas Federācijas Četru sadarbības telpu līguma* ietvaros (ekonomiskā telpa, brīvības, drošības un tieslietu telpa, ārējās drošības jomas sadarbības telpa, pētījumu un zinātnes sadarbības telpa, ieskaitot kultūras aspektus), kura viens pamatuzdevums ir kopējās ekonomiskās telpas izveide. Līguma ekonomiskajā sadaļā tiek risināti enerģētikas piegādes drošības, pārrobežu sadarbības, investīciju drošības u.c. jautājumi.

¹ Alžīrija, Ēģipte, Izraēla, Jordānija, Libāna, Maroka, Palestīnas Pašpārvalde, Sīrija un Tunisija

² Bahreina, Kuveita, Omāna, Katara, Saūda Arābija un Apvienotie Arābu Emirāti

³ Argentīna, Brazīlija, Paragvaja un Urugvaja

⁴ Kostarika, Salvadora, Gvatemala, Hondurasa un Nikaragva, kā arī Panama pēc tās iesaistīšanās Centrālamerikas ekonomiskās integrācijas procesā

⁵ Bolīvija, Ekvadora, Kolumbija un Peru

⁶ Birma, Bruneja, Filipīnas, Indonēzija, Kambodža, Laosa, Malaizija, Singapūra un Taizeme un Vjetnama

6.6. ielikuma 1. turpinājums

Līdz ar **Ukrainas** iestāšanos PTO tika izpildīts priekšnosacījums sarunu uzsākšanai starp ES un Ukrainu par Padziļināta sadarbības līguma (*Enhanced Agreement*) noslēgšanu, kas nomainīs PCA. Formāli sarunas par ES-Ukrainas Padziļināta sadarbības līguma slēgšanu, kura ietvaros plānots noslēgt arī BTL, tika uzsāktas 2008. gada 18. februārī Kijevā (Ukraina). 2009. gada 30. martā – 3. aprīlī Briselē notika ES-Ukrainas BTL 6. sarunu kārtā. Progress panākts attiecībā uz intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzības, valsts palīdzības, muitas un tirdzniecības veicināšanas sadaļām, ir uzsāktas sarunas par tarifu piedāvājumiem un enerģētikas aspektiem attiecībā uz transporta, tranzīta un cenu veidošanas jautājumiem. Diskusijas vēl nav bijušas par noteikumu caurskatāmību un tuvināšanu, kā arī strīdus izšķiršanu enerģētikas sektorā. Nākamā ES-Ukrainas BTL sarunu kārtā plānota 2009. gada 30. jūnijā – 3. jūlijā.

Latvijai ir īpašas ekonomiskās intereses BTL noslēgšanā starp Kopienu un Ukrainu, ņemot vērā, ka šāds līgums ar Ukrainu pastāvēja pirms Latvijas iestāšanās ES un veicināja tranzīta un tirdzniecības attīstību. Latviju sevišķi interesē ievērojama birokrātisko prasību samazināšana un citu netarifu barjeru likvidēšana iekļūšanai Ukrainas tirgū.

ES ekonomiskā sadarbība ar ASV norit Transatlantiskās Ekonomiskās Padomes iniciatīvas ietvaros. ES un ASV ir savstarpēji lielākie tirdzniecības partneri, kā arī ir lielākās pasaules ekonomikas, kas aptver 57% no pasaules iekšzemes kopprodukta. Lai padziļinātu transatlantiskās ekonomiskās attiecības, 2005. gada 20. jūnijā ES-ASV augstākā līmeņa sarunu laikā tika pieņemta ES un ASV iniciatīva ekonomiskās integrācijas un izaugsmes veicināšanai. 2007. gada 30. aprīlī ES-ASV samītā Vašingtonā tika pieņemts jauns dokuments „Transatlantiskās ekonomikas stiprināšana starp ES un ASV”. Dokuments paredz veicināt sadarbību tādās jomās kā intelektuālais īpašums, tirdzniecības drošība, finanšu tirgi, inovācijas un tehnoloģijas, kā arī investīcijas. Samīta laikā tika izveidota Transatlantiskā ekonomiskā padome, kas uzrauga un veicina ekonomiskās sadarbības īstenošanu starp ES un ASV. Padomes uzdevums ir panākt ES un ASV regulējumu harmonizēšanu, kā arī veicināt abu pušu tirdzniecības un uzņēmēju dialoga attīstību.

ES-ASV Transatlantiskās ekonomiskās padomes 3. sanāksme notika 2008. gada 12. decembrī Vašingtonā. Sanāksmes dienas kārtībā bija iekļauti regulatorās sadarbības jautājumi, importa drošība, 100% konteineru skenēšanas noteikumi ASV, investīciju dialoga, finanšu, enerģētikas, ES-ASV ekonomiskās sadarbības u.c. jautājumi. Transatlantiskās ekonomiskās padomes 3. sanāksmes progressa ziņojums apstiprina ciešo ekonomisko dialogu starp ES un ASV, t.sk. investīciju, standartizācijas, finanšu, intelektuālā īpašuma, regulatorajos, tirdzniecības, importa drošības u.c. jautājumos.

Eiropas Komisija ir apkopojusi ES dalībvalstu prioritātes Transatlantiskās ekonomiskās padomes ietvaros 2009. gadā. Tās ir tirdzniecības drošība, t.sk. 100% konteineru skenēšanas noteikumi, finanšu tirgi, tirdzniecības un investīciju barjeras, patērētāju aizsardzība, regulatorā sadarbība, jaunās sadarbības jomas.

Latvija turpinās atbalstīt šīs iniciatīvas īstenošanu, pievēršot uzmanību ārējās tirdzniecības veicināšanai, investīciju jomai un uzņēmēju sadarbībai.

Īstenojot Eiropas Komisijas 2006. gadā pieņemto politikas stratēģiju ekonomiskajās attiecībās ar **Ķīnu**, 2007. gadā tika uzsāktas sarunas par visaptveroša Partnerības un sadarbības līguma izstrādi. Tā mērķis ir uzlabot divpusējās tirdzniecības un investīciju ietvaru, kā arī atjaunot 1985. gadā noslēgto ES-Ķīnas Tirdzniecības un ekonomiskās sadarbības līgumu.

2008. gada 25. septembrī Pekinā (Ķīna) notika ES-Ķīnas Tirdzniecības un ekonomiskās sadarbības līguma ietvaros izveidotās Apvienotās komitejas sēde, kuras laikā tika pārskatīti jautājumi par ES-Ķīnas attiecībām, attīstības sadarbību un tirdzniecības dialogiem (tirdzniecība ar precēm un pakalpojumiem, tirdzniecības aizsardzības instrumenti, valsts pasūtījumi, intelektuālais īpašums, ģeogrāfiskās norādes un investīciju režīmi). 2009. gada 7.-8. maijā Briselē notika ES-Ķīnas Augsta līmeņa ekonomiskā un tirdzniecības dialoga otrā sanāksme, kas galvenokārt bija veltīta biznesa iespēju uzlabošanas izvērtēšanai ekonomiskās lejupslīdes apstākļos.

2009. gada 20. maijā Prāgā notika 11. ES-Ķīnas samīts.

2007. gadā tika uzsāktas sarunas par BTL noslēgšanu starp ES un **Dienvidkoreju, ASEAN** valstīm un **Indiju**. 2009. gada 23.-24. martā Seulā (Dienvidkoreja) notika ES – Dienvidkorejas BTL sarunu 8. – noslēdzošā – kārtā, tomēr līdz sarunu pilnīgai pabeigšanai pusēm vēl jāvienojas par atsevišķiem risināmajiem jautājumiem. Būtisks progress ir panākts arī BTL sarunās ar Indiju. Līdz šim ir notikušas 6 sarunu kārtas; nākamā tiek plānota Briselē 2009. gada vasarā.

Sarunas ar **Vidusjūras reģiona valstīm** par BTL noslēgšanu tika uzsāktas 1995. gadā, lai līdz 2010. gadam izveidotu Kopienas un Vidusjūras reģiona valstu brīvās tirdzniecības zonu. Paredzēts, ka BTL būs asimetrisks – Vidusjūras reģiona valstīm būs jāuzņemas mazāks saistību līmenis. 2008. gada 2. jūlijā Marselā (Francija) notika 7. EUROMED tirdzniecības ministru konference, kurā Eiropas valstu ministri un biznesa pārstāvji pārsprieda ar EUROMED tirdzniecības attiecībām saistītus jautājumus. Viedokļu apmaiņa parādīja spēcīgu biznesa vides atbalstu padziļinātai EUROMED brīvās tirdzniecības zonas izveidei.

Sarunas ar **GCC valstīm** par BTL noslēgšanu 2002. gadā tika atsāktas, aptverot arī pakalpojumu tirdzniecības un investīciju nosacījumus. Šī BTL mērķis ir PTO normām atbilstoša, uz attīstību vērsta asimetriska preču un pakalpojumu tirdzniecības atvēršana, ņemot vērā GCC valstu attīstības līmeni. 2008. gada decembrī sarunas tika pārtrauktas, jo puses nespēja vienoties par risināmajiem jautājumiem. Pēc 2009. gada 29. aprīlī Muskatā (Omānas Sultanāts) notikušās 19. ES-Līča Sadarbības padomes Kopējās padomes un ministru sanāksmes puses vienojās sarunas atsākt.

Ir uzsāktas sarunas par ES – **Lībijas** BTL noslēgšanu. 2008. gada 12.-13. novembrī Briselē notika ES-Lībijas BTL sarunu 1. kārtā. Kopumā sarunu gaita vērtējama pozitīvi. Attiecībā uz BTL sarunu sasaisti ar iestāšanās procesu PTO, Lībija atbalsta vispārēju PTO principu iekļaušanu BTL, taču neiekļaujot specifisku atsauci uz to. 2009. gada 12.-13. maijā Briselē notika ES-Lībijas Ietvara līguma 3. sarunu kārtā, kuras laikā tika pārrunāti tarifu un netarifu jautājumi, tehniskās barjeras tirdzniecībā, kā arī muitas, intelektuālā īpašuma tiesību, valsts iepirkumu, pakalpojumu tirdzniecības un enerģētikas jautājumi.

Āfrikas, Karību jūras un Klusā okeāna valstu (ACP) un ES dalībvalstu ekonomiskās partnerības līgumu (*Economic Partnership Agreement*) mērķis ir izveidot jaunus, ar PTO noteikumiem savienojamus tirdzniecības līgumus pēc esošā Kotonu tirdzniecības līguma termiņa beigām 2007. gada 31. decembrī, kā arī atbalstīt ACP valstu reģionu integrāciju un veicināt vieglāku un pakāpenisku ACP valstu integrāciju pasaules ekonomikā, īpaši veicinot ilgtspējīgu attīstību un nabadzības mazināšanos. Eiropas Komisijas primārais mērķis ir nodrošināt EPA noslēgšanu ar visiem 6 ACP reģioniem – Rietumāfriku, Centrālāfriku, Austrumāfrikas un Āfrikas dienvidu daļu, Āfrikas dienvidu attīstības kopienai (SADC), Karību jūras un Klusā okeāna valstu reģionu. Ja sarunu gaitā ar kādu no ACP reģioniem nevarēs panākt vienošanos, EPA tiek slēgti arī ar atsevišķām valstīm.

6.6. ielikuma 2. turpinājums

2008. gadā tika parakstīts Ekonomisko partnerattiecību nolīgums starp Eiropas Kopienu un tās dalībvalstīm un **Karību jūras reģiona valstīm**¹, kā arī Ekonomisko partnerattiecību pagaidu nolīgums starp **Kotdivuāru** un Eiropas Kopienu un tās dalībvalstīm. 2009. gadā tika parakstīts Pagaidu nolīgums ceļā uz Ekonomisko partnerattiecību nolīgumu starp Eiropas Kopienu un tās dalībvalstīm un **Centrālāfrikas** Līgumslēdzēju pusi. Pagaidu EPA ar 5 SADC valstīm (Botsvāna, Lesoto, Namībija, Svazilenda un Mozambika) plānots parakstīt 2009. gada jūnijā. Pagaidu EPA tiek slēgti, lai līdz pilna tirdzniecības un attīstības EPA noslēgšanai nodrošinātu labvēlīgo tirdzniecības nosacījumu piemērošanu. Pagaidu EPA nolīgumos ir ietverti preču tirdzniecības nosacījumi, tai skaitā tirdzniecības tarifi, netarifu barjeru, tirdzniecības aizsardzības instrumentu, muitas režīma noteikumi, tirdzniecības veicināšanas pasākumi, sanitārie un fitosanitārie pasākumi, kā arī mežu pārvaldības un ar mežsaimniecību saistītu ražojumu tirdzniecības pasākumi.

2008. gada oktobrī ES uzsāka konsultācijas ar **Mongoliju** par PCA noslēgšanu, lai aizstātu šobrīd spēkā esošo 1993. gadā noslēgto ES-Mongolijas Tirdzniecības un sadarbības līgumu. Sākotnēji līgums tika noslēgts uz pieciem gadiem, bet katru gadu tas tiek atjaunots.

Turpina attīstīties ES un Latīņamerikas valstu stratēģiskās partnerattiecības, kuru ietvaros notiek sarunas par BTL noslēgšanu ar **Andu Kopienas** valstīm, **Mercosur** valstīm, kā arī **Centrālamerikas** valstīm.

Asociācijas līguma sarunas ar **Andu Kopienu** pēc 3 sarunu kārtām 2008. gada jūnijā tika pārtrauktas Andu Kopienas valstu iekšējo domstarpību dēļ par līguma tirdzniecības sadaļas mērķiem un saturu. 2009. gada janvārī Padome pilnvaroja Komisiju risināt sarunas par daudzpusēju tirdzniecības līgumu ar tām Andu Kopienas valstīm, kas tam ir gatavas, kā arī risināt sarunas par 2003. gada Politiskā dialoga un sadarbības līguma atjaunošanu ar visu Andu Kopienu. Ņemot vērā līdz šim notikušo sarunu gaitu, ir zināms, ka drīza vienošanās panākšana par tirdzniecības līgumu ir iespējama vismaz ar Kolumbiju un Peru, ja puses pieņems atbilstošus politiskos lēmumus tādās jomās kā tirgus pieejamība jutīgiem produktiem, preču izcelsmes nosacījumi, IPR un ilgtspējīga attīstība.

Pēc 7 sarunu kārtām ar **Centrālamerikas valstīm** var uzskatīt, ka sarunas kopumā ir attīstījušās veiksmīgi visos 3 nākotnes asociācijas līgumā iekļaujamajos pilāros, to skaitā ir politiskais dialogs, sadarbība un tirdzniecība. Neskatoties uz to, ka 2009. gada 1. aprīlī notikusi 7. sarunu kārtā tika negaidīti pārtraukta, domstarpības šobrīd ir atrisinātas un sarunas turpinās. Ja tiks panākta vienošanās vēl risināmajos jautājumos, galīgo vienošanos puses varētu panākt šogad – pēdējā sarunu kārtā tiek plānota 2009. gada 6.-10. jūlijā.

1999. gada novembrī tika uzsāktas sarunas starp ES un **Mercosur** valstīm par ES – **Mercosur** asociācijas līguma noslēgšanu. Līguma mērķis ir veicināt ES un **Mercosur** valstu sadarbību tirdzniecības, ekonomikas, muitas, statistikas, intelektuālā īpašuma, starpinstitutionu sadarbības un izglītības un zinātnes jautājumos, kā arī paredz ES-Mercosur valstu brīvās tirdzniecības telpas izveidi. Sarunas netika pabeigtas 2004. gada 31. oktobrī, kā tas tika plānots, un šobrīd tās ir apstājušās.

Latvijas ekonomiskās sadarbības līgumi ar trešajām valstīm un trešo valstu reģioniem

Lai aktivizētu divpusējo ekonomisko sadarbību pēc iestāšanās ES, Latvija ir noslēgusi divpusējās ekonomiskās sadarbības līgumus ar Krievijas Federāciju, Ķīnas Tautas Republiku, Baltkrievijas Republiku, Ukrainu, Kazahstānas Republiku, Azerbaidžānas Republiku, Gruziju, Moldovas Republiku, Uzbekistānas Republiku, Kirgizstānas Republiku, Turkmenistānu.

Šobrīd tiek gatavoti ekonomiskās sadarbības līgumi ar Armēniju un Tadžikistānu.

Šie līgumi ir svarīgākie divpusējo ekonomisko sadarbību regulējošie jumta līgumi, kas aptver sadarbību rūpniecībā, tūrismā, transporta jomā, farmācijā, lauksaimniecībā, finansiālo pakalpojumu jomā, komunikācijās, profesionālajā apmācībā,

investīciju politikā, tehnoloģiju, inovāciju u.c. jomās.

Noslēgtie Latvijas un trešo valstu ekonomiskās sadarbības līgumi paredz Starpvaldību komisijas vai/un Apvienotās komitejas izveidošanu, kas nodrošina šo līgumu darbības uzraudzību un analīzes iespējas turpmākās sadarbības uzlabošanai (skatīt 6.7. ielikumu).

Lai gan starp Latviju un Krieviju ir noslēgta vienošanās par ekonomisko sadarbību, notiek aktīva sadarbība arī ar Krievijas Federācijas reģioniem.

2008. gada 9. aprīlī Ekonomikas ministrija noslēdza vienošanos par ekonomisko sadarbību ar Vologdas apgabala (Krievijas Federācija) valdību, kā arī risina sarunas ar Krievijas Federācijas, Ivanovas un Jaroslavļas apgabalu valdībām, Pleskavas apgabala administrāciju un Baškortostānas Republikas valdību par vienošanos noslēgšanu ekonomiskās sadarbības jomā.

6.7. ielikums

Latvijas un trešo valstu starpvaldību komisiju darbības aktivitātes

- **2009. gada otrajā pusē** Rīgā paredzēta Latvijas-Krievijas Starpvaldību komisijas ekonomiskās, zinātniskās un tehniskās, humanitārās un kultūras sadarbības jautājumos 3. sēde.
- 2009. gada 3.-4. jūnijā Kijevā (Ukraina) plānota **Latvijas – Ukrainas Starpvaldību komisijas ekonomiskās, rūpnieciskās, zinātniskās un tehniskās sadarbības jautājumos 2. sēde**, kuras laikā plānots pārrunāt abu valstu sadarbību tādās jomās kā transports, kurināmā – enerģētiskais komplekss, rūpniecība, lauksaimniecība, tūrisms, izglītība, zinātniskā un tehniskā sadarbība, kā arī citās abpusēju interešu jomās turpmākās tirdznieciski ekonomiskās sadarbības attīstībai. Vienlaicīgi ar Starpvaldību komisijas sēdi Kijevā notiks arī Latvijas – Ukrainas Biznesa forums, kurā tiks pārstāvēti celtniecības, pārtikas rūpniecības, finanšu konsultāciju, vides aizsardzības un atkritumu pārstrādes, informācijas tehnoloģiju un komunikāciju, enerģētikas u.c. nozaru uzņēmumi.
- 2009. gada otrajā pusē Rīgā tiek plānota **Latvijas – Ķīnas Apvienotās komitejas 7. sēde**.
- 2009. gada otrajā pusē Latvijā tiek plānota ar **Baltkrieviju** noslēgtā ekonomiskās sadarbības līguma ietvaros izveidotās Starpvaldību komisijas 5. sēde.

¹ Antigva un Barbuda, Bahamu Salu Sadraudzība, Barbadosa, Beliza, Dominikas Sadraudzība, Dominikānas Republika, Grenāda, Gajānas Republika, Jamaika, Sentkitsas un Nevisas Federācija, Sentlūsija, Sentvinsenta un Grenādīnas, Surinamas Republika un Trinidādas un Tobāgo Republika

ES sektorālie līgumi

Tērauds

Metāli ir gandrīz pilnībā pārstrādājami neierobežotu reižu skaitu, tādējādi padarot tos par ļoti nozīmīgiem saistībā ar ilgtspējīgu attīstību. Metālrūpniecības nozares konkurētspēja ir īpaši svarīga, jo tā veido daļu no vispārējās Eiropas konkurētspējas visos vērtību ķēdes posmos.

Nemot vērā pašreizējo ekonomikas lejupslīdi, 2008. gadā bija vērojams ražošanas, kā arī patēriņa samazinājums, kas vēl straujāk krītas 2009. gadā. 2009. gada 1. ceturksnī patēriņš Eiropas Savienībā ir samazinājies par 22%, savukārt ražošana – par 23,5%, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu.

ES šobrīd piemēro kvantitatīvos ierobežojumus pret atsevišķu tērauda izstrādājumu importu no Krievijas un Kazahstānas. 2007. gada oktobrī ES un Krievija noslēdza līgumu par tērauda tirdzniecību 2007. gadam un 2008. gadam, kā arī vienojās par tā pagarināšanu 2009. gadā, paredzot ikgadēju kvotu apjoma pieaugumu. Attiecībā uz Kazahstānu pašlaik tiek piemēroti autonomi pasākumi. Pēc Krievijas, Kazahstānas iestāšanās PTO ES tērauda līgumi ar šīm valstīm automātiski zaudēs spēku.

Papildus tērauda plūsmas monitoringa nolūkos atsevišķu tērauda izstrādājumu importam no visām trešajām valstīm ES piemēro Iepriekšējās uzraudzības sistēmu.

Tekstils

Tekstila nozare ir sociāli jutīga nozare, kurai raksturīga intensīva darbaspēka izmantošana, tai ir liela nozīme gan reģionālajā attīstībā, gan starptautiskajā tirdzniecībā. Eiropas Komisijas paziņojumā „Vadošā tirgus iniciatīva Eiropai” aizsargājošie tekstilizstrādājumi ir minēti kā viens no daudzsoļošajiem progresīvajiem tirgiem, kas ir augstākā mērā inovatīvs, atbilst klientu vajadzībām, tam Eiropā ir spēcīga tehnoloģiska un rūpnieciska bāze un to vairāk nekā citus tirgus ietekmē labvēlīgi darbības pamatnosacījumi, ko rada ar publiskiem politikas pasākumiem. Uz dažiem pasaules reģioniem, kuros paredzama strauja izaugsme, nākamo gadu laikā šādu tekstilizstrādājumu eksports no ES varētu pieaugt par apmēram 50%. Eiropas standartu straujāka izstrāde un pielietošana globālajā tirgū līdz ar atbilstošiem pasākumiem intelektuālā īpašuma aizsardzības jomā, piemēram, MVU atbalsta pakalpojumu veidā, radītu papildu pieprasījumu.

Kopš 2005. gada 1. janvāra PTO dalībvalstu starpā vairs netiek piemēroti kvantitatīvie ierobežojumi attiecībā uz tekstilpreču tirdzniecību. ES kvantitatīvos ierobežojumus šobrīd piemēro Baltkrievijas un Ziemeļkorejas tekstilpreču importam, savukārt dubultās kontroles uzraudzības sistēma (licencēšana) bez kvantitatīvajiem ierobežojumiem attiecas uz atsevišķu Uzbekistānas izcelsmes tekstilpreču importu. Ar 2009. gada 1. janvāri tika atcelta licencēšana Ķīnas izcelsmes tekstilpreču importam.

Tirdzniecības aizsardzības instrumenti

Eiropas Kopienas Tirdzniecības aizsardzības instrumenti

Eiropas Savienībā (turpmāk tekstā – ES) tāpat kā lielākajā daļā citu pasaules valstu ekonomiku, kas importē preces, darbojas tirdzniecības aizsardzības instrumentu (antidempings, pretsubsīdiju pasākumi un iekšējā tirgus aizsardzības pasākumi) (turpmāk tekstā – TAI) sistēma.

Antidempinga un pretsubsīdiju pasākumu mērķis ir aizsargāt Eiropas Savienības vietējos ražotājus pret zaudējumiem, kurus nodara trešo valstu uzņēmumu negodīga konkurence vai valdību piešķirtās subsīdijas. Iekšējā tirgus aizsardzības pasākumu piemērošanai izšķirošais pamats ir tāds importa pieaugums, kas nodara zaudējumus vietējiem ražotājiem, bet nav negodīgas konkurences pazīmes.

Latvijā ir gan TAI procedūrās skarto preču ražotāji, gan patērētāji, taču visbūtiskākās Latvijas intereses ir saistītas ar TAI pakļauto preču importu un rūpniecisko lietošanu. Latvijai no importa un lietotāju interešu viedokļa 2009. gada pirmajā pusē būtiskākie ir šādi tirdzniecības aizsardzības jautājumi:

- antidempinga pārbaude attiecībā uz atsevišķu sveču importu no Ķīnas Tautas Republikas. Latvija iestājas pret negodīgu Ķīnas sveču ražotāju tirdzniecības praksi, atbalstot perspektīvu un uz attīstību vērstu Latvijas sveču ražotāju izaugsmi un konkurētspēju kā pašmāju, tā eksporta tirgos;
- antidempinga un pretsubsīdiju pārbaude attiecībā uz biodīzeldegvielas importu no Amerikas Savienotām Valstīm. Latvijas interesēs ir veicināt strauji augošās Latvijas biodīzeldegvielas nozares attīstību, pasargājot to no tirgu kropļojošām ASV īstenotām subsīdiju programmām, kas veicina biodīzeldegvielas importa ieplūšanu Latvijas tirgū par dempinga cenām.

Trešo valstu piemērotie tirdzniecības aizsardzības instrumenti

Tāpat kā ES piemēro tirdzniecības aizsardzības pasākumus, arī citas trešās valstis kādu no aizsardzības mehānismiem var piemērot gan pret visiem ES attiecīgā produkta eksportētājiem (piemēram, iekšējā tirgus aizsardzības pasākumi), gan pret kādas ES dalībvalsts konkrētā produkta eksportētājiem (piemēram, antidempinga pasākumi).

Visbūtiskākos zaudējumus cieš Latvijas uzņēmums tādā trešās valsts tirgū kā ASV, kur ir spēkā antidempinga pasākumi pret tērauda stieņu importu no Latvijas. 2007. gada 4. jūnijā pēc ES lūguma tika izveidots PTO Strīdu izskatīšanas institūcijas Panelis, kas izskata ASV lietotās prakses atbilstību PTO normām antidempinga pārbaudē veikšanā, kas cita starpā skar arī Latvijas uzņēmumu. Saskaņā ar PTO Paneļa 2008. gada 6. novembra lēmumu Panelis atzina, ka ASV, izmantojot antidempinga pārbaudēs „zeroing” metodi, neievēro PTO normas. 2009. gada 19. februārī Apelācijas instance vēlreiz apstiprināja, ka „zeroing” metodes lietošana ir aizliegta. ASV savos lēmumos

dempinga starpības noteikšanai ir izmantojusi t.s. „zeroing” metodi. Ja ASV šo metodi nebūtu izmantojusi pret Latvijas uzņēmumu, konstatētā dempinga starpība būtu niecīga vai tās vispār nebūtu. Šobrīd noris sarunas, kādā laika posmā ASV pusei ir jāievieš PTO rekomendācijas.

6.2.3. Eiropas Savienības iekšējais tirgus

Eiropas Savienības iekšējais tirgus – Eiropas integrācijas stūrakmens – ir atzīts par vienu no ES nozīmīgākajiem un veiksmīgākajiem projektiem. Šobrīd ES iekšējais tirgus aptver 30 valstu (ieskaitot Eiropas Ekonomikas zonas valstis – Norvēģiju, Īslandi un Lihtenšteinu) ar aptuveni 500 milj. patērētāju un nozīmē teritoriju bez iekšējām robežām, kurā nodrošināta preču, personu, pakalpojumu un kapitāla brīva aprīte. Pēc ilgstoša un nopietna darba Eiropas Savienības ietvaros ir panākta vienota noteikumu kopuma izveidošana saimnieciskās darbības veicējiem, atcelta robežkontrole, izveidota konkurētspējīgāka komercdarbības vide, patērētājiem nodrošināts plašāks preču un pakalpojumu klāsts, radītas jaunas darba vietas, iedzīvotājiem nodrošināta iespēja dzīvot, strādāt, mācīties un doties pensijā citā valstī, rasta iespēja ieviest vienotu valūtu, nodrošināti daudzi citi labumi. Tomēr iekšējā tirgus potenciāls joprojām nav izmantots pilnībā, un tā pilnveidošana aizvien turpinās, veicinot ES ekonomikas ilgtspējīgu, stabilu attīstību un iedzīvotāju labklājību.

Latvijā iekšējā tirgus direktīvu ieviešana risinās veiksmīgi, un direktīvu pārņemšanas efektivitātes ziņā ir sasniegti pietiekami augsti rezultāti. Latvija atpaliek vienīgi no Vācijas, Rumānijas, Slovākijas un Bulgārijas, kura šobrīd ir vienīgā no dalībvalstīm, kas ir sasniegusi transponēšanas deficītu 0% apmērā. Uz 2008. gada 10. novembri Latvijas normatīvajos aktos bija pārņemti 99,5% iekšējā tirgus direktīvu (par 8 direktīvām nav paziņoti direktīvas ieviešanas pasākumi), jau šobrīd nodrošinot 2009. gada Lisabonas mērķi pārņemt 99% direktīvu prasību jeb pieļaut direktīvu transponēšanas deficītu 1% apmērā.

Eiropas Kopienas dibināšanas līguma 28.-30. un 43.-55. pantā noteikto principu ieviešanu saistībā ar brīvu preču un pakalpojumu aprīti un tiesībām veikt komercdarbību Latvijā uzrauga un koordinē Ekonomikas ministrija, pastāvīgi identificējot normas, kas potenciāli vai faktiski var kavēt Eiropas Savienības iekšējā tirgus brīvību īstenošanu, tajā skaitā izvērtējot vēl izstrādes stadijā esošos normatīvos aktus.

Tehnisko noteikumu paziņošanas procedūra (direktīvas 98/34/EK un 98/48/EK), kura nosaka ES dalībvalstu pienākumu iesniegt Eiropas Komisijai un pārējām ES dalībvalstīm un Eiropas Ekonomikas zonas valstīm izvērtēšanai tehnisko noteikumu projektus, kalpo kā preventīvs, vienots un caurskatāms monitoringa instruments, lai izvērtētu un novērstu tādu prasību noteikšanu normatīvajos aktos, kuras varētu radīt šķēršļus brīvai preču aprītei, kā arī brīvai

informācijas sabiedrības pakalpojumu aprītei. Tehnisko noteikumu saskaņošanas procesā piedalās ne tikai ES dalībvalstu atbildīgās institūcijas, bet tajā var iesaistīties ikviens komersants, lai sniegtu savus komentārus un iebildumus par citu ES dalībvalstu sagatavotajiem projektiem, kas potenciāli var ietekmēt komersanta produkcijas eksportu vai informācijas sabiedrības pakalpojumu pārrobežu sniegšanu. Informācija par dalībvalstu paziņotajiem tehnisko noteikumu projektiem ir brīvi pieejama *Tehnisko noteikumu informācijas sistēmas (TRIS)* datubāzē. TRIS datubāze ir bezmaksas pakalpojums, kas ir brīvi pieejams www.europa.eu portālā. Lielāko daļu paziņoto tehnisko noteikumu projektu var aplūkot visās ES valodās.

Kopumā no 2004. gada 1. maija līdz 2009. gada 1. jūlijam Latvija informēja Eiropas Komisiju par 72 tehnisko noteikumu projektiem, par kuriem Eiropas Komisijas iebildumi saņemti 13 gadījumos. Vairumā gadījumu Eiropas Komisijas iebildumi ir bijuši saistīti ar to, ka normatīvo aktu projektos netiek ietverts savstarpējās atzīšanas princips, kas nosaka, ka Latvijā atzīst produktus, kas ražoti vai likumīgi laisti aprīte kādā no ES dalībvalstīm vai Turcijā vai likumīgi ražoti kādā no Eiropas Brīvas tirdzniecības asociācijas valstīm, kas ir Eiropas ekonomikas zonas līguma līgumslēdzēja puse.

Savstarpējās atzīšanas princips ar direktīvu 98/34/EK un 98/48/EK izveidoto procedūru tehnisko noteikumu projektu saskaņošanai ir vienīgais tiesiskais mehānisms brīvas preču aprītes nodrošināšanai neharmonizētajā nacionālo tehnisko noteikumu un standartu piemērošanas jomā.

Lai uzlabotu savstarpējās atzīšanas principa piemērošanu valsts kompetento iestāžu administratīvajā praksē, pēc Eiropas Komisijas ierosinājuma un ES dalībvalstu atbalsta tika pieņemta un 2008. gada 2. septembrī stājās spēkā Eiropas Parlamenta un Padomes regula (EK) Nr. 764/2008, ar ko nosaka procedūras, lai dažus valstu tehniskos noteikumus piemērotu citā dalībvalstī likumīgi tirgotiem produktiem, un ar ko atceļ Lēmumu Nr. 3052/95/EK. Līdz ar to tika sperts būtisks solis pretī jauna juridiska instrumenta ieviešanai ES līmenī. Regulas prasību piemērošana Latvijā un pārējās dalībvalstīs tiek nodrošināta ar 2009. gada 13. maiju.

Regulas mērķis ir noteikt kārtību, kādā savstarpējās atzīšanas princips ir jāievēro valsts institūciju darbā, piemērojot valsts tehniskos noteikumus Eiropas Ekonomikas zonas valstīs ražotajām vai brīvā apgrozībā likumīgi laistajām precēm, tiesību un pienākumu sadalījumu starp valsts kompetentajām iestādēm un saimnieciskās darbības veicējiem savstarpējās atzīšanas procedūras ietvaros, kā arī īstenojamo administratīvo procedūru vienkāršošanas labad nosaka pienākumu valstij izveidot vienu vai vairākus produktu informācijas punktus saimnieciskās darbības veicēju informatīvajam atbalstam. Latvijā produktu informācijas kontaktpunkta funkcijas šobrīd pilda Ekonomikas ministrija (e-pasts: pcp@em.gov.lv).

Lai veicinātu komercdarbību un inovācijas pakalpojumu sektorā, kā arī valsts pārvaldes

pakāpenisku modernizāciju un vienkāršošanu, viena no Latvijas prioritātēm ES ir **brīvas pakalpojumu aprītes** veicināšana.

Starp ES tiesību aktu pēdējo gadu iniciatīvām Latvijai nozīmīga ir Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva 2006/123/EK par pakalpojumiem iekšējā tirgū, kura valstij ir jāievieš līdz 2009. gada beigām. Direktīvas mērķis ir radīt nepieciešamo tiesisko regulējumu, lai veicinātu komercdarbības tiesību un brīvas pakalpojumu aprītes īstenošanu ES iekšējā tirgū. Direktīvas korekta un savlaicīga ieviešana spēj dot pozitīvu ieguldījumu saistībā ar pārrobežu ekonomisko aktivitāšu veicināšanu pakalpojumu sektorā, kā arī komercdarbības vides uzlabošanā, jo īpaši administratīvā sloga mazināšanā komersantiem.

Lai īstenotu direktīvas prasības, Ministru kabinetā 2009. gada 28. aprīlī tika pieņemta koncepcija „Vienas pieturas aģentūras principa ieviešana atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes 2006. gada 12. decembra direktīvas 2006/123/EK par pakalpojumiem iekšējā tirgū noteiktajām prasībām”, kas paredz valsts iestādēm izveidot vienas pieturas aģentūru, nodrošinot pakalpojumu sniedzējam iespēju veikt administratīvās procedūras attālināti ar elektronisko līdzekļu starpniecību. Īstenojot vienas pieturas aģentūras principu, saimnieciskās darbības veicējiem tiks nodrošināta iespēja samazināt administratīvo procedūru izmaksas un paaugstināt sniedzamo pakalpojumu kvalitāti. Izmantojot vienas pieturas aģentūras sniegtās priekšrocības, pakalpojumu sniedzēji un pakalpojumu saņēmēji ātrākā un vienkāršākā veidā iegūs informāciju par valsts noteiktajām prasībām un procedūrām. Koncepcijā ietverti modeļi paredzēti īstenot līdz 2009. gada beigām.

Lai atvieglotu komercdarbības uzsākšanu un veikšanu, tiek nepārtraukti pārskatītas pastāvošās administratīvās barjeras un procedūras, attiecīgi likvidējot vai vienkāršojot prasības atļauju (licenču, sertifikātu, apliecinājumu u.c. dokumentu) izsniegšanai, kā arī radot iespēju nokārtot nepieciešamās procedūras elektroniski. Atsevišķās jomās terminētas atļaujas paredzēts aizstāt ar beztermiņa licencēm, tiek

vienkāršotas atļauju pagarināšanas procedūras, kā arī pārskatīts iesniedzamo dokumentu saraksts un skaits.

Eiropas Kopienas valsts pārvaldes iestāžu administratīvās sadarbības iespēju uzlabošanai Latvijā kopš 2007. gada novembra ir ieviests un pilotprojekta režīmā pieejams **Iekšējā tirgus informācijas tīkls (IMI)**, kas nodrošina drošu un ātru datu apmaiņu starp Eiropas iestādēm, kas ļaus efektīvi sazināties, neskatoties uz valodu un pārvaldes struktūru dažādības radītajiem šķēršļiem. Dalībvalsts iestādēm ir iespēja pārbaudīt uzņēmumu, personu iesniegto, bet citā dalībvalstī izdoto dokumentu autentiskumu vai risināt citas problēmas, sazinoties ar mītnes valsts iestādēm ar IMI starpniecību, kas nozīmē, ka uzņēmējam nav jāatgriežas mītnes zemē un jāpiegādā papildu izziņas, jāapstiprina tās pie notāra u.tml. Šobrīd IMI sistēmu iespējams pilotprojekta versijā izmantot profesionālās kvalifikācijas jomā atsevišķās profesijās, kā arī atsevišķu pakalpojumu sniegšanas jomās, taču nākotnē paredzēts IMI darbības jomu paplašināt.

2008. gadā Latvijas **SOLVIT koordinācijas centrs** ir risinājis 33 lietas, no kurām 79% atrisinātas sekmīgi (salīdzinājumam – 80% 2007. gadā, 83% 2008. gadā). Savukārt 2009. gada 5 mēnešos jau saņemtas 23 sūdzības, pieaugums bijis gan tradicionāli populārāajā ģimenes locekļu uzturēšanās atļauju izsniegšanā un profesionālo kvalifikāciju atzīšanā, gan krīzes iespaidā pirmoreiz aktualizējusies bezdarbnieka pabalsta piešķiršana, mazliet samazinājies uzņēmumu sūdzību skaits. Ņemot vērā, ka daudzi sūdzību iesniedzēji atzinuši, ka par SOLVIT pakalpojumiem iepriekš nav dzirdējuši, SOLVIT centrs turpina iepriekšējos gados aizsāktos iedzīvotāju informēšanas kampaņu dažādās Latvijas pilsētās par SOLVIT koordinācijas tīklu, kas darbojas kā alternatīvs mehānisms Eiropas Ekonomiskās zonas iekšējā tirgus problēmu risināšanā. SOLVIT idejas pamatā ir rast ātru un reālu risinājumu iekšējā tirgus problēmām, kas ir radušās valsts iestāžu darbības rezultātā, nepareizi piemērojot ES tiesību normas. SOLVIT risina gan iedzīvotāju, gan uzņēmēju problēmas, turklāt šis ir bezmaksas pakalpojums.

6.3. Nozaru attīstības politikas

6.3.1. Rūpniecības politika

Rūpniecības politika Latvijā tiek veidota, ņemot vērā Eiropas Savienības politikas attīstības virzienus, vienlaicīgi sadarbībā ar rūpniecības uzņēmumus pārstāvošām organizācijām identificējot un risinot vietējiem rūpniecības uzņēmumiem aktuālos jautājumus. Rūpniecības politika ir cieši saistīta ar inovāciju, uzņēmējdarbības, izglītības un citām politikas jomām.

2007. gada 28. jūnijā MK apstiprināja Ekonomikas ministrijas izstrādāto *Komercdarbības konkurētspējas un*

inovāciju veicināšanas programmu 2007.-2013. gadam. Programma ietver pasākumus inovāciju, komercdarbības, mazo un vidējo uzņēmumu un rūpniecības nozaru attīstības veicināšanai (skat. 6.4., 6.5., 6.7. nodaļu).

2009. gada jūlijā noslēgsies Ekonomikas ministrijas un Aizsardzības ministrijas kopīgs pētījums par militārās nozares un ar to saistīto nozaru attīstību Latvijā. Tā ietvaros tiek izvērtēta uzņēmumu kapacitāte iekļauties piegādēs bruņoto spēku vajadzībām un militārās rūpniecības piegādēs kļēdēs, kā arī sniegtas politikas rekomendācijas konkurētspējas paaugstināšanai, tai skaitā ieteikumi **offset (kompensācijas darījumi)** politikas

sakārtošanai Latvijā. Latvijā militārā rūpniecība tiešā veidā nepastāv. Vienlaikus virkne uzņēmumu jau ir iesaistīti vai potenciāli var tikt iesaistīti piegādēs bruņotajiem spēkiem un militārās rūpniecības piegādēs ķēdēs. Šādi uzņēmumi ir tekstila un apģērhu ražošanas, mašīnbūves un metāl-apstrādes, elektronikas un elektrotehnikas un citās nozarēs. Informācija par pētījuma ietvaros identificētajiem uzņēmumiem tiks publicēta uzņēmumu katalogā. No 2009. gada 10.-12. septembrim Aizsardzības ministrija sadarbībā ar Ekonomikas ministriju un Latvijas Zinātņu akadēmijas Ekonomikas institūtu organizē starptautisku zinātniski praktisku konferenci „Aizsardzības rūpniecības un saistīto nozaru attīstības perspektīvas Baltijas valstīs”, kurā tiks apspriesti pētījuma „Militārās rūpniecības attīstības iespējas Latvijā” rezultāti. Konference notiks Rīgā, Latvijas Kara muzejā.

Tuvojas noslēgumam starpvalstu sadarbības projekta BSR InnoNet (Baltijas jūras valstu inovāciju tīkls) īstenošana. Projekts BSR InnoNet tika aizsākts 2006. gadā un ir līdz šim apjomīgākais starpvalstu sadarbības projekts **klasteru politikas** jomā. Projekta rezultāti tika prezentēti starptautiskā konferencē 7.-8. maijā Kopenhāgenā. Projekts ir orientēts uz sadarbību klasteru politikas veidošanas jomā, kontaktu, pieredzes apmaiņas un sadarbības veicināšanu klasteru starpā, kā arī klasteru analīzi reģionā. Projekta koordinējošā institūcija ir Ziemeļu Inovāciju centrs, Latviju projektā pārstāv Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra un Ekonomikas ministrija, dažādās projekta aktivitātēs iesaistot arī pārstāvjus no citām valsts institūcijām un privātā sektora.

2008. gadā projekta ietvaros tika uzsākta četru pilotprogrammu īstenošana, lai attīstītu praktisku sadarbību radniecīgu klasteru starpā Baltijas jūras reģionā. Šī sadarbība var būt gan horizontāla, kas ietver sadarbības un kontaktu veidošanu līdzīgu klasteru starpā, gan arī starpsektoru sadarbība, kur tiek iesaistīti klasteri dažādos pievienotās vērtības ķēdes līmeņos vai arī klasteri no atšķirīgām jomām, kas potenciāli var viens otru papildināt un veicināt sinerģijas veidošanos. Pilotprogrammas aptver klasterus pārtikas, bioenerģijas, informācijas tehnoloģiju un kokapstrādes un mēbeļu nozarēs. No Latvijas aktīvu līdzdalību pilotprogrammā ir nodrošinājis informācijas tehnoloģiju klasteris. Katrā pilotprogrammā ir notikuši vairāki semināri un kontekstu veidošanas tikšanās, lai labāk iepazītu citu valstu klasterus, identificētu jomas turpmākās sadarbības attīstīšanai. Pilotprogrammas tiks īstenotas līdz 2009. gada septembrim.

Otra nozīmīga projekta joma saistās ar kapacitātes paaugstināšanu. Mērķa auditorija ir klasteru koordinatori un personāls, kā arī valsts aģentūras un institūcijas, kas realizē klasteru veicināšanas politiku. Ir izstrādāta virkne apmācības moduļu un uzsākta to realizācija.

Balstoties uz BSR InnoNet ietvaros gūto pieredzi un aizsāktu sadarbību, Zviedrijas valdība ir nākusi klajā ar iniciatīvu 2010. gadā uzsākt apjomīgu starpvalstu klasteru un inovāciju veicināšanas programmu kā vienu no komponentēm jaunajā ES stratēģijā Baltijas jūras reģionam. Tā ir pirmā šāda veida stratēģija atsevišķam makro reģionam Eiropas Savienības ietvaros. Ir

plānots stratēģiju apstiprināt 2009. gada beigās Zviedrijas prezidentūras laikā. Paredzams, ka starpvalstu klasteru un inovāciju programma orientēsies uz šādiem jautājumiem:

- pasaules līmeņa inovāciju sistēmu sadarbība;
- transnacionālā klasteru sadarbība;
- inovatīvu MVU tīklu sadarbība;
- kapacitātes celšanas aktivitātes;
- ārvalstu tiešo investīciju piesaiste un BJR zīmola attīstība.

Atšķirībā no BSR InnoNet, kas pamatā sliecas uz sadarbību klasteru politikas jomā, ierosinātā programma būtu vērsta uz konkrētu klasteru iesaisti un to kopīgu pētniecības un sadarbības projektu realizāciju. Šogad ir izveidots starpvalstu forums, kura uzdevums ir detalizēti izstrādāt programmas ieviešanas, finansēšanas mehānismu un definēt precīzas aktivitātes un nosacījumus.

Sakarā ar globālo finanšu krīzi un ekonomikas lejupslīdi **rūpniecības konkurētspējas jautājumi** ir aktuāli arī Eiropas Savienības līmenī. 2009. gada 28. maija ES Konkurētspējas ministru padomē tika apstiprināti Padomes secinājumi par integrētu pieeju konkurētspējīgai un ilgtspējīgai rūpniecības politikai Eiropas Savienībā. Padomes secinājumi sniedz vērtējumu par pēdējā laika Eiropas Komisijas iniciatīvām rūpniecības politikas jomā un izvirza būtiskākos uzdevumus turpmākai rūpniecības politikas īstenošanai globālās ekonomiskās lejupslīdes apstākļos. Būtiskākie izvirzītie uzstādījumi:

- tiek uzsvērta rūpniecības nozīme Eiropas ekonomikas attīstībā un nepieciešamība pēc koordinētu īstermiņa, vidēja termiņa un ilgtermiņa pasākumu kopuma, lai reaģētu uz pašreizējo ekonomikas recesiju un nodrošinātu ilgtspējīgu attīstību;
- tiek uzsvērta labvēlīgas, stabilas un paredzamas uzņēmējdarbības vides nozīme, nepieciešamība attīstīt dialogu ar rūpniecības pārstāvjiem, kā arī ievērot labāka regulējuma un vienotā tirgus principus;
- tiek uzsvērta nepieciešamība paātrināt likumdošanas vienkāršošanu un administratīvo šķēršļu likvidēšanu;
- tiek izteikts atbalsts steidzamiem pasākumiem energoefektivitātes paaugstināšanai atbilstoši ES Ekonomikas atveseļošanas plānam;
- norādīts uz uzņēmumu, it īpaši MVK nepieciešamību pēc finanšu resursiem, sevišķi ņemot vērā sarežģīto situāciju finanšu tirgos, tiek izteikts aicinājums pielietot garantijas un citus ekonomiskās politikas instrumentus;
- Padome atbalsta Komisijas nodomu sākt īstenot integrētu stratēģiju, kuras mērķis ir nodrošināt labāku un neizkropļotu piekļuvi izejvielām trešajās valstīs, uzlabot pamatnosacījumus izejvielu ieguvei Eiropas Savienībā un samazināt pirmējo izejvielu patēriņu, paaugstinot resursu efektivitāti un sekmējot otrreizēju pārstrādi.

Īpaši svarīga ir Padomes secinājumos paustā politiskā apņemšanās nodrošināt nepieciešamos ietvara nosacījumus, lai nepieļautu ražošanas pārdislokāciju uz citiem Pasaules reģioniem.

Energoietilpīgajām nozarēm īpaši nozīmīgi ir 2008. gada 17. decembrī apstiprinātie grozījumi ES Emisiju tirdzniecības sistēmas direktīvā. Viens no centrālajiem jautājumiem ir to energoietilpīgo nozaru noteikšana, kuras ir pakļautas paaugstinātam oglekļa pārvirzes riskam jeb riskam pārdislocēt ražošanu ārpus ES dēļ papildu izmaksām un konkurētspējas zuduma, ko var radīt tieša vai pastarpināta emisiju tirdzniecības sistēma. Direktīvā ir iekļauti skaitliski kritēriji oglekļa pārvirzes riskam pakļauto nozaru noteikšanai, balstoties uz to iesaisti starptautiskajā tirdzniecībā un plānoto izmaksu pieaugumu. Turpinās to nozaru saraksta sastādīšana, kuras tiks klasificētas kā pakļautas oglekļa pārvirzes riskam un varēs pretendēt uz bezmaksas CO₂ izmešu kvotām. Saraksts tiks izstrādāts un apstiprināts līdz 2009. gada beigām.

6.3.2. Enerģētikas politika

Enerģētikas politikas (skatīt arī 3.3.3. nodaļu un 6.9. nodaļu) galvenie virzieni ir vērsti uz valsts energoapgādes drošības paaugstināšanu, veicinot primāro energoresursu piegāžu dažādošanu un radot apstākļus elektroenerģijas ģenerēšanas pašnodrošinājuma pieaugumam, kā arī ar jaunu starpsavienojumu palīdzību novēršot reģiona

elektroenerģijas tirgus izolāciju. Būtiska nozīme ir arī konkurences apstākļu radīšanai, atjaunojamo un vietējo energoresursu izmantošanas veicināšanai un apkārtējās vides aizsardzībai.

2006. gada 27. jūnijā Ministru kabinets apstiprināja *Enerģētikas attīstības pamatnostādnes 2007.-2016. gadam*. Pamatnostādnes ietver valdības politiku, attīstības mērķus un prioritātes enerģētikas jomā gan vidējā termiņā, gan arī ilgtermiņā.

Elektroapgādē vairāk nekā 90% Latvijā ražotās elektroenerģijas saražo AS „Latvenergo”, kas nodrošina arī elektroenerģijas importu un piegādi patērētājiem. No 2005. gada 1. septembra elektroenerģijas pārvades sistēmas operatora funkcijas veic AS „Augstsprieguma tīkls”. Kopš 2007. gada 1. jūlija elektroenerģijas sadales sistēmas operatora funkcijas veic AS „Sadales tīkls”. Abu akciju sabiedrību vienīgais īpašnieks ir AS „Latvenergo”.

Latvijai kā ES dalībvalstij ir jānodrošina, ka valstī tiek ievērotas ES tiesību aktos enerģētikas nozarē noteiktās vienotās prasības (skatīt 6.8. ielikumu). Elektroapgādes jomā tas nozīmē, ka elektroenerģijas nozare Latvijā darbojas atbilstoši Eiropas Savienības direktīvas nosacījumiem par atjaunojamo energoresursu izmantošanas veicināšanu elektroenerģijas ražošanai, elektroenerģijas tirgus kopīgiem noteikumiem, koģenerācijas, kas balstīta uz lietderīgā siltuma pieprasījumu, veicināšanu, elektroapgādes drošumu un ieguldījumiem infrastruktūrā.

6.8. ielikums

Normatīvo aktu saskaņošana ar ES direktīvām

Likumdošanas aktu saskaņošanā ar ES likumdošanu galvenie virzieni ir naftas un naftas produktu rezerves, piegādes drošība un energoefektivitāte, kā arī tirgus principu ieviešana enerģētikā:

- **piegādes drošība un naftas produktu rezervju izveidošana.** 2006. gada 27. jūnijā tika pieņemta Valsts naftas produktu rezervju koncepcija. 2006. gada 27. jūnijā Ministru kabinets akceptēja Ministru kabineta noteikumus Nr. 541 „Naftas produktu rezerves izveidošanas un uzglabāšanas kārtība”, kas reglamentē komersantu veidojamo naftas produktu rezervju kārtību;
- **elektroenerģijas sektors.** Tiesisko regulējumu efektīvi funkcionējošam elektroenerģijas tirgum, kurā visiem elektroenerģijas lietotājiem droši, kvalitatīvi un par pamatotām cenām tiek piegādāta elektroenerģija un nodrošināta tiesības brīvi izvēlēties elektroenerģijas tirgotāju, kā arī tiek veicināta elektroenerģijas ražošana, izmantojot atjaunojamus energoresursus un radīti priekšnosacījumi elektroapgādes drošuma paaugstināšanai, veido Elektroenerģijas tirgus likums un saskaņā ar to izdotie Ministru kabineta noteikumi. Saskaņā ar Ministru kabineta 2007. gada 24. jūlija noteikumiem Nr. 503 „Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamus energoresursus” 2008. gadā izdoti lēmumi par tiesību piešķiršanu pārdot no atjaunojamiem energoresursiem saražoto elektroenerģiju obligāti iepērkamā elektroenerģijas apjoma veidā – 3 biogāzes elektrostacijām ar kopējo uzstādīto jaudu 1,535 MW, nosakot elektroenerģijas iepirkuma apjomu gadā līdz 7 vēja elektrostacijām ar jaudu 1,503 MW, nosakot elektroenerģijas iepirkuma apjomu gadā līdz 4507,2 MWh un 50 hidroelektrostacijām ar kopējo uzstādīto jaudu 11,312 MW, nosakot elektroenerģijas iepirkuma apjomu gadā līdz 43138,947 MWh. Kopumā 2008. gadā lēmumi piešķirt tiesības pārdot elektroenerģiju, kas saražota, izmantojot atjaunojamus energoresursus, obligāti iepērkamā elektroenerģijas apjoma veidā izdoti 60 elektrostacijām ar kopējo uzstādīto elektroenerģijas ražošanas jaudu 14,35 MW, nosakot elektroenerģijas iepirkuma apjomu gadā līdz 55016,147 MWh;
- 2008. gada 15. maijā stājās spēkā likums „Grozījumi Elektroenerģijas tirgus likumā”. Grozījumi paredz, ka gadījumā, ja no elektroenerģijas pārvades sistēmas operatora ziņojuma izriet, ka valsts elektroapgādes drošumu apdraud ražošanas jaudu nepietiekamība un to nav izdevies kompensēt, izsniedzot atļaujas elektroenerģijas ražošanai, valdība izsludina konkursu par jaunu ražošanas jaudu ieviešanu vai esošo iekārtu rekonstrukciju. Konkursa uzvarētājs iegūs tiesības saņemt maksājumus par jaunajām elektroenerģijas jaudām. Vienlaikus attiecīgais elektroenerģijas ražotājs būs tiesīgs piedalīties elektroenerģijas tirgū un pārdot saražoto elektroenerģiju par vienošanās cenu jebkuram elektroenerģijas tirgus dalībniekam;
- **gāzes sektors.** 2005. gada 26. maijā Sacimā pieņemts likums „Grozījumi Enerģētikas likumā”, ar kuru noteikti dabasgāzes tirgus darbības principi. Likuma mērķis ir radīt apstākļus konkurencei dabasgāzes tirgū Latvijā, kā arī saskaņot regulējošos normatīvos aktus ar Eiropas Savienības likumdošanas prasībām. Likuma pārejas noteikumi paredz, ka likuma normu, kas regulē dabasgāzes tirgus darbības principus, spēkā stāšanās laiku un kārtību, nosaka ar īpašu likumu. Atsevišķu *Enerģētikas likuma* pantu spēkā stāšanās kārtības likums nosaka, ka šis *Enerģētikas likuma* normas stāties spēkā ar 2010. gada 1. janvāri. Dabasgāzes piegādi un lietošanu regulē 2008. gada 12. februāra noteikumi Nr. 99 „Dabasgāzes piegādes un lietošanas noteikumi”.

Pašreiz Latvijas **dabasgāzes tirgū** darbojas viens komersants – AS „Latvijas Gāze”, kas saskaņā ar Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas izdotajām licencēm veic dabas gāzes pārvadi, sadali, uzglabāšanu un tirdzniecību.

2005. gada 26. maijā pieņemtie grozījumi *Enerģētikas likumā* paredz pamatnosacījumus dabasgāzes tirgus atvēršanai un ir izstrādāti, ņemot vērā Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvu 2003/55/EK par vienotiem noteikumiem dabasgāzes iekšējam tirgum. Likums ietver jautājumus, kas skar sistēmu darbību, tirgus dalībnieku pienākumus un tiesības, kā arī konkurences iespējas dabasgāzes tirgū. Saeima ar speciālu likumu ir noteikusi, ka šie grozījumi stāties spēkā 2010. gada 1. janvārī.

Dalībvalstis, izvēloties regulētu pieejas kārtību, veic nepieciešamos pasākumus, lai piešķirtu dabasgāzes uzņēmumiem un kvalificētajiem lietotājiem iekšpus vai ārpus teritorijas, kas aptver savstarpēji saistītu sistēmu, tiesības piekļūt sistēmai, par pamatu ņemot publicētos tarifus un citus noteikumus un pienākumus, kas jāievēro, izmantojot sistēmu.

Lai aktualizētu regulējumu **siltumapgādē**, 2008. gada 21. oktobrī Ministru kabinets pieņēma noteikumus Nr. 876 „Siltumenerģijas piegādes un lietošanas noteikumi”, kuros noteikta kārtība, kādā energoapgādes komersants piegādā un siltumenerģijas lietotājs lieto siltumenerģiju, un kārtība, kādā piegādātājs ir tiesīgs pārtraukt siltumenerģijas piegādi lietotājam, kurš nav samaksājis par saņemto siltumenerģiju vai nav izpildījis citas saistības pret piegādātāju.

Atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes 2003. gada 8. maija direktīvai 2003/30/EK par biodegvielu un citu atjaunojamo degvielu izmantošanas veicināšanu transportā (turpmāk – direktīva) nosacījumiem un *Biodegvielas likumā* (15.07.2005.) noteiktajām prasībām Latvijā līdz 2010. gada 31. decembrim biodegvielas īpatsvaram jāsadāda ne mazāk kā 5,75% no kopējā transportā patērētā degvielas daudzuma.

Lai izpildītu direktīvā un *Biodegvielas likumā* (15.07.2005.) noteiktos mērķus attiecībā uz biodegvielas patēriņu transportā, Ekonomikas ministrija izstrādā grozījumus normatīvajos aktos par obligātā 5% biodegvielas piejaukuma fosilajai degvielai (pēc tilpuma) noteikšanu.

Investīcijas enerģētikas sektorā

Lai paaugstinātu siltumenerģijas ražošanas efektivitāti, samazinātu siltumenerģijas zudumus pārvades un sadales sistēmās un sekmētu importēto fosilo kurināmā veidu aizvietošanu ar atjaunojamajiem vai cita veida vietējiem kurināmajiem, Kohēzijas fonda izmantošanas ietvaros spēkā ir stājušies Ekonomikas ministrijas izstrādātie Ministru kabineta 2009. gada 17. februāra noteikumi Nr. 162 „Noteikumi par darbības programmas „Infrastruktūra un pakalpojumi” papildinājuma 3.5.2.1. aktivitāti „Pasākumi centralizētās siltumapgādes sistēmu efektivitātes paaugstināšanai””, kas nosaka kārtību,

kādā piešķir finansējumu darbības programmas „Infrastruktūra un pakalpojumi” papildinājuma 3.5. prioritātes „Vides infrastruktūras un videi draudzīgas enerģētikas veicināšana” 3.5.2. pasākuma „Enerģētika” 3.5.2.1. aktivitātes „Pasākumi centralizētās siltumapgādes sistēmu efektivitātes paaugstināšanai” ietvaros.

Lai būtiski palielinātu elektroenerģijas un siltumenerģijas ražošanu no atjaunojamiem energoresursiem, dažādotu primāro enerģijas resursu piegādes un paaugstinātu elektroenerģijas pašnodrošinājumu, tādējādi mazinot Latvijas atkarību no primāro enerģijas resursu importa, spēkā ir stājušies Ekonomikas ministrijas izstrādātie Ministru kabineta 2009. gada 17. februāra noteikumi Nr. 165 „Noteikumi par darbības programmas „Infrastruktūra un pakalpojumi” papildinājuma 3.5.2.2. aktivitāti „Atjaunojamo energoresursu izmantojošu koģenerācijas elektrostaciju attīstība””, kas noteiks kārtību, kādā piešķir finansējumu darbības programmas „Infrastruktūra un pakalpojumi” papildinājuma 3.5. prioritātes „Vides infrastruktūras un videi draudzīgas enerģētikas veicināšana” 3.5.2. pasākuma „Enerģētika” 3.5.2.2. aktivitātes „Atjaunojamo energoresursu izmantojošu koģenerācijas elektrostaciju attīstība” ietvaros.

Darbības programmas „Infrastruktūra un pakalpojumi” papildinājuma 3.5. prioritātes „Vides infrastruktūras un videi draudzīgas enerģētikas veicināšana” 3.5.2. pasākuma „Enerģētika” ietvaros ir paredzēts līdzfinansējums no Eiropas Savienības Kohēzijas fonda līdzekļiem 127,4 milj. eiro apmērā (no DPP).

VPD 1.1.4.2. apakšaktivitātes atklātā projektu iesniegumu konkursa „Siltumapgādes sistēmu modernizācija atbilstoši vides prasībām un energoefektivitātes paaugstināšana gan siltumapgādes sistēmas ražošanas un sadales pusē, gan gala patērētāja pusē” ietvaros tika iesniegti un izvērtēti 87 projektu iesniegumi. Eiropas reģionālās attīstības fonda (ERAF) līdzfinansējums tika piešķirts 29 projektiem. Projektos ir paredzēta siltumapgādes sistēmu modernizācija atbilstoši vides prasībām un energoefektivitātes paaugstināšana gan siltumapgādes sistēmas ražošanas un sadales pusē, gan gala patērētāja pusē. Savukārt VPD 1.1.4.1. apakšaktivitātes nacionālās programmas „Siltumapgādes sistēmu uzlabošana, samazinot sēra saturu kurināmajā” ietvaros ir apstiprināti un tiek ieviesti 6 projekti.

6.3.3. Būvniecības politika

Valsts politikas uzdevums būvniecībā ir radīt nosacījumus, lai tiktu celtas videi draudzīgas, veselībai nekaitīgas, mūsdienīgas būves, ietaupot enerģiju un resursus. Galvenais būvniecības politikas mērķis ir konkurētspējīgas būvniecības nozares attīstība, sekmējot kvalitatīvu un energoefektīvu būvniecību, izveidojot efektīvu informācijas aprites sistēmu un nodrošinot efektīvu būvniecības normatīvo aktu izstrādi atbilstoši ES prasībām un tirgus interesēm.

6.9. ielikums

Latvijas būvniecības attīstības tendences

Būvniecība pēdējos gados ir bijusi viena no stabilāk augošajām tautsaimniecības nozarēm. No 2000.-2007. gadam ikgadējie būvniecības apjomi gandrīz trīskāršojās, tomēr, sākot ar 2008. gadu, būvniecības tempi valstī ir mazinājušies. Būvniecības apjomi turpina samazināties arī 2009. gadā.

Būvniecības apjomi 2009. gada 1. ceturksnī ir samazinājušies par 29,8% salīdzinājumā ar iepriekšējā gada 1. ceturksni, bet salīdzinājumā ar 2008. gada 4. ceturksni – par 8,3%. Salīdzinot ar 2008. gada 1. ceturksni, īpaši samazinājušies dzīvojamā ēku būvniecība (-64,6%), rūpniecības ražošanas ēku un noliktu būvniecība (-59%), kā arī viesnīcu un līdzīga pielietojuma ēku būvniecība (-54,7%).

2008. gadā krasais izmaksu pieauguma temps ir samazinājies un 2009. gadā pat vērojams samazinājums. Pirms tam būvniecības izmaksu pieaugumu veicināja cenu izlīdzināšanās starp ES dalībvalstīm, energoresursu un ražošanas izmaksu pieaugums.

Saskaņā ar CSP datiem 2009. gada 1. ceturksnī salīdzinājumā ar 2008. gada 1. ceturksni būvniecības izmaksas Latvijā samazinājās vidēji par 3,5%. Resursu pamatgrupās visstraujāk kritās strādnieku darba samaksa – par 13%. Savukārt izmaksas mašīnu un mehānismu uzturēšanai un ekspluatācijai pieauga par 6,3%, lielākoties ceļu būves uzņēmumos.

Būtiskākās problēmas pašreiz nozarē ir saistītas ar būvniecības apjomu krišanos un attiecīgi tirgus samazināšanos, kas izraisa daudzu būvkomersantu maksātnespēju. 2009. gada 1. ceturksnī *Būvkomersantu reģistrā* ir reģistrēti 255 būvkomersanti, par 47% mazāk salīdzinājumā ar 2008. gada 1. ceturksni. Savukārt sertificēto speciālistu kopējā reģistrā iekļautas ziņas par 9431 būvprakses un arhitektu prakses sertifikātu, no tiem 254 izsniegti 2009. gada 1. ceturksnī.

Vēl aizvien būtiskas problēmas nozarē ir būvniecības pakalpojumu kvalitāte un nelegālā nodarbinātība. 2008. gadā Valsts būvinspekcija veica 76 pārbaudes kopīgi ar Valsts darba inspekciju un Valsts ieņēmumu dienestu, pārbaudot būvobjektos un uzņēmumos nelegālo nodarbinātību, „aploksņu algu” un nodokļu maksājumu pārkāpumus.

Būvniecības nozares attīstības veicināšanai izvirzīti šādi uzdevumi:

- uzņēmējdarbības vides uzlabošana, mazinot administratīvos šķēršļus būvniecībā;
- būvniecības institucionālās struktūras optimizēšana;
- energoefektīvas būvniecības veicināšana.

Plānojot nozares turpmākās attīstības un uzņēmējdarbības vides uzlabošanas iespējas, sagatavots nozares politikas dokuments – *Būvniecības nozares attīstības pamatnostādnes 2009.-2013. gadam*, kā arī tiek veikta valsts pārvaldes restrukturizācija.

Optimizējot būvniecības institucionālo struktūru, ar 2009. gada 1. jūliju ir reorganizēta Valsts būvinspekcija.

Būvniecības procesa tiesiskuma nodrošināšana savā administratīvajā teritorijā turpmāk atbilstoši likuma „Par pašvaldībām” 15. panta 14. punktam ir pilnībā pašvaldības autonoma funkcija.

Pēdējā laikā liela uzmanība ir veltīta energoresursu ekonomiskai izmantošanai ēkās un ēku energo-

efektivitātes paaugstināšanai. Pamatojoties uz Ēku energoefektivitātes likumu, 2009. gada 13. janvārī tika pieņemti Ministru kabineta noteikumi, kas reglamentē ēku energoauditu veikšanu, ēku energosertificēšanas kārtību un prasības energoauditoriem: „Noteikumi par energoauditoriem”, „Ēku energoefektivitātes aprēķina metode” un „Noteikumi par ēku energosertifikāciju”.

Šobrīd ir akreditētas divas sertificēšanas institūcijas, kurām ir tiesības izsniegt energoauditoru sertifikātus. Šā gada maijā tika sertificēti 4 energoauditori.

2009. gadā ēku energoefektivitātes paaugstināšanas pasākumu īstenošanai daudzdzīvokļu mājās ir piešķirts finansējums no Eiropas Reģionālās attīstības fonda un valsts budžeta finansējums 16,6 milj. latu apmērā.

Pilnveidojot esošo būvniecības normatīvo bāzi un uzlabojot uzņēmējdarbības vidi, tika veikti grozījumi vairākos būvniecības nozari reglamentējošajos normatīvajos aktos (skatīt 6.10. ielikumu).

6.10. ielikums

Būvniecības normatīvās bāzes pilnveidošana

2008.-2009. gadā izdoti normatīvie akti:

1. Ministru kabineta 2008. gada 3. marta noteikumi Nr. 238 „Grozījumi Ministru kabineta 2003. gada 29. aprīļa noteikumos Nr. 238 „Ekonomikas ministrijas nolikums””;
2. Ministru kabineta 2008. gada 30. jūnija noteikumi Nr. 475 „Grozījumi Ministru kabineta 2002. gada 29. oktobra noteikumos Nr. 485 „Par Latvijas būvnormatīvu LBN 242-02 „Gāzes sadales un lietotāju ārējie tīkli””;
3. Ministru kabineta 2008. gada 30. jūnija noteikumi Nr. 567 „Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 208-08 „Publiskās ēkas un būves””;
4. Ministru kabineta 2008. gada 7. jūlija noteikumi Nr. 499 „Grozījumi Ministru kabineta 2005. gada 28. jūnija noteikumos Nr. 453 „Būvkomersantu reģistrācijas noteikumi””;
5. Ministru kabineta 2008. gada 28. jūlija noteikumi Nr. 589 „Grozījumi Ministru kabineta 1997. gada 23. decembra noteikumos Nr. 451 „Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 203-97 „Betona un dzelzsbetona konstrukciju projektēšanas normas””;
6. Ministru kabineta 2008. gada 28. jūlija noteikumi Nr. 588 „Grozījumi Ministru kabineta 1998. gada 21. aprīļa noteikumos Nr. 139 „Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 205-97 „Mūra un stiegrota mūra konstrukciju projektēšanas normas””;
7. Ministru kabineta 2008. gada 28. jūlija noteikumi Nr. 587 „Grozījumi Ministru kabineta 1999. gada 13. aprīļa noteikumos Nr. 140 „Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 206-99 „Koka konstrukciju projektēšanas normas””;
8. Ministru kabineta 2008. gada 18. augusta noteikumi Nr. 660 „Kārtība, kādā sniedz informāciju par izsniegtajām būvatļaujām un ekspluatācijā pieņemtajām būvēm, kā arī kārtība, kādā šī informācija ir pieejama”;

6.10. ielikuma turpinājums

9. Ministru kabineta 2008. gada 22. decembra noteikumi Nr. 1070 „Grozījumi Ministru kabineta 1998. gada 21. jūlija noteikumos Nr. 256 „Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 221-98 „Ēku iekšējais ūdensvads un kanalizācija””;
10. Ministru kabineta 2008. gada 28. jūlija rīkojums Nr. 455 „Par Eiropas kodeksa nacionālo ieviešanas plānu 2008.-2011. gadam”;
11. Ministru kabineta 2008. gada 7. oktobra rīkojums Nr. 593 „Grozījums Būvniecības nacionālajā programmā”;
12. Ministru kabineta 2009. gada 3. februāra noteikumi Nr. 102 „Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 211-98 „Daudzstāvu daudzdzīvokļu dzīvojamie nami”;
13. Ministru kabineta 2009. gada 10. februāra noteikumi Nr. 131 „Noteikumi par valsts nodevu par būvprojektēšanai nepieciešamo tehnisko un īpašo noteikumu saņemšanu valsts un pašvaldības institūcijās”;
14. Ministru kabineta 2009. gada 17. februāra noteikumi Nr. 142 „Grozījumi Ministru kabineta 2001. gada 30. aprīļa noteikumos Nr. 181 „Būvstrādājumu atbilstības novērtēšanas kārtība””;
15. Ministru kabineta 2009. gada 7. aprīļa noteikumi Nr. 299 „Grozījumi Ministru kabineta 1997. gada 1. aprīļa noteikumos Nr. 112 „Vispārīgie būvnoteikumi”;
16. Ministru kabineta 2009. gada 28. aprīļa noteikumi Nr. 350 „Grozījumi Ministru kabineta 2004. gada 13. aprīļa noteikumos Nr. 299 „Noteikumi par būvju pieņemšanu ekspluatācijā””;
17. Grozījumi Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā.

6.3.4. Tūrisma politika

Latvijas tūrisma valsts politikas galvenie mērķi ir uzlabot tūrisma nozares konkurētspēju un, veicinot ilgtspējīgu tūrisma izaugsmi, radīt jaunas darba vietas, sekmēt reģionu līdzsvarotu attīstību, saglabāt

kultūrvēsturisko un dabas mantojumu, veicināt sabiedrības sociālo integrāciju.

Tūrisma attīstības valsts politikas noteikšanai un īstenošanai Latvijā tiek radīta politikas plānošanas dokumentu (skatīt 6.11. ielikumu) un tūrisma normatīvo aktu sistēma, kas regulāri tiek pilnveidota.

6.11. ielikums**Latvijas tūrisma attīstības politikas plānošanas dokumenti**

Latvijas tūrisma attīstības politikas pamatnostādnes 2009.-2015. gadam (projekts) ir vidēja termiņa politikas plānošanas dokuments, kas nosaka tūrisma attīstības politikas pamatprincipus un Latvijas tūrisma attīstības politikas mērķi – ilgtspējīga un kvalitatīva Latvijas tūrisma produktu un pakalpojumu attīstība, veicinot valsts eksportspējas palielināšanos un Latvijas kā viena no vadošā tūrisma galamērķa pozīcijas nostiprināšanu Baltijas jūras reģionā, kā arī vietējā tūrisma attīstību.

Tā sasniegšanai ir noteikti šādi rīcības virzieni:

- kvalitātes paaugstināšana tūrisma nozarē;
- Latvijas tūrisma produkta attīstība;
- Latvijas tūrisma mārketingis;
- sadarbības veicināšana.

Konkrēti tūrisma attīstību veicinoši pasākumi piešķirtā valsts budžeta ietvaros tiek noteikti divgadīgajos (un 1 viengadīgajā) rīcības plānā. *Latvijas tūrisma attīstības rīcības plāns 2009.-2010. gadam* (projekts) ir izstrādāts atbilstoši Pamatnostādņēs noteiktajiem rīcības virzieniem un ietver konkrētus pasākumus tūrisma attīstības veicināšanai, nosaka atbildīgās institūcijas, paredzamo finansējumu, izpildes termiņus un izpildes novērtēšanas rādītājus.

Plānā ir ietverti horizontāli tūrisma attīstības pasākumi, kuru īstenošanu veic Ekonomikas ministrija, Tūrisma attīstības valsts aģentūra, citas ministrijas un valsts institūcijas sadarbībā ar pašvaldībām, privāto sektoru un sabiedriskajām organizācijām.

2009. gada pirmajā pusē turpinājās Ekonomikas ministrijas, citu ministriju un tūrisma nozares sociālo partneru darbs, lai rastu risinājumus dažādiem tūrisma nozares aktuāliem jautājumiem, t.sk. taksometru pakalpojumu kvalitātes uzlabošanai, ārvalstu ceļotāju deklarēšanas, kā arī vīzu izsniegšanas kārtības vienkāršošanai.

2009. gada 20. jūnijā spēkā stājās Ministru kabineta 2009. gada 9. jūnija noteikumi Nr. 524 „Grozījumi

Ministru kabineta 2007. gada 3. aprīļa noteikumos Nr. 226 „Noteikumi par ārzemnieka deklarācijas veidlapas aizpildīšanas, glabāšanas un nodošanas kārtību””, atbrīvojot komersantus no pienākuma aizpildītās ārvalstu ceļotāju deklarācijas iesniegt policijai 24 stundu laikā. Risinot krāpniecības novēršanu taksometros, Ekonomikas ministrija ir izstrādājusi likumprojektu „Grozījumi Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā”.

6.12. ielikums**Latvijas tūrisma attīstības rādītāji**

2008. gadā CSP ir veikusi pirmos Latvijas tūrisma satelītkontu aprēķinus, pēc kuriem 2004. un 2005. gadā tūrismam raksturīgo nozaru īpatsvars IKP sastāda attiecīgi 3% un 5%. Latvijā tūrisma nozares īpatsvars IKP (pēc CSP viesnīcu un restorānu datiem) 2008. gadā bija 1,5 % (2007. gadā – 1,6%).

Latvijas kopējais preču un pakalpojumu eksports 2008. gadā sasniedza 6,7 mljrd. latu, no kuriem 17,6% ir ar tūrisma saistītie pakalpojumi.

2008. gadā ārvalstu ceļotāju robežšķērsojumu skaits sasniedza 5,5 miljonus, kas ir par 5% vairāk nekā 2007. gadā (5,2 miljoni). Arī ārvalstu ceļotāju izdevumi Latvijā palielinājās, sasniedzot 403 milj. latu, kas salīdzinājumā ar 2007. gadu ir par 19% (338 milj. latu) vairāk. Tūrisma nozarē tieši nodarbināto skaits 2008. gadā ir palicis gandrīz nemainīgs salīdzinājumā ar 2007. gadu, sastādot 34 648 personas.

6.12. ielikuma turpinājums

Tūrisma nozares pieaugumu 2008. gadā veicināja galvenokārt šādi faktori:

- īstenotie Latvijas tūrisma mārketinga pasākumi augsti prioritārajās, prioritārajās un perspektīvajās valstīs;
- Latvijas kā tūrisma galamērķa nostiprināšanās pēc iestāšanās Eiropas Savienībā;
- Eiropas Savienības finanšu resursu pieejamība;
- starptautiskās lidostas „Rīga” attīstība, veicinot pārvadāto pasažieru skaita pieaugumu.

Tūrisma maksājumu bilances rādītāji joprojām ir negatīvi – Latvijas iedzīvotāju izdevumi ārzemēs 2008. gadā par 182,1 milj. latu pārsniedza ārvalstu ceļotāju izdevumus Latvijā. Ārvalstu ceļotāju vidējais uzturēšanās ilgums mūsu zemē 2008. gadā ir saglabājies nemainīgs – 1,4 diennaktis, nesasniedzot plānoto ikgadējo pieaugumu līdz 2,5 diennaktīm, kas skaidrojams ar globālām tendencēm – aviosatiksmes attīstību, tūristu ceļojumu paradumu izmaiņām un ar to saistīto ceļojumu ilguma saīsināšanos.

Saskaņā ar Centrālās statistikas pārvaldes informāciju 2008. gadā Latvijā bija 491 tūristu mītne, kas ir par 22% vairāk nekā 2007. gadā. Apkalpoto viesu skaits 2008. gadā palielinājās par 4%, sasniedzot 1555,9 tūkstošus.

Ekonomiskā situācija valstī un pasaulē kopumā, kā arī PVN likmes paaugstināšana (īpaši viesu izmitināšanas mītnēm) negatīvi ietekmē kopējo nozares attīstību 2009. gadā.

Latvijas tautsaimniecības attīstībā nozīmīgu ieguldījumu sniedz Eiropas Savienības struktūrfondi, kas dod iespēju arī tūrisma nozarei piesaistīt attīstībai papildu finanšu resursus. 2007.-2013. gada plānošanas periodā EM pārziņā tūrisma nozares attīstībai ir pieejami Eiropas Reģionālās attīstības fonda finanšu līdzekļi programmas „Infrastruktūra un pakalpojumi” papildinājuma 3.4. prioritātes „Kvalitatīvas vides dzīvei un

ekonomiskai aktivitātei nodrošināšana” 3.4.2. pasākumam „Tūrisms”. Pasākuma mērķis ir veicināt Latvijas kā tūrisma galamērķa nostiprināšanos un konkurētspējas palielināšanos, radot labvēlīgus apstākļus nacionālās nozīmes tūrisma produktu attīstībai. Pasākuma ietvaros tika plānotas divas aktivitātes: 3.4.2.1. „Nacionālās nozīmes tūrisma produkta attīstība” un 3.4.2.2. „Tūrisma informācijas sistēmas attīstība” (skatīt 6.13. ielikumu).

6.13. ielikums

Eiropas Reģionālās attīstības fonda līdzekļu izmantošana

3.4.2. Pasākums „Tūrisms”

3.4.2.1. aktivitāte „Nacionālās nozīmes tūrisma produkta attīstība”

3.4.2.1.1. apakšaktivitāte „Valsts nozīmes pilsēt būvniecības pieminekļu saglabāšana, atjaunošana un infrastruktūras pielāgošana tūrisma produkta attīstībai”

- mērķis – veicināt nacionālās nozīmes kultūras tūrisma produktu attīstību, nodrošinot starptautiski atzītu Latvijas kultūrvēsturisko vērtību tūrisma infrastruktūras uzlabošanu;
- ERAF finansējuma apjoms – 10 542 060 latu;
- ieviešanas veids – atklāta projektu iesniegumu atlase;
- potenciālās investīciju vietas – valsts nozīmes pilsēt būvniecības pieminekļi atbilstoši Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas sarakstam uz 2007. gada 1. janvāri;
- finansējuma saņēmēji – pašvaldības;
- projektu iesniegumu atlases 1. kārtā tika organizēta no 2008. gada 19. maija līdz 18. jūlijam un kārtas ietvaros tika apstiprināti 8 projektu iesniegumi. Projekti tiks īstenoti laika posmā no 2009.-2011. gadam;

3.4.2.1.2. apakšaktivitāte „Nacionālās nozīmes velotūrisma produkta attīstība”:

- mērķis – veicināt velotūrisma produkta attīstību, izveidojot veloceļu infrastruktūru, ievērojot tūristu drošības un tūrisma resursu ilgtspējības nodrošināšanas prasības;
- ERAF finansējuma apjoms – 4 919 628 latu;
- ieviešanas veids – atklāta projektu iesniegumu atlase;
- finansējuma saņēmēji – pašvaldības;
- projektu iesniegumu atlase tika organizēta no 2008. gada 7. jūlija līdz 6. oktobrim un kārtas ietvaros tika apstiprināti 7 projektu iesniegumi. Projekti tiks īstenoti laika posmā no 2009.-2011. gadam;

Atbilstoši MK 2009. gada 7. aprīļa sēdes protokolam Nr. 23 (47.§) aktivitātes 3.4.2.2. „Tūrisma informācijas sistēmas attīstība” un apakšaktivitātes 3.4.2.1.3. „Nacionālās nozīmes kultūras, aktīvā, veselības un rekreatīvā tūrisma produkta attīstība” īstenošana tika atlikta, izņemot no tām finansējumu.

Tūrisma attīstības valsts politiku īsteno **Tūrisma attīstības valsts aģentūra** (skatīt 6.14. ielikumu).

6.14. ielikums

Tūrisma attīstības valsts aģentūras aktivitātes 2009. gada pirmajā pusē

Īstenojot 2009. gada darbības plānu, Tūrisma attīstības valsts aģentūra (TAVA):

- organizēja dalību 6 starptautiskajās tūrisma izstādēs augsti prioritārajos tīrgos (Lietuvā, Igaunijā, Latvijā, Somijā, Norvēģijā, Vācijā), vienā no tām – izstādē „ITB 2009” Berlīnē, piedaloties vienotā Baltijas standā kopā ar Lietuvas un Igaunijas valsts tūrisma organizācijām;
- organizēja 3 darbseminārus tūrisma profesionāļiem Krievijā un Ukrainā, kopumā piesaistot 250 dalībnieku;
- izdeva tūrisma informatīvos materiālus: Latvijas reģionu karti (latviešu, krievu, angļu, vācu, lietuviešu un igauņu valodās), Latvijas TOP tūrisma objektu brošūru (angļu un franču valodās) un Baltijas tūrisma karti (angļu un vācu valodās);

6.14. ielikuma turpinājums

- noorganizēja 3 ārvalstu žurnālistu vizītes, kurās piedalījās 12 plašsaziņas līdzekļu pārstāvji, kā arī uzsāka vairāku vizīšu plānošanu un organizēšanu;
- uzsāka jaunā Latvijas tūrisma portāla www.latviatourism.lv darbību testēšanas režīmā, lai pārbaudītu jaunā portāla administratīvo sistēmu, saturu un funkcionalitāti;
- sadarbībā ar Lietuvas un Igaunijas valsts tūrisma organizācijām organizē Baltijas valstu tūrisma produktu popularizēšanas akciju „Dižā Baltijas apceļošana 2009”, iekļaujot tajā 10 objektu no Latvijas un organizējot plašu mārketinga kampaņu;
- organizēja jau trešo starptautisko darbsemināru tūrisma profesionāļiem „Buy Latvia, buy the Baltics 2009”, piesaistot 147 ārvalstu un vietējās tūrisma kompānijas, kas piedalījās 24 iepazīšanās tūrēs, kuru laikā varēja apmeklēt un izzināt dažādu veidu Latvijas tūrisma nozares uzņēmumu pakalpojumus un produktus;
- uzsāka ārvalstu tūristu aptauju Latvijā, kurā kopumā tiks aptaujāti 3000 respondenti, lai uzzinātu viņu viedokli par Latvijas tūrisma pakalpojumu kvalitāti, informācijas avotiem, motivācijām, apmierinātību par ceļojumu uz Latviju;
- turpināja Latvijas tūrisma pakalpojumu kvalitātes sistēmas „Q-Latvia” ieviešanu;
- nodrošināja profesionālā tūrisma žurnāla "Tūrisms" izdošanu;
- sadarbībā ar Latvijas lauku tūrisma asociāciju „Lauku Ceļotājs” organizēja Latvijas lauku tūrisma konferenci;
- sadarbībā ar Ekonomikas ministriju uzsāka Eiropas Komisijas projekta „Eiropas izcilākie tūristu galamērķi 2009” (EDEN) īstenošanu Latvijā, 2009. gada ir tēma ir „Tūrisma attīstība aizsargājamās dabas teritorijās”;
- papildināja portāla www.visiteurope.com saturu un kopā ar citu Eiropas valstu speciālistiem piedalījās portāla stratēģijas izstrādē, kas noteiks turpmāko portāla informācijas saturu, dizainu, mārketinga aktivitātes, tehniskos risinājumus. Uzsākta ikgadējās Eiropas Ceļojumu komisijas E-biznesa akadēmijas konferences organizēšana Rīgā šī gada 20.-23. oktobrī;
- nodrošināja Baltijas tūrisma biroja Berlīnē darbību, kas aktīvi darbojas Vācijas tirgū, popularizējot Latvijas un Baltijas tūrisma piedāvājumu: apkalpo individuālos tūristus, uztur mājas lapu www.baltikuminfo.de, regulāri izsūta jaunumu vēstokas tūrisma profesionāļiem, nodrošina ar informatīvo atbalstu žurnālistus un Vācijas tūrisma operatorus un aģentūras, kas pārdod Baltijas tūrisma produktus.

Lai nodrošinātu tālāku Latvijas tūrisma nozares starptautisko integrāciju, valsts interešu pārstāvēniecību un labākās prakses pārņemšanu, tiek attīstīta

starptautiskā sadarbība, piemēram, dalība AN PTO Eiropas ceļojumu komisijā un Eiropas Komisijas Tūrisma padomdevības komitejā.

6.4. Uzņēmējdarbības vide

2008. gadā publicētajā Pasaules Bankas ziņojumā *Doing Business 2009* Latvija 181 valsts vidū ir ierindota 29. vietā (*Doing Business 2008* – 178 valstu vidū 26. vietā). Uzņēmējdarbības vide vērtēta 10 aspektos, un Latvijas vērtējums ir attēlots 6.3. tabulā.

6.3. tabula

Uzņēmējdarbības vides vērtējums

Joma	2009	2008	Reitinga izmaiņas
1. Uzņēmējdarbības uzsākšana	35	30	-5
2. Būvniecības atļauju saņemšana	78	83	+5
3. Darba tiesisko attiecību elastība	103	99	-4
4. Nekustamā īpašuma reģistrācija	77	91	+14
5. Kredītu pieejamība	12	13	+1
6. Investoru tiesību aizsardzība	53	49	-4
7. Administratīvais slogs, maksājot nodokļus	36	30	-6
8. Ārējā tirdzniecība	25	18	-7
9. Līgumu izpildes nodrošināšana	4	5	+1
10. Uzņēmējdarbības izbeigšana	86	67	-19
Kopējais reitings	29	26	-3

Latvijas relatīvā vieta *Doing Business* indeksā no 2004.-2007. gadam pieauga, 2007. gadā sasniedzot līdz šim visaugstāko – 22. vietu pasaulē. Pēdējos gados Latvijas vieta augusi atsevišķos rādītājos, piemēram, uzņēmējdarbības uzsākšanas, nodokļu maksāšanas un importa un eksporta procedūru jomās. Tomēr vairākos rādītājos, piemēram, būvniecības atļauju saņemšanas, darbinieku tiesisko attiecību elastības, nekustamā īpašuma reģistrācijas un uzņēmējdarbības izbeigšanas jomās Latvijas vieta joprojām ir zema, kas novedis pie neliela kopējā indeksa krituma – uz 26. vietu 2008. gadā un 29. vietu, 2009. gadam sākoties.

Lai uzlabotu Latvijas reitingu *Doing Business* vērtējumā, ir izstrādātas rekomendācijas būvniecības saskaņošanas, īpašuma reģistrācijas, darba tiesisko attiecību regulēšanas un uzņēmējdarbības izbeigšanas jomās un iestrādātas kā konkrēti pasākumi **Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plānā 2009. gadam.**

Nemot vērā Latvijas tautsaimniecības izaugsmes tempu straujo kritumu, 2008. gada otrajā pusē uzņēmēju pārstāvji rosināja sagatavot un apstiprināt *Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plānu 2009. gadam* (turpmāk – Pasākumu plāns) savlaicīgi – 2008. gada nogalē un uzsākt tā ieviešanu jau no pirmajām šī gada dienām. Tāpēc minētais Pasākumu plāns Ministru kabinetā tika apstiprināts jau š.g. 16. janvārī. Plāns kopumā ietver 46 pasākumus, kuri sadalīti desmit sadaļās, tādās kā būvniecība, nekustamais īpašums, maksātspējas process,

nodarbinātība, nodokļi, elektroniskie sakari, mežsaimniecība, tūrisms, u.c.

Ievērojot *Latvijas ekonomikas stabilizācijas un izaugsmes atjaunošanas programmas ieviešanas rīcības plānu*, tika precizēti Pasākumu plāna atskaites un papildu priekšlikumu iesniegšanas termiņi (turpmāk reizi ceturksnī – 30 dienas pēc ceturkšņa beigām).

Tādējādi tiek rūpīgi sekots līdzī jau iekļauto pasākumu realizācijai, kā arī sadarbībā ar uzņēmējus pārstāvošajām organizācijām tiek identificēti jauni priekšlikumi Pasākumu plāna papildināšanai, lai radītu labvēlīgus apstākļus uzņēmējdarbībai, samazinot administratīvos šķēršļus.

Visu Pasākumu plānā iekļauto pasākumu realizācija ir uzsākta, un jau tuvākajā laikā paredzēts nodot apspriešanai:

- jaunu *Būvniecības likumu*;
- likumprojektu „Grozījumi likumā „Par pašvaldībām””, kas nosaka pašvaldību pirmpirkuma tiesību gadījumus;
- higiēnas prasību noteikšanu, – atsevišķiem būvju veidiem tehnisko noteikumu iekļaušana Ministru kabineta noteikumos atceļ nepieciešamību saņemt tehniskos noteikumus Sabiedrības veselības aģentūrā, tādējādi

samazināsies arī būvniecības saskaņošanas izmaksas.

Līdz ar atskaiti par Pasākumu plānā ietvertu pasākumu izpildes gaitu uz 1. ceturksni papildus apstiprināti 23 pasākumi (kopā ar jaunajiem pasākumiem Pasākumu plānā ir 69 pasākumi), kas balstās uz uzņēmējus pārstāvošo organizāciju iesniegtajiem priekšlikumiem situācijas uzlabošanai atsevišķās jomās, tādās kā maksātnespējas procesa pilnveide (parādnieka informēšanas veida precizēšana, parādnieka saistību izpildes termiņa pagarināšana, maksātnespējas procesā apķīlājamo līdzekļu apjoma pārskatīšana, u.c.), darba tiesisko attiecību elastības nodrošināšana (dažādu piemaksu apjomu pārskatīšana, procedūru atvieglošana atlaišanas gadījumā, u.c.), nodokļu administrēšanas uzlabošana (grāmatvedības kārtošana vienkāršošana viena īpašnieka SIA, tranzīta muitas deklarāciju noformēšanas vienkāršošana, akcīzes nodokļa maksimālā nodrošinājuma apjoma aprēķināšanas vienkāršošana, naftas produktu uzglabāšanas kārtības vienkāršošana, u.c.), un citās (iesniedzamo dokumentu samazināšana publiskajos iepirkumos, „zaļo” tirdziņu un ielu tirdzniecības normatīvās bāzes sakārtošana, vasaras kafejnīcu tirdzniecības ierobežojumu atcelšana, u.c.).

6.15. ielikums

Pasākumu plāna izpilde 2009. gada 1. ceturksnī

Pasākumu plāna 1. ceturksnī izpildītie pasākumi, kas pēc būtības uzlabos Latvijas reitingu salīdzinājumā ar citām valstīm *Doing Business* indeksā, ir šādi:

nekustamā īpašuma jomā:

- nekustamā īpašuma reģistrācijas procedūras paātrināšana:
- š.g. 26. martā Saeima ir atbalstījusi priekšlikumus likumprojektam „Grozījumi Zemesgrāmatu likumā”, kas paredz, ka nostiprinājuma lūgumu Zemesgrāmatā izskata 10 dienu laikā (iepriekš 15 dienas);
- veicamo procedūru un iesniedzamo dokumentu skaita samazināšana nekustamā īpašuma reģistrācijas procesā:

Doing Business reitings uzlabosies, ja:

- kā plānots, tiks ieviesti POS termināļi visās Zemesgrāmatu nodaļās, kas nodrošinās valsts un kancelejas nodevu iekasēšanu, izmantojot norēķinu kartes, kā rezultātā klientam nebūs jāapmeklē kredītiestāde. Šī pasākuma ieviešana samazinās 1 procedūru, reģistrējot nekustamo īpašumu, kas aizņem 1 dienu, ko vērtē reitings;
- tiks izstrādāta un ieviesta tiešsaistes datu apmaiņa starp Valsts vienoto datorizēto zemesgrāmatu un Pašvaldību vienoto informācijas sistēmu, kas ļaus zemesgrāmatu tiesniešiem elektroniski piekļūt informācijai par nekustamā īpašuma nodokļu nomaksu. Šī pasākuma realizēšana samazinās 1 procedūru, reģistrējot nekustamo īpašumu, kas, pēc *Doing Business* ziņojuma datiem, aizņem 7-14 dienas.

Latvijas rādītāju nekustamā īpašuma reģistrācijas procesa ilgumā uzlabos arī Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrijas gatavotie grozījumi likumā „Par pašvaldībām”, nosakot pašvaldību pirmpirkuma tiesību gadījumus, jo saskaņā ar *Doing Business* rādītājiem atteikuma no pirmpirkuma tiesībām iegūšana aizņem 20 dienas;

darba tiesisko attiecību elastības jomā:

š.g. 24. aprīlī Saeimā tika iesniegts likumprojekts „Grozījumi Darba likumā” (reģ./nr.1181/Lp9), kas paredz, ka darbinieku skaita samazināšanas gadījumā darba devējam ir pienākums informēt Nodarbinātības valsts aģentūru par atlaižamo darbinieku skaitu un profesiju tikai gadījumos, kad darba tiesiskās attiecības 30 dienu laikā tiks izbeigtas ar vismaz trim darbiniekiem (pašreiz jāziņo par 1 darbinieku).

Š.g. 20. maijā Nacionālās trīspusējās sadarbības padomes sēdē tika skatīti papildu priekšlikumi *Darba likuma* grozījumiem, tajā skaitā jautājumi par atlaišanas pabalstiem, kā arī par piemaksu (virsstundu, nakts darba, svētku dienu) apmēra pārskatīšanu.

Labklājības ministrijas organizētajā diskusijā ar Latvijas darba devēju konfederācijas un Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības pārstāvjiem tika panākta vienošanās par šādiem jautājumiem:

- atpūtas dienu piešķiršanas kārtības maiņa donoriem,
- termiņš iepriekšējai paziņošanai par plānoto kolektīvo atlaišanu.

Šie abi grozījumi *Darba likumā* tiks iesniegti Saeimā uz 2. lasījumu;

būvniecības jomā:

būvniecības procesa regulējošo normatīvo aktu bāzes pilnveidošana paredz izstrādāt jaunu *Būvniecības likumprojektu*, kas būtiski saīsina būvatļaujas saņemšanas laiku un procedūru skaitu.

6.15. ielikuma turpinājums

Ministru kabineta 2009. gada 7. aprīļa „Grozījumi Ministru kabineta 2004. gada 13. aprīļa noteikumos Nr. 299 „Noteikumi par būvju pieņemšanu ekspluatācijā” samazina procedūru skaitu, nepieciešamo laiku un izmaksas būves nodošanai ekspluatācijā, noteikumos paredzētas izmaiņas, izslēdzot prasību pēc Valsts zemes dienesta reģionālās nodaļas veiktas būves kadastrālās uzmērīšanas. Savukārt Ministru kabineta 2009. gada 28. aprīļa sēdē atbalstītajā noteikumu projektā „Grozījumi Ministru kabineta 1997. gada 1. aprīļa noteikumos Nr. 112 „Vispārīgie būvnoteikumi”, lai mazinātu būvprojektēšanas uzsākšanai nepieciešamo tehnisko un īpašo noteikumu saņemšanu no valsts un pašvaldību institūcijām, noteikti kritēriji, kādos gadījumos ir jāsaņem tehniskie un īpašie noteikumi.

Higiēnas prasību noteikšana būvēm atkarībā no būves tipa, prasības iekļaujot jaunus Ministru kabineta noteikumos, arī uzlabos Latvijas rādītāju Doing Business indeksā, jo samazinās gan veicamo procedūru skaitu, gan arī nepieciešamo laiku (pēc *Doing Business* rādītājiem, tehnisko noteikumu izstrādāšana Sabiedrības veselības aģentūrā, ja projektē ražošanas objektu, maksā aptuveni 13 latu un prasa 28 dienas) saskaņojumu iegūšanai. Vienlaicīgi tehnisko noteikumu iekļaušana Ministru kabineta noteikumos atceļ nepieciešamību saņemt tehniskos noteikumus Sabiedrības veselības aģentūrā, tādējādi samazināsies arī būvniecības saskaņošanas izmaksas.

Pieņemot minētos grozījumus normatīvajos aktos, samazināsies būvniecības saskaņošanas un būves pieņemšanas ekspluatācijā procedūru skaits, nepieciešamais laiks, kā arī kopējais dienu skaits;

maksātnespējas procesa pilnveidei:

maksātnespējas procedūru jomā, neatkarīgi no iznākuma, svarīgs ir laiks – jo ātrāk uzņēmums tiek pasludināts par bankrotējušu vai tiek atjaunota tā darbība, jo ātrāk iesaldētie līdzekļi var atgriezties uzņēmējdarbības apritē. Tāpēc vienlīdz svarīgi ir gan stimulis sanācības procesus, gan paredzēt ātru likvidāciju gadījumos, kad uzņēmumam nav kreditoru.

Sacimā izskatīt likumprojektu „Grozījumi Maksātnespējas likumā”, paredzēts izslēgt no likuma prasību administratoram iesniegt apstiprināšanai tiesā kreditoru sapulces lēmumu par bankrota procedūras uzsākšanu, tādējādi saīsinot maksātnespējas procesa laiku.

Tā kā *Doing Business* vērtē uzņēmējdarbības izbeigšanas un restrukturizācijas procedūras, būtisks ir arī Pasākumos makroekonomiskās situācijas stabilizācijai 2008.-2009. gadam paredzētais uzdevums Tieslietu ministrijai izstrādāt vienkāršotu likvidācijas procedūru, lai Uzņēmumu reģistram būtu tiesības pēc iespējas ātrāk pēc uzņēmumu pieteikuma saņemšanas izslēgt to no Uzņēmumu reģistra bez maksātnespējas procesa ierosināšanas, ja uzņēmumam nav kreditoru.

Jāņem vērā, ka jaunais *Maksātnespējas likums* Latvijā stājās spēkā tikai 2008. gada 1. janvārī, tāpēc *Doing Business 2009* dati balstīti uz vecā likuma bāzes. Tie lielā mērā atspoguļo novecojušu situāciju, tāpēc sagaidāms, ka *Doing Business 2010* Latvijas rezultāti būs būtiski uzlabojusies.

Lai pārrunātu aktuālākos Latvijas ekonomikas un uzņēmējdarbības jautājumus, Latvijas valdība un **Ārvalstu investoru padome Latvijā** (turpmāk – ĀIPL) organizē augsta līmeņa tikšanās. Šogad 22. maijā tikšanās notika jau trīspadsmito reizi.

Tradicionāli ĀIPL pirmajā dienā apmeklē valsts institūcijas, lai pārrunātu konkrētas problēmas diezgan detalizētā līmenī. Atsevišķas paneldiskusijas ar atbildīgo valsts pārvaldes iestāžu pārstāvjiem notika š.g. 21. maijā. ĀIPL diskusijai izvirzītie jautājumi:

- arodizglītības jautājumi (tikšanās ar Ekonomikas ministrijas un Izglītības un zinātnes ministrijas pārstāvjiem);
- transporta jautājumi (tikšanās ar Satiksmes ministrijas pārstāvjiem);
- nodokļu un makroekonomikas jautājumi (tikšanās ar Finanšu ministrijas pārstāvjiem).

Š.g. 22. maijā Ministru kabinetā augstāka līmeņa skatījumu sniedza ĀIPL pārstāvis un Ministru prezidents, pēc tam ĀIPL iepazīstināja ar savu vīziju par nepieciešamajām pārmaiņām valsts pārvaldē un stratēģiskajā plānošanā. Tikšanās noslēgumā tika pieņemts Latvijas valdības un Ārvalstu investoru padomes Latvijā komunikē, kurā norādīti turpmākie

attīstības mērķi:

- jāuzlabo reakcija uz izmaiņām ekonomikā, laicīgi un adekvāti rīkojoties, nodrošinot saistību izpildi, ko valdība uzņemusies, lai varētu saņemt finansējumu no ārējiem aizdevējiem;
- jākoncentrē pieejamie resursi ekonomikas pētījumiem un vidējā termiņā jāveicina neatkarīgas ekonomikas pētniecības kapacitātes izveide, tādējādi palīdzot novērtēt valdības politiku un tās ietekmi uz valsts ekonomiku, savukārt prognožu modeļi varētu būt noderīgs instruments uz zināšanām balstītu lēmumu pieņemšanai un kvalitatīvs alternatīva viedokļa paudējs dažādajiem politikas veidotājiem;
- duāla arodizglītības un apmācības sistēma Latvijā varētu atrisināt ar profesionālo izglītību saistītās problēmas, tādējādi novēršot atsevišķus trūkumus darba tirgū. Darba tirgum kopumā un jo īpaši darba devējiem būtu pieejami augsti kvalificēti un motivēti profesionāļi, kas apguvuši visjaunākās nozarēs pieprasītās praktiskās prasmes;
- jāturpina uzlabot nodokļu sistēmu, lai ekonomikas lejupslīdes laikā veicinātu uzņēmējdarbību un Latvijas ekonomikas atveseļošanu.

6.5. Inovācija un jaunās tehnoloģijas

2009. gadā publicētajā „European Innovation Scoreboard 2008” pētījumā starp 32 pētījumā iekļautajām valstīm Latvija ieņem 30. vietu (2008. gadā

publicētajā pētījumā – 35. vieta starp 37 valstīm, 2006. gadā – 29. vieta starp 34 valstīm), zemāki kopējie rādītāji inovācijas jomā ir Bulgārijai un Turcijai.

Saskaņā ar Centrālās statistikas pārvaldes datiem laika posmā no 2004.-2006. gadam tikai 16,2% no uzņēmumiem bija inovatīvi.

Inovatīvas uzņēmējdarbības attīstībai nozīmīgākie kavējošie faktori joprojām ir nepietiekama zinātnes un uzņēmējdarbības sadarbība un nepietiekams finansējums inovatīvai uzņēmējdarbībai agrīnajā stadijā. *Komercdarbības konkurētspējas un inovācijas veicināšanas programma 2007.-2013. gadam* noteiktie galvenie darbības virzieni inovācijas attīstībai paredz veidot sabiedrības izpratni par inovāciju, veicināt zināšanu un tehnoloģiju pārnesei, sekmēt zinātnes, izglītības un privātā sektora sadarbību, kā arī atbalstīt jaunu produktu un tehnoloģiju izstrādi.

Sabiedrības informēšanai un izpratnes veidošanai par inovāciju 2009. gadā uzsākta ES struktūrfondu programmas „Pasākumi motivācijas celšanai inovācijām un uzņēmējdarbības uzsākšanai” īstenošana. Programmas mērķis ir informēt un iedrošināt pēc iespējas plašāku sabiedrības daļu, īpaši jauniešus, uzsākt uzņēmējdarbību, celt uzņēmējdarbības prestižu sabiedrības acīs, kā arī sekmēt sabiedrības izpratni par inovāciju lomu konkurētspējas veicināšanā, informēt sabiedrību par norisēm saistībā ar inovācijām un to potenciālu, tādējādi iedrošinot pēc iespējas plašāku sabiedrības un uzņēmēju daļu pievērsties inovatīvu risinājumu izstrādei un pielietošanai. Īpaša uzmanība tiek pievērsta jauniešu motivēšanai īstenot savas idejas uzņēmējdarbībā. Latvijas inovatīvo biznesa ideju konkurss „Ideju kauss 2008” ir veicinājis vairāk nekā 400 dalībnieku aktivitāti, sagatavojot un komandās vai individuāli iesniedzot inovatīvas biznesa idejas. Šo konkursu ir plānots turpināt 2009. gadā. Ikgadēji informatīvi semināru cikli – Reģionālās inovācijas dienas – inovācijas popularizēšanai tiek rīkoti kopš 2006. gada. Semināros tiek sniegta plaša informācija par inovatīvai uzņēmējdarbībai pieejamu finansiālu atbalstu, t.sk., par valsts atbalsta programmām, finanšu instrumentiem, iespējām pieteikties 7. Ietvarprogrammas finansējumam u.c., kā arī par jaunu produktu ražošanas ieviešanu un atbalstu tam.

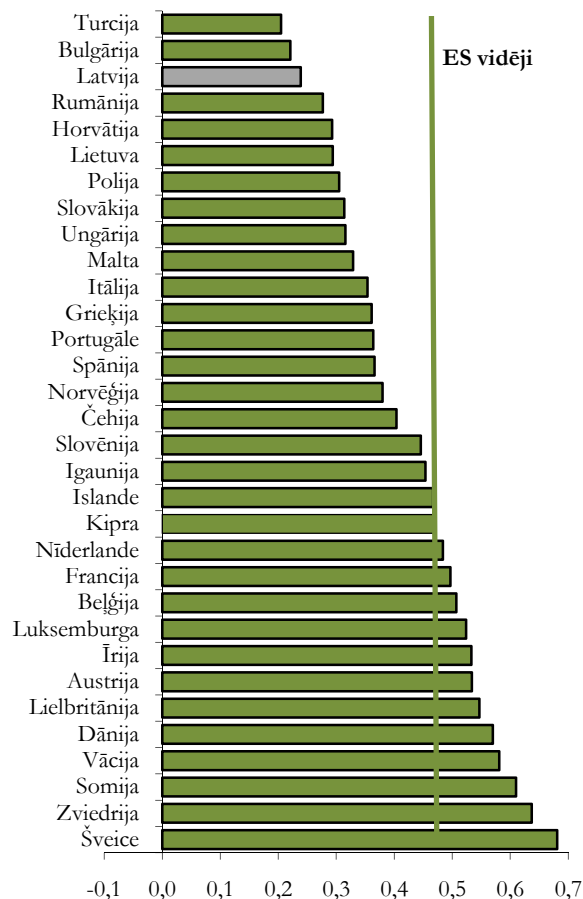
2009. gadā Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra turpināja īstenot pilotprojektu par atbalstu inovatīvo biznesa ideju autoriem. Projekta ietvaros biznesa ideju autoriem bija iespēja nodibināt sadarbību ar mentoriem un potenciālajiem investoriem, partneriem, kuri gatavi sadarboties idejas realizēšanā, kā arī labākajiem bija iespēja saņemt finansējumu līdz 5 tūkst. latu apmērā biznesa idejas attīstīšanai. Konkursa ietvaros tika saņemti 55 biznesa ideju pieteikumi, no kurām atbalstīti tika 16.

2009. gadā savu darbību turpina **Eiropas Biznesa atbalsta tīkls Latvijā**. Eiropas Biznesa atbalsta tīkls ir Eiropas Savienības mēroga uzņēmējdarbības un inovāciju atbalsta tīkls, ko veido gandrīz 600 dažādu partnerorganizāciju vairāk nekā 40 valstīs, un tā mērķis ir nodrošināt uzņēmējus ar informatīvo un konsultatīvo atbalstu, lai veicinātu to konkurētspēju un attīstību Eiropas Savienības ietvaros, kā arī ārpus tās. Tīkla ietvaros uzņēmēji var saņemt informāciju un

praktiskus padomus par tirdzniecības, Eiropas Savienības likumdošanas un inovācijas attīstības un tehnoloģiju pārnesei jautājumiem, kā arī saņemt konsultācijas par iesaistīšanos Eiropas Savienības 7. Ietvara programmā zinātnes un tehnoloģiju attīstībai.

6.3. attēls

Inovācijas indekss 2008. gadā

Avots: Eiropas Komisija, European Innovation Scoreboard 2008

Neefektīva tehnoloģiju pārnese un vāja pētniecības institūtu un privātā sektora sadarbība tiek uzskatīta par nozīmīgu problēmu ne tikai Latvijā, bet visā Eiropas Savienībā. Šo jomu pilnveidošanai ES Struktūrfondu 2007.-2013. gada plānošanas periodam ir izstrādātas vairākas atbalsta programmas un uzsākta to īstenošana.

2009. gadā tiek turpināta ES Struktūrfondu **Tehnoloģiju pārnese programmas** ieviešana. Programmas mērķis ir veicināt pētniecības rezultātu komercializāciju gan Latvijā, gan ārvalstīs, kā arī sistemātiski apzināt esošo pētniecības kompetenci augstskolās un zinātniskajos institūtos. Tehnoloģiju pārnesei kontaktpunktu galvenie darbības virzieni ir informācijas sniegšana par zinātniskās institūcijas kompetenci un zināšanu un tehnoloģiju pārnesei, pētniecības darbu rezultātu komercializācijas piedāvājumu sagatavošana, komersantu un zinātnieku sadarbības semināru, konferenču un kontaktbiržu organizēšana. Programmu finansēs no Eiropas Reģionālās attīstības fonda līdzekļiem. Kopējais aktivitātes ietvaros pieejamais publiskais finansējums ir

1,6 milj. latu, un atbalstu līdz 2013. gadam saņems 8 tehnoloģiju pārneses kontaktpunktu projekti. Projektu ietvaros plānots sagatavot 424 komercializācijas piedāvājumus, 164 Latvijas patenta pieteikumus, 40 starptautiskos patenta pieteikumus.

2008. gadā tika uzsākts īstenot ES Struktūrfondu programmu „**Atbalsts jaunu produktu un tehnoloģiju ieviešanai ražošanā**”. Programmas ietvaros komersanti var saņemt atbalstu tādiem sākotnējiem ieguldījumiem pamatlīdzekļos (iekārtu iegāde un uzstādīšana, patenta un licenču iegāde), kas tieši nodrošina jaunu produktu vai tehnoloģiju ieviešanu ražošanā. Maksimālais pieļaujamais finansējuma apmērs ir 350 tūkst. latu, un atbalsta intensitāte var būt līdz 35% no projekta attiecināmajām izmaksām. Projektus pirmajai projektu atlases kārtai Latvijas Investīciju un attīstības aģentūrā komersanti varēja iesniegt no 2008. gada 29. septembra līdz 7. novembrim. Pirmajā projektu atlases kārtā iesniegts 91 projekts, no kuriem tika apstiprināti 57 projekti, un līdz 2009. gada 6. jūlijam ir noslēgti 50 līgumi par kopējo summu 9,3 milj. latu.

2008. gadā tika uzsākts īstenot ES struktūrfondu programmu „**Jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde**”. Programmas ietvaros komersanti varēs saņemt atbalstu rūpnieciskajiem pētījumiem un eksperimentālajai izstrādei, tajā skaitā prototipu izstrādei. Maksimālais pieļaujamais finansējuma apmērs ir 350 tūkst. latu, un atbalsta intensitāte eksperimentālajai izstrādei var būt 25-60% un rūpnieciskajiem pētījumiem 50%-80% no projekta attiecināmajām izmaksām. Projektus pirmajai projektu atlases kārtai Latvijas Investīciju un attīstības aģentūrā komersanti varēja iesniegt no 2008. gada 15. decembra līdz 2009. gada 23. janvārim. Pirmajā projektu atlases kārtā saņemts 291 projekts, no kuriem tika apstiprināti 134 projekti.

ES Struktūrfondu 2007.-2013. gada plānošanas perioda ietvaros 2009. gadā tiek turpināta valsts atbalsta programmas „**Kompetences centri**” izstrādāšana, kuras galvenais mērķis ir praktiski realizēt zinātnieku un komersantu sadarbību un komersantu konkurētspējas paaugstināšanu, veicinot pētniecības un rūpniecības sektoru sadarbību rūpniecisko pētījumu, jaunu produktu un tehnoloģiju attīstības projektu

īstenošanā. Programmas īstenošanu paredzēts uzsākt 2009. gadā.

Kopš 2007. gada tiek īstenota **Biznesa inkubatoru atbalsta programma**, kuras mērķis ir veicināt jaunu, dzīvotspējīgu un konkurētspējīgu uzņēmumu veidošanos un attīstību Latvijas reģionos, nodrošinot tos ar uzņēmējdarbībai nepieciešamo vidi, tai skaitā infrastruktūru un konsultatīvajiem pakalpojumiem. Kopumā programmas ietvaros no 2007. gada līdz 2008. gadam inkubatoros atbalstu savu biznesa ideju attīstīšanai saņēmuši 178 jaunie komersanti, izveidots 460 darba vietu un valstij nodokļos samaksāti 1,22 milj. latu. 2009. gadā programma tiek turpināta, piesaistot ES strukturālo fondu finansējumu, un kopējais finansējums biznesa inkubatoriem 2009.-2013. gadam plānots 20,2 milj. latu apmērā. Šī finansējuma ietvaros tiks atbalstīta vismaz 10 biznesa inkubatoru pārvaldīšana un pakalpojumu sniegšana jaunizveidotiem uzņēmumiem.

Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra, lai sekmētu jaunu un esošo inovācijas atbalsta instrumentu sinerģiju ar citu valstu īstenotām atbalsta aktivitātēm un nodrošinātu efektīvāku atbalsta pieejamību komersantiem, ir iesaistījusies vairākos **Baltijas reģiona programmas projektos**.

Ir uzsākta darbība Baltijas jūras reģiona programmas projektā „Joint SME Finance for Innovation” (JOSEFIN), kura mērķis ir izstrādāt un sniegt konsultatīvos pakalpojumus MVU, lai veicinātu starptautisko MVU sadarbību, kā arī atbalstītu MVU centienus saņemt finansējumu dažādu projektu realizācijai, izstrādāt un ieviest viegli pieejamus finanšu instrumentus inovatīviem MVU sadarbības projektiem.

2009. gadā uzsākta arī Baltijas jūras reģiona programmas projekta „BSR InnoReg – Strengthening Regional Innovation Governance through Transnational Cooperation” īstenošana, kur viens no galvenajiem mērķiem ir izveidot vienotus inovatīvas uzņēmējdarbības veicināšanas instrumentus Baltijas jūras valstu reģionos ārpus metropolēm. Projekts Latvijā tiks īstenots, sadarbojoties Latvijas Tehnoloģiskajam centram, Valsts Reģionālās attīstības aģentūrai un Latvijas Investīciju un attīstības aģentūrai.

6.6. Informācijas sabiedrība

Informācijas sabiedrība ir sabiedrības attīstības fāze, kas balstās uz brīvu savstarpēju informācijas apmaiņu un attīsta uz zināšanām balstītu ekonomiku. Informācijas sabiedrību veido tehnoloģiskā bāze (infrastruktūra, programmatūra), sabiedrībai pieejamo informācijas pakalpojumu klāsts, kā arī indivīdu prasmju un zināšanu līmenis. Informācijas un telekomunikāciju tehnoloģiju attīstības rezultātā informācija un zināšanas arvien plašāk tiek izmantotas darbā un darba attiecībās, mācībās, kā arī sadzīvē.

Latvijas nacionālajā Lisabonas programmā 2008.-2010. gadam kā viens no galvenajiem uzdevumiem ir minēta IKT izplatības veicināšana un efektīva pielietošana, lai izveidotu pilnībā integrētu informācijas sabiedrību. Šī uzdevuma realizēšanai var izdalīt divus galvenos virzienus – interneta pieejamības paaugstināšanu un efektīvas e-pārvaldes izveidošanu un nodrošināšanu.

Pēc CSP datiem, 2007. gadā IKT¹ sektora īpatsvars IKP sasniedza 5,5%. 2007. gadā IKT sektorā Latvijā darbojās 3077 uzņēmumi, kas nodarbināja 25 562 strādājošos, uzņēmumu apgrozījums sasniedza 2,7 miljardus latu, personāla izmaksas – 167 milj. latu.

IKT ražošanas pievienotā vērtība sasniedza 29 milj. latu, IKT pakalpojumu sniegšana – 644 milj. latu. IKT ārējās tirdzniecības bilance bija negatīva – -360,9 milj. latu, jo imports būtiski pārsniedza eksportu, kas bija attiecīgi 508,1 milj. latu un 147,2 milj. latu.

6.16. ielikums

Datoru un interneta lietošana Latvijā

Atbilstoši CSP apsekojuma „Datoru un interneta lietošana mājāsaimniecībās” datiem, 2008. gadā no visām mājāsaimniecībām datori bija 57% mājāsaimniecību (mājāsaimniecības, kurās dzīvo vismaz 1 persona vecumā no 16-74 gadiem) un interneta pieslēgums – 53% mājāsaimniecību. Datoru un interneta pieejamības ziņā mājāsaimniecībām vislabākā situācija bija Rīgas reģionā (datori – 65%, internets – 60%) un Pierīgas reģionā (datori – 63%, internets – 58%), bet pārējos reģionos situācija bija sliktāka – Kurzemes reģionā (datori – 53%, internets – 53%), Zemgales reģionā (datori – 52%, internets – 50%), Vidzemes reģionā (datori – 47%, internets – 44%) un Latgales reģionā (datori – 45%, internets – 40%). Regulāri (vismaz reizi nedēļā) datoru lietoja 59% iedzīvotāju un internetu – 57% iedzīvotāju. Platjoslas interneta pieslēgums bija 40% no visām mājāsaimniecībām.

2008. gada janvārī datori bija 93% uzņēmumu ar 10 un vairāk darbiniekiem, interneta pieslēgums – 86% šādu uzņēmumu, savas mājas lapa internetā – 41% šādu uzņēmumu. Saziņai ar valsts un pašvaldību institūcijām internetu izmantoja 54% uzņēmumu ar 10 un vairāk darbiniekiem. No visiem uzņēmumu darbiniekiem datoru regulāri lietoja 31%, bet internetam pieslēgtu datoru – 27% darbinieku.¹

2007./2008. mācību gada sākumā uz 100 pilna laika studentiem augstskolās un koledžās bija 13,5 datori, profesionālās izglītības iestādēs uz 100 audzēkņiem – 9,7, bet vispārīgizglītojošās skolās – 8,2 datori. No mācību iestāžu kopskaita interneta pieslēgums bija visās augstskolās un koledžās, 89% profesionālās izglītības iestāžu, 99,6% vispārīgizglītojošo skolu.

Līdz ar iestāšanos ES Latvijai ir kļuvušas saistošas Eiropas Savienības iniciatīvas (skatīt 6.17. ielikumu), kas attiecas uz informācijas sabiedrības veidošanu.

6.17. ielikums

Eiropas Savienības iniciatīvas informācijas sabiedrības veidošanā

Lai atbalstītu digitālās ekonomikas attīstību, 2005. gada 1. jūnijā Eiropas Komisija uzsāka jaunu iniciatīvu, kas ir stratēģija turpmākajiem 5 gadiem – „i2010: Eiropas informācijas sabiedrība 2010”. Tās mērķis ir veicināt izaugsmi un darba vietu veidošanos ar informācijas sabiedrību un medijiem saistītajās nozarēs. Iniciatīva ietver 3 prioritātes:

- izveidot ES atvērtu un konkurētspējīgu vienotu tirgu informācijas sabiedrības un mediju pakalpojumiem;
- palielināt ES investīcijas informācijas un telekomunikāciju tehnoloģiju pētniecībā par 80%;
- panākt visas Eiropas sabiedrības pārtapšanu par informācijas sabiedrību.

2006. gada 25. aprīlī Eiropas Komisija nāca klajā ar iniciatīvai „i2010” atbilstošo rīcības plānu „i2010. E-pārvaldības rīcības plāns: paātrināt e-pārvaldību Eiropā par labu visiem”, kas koncentrēts uz tādiem svarīgiem e-pārvaldības mērķiem laikposmam līdz 2010. gadam kā visu ES iedzīvotāju iekļaušana informācijas izmantošanā, plaša informatīvo pakalpojumu klāsta pieejamības nodrošināšana, elektroniskās valsts iepirkumu sistēmas izveidošana, sasniedzot 50% darījumu slēgšanu elektroniski, un informācijas pieejamības nodrošināšana saistībā ar visiem valsts iepirkumiem u.c.

Eiropas Komisija 2008. gadā aprīlī publicēja i2010 ieviešanas vidējā termiņa ziņojumu, kurā ir salīdzināts ES dalībvalstu progress iniciatīvas realizēšanā. Ziņojumā ir atzīmēts straujais Latvijas progress platjoslas interneta ieviešanā 2007. gadā un labais IKT speciālistu zināšanu līmenis. Savukārt tādās jomās kā e-pārvalde, e-business un e-veselība 2007. gadā Latvija ievērojami atpalika no ES vidējiem rādītājiem. Galvenais iemesls bija nelielais kā valsts, tā privātā sektora investīciju apjoms IKT sektorā.

2006. gada 18. jūlijā Ministru kabinets apstiprināja *Informācijas sabiedrības attīstības pamatnostādnes 2006.-2013. gadam*, kurās noteikti rīcības virzieni informācijas sabiedrības izveidei Latvijā.

Īstermiņa prioritārie uzdevumi ir:

- attīstīt IKT pieejas infrastruktūras teritoriālo segumu;
- padarīt IKT finansiāli pieejamākas mājāsaimniecībām un MVK;

- sniegt IKT lietošanas pamatprasmes privātpersonām un rosināt tās lietot IKT;
- veidot elektroniskos valsts pārvaldes pakalpojumus un izmantot IKT, lai optimizētu pārvaldes funkcijas; nodrošināt publiskās informācijas pieejamību pašvaldībām un komersantiem pakalpojumu veidošanai un attīstīt valsts pārvaldes pakalpojumu sniegšanas centrus;
- ieviest e-parakstu un attīstīt tā lietošanas infrastruktūru;

¹ IKT sektors ir noteikts atbilstoši OECD definīcijai, kura paredz šādu ekonomisko darbības veidu (NACE) iekļaušanu: IKT ražošana (biroja tehnikas ražošana; datoru un citu informācijas apstrādes iekārtu ražošana; izolēto vadu un kabeļu ražošana; elektronu un elektronstaru lampu un citu elektronisko komponentu ražošana; televīzijas un radio raidītāju un aparatūras ražošana; telefona un telegrāfa sakari; televīzijas un radiouztvērtēju, skaņas vai video kasetes vai reproducēšanas aparatūras un līdzīgu preču ražošana; instrumentu un aparātu ražošana mērīšanai, pārbaudei, izmēģināšanai, navigācijai un citiem mērķiem; rūpnieciskā procesa kontroles un vadības iekārtu projektēšana un montāža) un IKT pakalpojumu sniegšana, tajā skaitā vairumtirdzniecība (sadzīves elektroiekārtu, aparatūras un elektropreču vairumtirdzniecība; datoru,

perifērisko iekārtu un programmatūras vairumtirdzniecība un citu biroja mašīnu un iekārtu vairumtirdzniecība; citu elektrisko un elektronisko iekārtu un detaļu vairumtirdzniecība, pārējo rūpniecībā, tirdzniecībā, navigācijā izmantojamo mašīnu un piederumu vairumtirdzniecība), telekomunikācijas (telekomunikācijas) un pakalpojumi (datoru un biroja tehnikas iznomāšana; konsultēšana ar datoraparātūru saistītos jautājumos; standartprogrammatūras izstrādāšana un izplatīšana, programmēšana pēc pasūtījuma, konsultēšana programmatūras jautājumos; datu apstrāde; datu bāzu un interneta portālu uzturēšana un ekspluatācija; datoru un biroja tehnikas remonts un ekspluatācija; citas ar datoriem saistītas darbības).

- atbalstīt tiešsaistes pakalpojumu radīšanu, kā arī inovatīvu, zināšanu ietilpīgu un videi draudzīgu produktu radīšanu.

Ilgtermiņa rīcības virzieni informācijas sabiedrības attīstībai ir:

- paplašināt piekļuves infrastruktūru un veicināt IKT pieejamību;
- attīstīt lietotāju zināšanas un prasmes;
- attīstīt pakalpojumus un saturu;
- attīstīt IKT lietošanu komercsabiedrībās un inovācijās;
- attīstīt IKT zinātni un pētniecību;
- veicināt eksportspējīgu IKT produkcijas un pakalpojumu radīšanu.

Attīstības programmas īstenošanai tiks izmantots Eiropas Savienības struktūrfondu finansējums, kā arī valsts un pašvaldību budžeta līdzekļi.

2007. gada 11. decembrī Ministru kabinetā tika apstiprināta „Konceptija par elektroniskās vēlēšanu sistēmas izveidi”. Konceptijas mērķis ir elektroniskās vēlēšanu sistēmas izveide, nodrošinot vēlētāja dalības elektroniskās reģistrācijas un elektroniskās balsošanas ieviešanu pašvaldību vēlēšanās un Eiropas Parlamenta vēlēšanās. Konceptijā tika atbalstīts risinājuma variants, kas paredz iepriekšēju un aizklātu e-balsošanu ar atkārtotas balsošanas iespēju un visaugstākajā līmenī un pilnībā nodrošina balsojuma aizklātumu.

2008. gada 21. jūlijā Ministru kabinets apstiprināja noteikumus „Noteikumi par darbības programmas „Infrastruktūra un pakalpojumi” papildinājuma 3.2.2.1.1. apakšaktivitāti „Informācijas sistēmu un elektronisko pakalpojumu attīstība””. Noteikumi paredz, ka informācijas sistēmu izveidei, integrācijai un attīstībai, e-pakalpojumu izveidei un attīstībai un informācijas resursu digitalizācijai pieejamais kopējais finansējums ir 116,4 milj. latu, no tiem ERAF līdzfinansējums – 98,9 milj. latu un valsts budžeta finansējums – 17,5 milj. latu.

Saskaņā ar Ministru kabineta 2009. gada 1. aprīļa rīkojumu Nr. 220 „Par Īpašu uzdevumu ministra elektroniskās pārvaldes lietās sekretariāta reorganizāciju” ar šā gada 1. jūniju Īpašu uzdevumu ministra elektroniskās pārvaldes lietās sekretariāta funkcijas pārņem Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija.

Elektroniskie pakalpojumi

Ar Ministru kabineta 2008. gada 10. novembra rīkojumu Nr. 689 tika noteikts, ka Elektronisko iepirkumu valsts aģentūra ar 2009. gada 1. janvāri tika pievienota Īpašu uzdevumu ministra elektroniskās pārvaldes lietās sekretariātam. Savukārt saskaņā ar Ministru kabineta 2009. gada 1. aprīļa rīkojumu Nr. 220 „Par Īpašu uzdevumu ministra elektroniskās pārvaldes lietās sekretariāta reorganizāciju” ar šā gada 1. jūniju Īpašu uzdevumu ministra elektroniskās pārvaldes lietās sekretariāta funkcijas pārņēma

Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija. Informācija par e-iepirkumiem un e-pakalpojumu attīstību tagad ir pieejama Valsts reģionālās attīstības aģentūras mājas lapā (www.vraa.gov.lv), bet informācija par e-pārvaldi un informācijas sabiedrības politiku – RAPLM mājas lapā (www.raplm.gov.lv)

Pēc Valsts reģionālās attīstības aģentūra datiem, vispārīgo vienošanos iepirkumu kopsomma 2008. gadā bija 6,296 milj. latu (ar PVN). Lielāko daļu sastādīja pretmikrobu ārstniecības līdzekļu iepirkums (35,7% no visiem iepirkumiem), datortehnikas un drukas iekārtu piederumu iepirkumi. Preču skaits e-katalogā sasniedza 25 tūkst., bet pircēju organizāciju skaits – 1358.

2006. gada septembrī VAS „Latvijas Pasts” ieviesa e-paraksta pakalpojumu un uzsāka e-paraksta viedkaršu izsniegšanu. Lai veicinātu e-paraksta ieviešanu, tika rīkots konkurss 50 000 e-paraksta viedkaršu iepirkšanai valsts iestāžu darbiniekiem. Līdz 2008. gada beigām tika izsniegtas 28657 e-paraksta viedkartes. Izsniegto e-paraksta viedkaršu derīguma termiņš bija 2 gadi, kas 47% viedkaršu beigsies 2009. gadā, bet pārējām – 2010. gadā. Tā kā turpmāka viedkaršu iegāde jāveic iestādēm par saviem budžeta līdzekļiem, viedkaršu turētāju skaits ievērojami sašaurināsies.

Nemot vērā nelielo pieejamo elektronisko pakalpojumu skaitu un finansiālos zaudējumus, ko radīja e-paraksta ieviešana un uzturēšana, Satiksmes ministrija 2008. gada 28. maijā informēja Ministru kabinetu par VAS „Latvijas Pasts” priekšlikumu neturpināt sertifikācijas pakalpojumu sniegšanu. Ministru kabinets uzdeva Satiksmes ministrijai sadarbībā ar Īpašu uzdevumu ministra elektroniskās pārvaldes lietās sekretariātu strādāt pie sertifikācijas pakalpojumu sniegšanas funkciju nodošanas citai institūcijai. Par tādu institūciju tika noteikta VAS Latvijas Valsts radio un televīzijas centrs, kas pārņēma minēto funkciju 2009. gada jūnijā.

Atbilstoši *Eurostat* datiem, Latvija 2007. gadā bija ieviesusi 6 pamatpakalpojumus jeb 30% (vidēji ES-27 – 58%) no 20 elektroniskajiem pamatpakalpojumiem. 2008. gadā notika jaunu e-pakalpojumu ieviešana, no kuriem daži ir pamatpakalpojumi. Interneta portālā www.latvija.lv ir atrodams šobrīd pieejamo e-pakalpojumu saraksts.

Platjoslas internets

Atbilstoši *Eurostat* datiem, 2008. gada sākumā Latvijā platjoslas interneta pieslēgumu īpatsvars sasniedza 15% (vidēji ES-27 – 20%) no visiem interneta pieslēgumiem. Pateicoties 2006.-2007. gadā ar ES struktūrfondu atbalstu realizētajam projektam „Platjoslu sakaru infrastruktūras attīstība lauku apvidos”, tika uzlabota lauku iedzīvotāju piekļuve internetam, nodrošinot datu pārraides ātrumu 256 Kbit/s. Tomēr atbilstoši iniciatīvai „i2010 – Eiropas informācijas sabiedrība izaugsmei un nodarbinātībai” 2010. gadam Eiropas Savienībā kopumā ir izvirzīts mērķis nodrošināt vismaz 75% mājāsaimniecību ar platjoslas interneta pieslēgumu ar vismaz 8 Mbit/s

lejpuielādes ātrumu un attālinātajās teritorijās nodrošināt atbilstošas kvalitātes plašjoslas tīklus par abonēšanas cenu, kas maksimāli pietuvināta abonēšanas cenai blīvi apdzīvotās teritorijās.

Cīņa ar datorpirātismu

Datorpirātisma līmenis, atbilstoši starptautiskās datorprogrammu autortiesību aizsardzības organizācijas „Business Software Alliance” datiem, Latvijā 2008. gadā bija saglabājies 56% līmenī, savukārt pirātisma nodarītie zaudējumi Latvijas ekonomikai sasnieguši 15 milj. latu.

E-komercija¹

2007. gadā 17,5% no visiem uzņēmumiem ar 10 un vairāk darbiniekiem bija veikuši pirkumus internetā, bet 6,9% uzņēmumu bija pārdevuši preces vai pakalpojumus internetā. Internetā pirkto preču un pakalpojumu apgrozījums Latvijā 2007. gadā sastādīja 5% no kopējiem pirkumiem, savukārt internetā pārdoto preču apgrozījums sastādīja 5,2% no kopējā neto apgrozījuma. Kā liecina *Eurostat*, ES uzņēmumu kopējais e-komercijas apgrozījums 2007. gadā veidoja 12 procentus.

2008. gada 1. ceturksnī 22% no visiem iedzīvotājiem jeb 33% no interneta lietotājiem vismaz reizi dzīvē bija iepirkušies un pasūtījuši preces vai

pakalpojumus internetā savām vajadzībām. Internetā galvenokārt iepērkas tā lietotāji vecuma grupā no 25 līdz 34 gadiem (43% no interneta lietotājiem).

2007. gada 28. jūnijā Ministru kabinets apstiprināja Ekonomikas ministrijas izstrādāto *Komercdarbības konkurētspējas un inovācijas veicināšanas programmu 2007.-2013. gadam*. Programmas galvenie apakšmērķi ir:

- nodrošināt labvēlīgus nosacījumus komercdarbības attīstībai;
- veicināt nacionālās inovāciju sistēmas kapacitātes un efektivitātes palielināšanos;
- panākt būtisku konkurētspējas un produktivitātes pieaugumu rūpniecībā, sekmējot augstas pievienotās vērtības produktu ražošanas apjomu pieaugumu.

Programmas ietvaros 2008. gadā tika īstenoti vairāki e-komercijas attīstības veicināšanas pasākumi: rīkota e-komercijas informācijas diena, reģionālie semināri, konkurss „Labākais e-komercijas komersants”, informācijas diena par inovatīviem e-pakalpojumiem maziem un vidējiem komersantiem starptautiskā foruma „Baltic IT&T 2008: eBaltics” ietvaros u.tml. aktivitātes.

6.7. Mazie un vidējie komersanti

Latvijā mazie un vidējie komersanti (MVK) tāpat kā citur Eiropā veido lielu tautsaimniecības daļu, un tiem ir nozīmīga loma iekšzemes kopprodukta radīšanā

un nodarbinātībā (skatīt 6.18. ielikumu un 6.17. ielikumu).

6.18. ielikums

Mazo un vidējo komersantu skaits Latvijā

2007. gadā Latvijā bija 66 810 ekonomiski aktīvu individuālo komersantu un komercsabiedrību (bez zemnieku, zvejnieku saimniecībām un pašnodarbinātām personām, kuras veic saimniecisko darbību), no kuriem 99,7% atbilda MVK kategorijai. Latvijā ekonomiski aktīvo MVK sadalījums pēc to lieluma ir līdzīgs tam, kāds tas ir ES valstīs: mikro uzņēmumi – 87,8%, mazie uzņēmumi – 9,9%, vidējie uzņēmumi – 2%, lielle uzņēmumi – 0,3%. MVK kopumā nodarbināti 69,9% no privātā sektorā strādājošajiem valstī, kas rada 63,2% no IKP.

Būtisks ekonomisko aktivitāti raksturojošs rādītājs ir ekonomiski aktīvo komersantu un komercsabiedrību skaits uz 1000 iedzīvotājiem. Latvijas rādītājs ir konstanti audzis pēdējo 7 gadu laikā no 17 – 2001. gadā līdz 29 – 2007. gadā.

Taču tikpat nozīmīgi ir akcentēt individuālo darba veicēju (pašnodarbināto) skaitu – 2007. gadā – 47 990 (21 uz 1000 iedzīvotājiem) un zemnieku, zvejnieku saimniecību skaitu – 2007. gadā – 14 184 (6 uz 1000 iedzīvotājiem). Ņemot vērā faktu, ka ES dalībvalstu vidū nepastāv vienota metodoloģiskā prakse tāda ekonomisko aktivitāti raksturojošā rādītāja aprēķināšanā kā uzņēmumu skaits uz 1000 iedzīvotājiem (*enterprises per 1000 inhabitants*), ir grūti veikt objektīvu šī raksturlieluma salīdzinošo analīzi. Pašreizējā ES atbildīgo institūciju prakse liecina, ka uzņēmumu skaita uz 1000 iedzīvotājiem aprēķinā tiek iekļauti kā individuālie komersanti un komercsabiedrības, tā arī individuālā darba veicēji, zemnieku, zvejnieku saimniecības u.c. Tādējādi, piemērojot analoģu praksi, Latvijā 2007. gadā bija 57 saimnieciskās darbības veicēji uz 1000 iedzīvotājiem, kas ir tuvu ES vidējam līmenim.

Saskaņā ar Lursoft un Uzņēmuma reģistra statistiku 2008. gadā reģistrēts 11 361 individuālais komersants un komercsabiedrība. 2009. gada 5 mēnešos reģistrēti 3749 individuālie komersanti un komercsabiedrības.

Latvijā atbalstu MVK regulē kopš 2003. gada 1. janvāra spēkā esošais *Komercdarbības atbalsta kontroles likums*.

¹ Latvijas datu avots: CSP; ES datu avots: *Eurostat*

6.19. ielikums

MVU definīcija

Komercedarbības atbalsta kontroles likumā noteiktā MVU definīcija (saskaņā ar Eiropas Komisijas regulu Nr. 70/2001 un grozījumiem, kas izdarīti ar Eiropas Komisijas regulu 364/2004, kā arī saskaņā ar Eiropas Komisijas 2003. gada 6. maija rekomendāciju Nr. 361):

vidējie uzņēmumi:

- darbinieku skaits: 50 – 249;
- gada apgrozījums nepārsniedz 50 milj. eiro;
- gada bilances kopsumma nepārsniedz 43 milj. eiro;

mazie uzņēmumi:

- darbinieku skaits: 10 – 49;
- gada apgrozījums nepārsniedz 10 milj. eiro;
- gada bilances kopsumma nepārsniedz 10 milj. eiro;

mikrouzņēmumi:

- darbinieku skaits: 1 – 9;
- gada apgrozījums nepārsniedz 2 milj. eiro;
- gada bilances kopsumma nepārsniedz 2 milj. eiro.

Ministru kabinets 2004. gada 27. janvārī apstiprināja „**Latvijas Mazo un vidējo uzņēmumu attīstības politikas pamatnostādnes**”, kurās ir formulēti valdības rīcības pamatprincipi, ilgtermiņa mērķi un apakšmērķi, kā arī galvenie rīcības virzieni MVK attīstības politikas jomā. *Pamatnostādņu* mērķis ir nodrošināt uzņēmējdarbības veikšanai labvēlīgas vides sekmēšanu, stimulēt uzņēmēju iniciatīvu un mazināt vispārējo risku, novērst uzņēmējdarbības šķēršļus, sekmēt finanšu sistēmas un kapitāla tirgus stabilitāti un efektivitāti, lai veicinātu uzņēmumu konkurētspēju tirgū.

Pamatnostadnes paredz realizēt politiku, kas balstīta uz attīstīto valstu labākās prakses paraugiem, un tā tiks realizēta saskaņā ar Mazo uzņēmumu Eiropas hartā un citos ES dokumentos noteiktajiem darbības virzieniem, vienlaicīgi ņemot vērā arī Latvijai specifiskās MVK attīstības problēmas.

MVK attīstības sekmēšanai Ministru kabinetā 2007. gada 28. jūnijā apstiprināta Ekonomikas ministrijas izstrādātā **Komercedarbības konkurētspējas veicināšanas un inovācijas programmu 2007.-2013. gadam**.

Programma aptver uzņēmējdarbības konkurētspējas veicināšanas, inovatīvās darbības un rūpniecības attīstības uzstādījumus un rīcības politiku, aprakstot konkurētspējas sekmēšanas, kā arī inovāciju un rūpniecības attīstības vīziju nākamajiem 7 gadiem. Programmas galvenie mērķi ir nodrošināt labvēlīgus nosacījumus komercedarbības attīstībai, veicināt Nacionālās inovāciju sistēmas kapacitātes un efektivitātes palielināšanos, panākt būtisku konkurētspējas un produktivitātes pieaugumu rūpniecībā, sekmējot augstas pievienotas vērtības produktu ražošanas apjomu pieaugumu.

Programmā definēti konkrēti veicamie pasākumi uzņēmējdarbības vides pilnveidošanai, finanšu pieejamības sekmēšanai, jaunu uzņēmējdarbības iniciatīvu attīstībai un to konkurētspējas veicināšanai, sabiedrības izpratnes sekmēšanai par inovāciju lomu konkurētspējas veicināšanā, rūpniecības, izglītības un zinātnes sektoru sadarbības sekmēšanai, zināšanu pārnesei un komercializācijai, kā arī rūpniecības nozaru

attīstības veicināšanai un produktivitātes paaugstināšanai.

Būtiska loma atbalsta instrumentu realizācijā ir ***Latvijas Hipotēku un zemes bankai*** (Hipotēku banka)¹. Šobrīd nozīmīgākā atbalsta programma, ko realizē Hipotēku banka, ir 2008. gada 13. maijā Ministru kabinetā akceptētā ***Uzņēmēju konkurētspējas uzlabošanas atbalsta programma***. Apstiprinot šo programmu, valdība paredzēja atbalstīt investīciju un apgrozāmo līdzekļu aizdevumu veidā uzņēmumus, kuri orientējas uz starptautisko tirgu, ražo produkciju vai sniedz pakalpojumus ar augstu pievienoto vērtību, tehnoloģiski ietilpīgus ražošanas uzņēmumus, kā arī jaunu uzņēmumu izveidi. Programmas ieviešanu Hipotēku banka uzsāka 2008. gada jūlijā, un līdz gada beigām programmas ietvaros tika piešķirti 32 aizdevumi 9,9 milj. LVL apmērā, tai skaitā, 7,2 milj. LVL apmērā – investīciju aizdevumi, 2,7 milj. LVL apmērā – apgrozāmo līdzekļu aizdevumi. Atbalstīto uzņēmumu pārstāvošo nozaru spektrs ir visai plašs – kokapstrāde, mežizstrāde, biodīzeļa ražošana, pārtikas ražošana, poligrāfija, stiklšķiedras ražošana, pakalpojumu nozares utt.

2008. gada nogalē līdz ar sasalmu pasaules finanšu tirgos pasliktinājās uzņēmējdarbības vide un pieauga kredītrisks. Šī situācija negatīvi iespaidoja arī programmas īstenošanu – no vienas puses, daudzi potenciālie atbalsta saņēmēji bija nogaidoši lēmumu pieņemšanā par investīciju ieguldīšanu kādā konkrētā nozarē. No otras puses, kredītriska apstākļos bankai bija nepieciešams riska kompensācijas pasākumi turpmākai veiksmīgai programmas realizācijai.

2009. gada 17. februārī Ministru kabinets pieņēma noteikumus „*Par aizdevumiem komersantu konkurētspējas uzlabošanai*”, paredzot, ka Hipotēku banka līdz 2013. gada decembrim izsniegs aizdevumus komersantiem konkurētspējas uzlabošanai 210 milj.

¹ 2006. gada oktobrī Ministru kabinets akceptēja koncepciju „Par valsts akciju sabiedrības „Latvijas Hipotēku un zemes banka” attīstību 2007.-2013. gadam”, paredzot pakāpenisku Hipotēku bankas pārveidi par pilna spektra attīstības banku. Koncepcija nosaka, ka arī turpmāk viena no Hipotēku bankas darbības prioritātēm ir MVK izveide un attīstība.

LVL apmērā. Noteikumu ietvaros tika paplašināts atbalstāmo uzņēmumu loks – turpmāk līdz ar maziem un vidējiem komersantiem atbalstu var saņemt arī lielie komersanti, kuriem ir ekonomiski pamatoti turpmākās darbības plāni, bet nav pieejams kredītiestāžu finansējums paaugstinātu risku dēļ. Noteikumi nosaka, ka programmas kopējais budžets ir 210 milj. LVL, un līdz 2013. gada decembrim programmas ietvaros tiks izsniegti investīciju un apgrozāmo līdzekļu aizdevumi, kopējai aizdevuma summai vienam komersantam nepārsniedzot 6 milj. LVL. Aizdevumi pamatā ir paredzēti apstrādes nozares komersantu projektu realizācijai un komersantiem, kuri piesaista ES struktūrfondu grantu programmu finansējumu. Hipotēku banka pieņems lēmumu par aizdevumu piešķiršanu, balstoties uz komersanta iesniegto biznesa plānu un aizdevuma pieteikumu, un atbilstoši banku komercdarbības principiem. Paredzēts, ka programmas ietvaros tiks izsniegti apgrozāmo līdzekļu un investīciju aizdevumi 430 komersantiem.

Ar Ministru kabineta 2008. gada 2. decembra rīkojumu Nr. 752 tika atbalstīta *Latvijas mazo un vidējo komersantu mikrokreditēšanas programma*, tās īstenošanu uzticot Hipotēku bankai. Programmas mērķis ir ieviest mazo un vidējo komersantu un pašnodarbināto personu mikrokreditēšanas mehānismu un veicināt mikrokreditu pieejamību neliela biznesa uzsākšanai vai attīstīšanai. Mikrokrediti paredzēti biznesa projektu realizācijai – investīcijām un apgrozāmiem līdzekļiem – uzņēmumiem līdz 10 darbiniekiem, kā arī pašnodarbinātām personām, kas darbojas ārpus Rīgas. Mikrokreditus līdz 3 tūkst. LVL piešķir Hipotēku banka, ja nepieciešams, mikrokreditu piešķiršanā un uzraudzībā piesaistot kooperatīvās krājaizdevu sabiedrības, kuras ir izveidotas pēc teritoriālā principa un darbojas ārpus Rīgas pilsētas teritorijas. Programmas kopējais budžets ir 565 tūkst. LVL, no kuriem 452 tūkst. LVL ir Finanšu ministrijas ieguldījums¹, 113 tūkst. LVL – Hipotēku bankas finansējums. Paredzams, ka programma tiks pilnībā apgūta 2009. gadā, kopumā atbalstot līdz 300 uzņēmēju. Līdz 2009. gada maijam programmas ietvaros bija piešķirti 35 mikroaizdevumi par 92,6 tūkst. LVL.

Līdz ar Hipotēku banku, tās filiālēm uzņēmēju atbalstu nodrošina arī bankas struktūrvienība- *Atbalsta programmu pārvalde ALTUM* (ALTUM). Šī pārvalde īsteno valsts un ES finansētās atbalsta programmas, sniedzot paaugstināta riska aizdevumus dzīvotspējīgiem un perspektīviem MVK un uzņēmējdarbības uzsācēju projektiem, kurus komercbankas nefinansē nepietiekama ķīlas nodrošinājuma un citu projekta risku dēļ.

Kopš pārvaldes izveidošanas 2005. gadā ir īstenotas šādas atbalsta programmas:

- *ERAF Komercdarbības uzsācēju kredītiestāžu programma* (2006.-2008.) – izsniegts 291 aizdevums komercdarbības uzsācējiem 22,76 milj.

LVL apmērā, kā rezultātā radītas aptuveni 1500 jaunu darba vietu;

- *ESF Komercdarbības apmācību, konsultāciju un finansiālā atbalsta programma* (2006.-2008.) – programmas ietvaros apmācīti nepilns tūkstotis potenciālo komercdarbības uzsācēju; izsniegti aizdevumi 327 uzsācēju projektu realizācijai 5,84 milj. LVL apmērā, bez tam uzsācēji saņēma arī grantus (uzņēmuma dibināšanai, konsultantu pakalpojumu apmaksai, iztikas nodrošināšanai) aptuveni 2,2 milj. LVL apmērā;
- *Strauji augošo MVU kredītiestāžu programma* (2005.-2008.) – izsniegti 229 aizdevumi strauji augošiem uzņēmumiem 16,2 milj. LVL apmērā (atšķirībā no divām iepriekšējām programmām šo finansēja Hipotēku banka no saviem līdzekļiem);
- *Mājokļu galvojumu programma* (2006.-2008.) – programmas ietvaros tika noslēgti sadarbības līgumi ar divām komercbankām (*Nordea; DnB NOR*) un piešķirtas garantijas 231 šo banku klientam par 2,48 milj. LVL mājokļu iegādes finansēšanai; šis garantiju apjoms ļāva partnerbankām izsniegt aizdevumus par 11,6 milj. LVL tādām iedzīvotāju grupām kā denacionalizēto māju īrnieki, ģimenes ar bērniem, daudzdzīvokļu māju iedzīvotāji (pamatā – privatizēto dzīvokļu īpašnieki).

2009. gada 31. martā Ministru kabinets ir apstiprinājis noteikumus, kuri nosaka Eiropas Sociālā fonda (ESF) līdzfinansētās programmas *„Atbalsts pašnodarbinātības un uzņēmējdarbības uzsākšanai”* īstenošanas kārtību. Programmas ieviesējs – Hipotēku banka (ALTUM). Programmas mērķis ir paaugstināt saimnieciskās darbības aktivitāti valstī, attīstot uzsācēju zināšanas un iemaņas uzņēmējdarbībā, kā arī sniedzot tiem finansiālo atbalstu. Programmas mērķa grupa ir iedzīvotāji darbības vecumā, kuri vēlas uzsākt komercdarbību, kā arī jaundibinātie komersanti, kas komercreģistrā ir reģistrēti ne ātrāk kā vienu gadu pirms pieteikuma iesniegšanas. Programma paredz, ka Hipotēku banka (ALTUM):

- nodrošinās apmācības par saimnieciskās darbības pamatiem un biznesa plāna sagatavošanu personām, kas vēlas uzsākt uzņēmējdarbību un kurām ir nepieciešamība pēc šādas apmācības;
- sniegs konsultācijas par pieejamo atbalstu, izvērtēs biznesa plānus;
- sniegs aizdevumus saimnieciskās darbības uzsācēju biznesa plānā paredzētās saimnieciskās darbības īstenošanai (līdz 54 tūkst. latu), kā arī grantus saimnieciskās darbības nodrošināšanai (35% no piešķirtā aizdevuma summas, bet ne vairāk kā 3,6 tūkst. latu) un aizdevuma dzēšanai (20% no piešķirtā aizdevuma summas, bet ne vairāk kā 2 tūkst. latu).

Atbalstāmie uzsācēju projekti nevarēs pārsniegt 60 tūkst. latu, un biznesa uzsācējam būs jānodrošina

¹ Finanšu ministrijas ieguldījumu veido ES PHARE programmas LE9201 „Pirmā MVU finansēšanas programma” līdzekļi, kas ar Eiropas Komisijas 2007. gada 21. maija vēstuli nodoti Latvijas Republikas valdībai MVK kredītiestāžu.

līdzfinansējums vismaz 10% apmērā. Kopējais programmas finansējums ir 23 milj. latu, tajā skaitā no ESF un valsts budžeta – 14 milj. latu, Hipotēku bankas līdzfinansējums – 9 milj. latu. Kopējā programmas finansējuma ietvaros aizdevumiem paredzēti 17,5 milj. latu, grantiem, apmācībām un konsultācijām – 4 milj. latu. Paredzēts, ka programma pilnā apmērā sāks darboties 2009. gada jūlijā, un tās darbības ietvaros līdz 2013. gada beigām tiks apmācīti 1200 uzsācēju, bet finansējumu (aizdevums un granti) saņems 600.

SIA „**Latvijas Garantiju aģentūra**” (LGA) ir valsts kapitālsabiedrība, kuras mērķis ir veicināt finansējuma pieejamību Latvijas maziem un vidējiem komersantiem, **izsniedzot:**

- **aizdevuma garantijas** kā nepieciešamo papildu nodrošinājumu aizdevuma saņemšanai komercbankā;
- **finanšu lizinga garantijas** kā papildu nodrošinājumu industriālā lizinga saņemšanai;
- **eksporta kredītu garantijas;**
- **caur īpaši izveidotiem riska kapitāla fondiem līdzfinansējot investīcijas Latvijas mazajās un vidējās komercsabiedrībās.**

2005. gadā Eiropas Komisijā tika apstiprināta Ekonomikas ministrijas izstrādātā valsts atbalsta programma garantiju sistēmas attīstībai. Kopš programmas uzsākšanas LGA ir izstrādājusi un ieviesusi investīciju aizdevuma, apgrozāmo līdzekļu aizdevuma un finanšu lizinga garantiju produktus. LGA ir arī veikusi plašus informatīvos pasākumus, lai informētu uzņēmējus un kredītiestādes par garantiju produktiem un to saņemšanas kārtību. Programmas rezultāti apkopoti 6.4. tabulā.

6.4. tabula

LGA garantiju programmas rezultāti				
	2005	2006	2007	2008
Izsniegto garantiju skaits	20	31	129	192
Izsniegto garantiju apjoms (milj. LVL)	0,9	2,3	11,0	20,6
Garantēto kredītu apjoms (milj. LVL)	1,8	6,0	21,1	35,3

2005. gadā Eiropas Komisijā tika apstiprināta Ekonomikas ministrijas izstrādātā valsts atbalsta programma riska kapitāla sistēmas attīstībai. Tās ietvaros LGA 2005. gadā izsludināja konkursu riska kapitāla fondu vadības sabiedrību izvēlei. Tika saņemti 8 pieteikumi, no kuriem par konkursa uzvarētājiem tika izraudzītas sabiedrības: SIA „Zaļās gaismas investīcijas”, AS „Eko Investors” un SIA „TechVentures Fondu Vadības Kompānija”, ar kurām tika noslēgti līgumi, izveidojot 3 riska kapitāla fondus – attiecīgi komandītsabiedrības: KS „ZGI fonds”, KS „Otrais Eko fonds” un KS „INVENTO”. Līdz 2006. gada beigām riska kapitāla fondi piesaistīja privātos investorus, tai skaitā arī vairākus Latvijas institucionālos investorus, piemēram, AS „Atklātais pensiju fonds SEB Unipensija” un AS „Pirmais Slēgtais Pensiju Fonds”. Riska kapitāla fondu kopējais

parakstītais kapitāla apjoms investīcijām Latvijas uzņēmumos sasniedza 21,8 milj. LVL. Riska kapitāla fondi savu investīciju darbību uzsāka 2007. gada sākumā, noslēdzot gadu ar investīcijām 15 uzņēmumos par kopējo summu 3,5 milj. LVL. Programmai noslēdzoties, 2008. gadā atbalstu saņēmušo uzņēmumu skaits ir pieaudzis līdz 28 un kopējais investīciju apjoms – līdz 11,7 milj. LVL.

LGA nodrošina mehānismu, kā komersanti var saņemt reālu finansu atbalstu inovatīvu biznesa ideju realizācijai, saņemot garantiju kredīta vai lizinga saņemšanai Latvijas komercbankās.

2009. gada 10. martā Ministru kabinets pieņēma noteikumus Nr. 237 „Par darbības programmas „Uzņēmējdarbība un inovācijas” papildinājuma 2.2.1.3. aktivitāti **“Garantijas komersantu konkurētspējas uzlabošanai”**”. Noteikumu mērķis ir nodrošināt komersantiem pieeju finansējumam komercdarbības attīstībai un Eiropas Savienības fondu projektu ieviešanai, saņemot garantijas situācijās, kad komersanta rīcībā esošais nodrošinājums nav pietiekams kredītresursu piesaistei nepieciešamajā apjomā un bankas komersantu novērtē kā pārāk riskantu, kā arī veicināt Latvijas komersantu konkurētspēju, sekmēt jaunu tirgu apgušanu un nostiprināšanos esošajos. LGA garantijas sniedz par tādām finanšu pakalpojumiem kā aizdevumi investīcijām, apgrozāmo līdzekļu aizdevumi, finanšu lizingas, vietējais faktoringš. Garantijas sedz līdz 80% no finanšu pakalpojuma pamatsummas, bet ne vairāk kā 3 milj. eiro vienam uzņēmumam. Garantijas, kas piesaistīta aizdevumiem investīcijām un finanšu lizingam, maksimālais termiņš ir desmit gadi, apgrozāmo līdzekļu aizdevumiem un vietējam faktoringam – trīs gadi.

2009. gada 20. aprīlī LGA un Ekonomikas ministrija parakstīja līgumu par DP „Uzņēmējdarbība un inovācijas” papildinājuma 2.2. prioritātes „Finanšu pieejamība” 2.2.1. pasākuma „Finanšu resursu pieejamība” 2.2.1.3. aktivitātes „Garantijas komersantu konkurētspējas uzlabošanai” projekta „Garantijas komersantu konkurētspējas uzlabošanai” īstenošanu. Aktivitātes ietvaros pieejamais ERAF finansējums ir 20 milj. LVL.

Kopš programmas uzsākšanas brīža ir vērojama liela komersantu aktivitāte, jo uz 2009. gada 15. maiju LGA ir saņēmusi pieteikumus garantiju saņemšanai no 41 uzņēmuma, garantiju pieteikumi ir apstiprināti 16 uzņēmumiem, un reāli ir izsniegtas 4 garantijas.

Līdz 2009. gada 15. maijam izsniegtās garantijas un to apjomu skatīt 6.5. tabulā.

6.5. tabula

LGA izsniegtās garantijas 2.2.1.3. aktivitātes „Garantijas komersantu konkurētspējas uzlabošanai” ietvaros (02.04.2009. – 15.05.2009.)

	2009. gada 15. maijs
Pieteikumu skaits (uzņēmumi)	41
Pieteiktais apjoms (milj. latu)	14,0
Izsniegto garantiju skaits	4
Izsniegto garantiju apjoms (milj. latu)	0,2
Garantēto kredītu apjoms (milj. latu)	0,4

6.8. Konkurences politika

Par konkurences politikas veidošanu un realizāciju valstī ir atbildīga Konkurences padome (turpmāk – KP), kuras mērķis ir veicināt tirgus dalībnieku iespēju veikt ekonomisko darbību brīvas un godīgas konkurences apstākļos, kā arī sekmēt konkurences attīstību visos tautsaimniecības sektoros sabiedrības interesēs.

KP darbs notiek saskaņā ar *Konkurences likumu* un KP darbības stratēģijā 2007.-2009. gadam definētajiem trīs darbības virzieniem:

- konkurences aizsardzību;
- konkurences veicināšanu;

- KP lomas nostiprināšanu ES tiesību aktu izstrādē, izpildē un starptautiskajās organizācijās un tīklos.

Konkurences aizsardzība

Konkurences aizsardzība ietver darbības, kas vērstas pret tādiem *Konkurences likuma* pārkāpumiem kā aizliegtas vienošanās un dominējošā stāvokļa ļaunprātīga izmantošana. KP veic arī uzņēmumu apvienošanās kontroli. No 2009. gada sākuma mainīta KP kompetence attiecībā uz negodīgas konkurences aizlieguma un *Reklāmas likuma* pārkāpumu izskatīšanu (skatīt 6.20. ielikumu).

6.20. ielikums

Izmaiņas KP kompetencē

2009. gada 1. janvārī stājās spēkā 2008. gada 28. novembrī pieņemtie grozījumi *Konkurences likumā* un *Reklāmas likumā*, nosakot, ka KP no 2009. gada 1. janvāra neveic negodīgas konkurences un tādas maldinošas un salīdzinošas reklāmas, kurai nav būtiskas ietekmes uz konkurenci kopumā, uzraudzību. Pēc minēto grozījumu stāšanās spēkā negodīgas konkurences un tādas maldinošas un salīdzinošas reklāmas lietas, kurās konstatētais pārkāpums nav radījis vai nevar radīt būtisku kaitējumu konkurencei, tiek skatītas vispārējās jurisdikcijas tiesās, atbrīvojot valsts resursus no lietas izpētes un pierādījumu savākšanas lietās, kurās netiek nodarīts būtisks kaitējums konkurencei un sabiedrības interesēm.

Tāpat ar grozījumiem *Konkurences likumā* noteikts, ka no 2009. gada 1. janvāra apvienošanās dalībnieki tiek atbrīvoti no apvienošanās ziņojuma iesniegšanas pienākuma gadījumos, ja viena apvienošanās dalībnieka apgrozījums iepriekšējā finanšu gadā nepārsniedz 1,5 milj. latu.

2009. gada pirmajā pusē KP kopumā ir pieņēmusi astoņus gala lēmumus, no kuriem četri ir par dominējošā stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu, trīs saistībā ar uzņēmumu apvienošanās un viens par negodīgu konkurenci. Viena lēmuma ietvaros KP konstatējusi dominējošā stāvokļa ļaunprātīgas

izmantošanas aizlieguma pārkāpumu (skatīt 6.21. ielikumu). Konstatētais pārkāpums skaidri demonstrē, kā tirgus dalībnieks, ļaunprātīgi izmantojot savu dominējošo stāvokli tirgū un tādējādi pārkāpjot *Konkurences likumu*, spēj īsā laikā nodarīt ievērojamu kaitējumu konkurējošām komercsabiedrībām.

6.21. ielikums

KP soda Rīgas brīvostas pārvaldi par dominējošā stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu

KP pieņēma lēmumu par naudas soda 45 000 latu apmērā un tiesisko pienākumu piemērošanu Rīgas brīvostas pārvaldei par ļaunprātīga dominējošā stāvokļa izmantošanu, kas izpaudusies kā konkurences kavēšana velkoņu pakalpojumu tirgū Rīgas brīvostā.

Pēc savu velkoņu iegādes un līdz ar to ekonomiskās darbības uzsākšanas velkoņu pakalpojumu tirgū Rīgas brīvostā Rīgas brīvostas pārvalde ļaunprātīgi izmantojusi savu dominējošo stāvokli pret otru šī tirgus dalībnieku – velkoņu pakalpojumu sniedzēju SIA „PKL flote”. Pārkāpums izpaudies kā esoša darījuma grozīšana bez objektīvi attaisnojoša iemesla, kā rezultātā tiek deformēta un ietekmēta konkurence velkoņu pakalpojumu tirgū. Tādā veidā, uzsākot darboties velkoņu pakalpojumu tirgū, Rīgas brīvostas pārvalde radīja sev nepamatotas priekšrocības attiecībā pret otru velkoņu pakalpojumu sniedzēju.

Lai nodrošinātu konstatēto pārkāpumu izbeigšanu un konkurencei nelabvēlīgo seku novēršanu, kā arī lai novērstu pārkāpumu turpmāku atkātošanos, KP lēmuma ietvaros Rīgas brīvostas pārvaldei tika noteikti tiesiskie pienākumi.

Lai nodrošinātu tūlītēju un labprātīgu pārkāpuma izbeigšanu un kaitējuma konkurencei novēršanu, KP ir tiesīga pieņemt lēmumu par lietas izpētes izbeigšanu, ja tirgus dalībnieks rakstveidā apņēmis pildīt noteiktus tiesiskos pienākumus, kas novērš konkurences ierobežošanu. Šāds lēmums 2009. gada pirmajā pusē tika pieņemts divās lietās. Piemēram, pēc SIA „Preses Serviss” rakstveida apņemšanās saņemšanas tika izbeigta lieta par *Konkurences likuma* pārkāpumu SIA

„Preses Serviss” darbībās (skatīt 6.22. ielikumu). Tā kā iespēja izbeigt lietas izpēti pēc tirgus dalībnieka rakstveida apņemšanās novērst konkurences ierobežošanu *Konkurences likumā* ietverta ar 2008. gada 13. martā pieņemtajiem likuma grozījumiem, KP pieņemtie lēmumi par lietas izbeigšanu, tirgus dalībniekam uzņemoties pildīt tiesiskus pienākumus, ir būtiski tirgus dalībnieku izpratnei par jaunās likuma normas piemērošanas praksi.

6.22. ielikums

KP vienojas ar SIA „Preses Serviss” par SIA „Preses Serviss” darbības konstatēto Konkurences likuma pārkāpumu novēršanu

Pēc SIA „Preses Serviss” rakstveida apņemšanās pildīt tiesiskos pienākumus, kas novērš nelikumīgo darbību negatīvo ietekmi uz konkurenci, KP pieņēma lēmumu izbeigt lietas izpēti par dominējošā stāvokļa ļaunprātīgas izmantošanas aizlieguma pārkāpumu SIA „Preses Serviss” darbības.

Konkursa kārtībā SIA „Preses Serviss” ir piešķirtas Rīgas sabiedriskā transporta vienreizējo braukšanas biļešu tirdzniecības tiesības – SIA „Preses Serviss” veic gan šo biļešu vairumtirdzniecību, gan mazumtirdzniecību. Biļešu vairumtirdzniecības tirgū Rīgas pilsētas teritorijā SIA „Preses Serviss” atrodas dominējošā stāvoklī – tas izriet no Rīgas pašvaldības SIA „Rīgas Satiksme” un SIA „Preses Serviss” noslēgtā līguma noteikumiem.

SIA „Preses Serviss” darbības konstatētais pārkāpums izpaužas kā diskriminējošu un netaisnīgu atlaizņu piemērošana mazumtirgotājiem (atlaides dažādiem mazumtirgotājiem svārstījušās no 3% līdz 6%, tomēr tās nav bijušas proporcionālas pasūtīto biļešu daudzumam – nereti lielāka atlaide piemērota mazumtirgotājam, kura biļešu apgrozījums bijis mazāks), tāpat mazumtirgotājiem piemēroti dažādi apmaksas termiņi (no tūlītējas apmaksas līdz pat 45 dienām).

KP arī konstatējusi, ka SIA „Preses Serviss” piešķirtās atlaides nav proporcionālas atlaidēm, ko pašai SIA „Preses Serviss” piešķirusi SIA „Rīgas Satiksme” – pēc atlaides palielinājuma no SIA „Rīgas Satiksme”, kas saņemts, pamatojoties uz mazumtirgotāju izdevumu pieaugumu, SIA „Preses Serviss” nav palielinājusi atlaides, ko tā piemēro mazumtirgotājiem.

2009. gada 21. janvārī KP saņēma SIA „Preses Serviss” rakstveida apņemšanos, kurā tā apņemas pildīt tiesiskos pienākumus, lai novērstu biļešu mazumtirgotājiem neproporcionālu atlaizņu un samaksas termiņu piemērošanu, tādā veidā novēršot un turpmāk nepieļaujot konkurences kavēšanu, ierobežošanu vai deformēšanu biļešu mazumtirdzniecības tirgū Rīgā. Minētā dokumenta ietvaros SIA „Preses Serviss” apņemas mainīt samaksas termiņu piemērošanas nosacījumus, priekšapmaksas piemērošanas nosacījumus, kā arī atlaizņu procentus, turpmāk par pamatu ņemot mēnesī pasūtīto biļešu skaitu.

KP lēmumus (izņemot lēmumus, kas nav pārsūdzami – par lietas ierosināšanu, papildu izpētes uzsākšanu tirgus dalībnieku apvienošanās kontroles lietās un lēmuma pieņemšanas termiņa pagarināšanu) var pārsūdzēt Administratīvajā apgabaltiesā viena mēneša laikā no lēmuma spēkā stāšanās dienas. 2009. gada pirmajā pusē tiesa pieņēmusi piecus gala spriedumus, ar kuriem atstāti spēkā pārsūdzētie KP lēmumi. Administratīvās apgabaltiesas spriedums atstāt spēkā KP lēmumu par AS „Parex Asset Management”

izdarīto *Reklāmas likuma* pārkāpumu (skatīt 6.23. ielikumu) ir būtisks izpratnei par *Reklāmas likuma* noteikto aizliegumu interpretāciju – tā kā no 2009. gada 1. janvāra, kad stājās spēkā grozījumi *Reklāmas likumā*, KP netiek skatītas lietas par tādiem *Reklāmas likuma* pārkāpumiem, kas nevar radīt būtisku kaitējumu konkurencei, aizskartie tirgus dalībnieki savas intereses var aizstāvēt tiesā, paši iesniedzot civiltiesisku prasību.

6.23. ielikums

Tiesa atstāj spēkā KP lēmumu par *Reklāmas likuma* pārkāpumu AS „Parex Asset Management” darbības

Administratīvā apgabaltiesa pieņēma spriedumu, ar kuru atstāja spēkā KP 2006. gada 17. jūlijā un 2006. gada 14. augustā pieņemtos lēmumus par AS „Parex Asset Management” izdarīto *Reklāmas likuma* pārkāpumu, reklamējot tās piedāvātos pensiju plānus. Tiesas spriedums stājies spēkā un vairs nav pārsūdzams.

KP lēmumu atbalstošais tiesas spriedums iezīmē skaidrus pamatprincipus *Reklāmas likuma* uzraudzības praksē. Tiesa atzinusi, ka, reklāmas paziņojumos izmantojot vispārinātus apgalvojumus, kas skaidri nav sašaurināti (ierobežoti) līdz esošai faktiskajai situācijai, reklāma var maldināt patērētāju. Tāpat reklāma uzskatāma par maldinošu, ja tajā trūkst (ir noklusēta) tāda informācija, kas būtiski var ietekmēt un izmainīt reklāmā esošos apgalvojumus. Tiesa uzsvērusi, ka jau pašam reklāmas tekstam ir jāsaturs tāda informācija, kas pati par sevi ir patiesa un ko nevar izmainīt papildu informācijas iegūšana – reklāmas tekstam ir jābūt patiesam neatkarīgi no tā, kādu informāciju patērētājs varētu iegūt papildus pats vai citā vietā, piemēram, aizejot pie produktu pārdevēja.

Savā lēmumā KP konstatēja, ka AS „Parex Asset Management”, reklamējot pensiju plānus, izmantojusi maldinošus salīdzinošus datus un noklusējusi patērētājiem būtisku informāciju – reklāmā ietvertais paziņojums „Parex pensiju plāni ilgtermiņā vispelnošākie! Pieaugums kopš darbības sākuma 26% tika atzīts par maldinošu, jo ne visi AS „Parex Asset Management” piedāvātie pensiju plāni bija vispelnošākie, turklāt reklāmā nebija norādīta patērētāju objektīvai izvēlei nepieciešamā informācija par reklamēto pensiju plānu darbības sākuma datumu, kopš kura sasniegts reklamētais pensiju plānu pieaugums 26%. Lietas ietvaros AS „Parex Asset Management” tika uzlikts par pienākumu atsaukt reklāmu, atsaukumu izplatot tādā pašā veidā un apjomā, kādā tika izplatīta maldinošā reklāma (šis tiesiskais pienākums tika izpildīts). Vienlaikus KP lēma par naudas soda Ls 3000 apmērā piemērošanu AS „Parex Asset Management” (arī naudas sodu AS „Parex Asset Management” ir nomaksājusi).

Konkurences veicināšana

Šajā darbības virzienā ietilpst tirgus sektoru uzraudzība un izpēte, kā arī konkurences kultūras veidošana sabiedrībā.

Tirgus uzraudzības ietvaros iegūstot informāciju par mērķtiecīgi izvēlētiem tirgiem, Konkurences padome veic konkurences situācijas analīzi, nepieciešamības gadījumā izstrādā un iesniedz atbildīgajām institūcijām priekšlikumus konkurences situācijas

uzlabošanai, kā arī pārbauda, vai uzraugamajā tirgū netiek veikti *Konkurences likuma* pārkāpumi.

2009. gada pirmajā pusē KP turpināja 2008. gadā uzsāktās uzraudzības un papildus uzsāka uzraudzības pasta un kurjerpasta tirgū, grāmatu mazumtirdzniecības tirgū, kā arī ikdienas patēriņa preču mazumtirdzniecības tirgū. 2009. gadā KP pabeidza uzraudzību maksājumu karšu tirgū un veterināro un ciltslieku pakalpojumu tirgū. Uzraudzības lietā iegūto faktu

rezultātā tika sniegti priekšlikumi valsts institūcijām un tirgus dalībniekiem, kā arī lemts par turpmākām procesuālām darbībām. Tāpat, turpinot uzraudzības lietas un pārbaudes pasākumus mazumtirdzniecības tirgū, KP ierosināja divas pārkāpumu lietas par dominējošā stāvokļa mazumtirdzniecībā ļaunprātīgu izmantošanu.

KP 2009. gada sākumā ir publicējusi vairāku pētījumu rezultātus, kas veikti, piesaistot neatkarīgus ekspertus:

- pētījums „Konkurences situācijas izpēte farmācijas tirgū, vertikālā un horizontālā integrācija, cenu veidošanās sistēma”. Pētījuma ietvaros raksturota konkurences situācija ražotāju, lieltirgotavu un aptieku līmenī, kā arī analizēta mārketinga programmu ietekme uz konkurenci. Tāpat aplūkots cenu veidošanās mehānisms, administratīvais regulējums, medikamentu pieejamība, oriģinālmedikamentu un ģenērisko medikamentu izplatīšanas aspekti. Pētījuma ietvaros sniegti priekšlikumi konkurences situācijas uzlabošanai;

- pētījums „Visaptverošs pētījums par konkurences apstākļiem un situāciju mazumtirdzniecības sektorā nespecializētajos veikalos”. Šis pētījums veikts, lai izpētītu konkurences vides stāvokli mazumtirdzniecības sektorā nespecializētajos veikalos un tā perspektīvas, kā arī novērtētu piegādātāju un patērētāju ietekmi uz konkurenci pārtikas preču mazumtirdzniecībā;
- pētījumi „Konkurences situācijas izpēte par autoceļu būvdarbiem, kas pilnībā finansēti no valsts un pašvaldību budžetiem”, „Konkurences situācijas izpēte par autoceļu būvdarbiem, kuru īstenošanā piesaistīti Eiropas Struktūrfondu līdzekļi” un „Konkurences situācijas izpēte par inženiertehniskajiem būvdarbiem (valsts un pašvaldību iepirkumu ietvaros)”. Pētījumu ietvaros tika veikta situācijas analīze, kā arī izstrādāti priekšlikumi tās uzlabošanai (skatīt 6.24. ielikumu).

6.24. ielikums

Izstrādāti priekšlikumi konkurences situācijas uzlabošanai autoceļu būvdarbu un inženiertehnisko būvdarbu tirgū

Pabeigti trīs pēc KP pasūtījuma veikti pētījumi par konkurences situāciju autoceļu būvdarbu un inženiertehnisko būvdarbu tirgū valsts un pašvaldību iepirkumos laikā no 2004. – 2007. gadam. Pētījumu ietvaros veikta situācijas analīze, kā arī izstrādāti priekšlikumi tās uzlabošanai.

Konstatēts, ka minētajās nozarēs raksturīgas augstas ienākšanas barjeras jaunajiem tirgus dalībniekiem – lai uzsāktu komercdarbību, nepieciešami lieli ieguldījumi un dārga, specifiska tehnika, ko nevar izmantot citiem mērķiem, kā arī iepriekšēja pieredze līdzīgu darbu veikšanā, ko nepieciešams apliecināt, piedaloties iepirkuma procedūrā. Tāpat būtisks ierobežojošais faktors ir kvalificētu darbinieku trūkums.

Pētījumos secināts, ka autoceļu un inženiertehnisko būvdarbu jomā pasūtītājam ir salīdzinoši liela vara, jo izpildītājus ir viegli mainīt, tomēr, lai saglabātos konkurence un līdz ar to arī izpildītāju motivācija piedāvāt zemākas cenas, arī pasūtītājs, kas vairumā gadījumu ir publiskais sektors, ir ieinteresēts tirgus dalībnieku konkurētspējā.

Tā kā minētajās jomās – autoceļu būvdarbu un inženiertehnisko būvdarbu jomā – būtisku daļu no kopējā nozares apjoma veido publiskā sektora pasūtījumi, liela daļa izstrādāto priekšlikumu attiecas tieši uz iepirkuma procedūru uzlabošanu. Lai arī secināts, ka kopumā administratīvie ierobežojumi piedalīties iepirkumos ir samazinājušies, joprojām pastāv iespējas šķēršļus mazināt, nepasliktinot iepirkumu procesa efektivitāti. Tādi uzlabojumi varētu būt iepirkuma dokumentācijas atvērta pieejamība elektroniski par minimālu samaksu vai vispār bez tās, kvalifikācijas dokumentu prasību standartizācija līdzīga profila projektiem, pretendentu reģistra izveide.

Lai padarītu iepirkuma organizēšanu maksimāli izdevīgu pasūtītājam, būtu vēlams izstrādāt vienotus darbu tāmēšanas standartus, izveidot elektronisku iepirkumu sistēmu un panākt piedāvājumu iesniegšanu elektroniskā formā, kā arī ieviest mehānismus, kas radītu iespējas pasūtītājam kontrolēt būvdarbu faktiskās izmaksas, lai tās būtu atbilstošas reālajām tirgus cenām.

Lai veidotu valsts politiku, kas veicina konkurenci minētajās jomās, pētījuma autori iesaka veicināt pasūtītāju veidošanos arī privātajā sektorā (piemēram, nodotot atsevišķus infrastruktūras posmus privāto apsaimniekošanā un tādā veidā radot jaunus, efektīvākus ieinteresētus potenciālos pasūtītājus), pilnveidot iepirkuma uzvarētāja izvēles kritērijus, par pamatu ņemot infrastruktūras objekta prognozētās dzīvescikla izmaksas, ne tikai būvniecību (izteiktais uzsvars uz cenu kā vienīgo uzvarētāja izvēles kritēriju neveicina darbu kvalitāti un ilgtermiņā var paaugstināt pasūtītāja izmaksas). Tāpat būtu nepieciešams uzlabot pasūtītāju kompetenci darbu līgumu gatavošanā, kā arī veicināt būvniecības politikas prognozējamību un ticamu investīciju plānošanu vismaz vidējā termiņā, tādējādi ļaujot arī uzņēmējiem plānot savas investīcijas darba produktivitāti uzlabojošās tehnoloģijās.

Konkurences padomes lomas nostiprināšana ES tiesību aktu izstrādē, izpildē un starptautiskajās organizācijās un tīklos

Eiropas un arī pasaules ekonomikas vidē izzūdot nacionālajām robežām, būtiski ir savlaicīgi un efektīvi apzināt un pārņemt citu valstu labāko praksi konkurences tiesību normu piemērošanā, radot vienādus apstākļus uzņēmējiem ES kopīgajā telpā, tādēļ KP pārstāvji līdzdarbojas starptautiskās organizācijās un konkurences tīklos.

KP piedalās Eiropas konkurences tīkla (ECN) darbā, kura mērķis ir nodrošināt ES dalībvalstu konkurences iestādēm iespēju diskutēt par EK Līguma 81. panta (aizliegtas vienošanās) un 82. panta (dominējošā stāvokļa ļaunprātīga izmantošana) piemērošanu, kā arī veicināt sadarbību starp tām.

2009. gada pirmajā pusē KP pārstāvji ir piedalījušies ECN plenārsēdēs par konkurences uzraudzības iestādēm saistošiem jautājumiem, kā arī vairākās ekspertu darba grupu sanāksmēs, kurās

apspriesti ar bankām un banku maksājumiem, horizontālās sadarbības līgumiem un konkurences iestāžu sadarbības aspektiem saistīti jautājumi.

2009. gada aprīlī KP tika pārstāvēta ikgadējā Eiropas konkurences iestāžu (ECA) tikšanās pasākumā, kura ietvaros tika apspriesti jautājumi par konkurences politiku un konkurences uzraudzības iestāžu darbības aktualitātēm. Tāpat KP pārstāvis piedalījās ECA organizētajā darba grupas sanāsmē, kurā tika izskatīti jautājumi par tiesiskiem pienākumiem sakarā ar lietas izbeigšanu bez formālas pārkāpuma konstatēšanas.

2009. gadā KP pārstāvji piedalījušies arī tādos nozīmīgos starptautiskos pasākumos kā OECD Globālais forums par konkurences jautājumiem, kura laikā KP pārstāvis sniedza informāciju par Latvijas pieredzi, izskatot apvienošanās lietas, Starptautiskā konkurences tīkla (ICN) organizēts seminārs par konkurences institūciju efektivitāti, Enerģētikas kopienas sekretariāta organizēts seminārs par konkurences un enerģētikas jautājumiem, Vācijas

pētniecības institūta organizēts simpozijs par konkurences un inovācijas jautājumiem un Eiropas Komisijas Padomdevēju komitejas (*Advisory Committee*) rīkotā sanāksme par aizliegtām vienošanās un dominējošo stāvokli.

Sadarbībā ar Vācijas federālo Ekonomikas un tehnoloģiju ministriju un federālo konkurences institūciju *Bundeskartellamt* 2009. gadā Konkurences padomē tiek īstenots Pārejas programmas *Twinning Light* projekts Nr. LV/2006/EC-01TL „Konkurences padomes ekonomiskās izpētes un analīzes spējas tālāka stiprināšana”. Šī projekta galvenais mērķis ir nostiprināt KP ekonomiskās analīzes kapacitāti kā instrumentu nacionālās ekonomikas konkurētspējas palielināšanai Lisabonas stratēģijas mērķu ietvaros. 2009. gadā ir notikušas vairākas Vācijas ekspertu misijas, kuru ietvaros organizēti semināri un apmācības KP darbiniekiem ekonomiskās analīzes metožu piemērošanā Konkurences padomes izmeklēšanas un tīrģu uzraudzības aktivitātēs.

6.9. Sabiedrisko pakalpojumu regulēšana

Saskaņā ar likumu „Par sabiedrisko pakalpojumu regulatoriem” Latvijā ir izveidota divu līmeņu – valsts un pašvaldību – sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas sistēma.

Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija (turpmāk – Komisija) regulē sabiedrisko pakalpojumu nozares valsts līmenī, savukārt pašvaldību regulatori regulē pakalpojumu nozares attiecīgo pašvaldību teritorijās, uzraugot siltumapgādes (izņemot koģenerāciju), ūdensapgādes un kanalizācijas, sadzīves atkritumu apsaimniekošanas (izņemot sadzīves atkritumu pārstrādi) nozares. Tā kā katrs regulators savu funkciju pildīšanā darbojas patstāvīgi, Komisija neuzrauga pašvaldību regulatorus un nav tiesīga ietekmēt to darbību.

Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija ir daudznozaru regulators, kas veic regulēšanas funkcijas enerģētikas, elektronisko sakaru, pasta un dzelzceļa transporta nozarēs. Komisijas uzdevums ir nodrošināt visiem lietotājiem iespēju saņemt nepārtrauktus un drošus pakalpojumus par ekonomiski pamatotām cenām, bet komersantiem, kas sniedz sabiedriskos pakalpojumus, – iespēju attīstīties ar ekonomiskajai situācijai atbilstošu rentabilitāti. Komisija ir neatkarīga savu lēmumu pieņemšanā un nav pakļauta valdības un citu valsts institūciju lēmumiem. Komisijas padomes locekļus amatā ieceļ Saeima, Komisijas pieņemtos lēmumus par prettiesiskiem var atzīt un atcelt tikai tiesa. Komisijas darbība tiek finansēta no komersantu maksātas valsts nodevas par sabiedrisko pakalpojumu regulēšanu, ko aprēķina no regulējamo pakalpojumu apgrozījuma.

Komisijas funkcijās ietilpst regulējamo nozaru un tajās darbošos komersantu regulēšana, aizstāvēt

lietotāju intereses un veicinot sabiedrisko pakalpojumu sniedzēju attīstību, nosakot tarifu aprēķināšanas metodiku un apstiprinot tarifus saskaņā ar katras nozares likumiem, izsniedzot licences un reģistrējot vispārējās atļaujas, sekmējot konkurenci regulējamās nozarēs, veicot strīdu iepriekšēju ārpustiesas izskatīšanu, kā arī uzraugot sniegto pakalpojumu atbilstību licences vai vispārējās atļaujas nosacījumiem un noteiktām kvalitātes prasībām.

2007. gada 20. novembrī ir noslēgts deleģēšanas līgums ar Rīgas domi par sabiedrisko pakalpojumu regulēšanu, un Komisija no 2008. gada 1. janvāra regulē sabiedrisko pakalpojumu sniegšanu kā komercdarbību pašvaldību regulējamās nozarēs (siltumapgāde, ūdensapgāde un kanalizācija, atkritumu apsaimniekošana) Rīgas pilsētas administratīvajā teritorijā.

2008. gada 16. decembrī Ministru kabinets apstiprināja grozījumus Ministru kabineta 2004. gada 28. decembra noteikumos Nr. 1068 „Noteikumi par valsts nodevas likmi par sabiedrisko pakalpojumu regulēšanu un tās maksāšanas kārtību”, samazinot ikgadējo valsts nodevas likmi katram valsts regulējamās nozares sabiedrisko pakalpojumu veidam līdz 0,17% no komersanta sniegtā attiecīgā sabiedriskā pakalpojuma veida neto apgrozījuma iepriekšējā kalendārajā gadā un katram pašvaldības regulējamās nozares sabiedrisko pakalpojumu veidam – līdz 0,35% no komersanta sniegtā attiecīgā sabiedriskā pakalpojuma veida neto apgrozījuma iepriekšējā kalendārajā gadā, ja pašvaldība saskaņā ar likumu „Par sabiedrisko pakalpojumu regulatoriem” ar Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisiju ir noslēgusi līgumu par sabiedrisko pakalpojumu regulēšanu pašvaldību regulējamās nozarēs attiecīgās pašvaldības administratīvajā teritorijā.

2009. gada martā, aprīlī un maijā Saeimā tika skatīti grozījumi likumā „Par sabiedrisko pakalpojumu regulatoriem”, kas paredz vienota regulatora izveidi, pievienojot Komisijai pašvaldību regulatorus un veidojot reģionālās struktūrvienības.

Regulējamo nozaru situācija un politikas virzieni

Enerģētika

Enerģētikā (skatīt arī 3.3.3. nodaļu un 6.3.2. nodaļu) valsts regulējamās nozares ir elektroenerģijas apgāde un gāzes apgāde. Elektroenerģijas apgādē dominējošā loma ir AS „Latvenergo”, kas Latvijā saražo vairāk nekā 90% elektroenerģijas, kā arī nodrošina elektroenerģijas piegādi tiem lietotājiem, kuri nav izvēlējušies citu piegādātāju. No 2005. gada 1. septembra visas elektroenerģijas pārvades sistēmas operatora funkcijas veic AS „Latvenergo” pilnībā piederoša AS „Augstsprieguma tīkls”, savukārt no 2007. gada 1. jūlija sadales sistēmas operatora funkcijas veic AS „Latvenergo” pilnībā piederoša AS „Sadales tīkls”.

Elektroenerģiju vēl ražo aptuveni 150 mazo hidroelektrostaciju ar kopējo jaudu 25 MW, 14 vēja elektrostaciju ar kopējo jaudu 25,2 MW un 39 koģenerācijas stacijas ar kopējo jaudu 137 MW. Savukārt elektroenerģijas sadalei vai tirdzniecībai licences saņēmuši vēl 12 citu komersantu.

Latvijas elektroenerģijas tirgus ir pilnībā atvērts konkurencei no 2007. gada 1. jūlija, un kopš 2008. gada otrās puses lielākie elektroenerģijas lietotāji pērk elektroenerģiju par vienošanās cenām, vairāki lietotāji ir mainījuši elektroenerģijas piegādātāju.

Saskaņā ar Komisijas 2007. gada 12. decembra lēmumu no 2009. gada 1. janvāra AS „Latvenergo” ir atļauts noteikt diferencētos elektroenerģijas tarifus saistītajiem lietotājiem. Pārvades un sadales tīklu pakalpojumu tarifu projektus, ko AS „Augstsprieguma tīkls” un AS „Sadales tīkls” iesniedza 2008. gada beigās, Komisija 2009. gada martā noraidīja.

Dabāsgāzes apgādi Latvijā nodrošina vertikāli integrēts komersants AS „Latvijas Gāze”.

Lai nepieļautu gāzes cenu kāpumu, 2009. gada 28. janvārī Komisija pieņēma lēmumu, kurā uzdeva AS „Latvijas Gāze” 2009. gada februārī, martā un aprīlī lielajiem lietotājiem, kuriem gāzes cenu nosaka katru mēnesi, piemērot 2009. gada janvāra dabāsgāzes tirdzniecības cenu.

No 2009. gada 1. maija lielajiem lietotājiem dabāsgāzes tarifi samazinājās par 13-17% atkarībā no patēriņa grupas. Kopumā AS „Latvijas Gāze” prognozē, ka tarifi lielajiem lietotājiem 2009. gada augustā varētu būt par 25-32% zemāki nekā aprīlī. Savukārt mājsaimniecību tarifi mainīsies 2009. gada 1. jūlijā, un sagaidāms, ka lietotājiem, kas gāzi izmanto plītīs un ūdenssildītājos, tie samazināsies par 16%, bet lietotājiem, kuri gāzi izmanto apkurē, – par 25 procentiem.

2009. gada 22. aprīlī Eiropas Parlaments apstiprināja likumprojektu paketi, kuru mērķis ir

veicināt lielāku konkurenci un līdz ar to plašāku izvēli, energoefektivitāti un energoapgādes drošību un mazākas cenas enerģijas tirgū.

Iecerēts palielināt elektrības un gāzes uzņēmumu konkurenci, nošķirot ražošanas un piegādes darbības no tīklu pārvaldes. Dalībvalstīm ir iespēja izvēlēties vienu no trim modeļiem: pilnīga īpašumtiesību nošķiršana, neatkarīgs sistēmas operators vai neatkarīgs pārvades operators.

Likumprojektu pakete arī paredz ierobežojumus trešo valstu operatoriem: dalībvalstu regulatoriem būs jānoraida trešo valstu kontrolētu pārvades operatoru pieteikumi, ja tie neatbilst ES īpašumtiesību nošķiršanas prasībām, kā arī tad, ja potenciālais tirgus dalībnieks apdraudēs piegāžu drošību. Tomēr maziem un izolētiem enerģijas tirgiem paredzēti izņēmumi: Latvijai, kā arī Igaunijai, Lietuvai un Somijai ierobežojumi pret trešajām valstīm gāzes tirgū nebūs jāpiemēro, kamēr nebūs cauruļvadu savienojumu ar citām ES valstīm.

Likumprojektu pakete – divas regulas un trīs direktīvas – ietver noteikumus par enerģētikas jomas regulatoru sadarbības aģentūras izveidi, tīklu piekļuves kodu izstrādi un ārkārtas situācijas procedūram, kā arī paredz prasības nacionālo regulatoru pilnvaru stiprināšanai. Noteikts, ka ES dalībvalstīm ir jāgarantē regulējošo institūciju juridiska un finansiāla neatkarība – veicot direktīvās paredzētās funkcijas, regulators nepieņem norādījumus no valdības vai citām publiskām vai privātām struktūrām, regulatora budžetam jābūt neatkarīgam un nodalītam.

Elektroniskie sakari un pasts

Elektronisko sakaru jomā 2009. gada 14. maijā bija reģistrēti un aktīvi darbojās 420 komersantu. Pasta jomā vispārējos pasta pakalpojumus sniedz valsts AS „Latvijas Pasts”, eksprespasta nozarē aktīvi darbojas aptuveni 40 pakalpojumu sniedzēju.

2009. gada 7. maijā Eiropas Komisija (turpmāk – EK) pieņēma ieteikumus attiecībā uz savienojumu pabeigšanas tarifiem. EK norāda, ka savienojuma pabeigšanas maksu valsts līmenī vajadzētu noteikt, pamatojoties vienīgi uz faktiskajām izmaksām, kas konkrētajam operatoram rodas, veicot savienojumu. Tuvinot tarifus faktiskajām izmaksām un likvidējot Eiropas Savienības telesakaru operatoru vidū pastāvošās cenu atšķirības, samazināsies patērētāju cenas par balss zvaniem vienas dalībvalsts teritorijā un starp dalībvalstīm, tādējādi laika posmā no 2009.-2012. gadam radot ietaupījumus uzņēmumiem un mājsaimniecībām aptuveni 2 miljardu eiro apmērā, kā arī sniedzot atbalstu ieguldījumiem un inovācijām visā sakaru nozarē kopumā. Šo pieeju savienojumu pabeigšanas tarifiem visiem ES nacionālajiem regulatoriem būs jāpiemēro, sākot ar 2012. gada beigām. Tomēr tie nacionālie regulatori, kuru līdzekļi ir ierobežoti, varēs izmantot atšķirīgu pieeju vēl kādu noteiktu laiku pēc šā termiņa ar nosacījumu, ja tiek sasniegts līdzvērtīgs rezultāts konkurences ziņā.

Komisija plāno publicēt *Konsultāciju dokumentu* ar priekšlikumiem par Latvijā piemērojamiem risinājumiem izsaukumu tarifu samazināšanai publiskajos fiksētajos un mobilajos elektronisko sakaru tīklos.

Dzelzceļš

Dzelzceļa nozarē valsts AS „Latvijas Dzelzceļš” nodrošina publiskās dzelzceļa infrastruktūras uzturēšanu. Iekšzemes pasažieru pārvadājumus veic AS „Pasažieru vilciens” un SIA „Gulbenes-Alūksnes bānītis”. Kravu pārvadājumu jomā darbojas SIA „LDz

Cargo”, AS „Baltijas ekspresis” un AS „Baltijas tranzīta serviss”.

Komisija 2008. gada 29. novembrī noteica maksu par publiskās lietošanas dzelzceļa infrastruktūras izmantošanu pārvadājumiem 2009. gadam. Noteiktā maksa 2009. gadam ir vidēji par 13,6% augstāka kravu vilcieniem un par 17,7% augstāka pasažieru vilcieniem, salīdzinot ar iepriekš (2007./2008. gada vilcienu kustības grafika periodā) piemēroto.

6.10. Eksporta veicināšanas politika

Ekonomikas ministrija izstrādā un īsteno Latvijas ārējo ekonomisko politiku, kuras mērķis ir labvēlīgu eksporta un importa proporciju stimulēšana un Latvijas komercsabiedrību konkurētspējas veicināšana ārvalstu tirgos. Mērķis tiek sasniegts, īstenojot trīs politikas virzienus – eksporta un investīciju piesaistes veicināšanu, valsts atbalsta instrumentu un līgumtiesisko nodrošinājumu.

Šie virzieni ir ietverti un tiek īstenoti *Latvijas eksporta veicināšanas programmas 2005.-2009. gadam* (EVP) ietvaros, kas nosaka eksporta veicināšanas politikas mērķus, galvenos uzdevumus un sasniedzamos rezultātus. EVP tiek realizēta ikgadēju rīcības plānu ietvaros, kas aptver vairāku valsts institūciju saskaņotu darbu. EVP izpildes uzraudzību nodrošina Eksporta veicināšanas padome, kuras sastāvā ietilpst valsts institūcijas, nozaru asociācijas, kā arī sociālie partneri.

Eksporta un investīciju veicināšana tiek īstenota, realizējot **tiešos eksporta veicināšanas pasākumus** EVP rīcības plāna 2009. gadam ietvaros. Latvijas eksportētājiem ir pieejams plašs atbalsta pakalpojumu klāsts eksporta spēju palielināšanai un Latvijas preču un pakalpojumu eksporta veicināšanai. 2008. gadā ir sniegti dažādi eksporta atbalsta pakalpojumi, t.sk. 1578 konsultācijas komersantiem ar eksportu saistītos jautājumos, tostarp par ārvalstu tirgiem, noorganizēti 23 eksporta prasmju un informatīvie semināri par ārējiem tirgiem, specifiskām tirdzniecības prasībām, noorganizēta Latvijas komercsabiedrību 21 tirdzniecības misija, tai skaitā Latvijas valsts amatpersonu ārvalstu vīzišu ietvaros, kurās kopumā piedalījās aptuveni 370 komersantu, kā arī 81 individuālā biznesa vizīte pie potenciālajiem sadarbības partneriem ārvalstīs. Aktīvi turpinās eksporta un investīciju projektu identificēšanu un īstenošana.

Šobrīd darbu turpina 10 **Latvijas Ārējo ekonomisko pārstāvniecību**: Vācijā, Lielbritānijā, Zviedrijā, Francijā, Krievijā, Nīderlandē, Dānijā, Norvēģijā, Japānā un Polijā, veicinot eksportu un investīciju projektu plūsmu uz Latviju, sniedzot atbalstu Latvijas komercsabiedrībām biznesa kontaktu veidošanā un uzturēšanā, nodrošinot ar informāciju par attiecīgo ārvalstu tirgus prasībām, īstenojot eksporta veicināšanas un investīciju piesaistes

mārketinga pasākumus ārvalstīs, pasākumus sadarbības partneru atrašanās, identificējot potenciālos investorus un darījumu partnerus.

Paredzēta 2.3.1.1. aktivitātes „Ārējo tirgu apgūšana” īstenošana un eksporta kredīta apdrošināšanas sistēmas darbības nodrošināšana ES 2008.-2013. gada Struktūrfondu darbības programmas „Uzņēmējdarbība un inovācijas” pasākuma „Uzņēmējdarbības atbalsta aktivitātes” ietvaros.

Šīs aktivitātes ietvaros komersantiem paredzēts plašs atbalsts **ārējā mārketinga pasākumu īstenošanā** – dalībai izstādēs, kontaktbiržās, tirdzniecības misijās, semināru un konferenču organizēšanā. **2008. gada decembrī LIAA uzsāka pieņemt projektu iesniegumus apakšaktivitātei „ārējais mārketingis”, lai atbalstītu ārējo mārketingu ārvalstīs un pasākumus, kas sekmē komersantu iekļaušanos starptautiskajās piegāžu ķēdēs, veicina Latvijas komersantu dalību starptautiskajās izstādēs un tirdzniecības misijās, tai skaitā vienotajos nacionālajos stendos. Kopumā tika iesniegti 358 projekti par kopējo summu 5,9 milj. latu, un līdz 2009. gada maijam ir apstiprināti 156 projekti par kopējo summu 2,7 milj. latu.**

Apakšaktivitātes „Ārējo tirgus apgūšana – ārējais mārketingis” ietvaros pieejamais finansējums ir 5,27 milj. latu.

Lai paaugstinātu Latvijas komersantu konkurētspēju eksporta tirgos, ir nodrošinātas **īstermiņa eksporta kredītu garantijas** (izsniedz uz laiku līdz 2 gadiem). Sistēmas ieviešana ļaus palielināt kopējo eksporta apjomu (sevišķi uz valstīm ar augstu riska pakāpi), komersantiem paplašināt savus eksporta tirgus (NVS reģions, strauji augošās ekonomikas u.c.), kā arī nostiprināties esošajos tirgos. Eksporta kredīta garantijas ir pieejamas visiem tautsaimniecības nozares uzņēmumiem.

2009. gada 12. maijā ir izdoti Ministru kabineta noteikumi Nr. 436 „Īstermiņa eksporta kredītu garantēšanas noteikumi”, kas veido normatīvo bāzi īstermiņa eksporta darījumu apdrošināšanai. Noteikumi nosaka īstermiņa eksporta kredītu garantiju segumu, saņēmējus, garantiju izsniegšanas kārtību un kārtību, kādā garantētājs sedz zaudējumus. Atbilstoši noteikumiem īstermiņa eksporta kredītu garantijas izsniedz valsts SIA „Latvijas Garantiju aģentūra”

(turpmāk – LGA). Programmas nodrošināšanai no Struktūrfondu līdzekļiem piesaistīti 20 milj. latu. Ar 2009. gada jūniju Latvijas Garantiju aģentūra ir uzsākusi komersantu pieteikumu pieņemšanu un līdz š.g. 15. jūlijam ir saņēmti 14 garantiju pieteikumi.

Ar Ministru kabineta 2009. gada 19. jūnija rīkojumu Nr. 413 ir apstiprinātas Ekonomikas ministrijas un nozaru asociāciju un sociālo partneru izstrādātās **Latvijas preču un pakalpojumu eksporta veici-**

nāšanas un ārvalstu investīciju piesaistes pamatnostādnes 2010.-2016. gadam.

Pamatnostādnes aptver visas tautsaimniecības nozares un nosaka eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes politikas pamatprincipus, mērķus un rīcības virzienus turpmākajiem septiņiem gadiem.

Galvenie rīcības virzieni ietver konkurētspējas paaugstināšanu, līgumtiesisko nodrošinājumu un komersantu atbalsta instrumentus.

6.11. Patērētāju tiesību aizsardzība un tirgus uzraudzība

Patērētāju tiesību aizsardzības sistēma Latvijā pastāvīgi tiek stiprināta un attīstīta, lai nodrošinātu efektīvu tirgus uzraudzību un patērētāju tiesību uzraudzību.

2008. gada 15. janvārī Ministru kabinetā tika apstiprināta **Patērētāju tiesību aizsardzības un tirgus uzraudzības programma 2008.-2010. gadam**, kura attīsta esošo patērētāju tiesību aizsardzības sistēmu, kā arī nosaka prioritātes šajā jomā. Š.g. martā Ekonomikas ministrija iesniedza Ministru kabinetā ziņojumu par *Patērētāju tiesību aizsardzības un tirgus uzraudzības programmas 2008.-2010. gadam izpildes rezultātiem* par tās pirmo darbības gadu, sniedzot informāciju par izpildītājiem pasākumiem atbilstoši programmas noteiktajiem galvenajiem rīcības virzieniem:

- patērētāju tiesību aizsardzības normatīvās bāzes pilnveidošana;
- labvēlīgas uzņēmējdarbības vides radīšana, veicot adekvātu un efektīvu tirgus uzraudzību un patērētāju tiesību aizsardzības normatīvo aktu uzraudzību;
- patērētāju un uzņēmēju informēšana par patērētāju tiesību aizsardzības jautājumiem, kā arī patērētāju izglītības veicināšana;
- iekšzemes un pārrobežu ārpustiesas strīdu risināšanas procedūru pilnveidošana;
- patērētāju tiesību aizsardzības biedrību darbības veicināšana.

Turpinās darbs pie 2008. gada 30. oktobrī Eiropas Komisijā apstiprinātā priekšlikuma **Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai par patērētāju tiesībām**. Priekšlikums sagatavots pēc patērētāju *acquis*

pārskatīšanas, kas uzsākts 2004. gadā, lai vienkāršotu un pilnveidotu spēkā esošos noteikumus, izveidojot reāli funkcionējošu ES iekšējo tirgu komercdarījumiem starp uzņēmējiem un patērētājiem un atrodot pareizo samēru starp patērētāju aizsardzību augstā līmenī un uzņēmēju konkurētspēju. Ar priekšlikumu tiek pārskatītas četras direktīvas patērētāju līgumtiesību jomā:

- Padomes 1985. gada 20. decembra direktīva 85/577/EEK par patērētāja aizsardzību attiecībā uz līgumiem, kas noslēgti ārpus uzņēmuma telpām;
- Padomes 1993. gada 5. aprīļa direktīva 93/13/EEK par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos;
- Eiropas Parlamenta un Padomes 1997. gada 20. maija direktīva 97/7/EK par patērētāju aizsardzību saistībā ar distances līgumiem;
- Eiropas Parlamenta un Padomes 1999. gada 25. maija direktīva 99/44/EK par dažiem patēriņa preču tirdzniecības aspektiem un saistītajām garantijām.

Direktīvas projektā noteiktas vienotas definīcijas, vienotas prasības patērētājam sniedzamajai informācijai pirms līguma noslēgšanas, līgumā ietveramajai informācijai, atteikuma tiesībām (to darbības ilgums, pieteikšanas kārtība un sekas), reglamentēta pārdevēja atbildība par līguma noteikumiem neatbilstošām precēm, paredzēts jauns netaisnīgu līguma noteikumu regulējums. Pašlaik turpinās diskusijas par pilnīgas saskaņošanas principa piemērošanu visiem direktīvas noteikumiem.

6.25. ielikums

Izmaiņas patērētāju tiesību reglamentējošos normatīvajos aktos

Pilnveidojot patērētāju tiesību aizsardzības normatīvo bāzi, lai nodrošinātu efektīvu patērētāju tiesību aizsardzību atbilstoši konkrētajai ekonomiskajai situācijai un uzlabotu patērētāju tiesību aizsardzības pasākumus, 2009. gada sākumā turpinājās grozījumu izstrāde *Patērētāju tiesību aizsardzības likumā* un Latvijas *Administratīvo pārkāpumu kodeksa*.

Patērētāju tiesību aizsardzības likuma grozījumu projekta galvenais mērķis ir uzlabot spēkā esošo patērētāju sūdzību izskatīšanas kārtību, lai nodrošinātu ātrāku un efektīvāku patērētāju sūdzību izskatīšanu, kā arī atsevišķu nepilnību novēršana likuma regulējumā saistībā ar *Eiropas Parlamenta un Padomes 1999. gada 25. maija direktīvas 99/44/EK par dažiem patēriņa preču tirdzniecības aspektiem un saistītajām garantijām* ieviešanu. Likumprojekts paredz uzlabot kredīta ņēmēju stāvokli nākotnē, piemēram, ierobežojot banku tiesības pieprasīt īpašuma pārvērtēšanu, izsniegtā kredīta papildu nodrošinājumu vai kredīta pirmstermiņa atmaksu, ja nav veikts būtisks līguma pārkāpums, kā arī nosakot kredīta devēja pienākumu izskatīt patērētāja priekšlikumu par kredīta atmaksas termiņa pagarināšanu vai kredīta valūtas maiņu. Papildus minētajam likumprojekts paredz ieviest izmaiņas patērētāju sūdzību izskatīšanas procesā, nosakot PTAC tiesības izvērtēt saņemtās patērētāja sūdzības būtiskumu saistībā ar patērētāju kolektīvo interešu aizstāvību.

6.25. ielikuma turpinājums

Tāpat Patērētāju tiesību aizsardzības centram ir piešķirtas tiesības pieņemt lēmumu par pagaidu noregulējumu, ja ir pamats uzskatīt, ka ir vai var tikt pieļauts patērētāju tiesību pārkāpums un tas var radīt tūlītēju un būtisku kaitējumu konkrētas patērētāju grupas ekonomiskajām interesēm. Lai nodrošinātu ātrāku un efektīvāku patērētāju strīdu risināšanu, grozījumi paredz noteikt, ka pēc 2009. gada 1. jūlija PTAC pieņemtie lēmumi netiek apstrīdēti augstākā iestādē – Ekonomikas ministrijā, bet tiek pārsūdzēti Administratīvajā rajona tiesā.

Ar grozījumiem **Administratīvo pārkāpumu kodeksā** paredzēts risināt problēmas saistībā ar administratīvā soda uzlikšanas par patērētāju tiesību pārkāpumiem termiņu, kā arī nodalīt sodus un diferencēt tos atkarībā no pārkāpuma smaguma. Tāpat likumprojektā precizēta atbildība par nekalibrētu mērīšanas līdzekļu izmantošanu, drošuma prasībām neatbilstošu preču vai pakalpojumu un tādu preču, kurās pārsniegts pieļaujamais bīstamo vielu daudzums darišanu pieejamu tirgū, būtiskajām prasībām vai tehniskajiem parametriem neatbilstošu preču ieviešanu tirgū, piedāvāšanu vai pārdošanu, normatīvajos aktos noteiktās rakstveida informācijas nesniegšanu, slēdzot ar patērētājiem līgumus dzīvošanai paredzētas ēkas vai ēkas daļas lietošanas tiesību iegūšanai uz laiku, kā arī precizētas atsevišķas soda sankcijas.

Preču drošuma jomā 2009. gada 17. martā Eiropas Komisijas Vispārējā preču drošuma direktīvas komiteja pieņēma **Eiropas Komisijas lēmumu Nr.2009/251/EK, ar ko dalībvalstīm pieprasa nodrošināt, lai tirgū netiek laisti vai nav pieejami biocīdu dimetilfumerātu saturoši produkti**, kurš no 2009. gada 1. maija nosaka ierobežojumus attiecībā uz dimetilfumerātu (DMF) saturošu preču importu no trešajām valstīm un pieejamību patērētājiem Eiropas Savienībā. DMF ir fungicīds, kas tiek pievienots precei vai ievietots tās iepakojumā nelielos maisiņos un transportēšanas laikā pasargā ādas un tekstila izstrādājumus no mitruma iedarbības un novērš to pelēšanu un deformēšanos. Tomēr patērētājiem, nonākot tiešā kontaktā ar DMF apstrādāto preci, piemēram, mēbeļiem, apaviem vai apģērbu, var rasties dažāda smaguma alerģiskas reakcijas (dermatīts, apsārtums, nieze, degoša sajūta, ekzēma, atsevišķos gadījumos arī smagi elpošanas traucējumi), kuru ārstēšana ir ilglaicīga un apgrūtināta, līdz ar to risks patērētāju veselībai ir atzīstams par augstu. No ar DMF apstrādātām precēm cietušo skaits Eiropas Savienībā (īpaši Francijā, Spānijā, Lielbritānijā, Somijā) no 2007. gada sākuma sastāda vairākus tūkstošus cilvēku. Konstatētas preces (ādas mēbeles, apavi, tekstila izstrādājumi) lielākoties bijušas ražotas Ķīnā. Latvijā DMF saturošas preces līdz šim nav konstatētas.

Patērētāju tiesību uzraudzība

Ekonomikas ministrijas pārraudzībā esošais Patērētāju tiesību aizsardzības centrs (turpmāk – PTAC) ir galvenā un koordinējošā institūcija patērētāju tiesību aizsardzības normatīvo aktu ieviešanas uzraudzības jomā. PTAC izskata patērētāju iesniegumus un sūdzības par iegādāto preču vai izmantoto pakalpojumu neatbilstību līguma noteikumiem, sniedz praktisku palīdzību patērētājiem konflikta situāciju risināšanas gadījumos, aizstāv tiesā patērētāju tiesības, pārstāv patērētāju intereses normatīvo aktu izstrādes procesā, sniedz konsultācijas patērētāju tiesību aizsardzības likumdošanas un preču atbilstības jautājumos, kā arī sadarbojas ar starptautiskajām un citu valstu nacionālajām patērētāju tiesību aizsardzības institūcijām.

Informāciju par patērētāju tiesībām var iegūt PTAC mājas lapā www.ptac.gov.lv, kā arī patērētāju interešu aizstāvības nevalstisko organizāciju mājas lapā www.pateretaja-celvedis.lv. Šajās mājas lapās ir informācija par spēkā esošo patērētāju tiesību aizsardzības likumdošanu, dažādām precēm un pakalpojumiem, kā arī par iespējām aizsargāt patērētāja likumiskās tiesības. Saskaņā ar Ministru kabineta 2006. gada 1. augusta noteikumiem Nr. 631 „Kārtība, kādā piesakāms un izskatāms patērētāja prasījums par līguma noteikumiem neatbilstošu preci vai pakalpojumu” PTAC izveidoja un ievietoja mājas lapā ekspertīžu veicēju datu bāzi, kurā ir reģistrēti 17 ekspertīžu veicēji, taču būtu vēlams lielāka daudzveidība ekspertīžu veikšanai dažādām precēm un pakalpojumiem.

Patērētāju tiesību aizsardzības centra darbības rezultāti 2008. gadā un 2009. gada 1. ceturksnī:

- 2008. gadā sniegts 32 850 konsultāciju, 2009. gada 1. ceturksnī – 14 077, kas ir divas reizes vairāk nekā 2008. gada attiecīgajā periodā. Ievērojamais pieaugums ir izskaidrojams ar to,

ka Daugavpils reģionālā pārvalde tika pārveidota par patērētāju zvanu centru, respektīvi, tālruņa konsultācijas sniedz trīs darbinieki agrākā vieta, kas ļauj nodrošināt augstākas kvalitātes un pieejamākas konsultācijas;

- 2008. gadā sniegtas 3486 konsultācijas uzņēmējiem;
- 2008. gadā izskatīta 2631 sūdzība, kas ir par 23% vairāk nekā 2007. gadā, savukārt 2009. gada 1. ceturksnī izskatītas 770 sūdzību, kas ir par gandrīz 15% vairāk nekā šajā pašā laika periodā 2008. gadā. Pēdējo gadu laikā sūdzību skaitam ir tendence krasi pieaugt, kas skaidrojams gan ar kopējo iedzīvotāju ekonomisko aktivitāti, gan patērētāju labākas informētības dēļ par savām tiesībām. 2009. gadā saistībā ar valsts ekonomisko lejupslīdi ir krasi mainījusies sūdzību tematika un saturs. PTAC vēršas simtiem cilvēku, kuriem dažādu iemeslu dēļ ir radušās problēmas attiecībā ar kreditdevēju, bieži vien tiek paaugstinātas procentu likmes gan hipotekārajiem kredītiem, gan arī kredītlīnijām un kredītkartēm, tāpat strauji pieaug to patērētāju skaits, kas meklē palīdzību, jo finansiāli nespēj samaksāt kredīta maksājumus.

No 2008. gadā izskatītās 2631 sūdzības 773 gadījumos rezultāts ir par labu patērētājam, savukārt no 2009. gada 1. ceturksnī izskatītajām 770 sūdzībām tikai 13% gadījumos risinājums ir par labu patērētājam.

No 2008. gadā saņemtajām sūdzībām par līguma noteikumiem neatbilstošām precēm visvairāk sūdzību ir par elektroprecēm, mobilajiem telefoniem un apaviem. 2009. gadā tendences ir mainījušās, un 20% no saņemtajām sūdzībām (2009. gada 1. ceturksnī –

207) par līguma noteikumiem neatbilstošām precēm sastāda sūdzības par iegādātajiem dzīvokļiem, mājām.

No visām sūdzībām (2008. gadā – 718) par sniegtiem līguma noteikumiem neatbilstošiem pakalpojumiem visvairāk sūdzību ir par būvniecības, tūrisma aviopasažieru, īres un komunāliem, mēbeļu individuālo pasūtījumu, elektronisko sakaru pakalpojumiem. 2009. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar 2008. gada 1. ceturksni, sūdzību skaits par pakalpojumiem ir sarucis par 37 procentiem.

Izskatot patērētāju sūdzības, PTAC darbinieki sadarbojas ar dažādu iestāžu darbiniekiem Latvijā un citās Eiropas Savienības valstīs. Sūdzības tiek izskatītas saskaņā ar normatīvajos aktos noteikto tiesisko regulējumu.

Reklāmas un negodīgas komercprakses uzraudzība

2008. gadā PTAC ir izvērtējis 4956 reklāmas, tai skaitā 63 – pēc personu iesniegumiem. 221 gadījumā uzsākta lietu izpēte. 2008. gadā 26 gadījumos ir piemērots administratīvais sods. Lielākais pārkāpumu skaits ir konstatēts speciālā piedāvājuma reklāmās.

2009. gada 1. ceturksnī PTAC ir uzsācis lietu izpēti 49 gadījumos, tai skaitā 17 – pēc personu iesniegumiem. 2009. gada 1. ceturksnī 16 gadījumos pārkāpums ir novērsts pēc PTAC aicinājuma.

No 2008. gada 1. janvāra PTAC uzraudzības joma ir būtiski paplašinājusies, jo ir stājies spēkā *Negodīgas komercprakses aizlieguma likums*, kas nozīmē, ka PTAC uzrauga ne tikai reklāmu, bet jebkāda veida komercpraksi – darbību (uzvedību, apgalvojums, komerciāla saziņa, tirgvedība) vai bezdarbību (noklusējums), kas tieši saistīta ar tirdzniecības veicināšanu, preces (ķermeniskas vai bezķermeniskas lietas) pārdošanu vai pakalpojuma sniegšanu patērētājam.

2008. gadā PTAC veicis 86 lietu izpēti par negodīgu komercpraksi, tai skaitā 86 gadījumos uzsākta lietvedība par maldinošu komercpraksi un 4 gadījumos – par agresīvu komercpraksi.

2009. gada 1. ceturksnī ir uzsākta 28 lietu izpēte par negodīgu komercpraksi.

Sakarā ar grozījumiem *Reklāmas likumā* un *Negodīgas komercprakses likuma* spēkā stāšanos PTAC ir ieviesis jaunu praksi – aicinājis komercprakses veicējus un reklāmas devējus rakstveidā apņemt noteiktā termiņā novērst pārkāpumu. 2008. gadā no 56 aicinājumiem novērst reklāmas pārkāpumus uzņēmēji to ir apņēmušies darīt 25 gadījumos, no 13 aicinājumiem novērst negodīgas komercprakses pārkāpumus 3 gadījumos ir saņemta rakstveida apņemšanās.

6.26. ielikums

Maldinoša komercprakse, piedāvājot čata pakalpojumus

Vairākos preses izdevumos tika izplatītas Fotočata pakalpojumu reklāmas, kurās bija publicēti foto attēli, kas aicināja iepazīties, sūtīt paaugstinātas maksas izziņas. Veicot reklāmas izpēti, tika konstatēts, ka reklāmās nebija vispār norādīta vai arī bija neskaidri norādīta pakalpojuma cena, nebija norādīta arī procedūra, kas veicama, lai atteiktos no pakalpojuma, tādējādi pārkāpjot *Negodīgas komercprakses aizlieguma likumu*. Veicot reklāmas izpēti, izrādījās, ka Ls 1,50 jāmaksā ne tikai par nosūtīto izziņu, bet arī par katru saņemto izziņu, ko sūta it kā Fotočata izvēlētais partneris. Tāpat patērētāji netika informēti, kā atteikties no šī pakalpojuma, jo mājas lapā www.fotochat.lv bija atrodama informācija, kā atteikties tikai no reklāmu sūtīšanas, kā rezultātā patērētājiem ir radīti būtiski materiālie zaudējumi. Pēc PTAC aicinājuma šo reklāmu izplatīšana preses izdevumos tika pārtraukta, kā arī mobilo telefonu operatori piekrita apturēt telefona numura darbību, kas tika izmantots izziņu saņemšanai un nosūtīšanai, kamēr netiks nodrošināta komercprakses atbilstība normatīvo aktu prasībām. Patlaban tiek izskatīta administratīvā pārkāpuma lieta pret reklāmas izplatītāju.

Līgumu uzraudzība

2008. gadā PTAC ir izvērtējis 576 personu iesniegumus par netaisnīgiem un nevienlīdzīgiem līguma noteikumiem, no tiem 157 iesniegumi ir bijuši par nevienlīdzīgiem un netaisnīgiem līguma noteikumiem nekustamo īpašumu pirkuma līgumos un 106 – par patērētāju kreditēšanas līgumiem. Pēc pašu iniciatīvas PTAC 2008. gadā ir izvērtējis 48 līgumus. Salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu ir palielinājušies konstatētie netaisnīgo līguma noteikumu pārkāpumi, kas izskaidrojams ar PTAC aktivitāti šajā jomā, kā arī patērētāju zināšanu līmeņa uzlabošanos, ņemoties līgumsaistības.

2009. gada 1. ceturksnī PTAC ir izvērtējis 173 līgumus uz saņemto iesniegumu pamata, kas ir 12 reizes vairāk nekā 2008. gada 1. ceturksnī. No saņemtajiem iesniegumiem 112 ir bijuši par patērētāju kreditēšanas līgumiem. Tas atspoguļo aktuālās tendences un sekas, kas saistītas ar ekonomisko situāciju valstī kopumā – patērētāju grūtībām maksāt

kredītus, kredītdevēju darbību, paaugstinot procentu likmes un piedāvājot līguma grozījumus.

Visbiežāk sastopamie netaisnīgie noteikumi līgumos ar patērētājiem ir šādi:

- paredz strīdu izskatīšanu tikai šķīrējtiesā vai šķīrējtiesā pēc prasītāja izvēles;
- paredz patērētājam līgumsaistību neizpildes vai nepienācīgas izpildes gadījumā neproporcionāli lielu līgumsodu;
- ierobežo patērētāja likumīgās tiesības;
- paredz pakalpojuma sniedzējiem tiesības vienus pusēji grozīt līguma noteikumus;
- paredz pakalpojuma sniedzēja vai pārdevēja tiesības vienus pusēji paturēt patērētāja iemaksāto priekšapmaksu, šādu iespēju neparedzot arī patērētājam.

2008. gadā tika turpināta patērētāju kolektīvo interešu lēmumu ieviešana PTAC mājas lapas (www.ptac.gov.lv) sadaļā „PTAC lēmumi”.

6.27. ielikums**Netaisnīgu līguma noteikumu piemērs****Lēmums par automātisku pakalpojumu aktivizēšanu**

PTAC, veicot pārbaudi AS „Air Baltic Corporation” mājas lapā, konstatēja, ka, veicot biļešu rezervāciju, patērētājam ir iespējams tikai atteikties no lidojuma atcelšanas slimības gadījumā mājas lapā esošajā aviobiļešu rezervācijas sistēmā, deaktivizējot attiecīgo opciju, nevis patērētājam to aktivizējot, tāpat arī mājas lapā tika automātiski norādīts, ka patērētājs piekrīt apmaksāt vienu bagāžas vienību, kā arī saņemt komerciālos paziņojumus.

PTAC ar 2008. gada 30. jūlija lēmumu Nr. 66-pt uzdeva AS „Air Baltic Corporation” veikt izmaiņas minētās sabiedrības aviobiļešu rezervācijas sistēmā interneta mājas lapā, turpmāk patērētājiem piedāvājot iespēju pašiem aktivizēt attiecīgās opcijas par sabiedrības interneta mājas lapā piedāvāto pakalpojumu un citu piedāvājumu saņemšanu.

Diemžēl jāatzīst, ka aviokompānija šo lēmumu nav izpildījusi, un PTAC ir uzsācis piespiedu izpildes procedūru.

Arī 2009. gada 1. ceturksnī tāpat kā 2007. un 2008. gadā PTAC daudz pūliņu veltīja, informējot uzņēmējus par dažādiem patērētāju tiesību aizsardzības jautājumiem, pirms lēmumu pieņemšanas sniedzot

uzņēmējiem paplašinātu viņu piedāvāto līguma noteikumu vai citas sniegtās informācijas izvērtējumu, lai dotu iespēju uzņēmējiem brīvprātīgi novērst pieļautos patērētāju tiesību pārkāpumus.

6.28. ielikums**PTAC realizētie projekti līgumu uzraudzībā 2008. gada nogalē un 2009. gada 1. ceturksnī****Interneta mājas lapu pārbaudes**

2008. gadā uzsāka 21 lietas izpēti par Informācijas sabiedrības pakalpojuma likuma pārkāpumiem, tajā skaitā 6 lietu izpēti tika uzsāktas uz personas iesnieguma pamata. Galvenokārt pieļautie pārkāpumi saistīti ar informācijas par pakalpojumu nenorādīšanu, kā arī preces un pakalpojuma cenas un piegādes izmaksu norādīšanu.

PTAC 2008. gadā veica to 11 aviokompāniju mājas lapu pārbaudes, kura veic lidojumus no Rīgas lidostas. Pārkāpumi tika atklāti divās mājas lapās. Galvenie konstatētie pārkāpumi bija automātiska pakalpojuma izvēle, kā arī nepilnīgas (novēlotas) informācijas par pakalpojuma cenu norādīšana. Vienā gadījumā, tā kā aviokompānija nav reģistrēta Latvijā, tika nosūtīts lūgums veikt darbības pārkāpuma novēršanai Īrijas kompetentajai iestādei, otrajā gadījumā tika pieņemts saistošs lēmums, kā arī organizētas pārrunas par izmaiņu veikšanu patērētājam vieglāk uztveramas galējās cenas norādīšanai mājas lapā. Patlaban cenas norādīšanas veids mājas lapā ir uzlabojies, taču joprojām nav izpildīts PTAC lēmums par automātisko pakalpojumu izvēli.

KASKO līgumu uzraudzība

PTAC līdz 2008. gada jūnijam realizēja KASKO apdrošināšanas līgumu un patērētājam pirms līguma noslēgšanas sniegtās informācijas izvērtēšanas projektu, kura ietvaros tika izvērtēti 10 KASKO apdrošināšanas līgumu. 2008. gada 7. martā starp PTAC un apdrošinātāju, kā arī Latvijas Apdrošinātāju asociācijas un Finanšu un kapitāla tirgus komisijas pārstāvjiem tika rīkota diskusija sakarā ar veikto pētījumu par pirms līguma sniegto informāciju un apdrošināšanas līgumu izvērtējumu un tā rezultātiem.

PTAC darbību rezultātā apdrošinātāji apņēmas novērst lielāko daļu PTAC konstatēto neatbilstību, kā arī pastiprināti pievērst uzmanību problēmjautājumiem, kas varētu būtiski uzlabot situāciju KASKO apdrošināšanas jomā. Vairākas apdrošināšanas kompānijas ir jau daļu neatbilstību novērsušas. Individuālo pārrunu rezultātā vairākas apdrošināšanas kompānijas apņēmas izveidot produktu aprakstus, kas varētu palīdzēt patērētājam vieglāk uztvert konkrētā pakalpojuma specifiku.

Pārrobežu tirdzniecība

Pieaugot iedzīvotāju skaitam, kuri dodas ārpus Latvijas, un palielinoties tūristu skaitam, kuri apmeklē Latviju, arvien aktuālāks kļūst patērētāju problēmu

pozitīvs atrisinājums saistībā ar iegādātajām nekvalitatīvajām precēm un pakalpojumiem un pārrobežu patērētāju aizsardzība.

6.29. ielikums**PTAC starptautiskā sadarbība****Pārrobežu administratīvās sadarbības pasākumi**

2008. gadā saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (EK) Nr. 2006/2004 par sadarbību starp valstu iestādēm, kas atbildīgas par tiesību aktu īstenošanu patērētāju tiesību aizsardzības jomā, PTAC nosūtīja 10 lūgumus veikt nepieciešamos pasākumus, lai novērstu reklāmu reglamentējošo normatīvo aktu pārkāpumus, ko veikuši komersanti, kas nav reģistrēti Latvijā. Tāpat tika saņemti arī 8 pieprasījumi no Zviedrijas, Igaunijas u.c. valstu kompetentajām iestādēm veikt attiecīgas darbības, lai novērstu netaisnīgu līguma noteikumu novēršanu Latvijā reģistrētas kompānijas mājas lapā.

ICPEN Starptautiskais sadarbības tīkls

(International Consumer Protection and Enforcement Network)

Arī 2008. gadā PTAC piedalījās ICPEN organizētajās Sweep days (temats „Komplekso tūrisma pakalpojumu piedāvājumi), kuru ietvaros PTAC darbinieki pārbaudīja tūrisma kompāniju mājas lapas, uzmanību pievēršot, kā mājas lapās tiek norādītas komplekso tūrisma pakalpojumu cenas, vai netiek maldināti patērētāji. PTAC potenciālus pārkāpumus konstatēja 13 mājas lapās, kurām turpmāk tiks pievērsta pastiprināta uzmanība. 2008. gada martā PTAC organizēja Patērētāju krāpšanas novēršanas mēnesi (*Fraud prevention month*), kura ietvaros tika izpētīti 10 lielāko apdrošinātāju kompāniju līgumu, kā arī sarīkota diskusija ar apdrošināšanas kompāniju pārstāvjiem, kurā tika panāktas vairākas vienošanās par izmaiņām apdrošinātāju līgumos, kā arī izstrādāti padomi patērētājiem, izvēloties KASKO apdrošināšanu.

PTAC ir iesaistījies un darbojas arī tādās starptautiskās organizācijās kā PROSAFE saistībā ar preču un pakalpojumu drošumu, kā arī notiek regulāra sadarbība Baltijas valstu ietvaros, ņemot vērā noslēgtos sadarbības līgumus ar Baltijas valstu patērētāju aizsardzības institūcijām.

Eiropas Patērētāju informēšanas centrs (ECC Latvia) ir izveidots kā atsevišķs PTAC departaments, kuru līdzfinansē Eiropas Komisija.

2008. gadā patērētāji kontaktējās ar ECC Latvia 548 reizes, no kurām 418 bija konsultācijas un 130 – sūdzības. 58% no saņemtajām sūdzībām bija saistībā ar avio pakalpojumiem, 3% – ar tūrismu, 1% – par apģērbiem un apaviem, 3% sūdzību bija par nekvalitatīvi iegādātu sadzīves tehniku, 8% – par e-komerciju, 27% – par aksesuāriem, kā arī par citiem jautājumiem.

31% sniegto konsultāciju bija saistībā ar avio pakalpojumiem, 15% sūdzību – par nekvalitatīvi iegādātu sadzīves tehniku, 9% – par apģērbiem un apaviem, 21% – par e-komerciju, 4% – par tūrisma pakalpojumiem, 2% – par aksesuāriem, 18% konsultāciju tika sniegtas par ES normatīvajiem aktiem un citiem pakalpojumiem.

2009. gada 1. ceturksnī, patērētājiem kontaktējoties ar ECC Latvia, izskatītas 23 sūdzības un sniegtas 118 konsultācijas patērētāju pārrobežu sūdzību risināšanā. Pārrobežu sūdzības gadījumā tiek palīdzēts patērētājam atrast institūciju patērētāja sūdzības izvērtēšanai, bet netiek pieņemti lēmumi pret ārvalstu uzņēmēju.

48% no saņemtajām sūdzībām bija saistībā ar avio pakalpojumiem, 9% – par nekvalitatīvi iegādātu sadzīves tehniku, 9% – par e-komerciju, 35% – par citām precēm un pakalpojumiem.

30% sniegto konsultāciju bija saistībā ar avio pakalpojumiem, 8% sūdzību bija par nekvalitatīvi iegādātu sadzīves tehniku, 8% – par apģērbiem un apaviem, 12% – par e-komerciju, 3% – par tūrisma pakalpojumiem, 39% konsultāciju sniegtas par ES normatīvajiem aktiem un citiem pakalpojumiem.

Saistībā ar Eiropas Komisijas pārstāvniecības Latvijā rīkoto kontaktbiržu ES mājas Atvērto durvju

dienas ietvaros 2008. gada 19. septembrī informēti patērētāji par Eiropas patērētāju informēšanas centra darbību un izplatīti informatīvie materiāli par ES normatīvajiem aktiem par patērētāju aizsardzību ES.

2008. gada 3. novembrī noorganizēts starptautisks 4. Baltijas jūras valstu seminārs par labākās pieredzes apmaiņu par ārpustiesas strīdu izšķiršanas sistēmu attīstību Baltijas jūras valstīs, kurā piedalījās ECC Latvia pārstāvji no 8 ECC-Net ES valstīm – Dānijas, Igaunijas, Somijas, Vācijas, Zviedrijas, Polijas, Lietuvas un Ungārijas, kā arī Ekonomikas ministrijas un Patērētāju tiesību aizsardzības centra darbinieki.

Lai sniegtu patērētājiem plašāku informāciju par patērētāju tiesībām ES, ECC Latvia turpina regulāri papildināt informāciju mājas lapā www.ecclatvia.lv, nodrošinot patērētājiem aizvien vairāk kvalitatīvu informāciju par pārrobežu pirkumiem un informāciju par to, kā rīkoties gadījumos, ja iegādāta nekvalitatīva prece vai pakalpojums. Kopš ECC Latvia atvēršanas mājas lapa apmeklēta 8485 reizes no 47 dažādām pasaules valstīm, ieskaitot arī valstis, kas nav ES.

Tirgus uzraudzība

2008. gadā tirgus uzraudzībā PTAC noteica tādas prioritāros virzienus kā rotaļlietas un bērnu preces (gultiņas, staiguliši, bērnu pārtinamie galdi), bērniem drošas šķiltavas, individuālie aizsardzības līdzekļi, elektropreces un riteņtransporta līdzekļi. Pēc preču drošuma testu rezultātiem atklājās negatīva tendence, kas liecina, ka vidēji 50% no testētajām precēm ir nedrošas. Diemžēl 2009. gadā līdzekļu trūkuma dēļ preču testēšana iespējama tikai ļoti minimālā apjomā.

2008. gadā PTAC veica 3208 pārbaudes tirdzniecības un pakalpojumu sniegšanas uzņēmumos. 2009. gada 1. ceturksnī tika veiktas 357 pārbaudes un to ietvaros pārbaudīti 1146 preču modeļi.

6.30. ielikums

2008. gadā tika realizēti šādi uzraudzības projekti:

- ***Elektropreču drošuma un atbilstības uzlabošanas projekts***
 - *Luminiscences spuldžu energoefektivitāte*
 - *Elektropreces*
- ***Būvizrādājumu atbilstības uzlabošanas projekts***
- ***Individuālo aizsardzības līdzekļu atbilstības uzlabošanas projekts***
 - *Saulesbrīļu drošuma un atbilstības uzlabošana*
 - *Kalnu slēpotāju ķiveru drošuma un atbilstības uzlabošana*
 - *Atstarotāji un atstarojošās vestes*
- ***Gāzes iekārtu un spiedieniekārtu atbilstības uzlabošanas projekts***
 - *Spiedieniekārtas*
 - *Iekārtas, kurās izmanto gāzveida kurināmo*
- ***Rotaļlietu un bērnu preču atbilstības uzlabošanas projekts***

Papildus PTAC 2008. gadā veicis pārbaudes arī šādās jomās:

- *radioiekārtu un elektronisko sakaru tīkla galiekārtas;*
- *šķiltavu atbilstība;*
- *cenu norādīšanas kārtības uzraudzība;*
- *riteņu transportlīdzekļi un to sastāvdaļas;*
- *bērnu spēļu laukumus.*

Visu projektu ietvaros tika veiktas kontroles preču tirdzniecības vietās, kā arī pie importētājiem, pārbaudes, vai precēm ir nepieciešamais marķējums, normatīvajos aktos noteiktā nepieciešamā dokumentācija, tāpat arī tika izņemti preču paraugi testēšanai. Vairāk par PTAC veiktajiem tirgus uzraudzības projektiem var uzzināt PTAC interneta mājas lapā www.ptac.gov.lv, kā arī publiskajā pārskatā par 2008. gadu.

2008. gadā tika realizēts *Twinning* projekts LV/2006/IB/EC/01 „Tirgus uzraudzības stiprināšana”. ES Divpusējās sadarbības projekta vispārējais mērķis bija stiprināt PTAC kapacitāti, pārnesot zināšanas un pieredzi no Apvienotās Karalistes patērētāju tiesību aizsardzības un tirgus uzraudzības institūcijām uz PTAC atbilstoši ES direktīvām.

Projekta specifiskie mērķi bija jaunu tirgus uzraudzības metožu un procedūru īstenošana PTAC darbā un PTAC darbinieku kompetences pilnveidošana.

Valsts metroloģiskā uzraudzība

2008. gadā PTAC veikti šādi uzraudzības pasākumi:

- lai konstatētu mērīšanas līdzekļu atbilstību normatīvajām prasībām, 577 uzņēmumos valsts metroloģiskajai uzraudzībai tika pakļauti 22,1 tūkst. mērīšanas līdzekļu, t.sk.:
 - 420 tirdzniecības uzņēmumos – 5 516 mērīšanas līdzekļi;
 - 124 ražošanas uzņēmumos – 14 992 mērīšanas līdzekļi;
 - 24 veselības aprūpes uzņēmumos – 1 387 mērīšanas līdzekļi;
 - 9 valsts pārvaldes iestādēs – 178 mērīšanas līdzekļi.

No pārbaudītajiem mērīšanas līdzekļiem par normatīvajām prasībām neatbilstošiem atzīti 963 jeb 4,4% no kopējā skaita, tai skaitā mērīšanas līdzekļi bez nepieciešamajiem atbilstības novērtēšanas apliecinājumiem, neatbilstoši marķēti, kā arī lietoti, pārkāpjot likumdošanas prasības noteiktos atkārtotās verificēšanas termiņus. Metroloģiskās uzraudzības rezultātā doti saistoši norādījumi pārkāpumu novēršanai un par metroloģisko prasību neievērošanu 19 fiziskajām un juridiskajām personām sastādīti

administratīvie protokoli un pieņemti lēmumi saskaņā ar *Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa* 99. pantu.

Realizēti manometru tirgus uzraudzības un degvielas uzpildes aparātu (DUA) tirgus uzraudzības projekti, lai noskaidrotu vairumtirdzniecības vietās realizējamo mērīšanas līdzekļu atbilstību normatīvajiem aktiem par metroloģiskajām prasībām, kā arī novērstu konstatētos pārkāpumus, lai samazinātu risku ievietot tirgū un nodot lietošanā reglamentētajā jomā normatīvajām prasībām neatbilstošus mērīšanas līdzekļus.

Lai pārbaudītu mērījumu procesu pareizu izpildi, veikti kontroles mērījumi 39 degvielas realizācijas uzņēmumiem piederošajās 72 degvielas uzpildes stacijās, tajās veikti 144 metroloģiskie testi. 15 degvielas tirdzniecības uzņēmumos jeb 38% no pārbaudīto uzņēmumu skaita konstatētas neatbilstības – mērījumu faktiskā kļūda pārsniedz normatīvajos aktos noteikto.

Veikta fasēto preču kontrole 73 ražošanas un vairumtirdzniecības uzņēmumos, tajos pārbaudītas 344 preču partijas (veikts statistiskās kontroles tests). Konstatētas neatbilstības – 28 preču partijas vai 8,1% no kopējā pārbaudīto partiju skaita neatbilda normatīvajām prasībām attiecībā uz satura faktisko daudzumu. Kopā pārskata periodā par fasēto preču satura daudzuma neatbilstību normatīvajām prasībām 8 juridiskajām personām sastādīti administratīvie protokoli un pieņemti lēmumi saskaņā ar *Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa* 99. pantu.

PTAC pastāvīgi sadarbojas ar citu valstu atbildīgajām institūcijām metroloģiskās uzraudzības jomā un piedalās Eiropas reglamentētās metroloģijas organizācijas WELMEC darba grupās WG5 „Metroloģiskā uzraudzība” un WG6 „Fasētās preces”.

6.12. Kvalitātes nodrošināšana

6.12.1. Kvalitātes struktūrpolitika

Kvalitātes nodrošināšanas jomā galvenais uzdevums ir veicināt normatīvo aktu prasību ievērošanu reglamentētajā un nereglamentētajā sfērā, kā arī pilnveidot normatīvo aktu bāzi atbilstoši Eiropas Savienības prasībām, ņemot vērā nacionālā tirgus un tautsaimniecības vajadzības, tādējādi nodrošinot tirgū ievietoto produktu un sniegto pakalpojumu atbilstību, sekmējot uzņēmēju konkurētspējas pieaugumu un starpvalstu tirdzniecības šķēršļu samazināšanu.

Latvijā kvalitātes nodrošināšanas sistēmu regulē likums „Par atbilstības novērtēšanu”, Standartizācijas likums un likums „Par mērījumu vienotību”, kā arī no minētajiem likumiem izrietošie Ministru kabineta noteikumi.

Galvenie politikas virzieni:

- atbilstības novērtēšanas infrastruktūras (t.sk. testēšanas un kalibrēšanas laboratoriju,

inspicēšanas un sertificēšanas institūciju, vides verificētāju) pilnveidošana atbilstoši Latvijas tautsaimniecības vajadzībām, lai aizsargātu patērētājus un apkārtējo vidi no nekvalitatīviem produktiem un pakalpojumiem, veicinātu komersantu konkurētspējas pieaugumu un uzticamību Latvijas ražotāju produkcijai un Latvijas komersantu sniegtajiem pakalpojumiem;

- informatīvās un konsultatīvās bāzes pilnveidošana;
- nacionālo akreditācijas, standartizācijas un metroloģijas institūciju dalība starptautiskajās organizācijās, nodrošinot to starptautisko atzīšanu un Latvijas kvalitātes nodrošināšanas sistēmas atbilstību starptautiskajām prasībām;
- nacionālās metroloģijas etalonu bāzes uzturēšana un starptautiskā salīdzināšana, lai nodrošinātu nepieciešamo mērījumu izseko-

- jamību, kā arī aizsargātu iedzīvotājus no neprecīzi veiktiem mērījumiem;
- kvalitātes vadības, vides un citu brīvprātīgo kvalitātes sistēmu ieviešanas veicināšana uzņēmumos, lai nodrošinātu augstvērtīgas produkcijas ražošanu, pakalpojumu sniegšanu un līdz ar to Latvijas komersantu konkurētspēju starptautiskajos tirgos;
- tirgus uzraudzības sistēmas pilnveidošana, lai nodrošinātu vienlīdzīgus nosacījumus visiem tirgus dalībniekiem un aizsargātu patērētājus no iespējamās komersantu negodīgas konkurences.

Ņemot vērā valsts budžeta līdzekļu samazinājumu 2009. gadā, ir veikti grozījumi normatīvajos aktos, kas nosaka, ka ar 2009. gada 1. janvāri līdzšinējās v/a Latvijas Nacionālais akreditācijas birojs un v/a Latvijas Nacionālais metroloģijas centrs funkcijas akreditācijas un metroloģijas jomās veic Metroloģijas un akreditācijas valsts aģentūra.

Ņemot vērā likuma „Par valsts budžetu 2009. gadam” grozījumus, kā arī izpildot Ministru kabineta 2009. gada 29. maija rīkojumu Nr. 351 „Par

metroloģijas un akreditācijas valsts aģentūras likvidāciju un tās funkciju nodošanu SIA „Latvijas standarts”, Metroloģijas un akreditācijas valsts aģentūra ir likvidēta un 2009. gada 30. jūnijā LR Uzņēmumu reģistrā ir reģistrēta sabiedrība ar ierobežotu atbildību „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs”, kas ar 2009. gada 1. jūliju veic normatīvajos aktos (Standartizācijas likumā, likumā „Par atbilstības novērtēšanu” likumā „Par mērījumu vienotību”, kā arī citos saistītajos likumos, kas nosaka, ka Metroloģijas un akreditācijas valsts aģentūras un SIA „Latvijas standarts” līdzšinējās funkcijas ar 2009. gada 1. jūliju veic SIA „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs”) noteiktos uzdevumus standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas jomās.

Metroloģijas un akreditācijas valsts aģentūras Sekundārā standarta dozimetrijas laboratorijas iekārtas un jonizējošā starojuma avoti ar 2009. gada 1. jūliju ir nodoti Vides ministrijai.

Pilnveidojot normatīvo aktu bāzi un līdz ar to atbilstības novērtēšanas infrastruktūru, izstrādāts likumprojekts „Grozījumi likumā „Par atbilstības novērtēšanu”” (skatīt 6.31. ielikumu).

6.31. ielikums

Likumprojekts „Grozījumi likumā „Par atbilstības novērtēšanu””

Likumprojektā precizēti likumā noteiktie termini, saskaņojot tos ar Eiropas Savienības politikas dokumentiem, kas būs spēkā ar 2010. gadu, – Eiropas Parlamenta un Padomes 2008. gada 9. jūlija Regulu Nr. 765/2008, ar ko nosaka akreditācijas un tirgus uzraudzības prasības attiecībā uz produktu tirdzniecību un atceļ Regulu (EEK) Nr. 339/93, un Eiropas Parlamenta un Padomes 2008. gada 9. jūlija Regulu Nr. 764/2008, ar ko nosaka procedūras, lai dažus valstu tehniskos noteikumus piemērotu citā dalībvalstī likumīgi tirgotiem produktiem, un ar ko atceļ Lēmumu Nr. 3052/95/EK, kā arī precizēts termins – atbilstības novērtēšanas institūcijas.

Likumprojekts paredz vienkāršot informācijas paziņošanas un publiskošanas procedūras, paredzot, ka SIA „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs” Latvijas Nacionālais akreditācijas birojs saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2008. gada 9. jūlija Regulā (EK) Nr. 765/2008, ar ko nosaka akreditācijas un tirgus uzraudzības prasības attiecībā uz produktu tirdzniecību un atceļ Regulu (EEK) Nr. 339/93, noteikto paziņošanas kārtību paziņos Eiropas Komisijai par atbilstības novērtēšanas institūcijām, kas darbojas reglamentētajā sfērā.

Likumprojektā precizēta akreditācijas sistēmu finansēšanas kārtība, nosakot, ka no valsts budžeta netiek finansēta atbilstības novērtēšanas institūciju novērtēšana, akreditācija un uzraudzība.

Lai nodrošinātu Eiropas Parlamenta un Padomes 2008. gada 9. jūlija Regulā (EK) Nr. 765/2008, ar ko nosaka akreditācijas un tirgus uzraudzības prasības attiecībā uz produktu tirdzniecību un atceļ Regulu (EEK) Nr. 339/93, noteikto lēmumu pieņemšanas neatkarību akreditācijas jomā, likumprojekts paredz, ka lēmumus atbilstības novērtēšanas institūciju akreditācijas jomā pieņem SIA „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs” Latvijas Nacionālā akreditācijas biroja vadītājs.

Likumprojektā paredzēts pilnvarojums Ministru kabinetam izdot Ministru kabineta noteikumus par Latvijas Kvalitātes balvu, papildinot likuma nodaļu, kas nosaka nacionālās kvalitātes nodrošināšanas sistēmas darbības principus.

Pilnveidojot atbilstības novērtēšanas sistēmas infrastruktūru, vienlaikus nodrošinot valsts budžeta līdzekļu ekonomiju 2009. gada otrajā pusē, plānots pakāpeniski sakārtot normatīvo aktu bāzi, izstrādājot attiecīgus grozījumus arī no saistītajiem likumiem izrietošajos normatīvajos aktos..

6.12.2. Akreditācija, standartizācija, metroloģija

Metroloģija. 2009. gada pirmajā pusē Metroloģijas un akreditācijas valsts aģentūras (MAVA) Metroloģijas birojs pildīja MAVA uzdevumus metroloģijas jomā. Ar 2009. gada 1. jūliju sabiedrības ar ierobežotu atbildību „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs”

Metroloģijas birojs (MB) ir Latvijas nacionālā metroloģijas institūcija un tās darbības mērķis ir nodrošināt un attīstīt mērījumu ticamību un izsekojamību valstī. 2009. gada 5. mēnešos gūti šādi darba rezultāti.

Kalibrēšanas pakalpojumi. Veikti 86 references etalonu un iekārtu kalibrēšanas pakalpojumi. No tiem 64 kalibrēšanas un papildus 7 testēšanas procedūras veikusi Salaspils Sekundārā standarta dozimetrijas laboratorija (SSDL).

Nacionālo mērvienību etalonu uzturēšana. Tika veikta MB masas mērījumiem izmantojamo SIA LNMC piederošo masas komparatoru kalibrēšana. Tika veikta etalonatsvaru (1 mg ÷ 500 mg) savstarpēja salīdzināšana (kontrolmērījumi).

Nacionālā masas mērvienību etalona LNE 08 ((1÷500) mg, (1÷500) g, 1 kg – (kopējais skaits – 26 gab.) etalonatsvaru kontrole:

- etalonatsvaru stabilitātes analīze, dreifa aprēķināšana un novērtēšana;
- kalibrēšanas rezultātu (etalonatsvaru nosacītas masas un to nenoteiktību) un analizēto atsvaru dreifa datu ievadīšana ScalesNet 32 v.4. datu apstrādes programmā.

Notika nacionālo etalonu LNE 01 garuma mēru komplektu Nr. 839524; 815565; 938599; 840380; 431306; 839533; C-15059; 12750; LNE 02 Nr. 740124; LNE 03 Nr. 78717; Nr. 781; LNE 05; LNE 06; LNE 07 etalonmēru parametru kontrole starpkalibrēšanas intervāla laikā.

Veikti LNE 07 optiskās 24-skaldņu prizmas kalibrēšanas pēcdarbi – kalibrēšanas rezultātu un dreifa kontrole, nenoteiktību budžeta aktualizācija.

Izdarīti elektriskās pretestības mēru komplekta Nr. LNE 15 (pie atbilstoša slogojuma) stabilitātes un termoEDS mērījumi, temperatūras koeficienta pārskate.

Veikta SSDL apstarošanas etaloniekārtu OB-34, OB-2, OB-6 gada profilakse un pārkalibrēšana, SSDL etalonkameru ar kontrolavotu pārbaude (janvāris, marts). Aktualizētas 3 SSDL tehniskās procedūras.

Instalēta un pieskaņota programmatūras jauna versija laika signālu pārraides sistēmai TTS-3. Veikta Nacionālā etalona LNE 09 elektroapgādes sistēmas modernizācija – uzstādītās jaunās elektrosadales un optimizēta elementu pieslēgšanas shēma (lai izlīdzinātu UPS slodzes grupas).

Mērlīdzekļu tipa apstiprināšana. Saņemti 7 pieteikumi tipa apstiprināšanai, izsniegti 3 sertifikāti un viens sertifikāta pagarinājums. Sniegtas konsultācijas par likumdošanas normatīvajiem aktiem tipa apstiprināšanā ārvalstu firmām.

Starplaboratoriju salīdzināšanas projekti. Nacionālā projekta Nr. SP2-2009 „Masas etalonu (atsvaru) kalibrēšana” starp Latvijā akreditētām laboratorijām ietvaros norit mērījumu cikls.

Tika turpināta Laika etalona datu (Nacionāla laika skala UTC(LV)) piegāde BIPM.

Notiek gatavošanās EURAMET projektam 672 „high-accuracy flatness intercomparison” – augstas precizitātes plakanuma starplaboratoriju salīdzināšanai.

Apmācības. SIA LNMC darbinieku apmācība tēmās – „Platņu kalibrēšana”, „Ultraskaņas biežumu mērītāju kalibrēšana”, „Paškalibrējošais potenciometrs”. Sagatavota apmācības programma SIA „Sistemservis”.

Starptautiskā sadarbība. MB apstiprināja vēlmi piedalīties jaunajā EURAMET projektā „Survey of European countries legal time regulation and practices”. Tuvojas beigām darbs Eiropas Savienības BALICTIME projektā.

IAEA iesniegta ikgadējā atskaite par SSDL darbību 2008. gadā.

Kvalitātes sistēma. MB un SSDL iesnieguši ikgadējo rakstisko kvalitātes pārvaldības sistēmas atskaiti EURAMET TC-Q par 2008. gadu. Minētajai TC nosūtīts pārskats par MB darbību, sākot ar 2009. gada janvāri. MB un SSDL aktualizēta kvalitātes pārvaldības sistēma un kalibrēšanas procedūru saraksts. Noslēgts sadarbības līgums ar SIA LNMC.

Komunikācija ar sabiedrību. Tiek uzturēta un pilnveidota MB mājaslapa www.mava.gov.lv. Aktualizētas 13 mājaslapas sadaļas.

Akreditācija. Latvijas Nacionālais akreditācijas birojs, kas no 2009. gada 1. janvāra bija Ekonomikas ministrijas pārraudzībā esošās valsts pārvaldes iestādes Metroloģijas un akreditācijas valsts aģentūras struktūrvienība un saskaņā ar likumu „Par atbilstības novērtēšanu” ar 2009. gada 1. jūliju ir sabiedrības ar ierobežotu atbildību „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs” Latvijas Nacionālais akreditācijas birojs (turpmāk – LATAK), nodrošina nacionālās akreditācijas sistēmas darbību. LATAK Eiropas likumdošanas izpratnē ir Nacionālā akreditācijas institūcija.

Saskaņā ar likumu „Par atbilstības novērtēšanu” LATAK galvenās funkcijas ir:

- novērtēt, akreditēt un uzraudzīt testēšanas un kalibrēšanas laboratorijas un sertificēšanas un inspicēšanas institūcijas atbilstoši normatīvajos aktos, Latvijas nacionālajos, Eiropas Savienības vai starptautiskajos standartos noteiktajām prasībām;
- organizēt prasmes pārbaudes un koordinēt starplaboratoriju salīdzinošo testēšanu saskaņā ar starptautiskajām prasībām;
- pārstāvēt Latviju starptautiskajās akreditācijas organizācijās;
- uzturēt un aktualizēt akreditēto institūciju informatīvo bāzi.

Pēdējo gadu laikā akreditēto institūciju skaits liecina par akreditācijas procesa nozīmīgumu un stabilitāti kompetences novērtēšanas jomā. Pašlaik akreditācijas statuss tiek uzturēts 190 akreditētām institūcijām. Katru gadu atbilstības novērtēšanas institūcijas tiek akreditētas jaunās jomās. Jaunas atbilstības novērtēšanas institūcijas personāla sertifikācijas jomā – energoauditoru sertifikācija un kompetento speciālistu darba aizsardzības jautājumos sertifikācija. Tāpat akreditēta jauna inspicēšanas institūcija atkritumu apsaimniekošanas jomā. Viena laboratorija apguvusi izstrādājumu drošības testēšanu. Vienas institūcijas atbilstība tiek uzturēta atbilstoši Labas laboratoriju prakses principiem. LATAK turpina sniegt akreditācijas pakalpojumus Ukrainā, kur akreditēta 1 personāla sertifikācijas institūcija.

LATAK ir apliecinājis akreditācijas sistēmas atbilstību Eiropas Akreditācijas kooperācijas (EA) daudzpusējās atzišanas līgumam (MLA) 6 akreditācijas jomās. Lai pastāvīgi atbilstu šīm prasībām, LATAK piedalījās vairākās komitejās – EA inspicēšanas un sertificēšanas komitejās, EA laboratoriju komitejā,

Daudzpusējā atziņas līguma komitejas sanāksmēs un ģenerālajās asamblejās.

Starptautu sadarbības ietvaros sadarbība tiek uzturēta arī ar Baltkrievijas, Ukrainas un Uzbekistānas akreditācijas institūcijām. Veismīgi uzsākta sadarbība arī ar Gruzijas akreditācijas institūciju, sniedzot palīdzību Eiropas un starptautisko prasību ieviešanā.

LATAK ir arī veicinājis nacionālo laboratoriju līdzdalību starptautisko starplaboratoriju salīdzinošās testēšanas programmās un organizējis prasmes pārbaudes.

Standartizācija. Sabiedrības ar ierobežotu atbildību „Latvijas standarts” funkcijas un uzdevumus standartizācijas jomā ar 2009. gada 1. jūliju veic sabiedrības ar ierobežotu atbildību „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs” Standartizācijas birojs (turpmāk – LVS).

LVS ir dibināta kā nacionālā standartizācijas organizācija, lai pārzinātu un koordinētu Latvijas Republikas komersantu, institūciju un organizāciju darbību standartizācijā, un darbojas atbilstoši Standartizācijas likumā noteiktajam.

2009. gada janvārī paiet 10 gadu kopš LVS izveidošanas. Šajos gados LVS ir izveidojusies par attīstītu organizāciju, kas ieņem stabili vietu Eiropas nacionālo standartizācijas organizāciju vidū. LVS koordinē aptuveni 500 tehnisko ekspertu darbību, kuri darbojas 50 standartizācijas tehniskajās komitejās un cetrās darba grupās dažādās tautsaimniecības nozarēs.

Izpētot arhīvā pieejamo dokumentālo informāciju, ir noskaidrots, ka 2009. gadā apritēja 70 gadu, kopš Latvijā uzsākts regulārs un sistemātisks darbs standartizācijas jomā, jo 1939. gada februārī savu darbu sāka pirmā Latvijas nacionālā standartizācijas institūcija – *Saimnieciskās racionalizācijas institūts* un tika izdots pirmais standarts RIS 1 „Papīra formāti”.

Kopš 2004. gada LVS ir Eiropas Standartizācijas komitejas (CEN) un Eiropas Elektrotehnikas standartizācijas komitejas (CENELEC) pilntiesīgs biedrs. LVS ir arī Starptautiskās Standartizācijas organizācijas (ISO) korespondētājbiedrs un Starptautiskās Elektrotehniskās komisijas (IEC) asociētais biedrs.

LVS galvenās funkcijas ir, sadarbojoties ar starptautiskajām un Eiropas standartizācijas organizācijām, veidot Latvijas standartu fondu un izdot Latvijas standartus.

Atbilstoši apstiprinātajiem plāniem prioritārie LVS darbības virzieni 2008. gadā bija standartu lietotāju un to līdzekļu iesaistīšana standartizācijas procesos, standartu elektroniskās pārdošanas sistēmas ieviešana (e-veikals), reglamentētās sfēras standartu tulkošana latviešu valodā, Obligāto eksemplāru likuma prasību tālāka ieviešana un uzturēšana, sadarbības

pilnveidošana ar starptautiskajām, Eiropas un valstu nacionālajām standartizācijas organizācijām.

Līdz 2009. gada 1. janvārim LVS reģistrēti 28982 standartizācijas dokumenti, tajā skaitā 27555 Latvijas standarta statusā adaptētie Eiropas standarti. LVS koordinētās 50 standartizācijas tehniskās komitejas un 3 darba grupas adaptējušas 1485 Eiropas standartus, latviešu valodā iztulkoti 69 obligāti piemērojamie standarti uz 2883 lappusēm.

2009. gada trīs mēnešos ir adaptēti 458 Eiropas Savienības standarti, sniegti standartizācijas informācijas pakalpojumi 1627 juridiskām un fiziskām personām.

LVS 2008. gadā aktīvi rīcēja standartu elektroniskās pārdošanas sistēmas ieviešana (e-veikals). Janvārī elektroniski tika pārdots tikai 1% standartu, gada beigās jau 15% no visiem standartiem tika pārdoti e-veikalā.

LVS Informācijas fonds 2008. gadā ir sniedzis standartizācijas informācijas pakalpojumus 6593 juridiskām un fiziskām personām. LVS ieviestā automātiskā informācijas elektroniskā izziņošanas sistēma sniegusi klientiem bezmaksas pakalpojumu „Ikmēneša ziņojums par Latvijas standarta statusā reģistrētajiem standartiem un atceltajiem Latvijas standartiem” klientu interesējošās jomās 530 pastāvīgajiem klientiem, kuriem nosūtīti 6199 kārtējie ziņojumi.

Regulāri ir popularizēta standartizācijas darbība LVS interneta vietnē. Žurnāla „Kvalitāte” pastāvīgajā rubrikā „Standartizācija” ievietoti 7 raksti par aktuālām standartizācijas problēmām.

2008. gadā LVS ir parakstījusi vienošanās par sadarbību standartizācijas jomā ar Ukrainas un Uzbekistānas nacionālajām standartizācijas organizācijām. Šīs vienošanās palīdz radīt nosacījumus tirdzniecības barjeru novēršanai un savstarpēji piegādājamās produkcijas neīstamības nodrošināšanai.

Uzņēmējdarbības un uz zināšanām balstītas ekonomikas veicināšanas programmas ietvaros LVS uzsācis tehniskās infrastruktūras izveidi, lai nodrošinātu mazajiem un vidējiem komersantiem pieeju Eiropas standartu datu bāzēm un informācijai par šo standartu saistību ar Eiropas Savienības likumdošanu.

Atbilstoši apstiprinātajiem plāniem prioritārie LVS darbības virzieni 2009. gadā ir:

- Latvijas standartu fonda papildināšana un aktualizācija,
- LVS informācijas tehnoloģiju pilnveidošana klientu apkalpošanas kvalitātes uzlabošanai;
- standartu elektroniskās pārdošanas sistēmas pilnveidošana.

6.13. Privatizācija

Privatizācijas mērķis ir, mainot valsts vai pašvaldības īpašuma īpašnieku, radīt labvēlīgu vidi privātā kapitāla darbībai Latvijas tautsaimniecības attīstības interesēs un sašaurināt darbību, ko valsts un pašvaldības veic kā komersanti.

Tā kā Latvijā realizētās masveida privatizācijas mērķis pamatā ir sasniegts, 2005. gada 1. septembrī

stājās spēkā Sacimas pieņemtais *Valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijas un privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšanas likums* (turpmāk – *Privatizācijas pabeigšanas likums*), kas nosaka, kā pabeidzams privatizācijas process, zemes reforma un nodrošināma privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšana (skatīt 6.32. ielikumu).

6.32. ielikums

Valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijas un privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšanas likums

Privatizācijas pabeigšanas likums nosaka:

- termiņu – 2006. gada 31. augustu, līdz kuram jebkura juridiska vai fiziska persona varēja ierosināt nodot privatizācijai jebkuru valsts vai pašvaldības īpašumu;
- kārtību, kādā izskata personas iesniegto privatizācijas ierosinājumu un pieņem lēmumu par valsts vai pašvaldību īpašuma nodošanu privatizācijai;
- ka atteikt nodot privatizācijai un saglabāt valsts vai pašvaldības īpašumā var īpašumu, kas ir nepieciešams valsts pārvaldes funkciju vai valsts vai pašvaldības komercdarbības veikšanai;
- ka lēmumus par valsts vai pašvaldības īpašuma nodošanu privatizācijai Ministru kabinets vai pašvaldība varēja pieņemt līdz 2007. gada 30. decembrim;
- ka netiks privatizēta vai atsavināta valsts akciju sabiedrība „Latvenergo”, valsts akciju sabiedrība „Latvijas pasts”, valsts akciju sabiedrība „Starptautiskā lidosta „Rīga””, valsts akciju sabiedrība „Latvijas dzelzceļš”, valsts akciju sabiedrība „Latvijas gaisa satiksme” un valsts akciju sabiedrība „Latvijas valsts meži”;
- termiņus, līdz kuriem personām, kuras vēlas izpirkt pastāvīgā lietošanā piešķirtu zemi, ir jāiesniedz zemes izpirkšanas pieprasījums (2007. gada 30. novembrim), kā arī līdz kuram Valsts zemes dienestā vai pilsētas pašvaldībā ir jāiesniedz attiecīgi zemes robežu plāns vai apliecinājums par veikto zemes izpirkšanas maksājumu privatizācijas sertifikātos pirms zemes izpirkšanas līguma slēgšanas (2008. gada 1. septembris), kā arī iesniegums lēmuma pieņemšanai par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu (2009. gada 31. augusts) un to, ka zemes pirkuma līgums ir jānoslēdz līdz 2009. gada 30. decembrim;
- ka privatizācijas sertifikātiem nav noteikts derīguma termiņš, bet tos var izmantot tikai privatizācijas procesa ietvaros;
- kārtību, kādā izbeidzama privatizācijas sertifikātu piešķiršana. Personām ir noteikts gala termiņš – 2007. gada 28. decembris, līdz kuram varēja iesniegt pieteikumu piešķirt privatizācijas sertifikātus.

Lai nodrošinātu veiksmīgu un atklātu privatizācijas pabeigšanas procesu norisi, Ministru kabinets ir noteicis kārtību, kā privatizāciju un zemes reformu veicošām institūcijām ir jāizveido publiski pieejami privatizācijas ierosinājumu un zemes izpirkšanas reģistri.

Valsts īpašuma objektu un zemes privatizācija

Valsts īpašuma objektu un zemes privatizāciju saskaņā ar likumu „Par valsts un pašvaldību īpašuma objektu privatizāciju” veic un privatizācijas ierosinājumus apkopo valsts akciju sabiedrība „Privatizācijas aģentūra” (turpmāk – Privatizācijas aģentūra).

Lēmumu par valsts īpašuma objekta, tai skaitā kapitāla daļu, un neapbūvēta zemesgabala nodošanu privatizācijai pieņem Ministru kabinets, bet apbūvēta zemesgabala, uz kura atrodas citai personai piederošas ēkas vai būves, – Privatizācijas aģentūra. Lēmums tiek pieņemts, pamatojoties uz jebkuras fiziskās vai juridiskās personas iesniegtu privatizācijas ierosinājumu.

No 2005. gada 1. septembra, kad stājās spēkā *Privatizācijas pabeigšanas likums*, līdz 2009. gada 1. aprīlim Privatizācijas aģentūras *Privatizācijas ierosinājumu reģistrā* reģistrēti 625 nekustamo īpašumu privatizācijas ierosinājumi, 57 valsts kapitāla daļu privatizācijas ierosinājumi un 4285 zemesgabalu privatizācijas vai privatizācijas turpināšanas ierosinājumi. Pēc 2006. gada 31. augusta Privatizācijas ierosinājumu reģistrā reģistrēti tie privatizācijas ierosinājumi, kas līdz šim datumam kļūdaini iesniegti citās valsts un pašvaldību institūcijās un vēlāk pēc piekrišanas pārsūtīti Privatizācijas aģentūrai.

Par valstij piederoša īpašuma (nekustamie īpašumi, kapitāla daļas, zeme) privatizācijas subjektu var būt fiziskā vai juridiskā persona, kam ir tiesības iegūt Latvijā kustamo vai nekustamo īpašumu. Maksājumi par īpašuma objektiem izdarāmi latos un/vai privatizācijas sertifikātos.

Saskaņā ar Privatizācijas pabeigšanas likumu Ministru kabinets līdz 2009. gada 1. aprīlim ir pieņēmis lēmumus par 251 īpašuma nodošanu privatizācijai un atteikumus nodot privatizācijai – par 184 īpašumiem.

Laika posmā no 1994. gada 17. aprīļa līdz 2009. gada 1. aprīlim likumā noteiktajā kārtībā kopumā apstiprināti 2406 valsts īpašuma objektu (izņemot zemi) privatizācijas noteikumi. Par publiskām akciju sabiedrībām pārveidoti 94 uzņēmumi, laižot publiskā apgrozījumā 439,14 milj. akciju. Šajā laikā gūti ieņēmumi no valsts īpašuma objektu (izņemot zemi un parādu kapitalizācijas rezultātā radušos akciju pārdošanu un kapitāla daļu atsavināšanu) privatizācijas 1,658 miljardu latu apmērā, tai skaitā 393,264 milj. latos un par privatizācijas sertifikātiem 1,265 miljardu latu nominālvērtībā. Jaunie īpašnieki pārņēmuši privatizēto valsts uzņēmumu (uzņēmējsabiedrību) saistības par vairāk nekā 185,8 milj. latu. Noteikto investīciju apjoms

bija 143,8 milj. latu, bet faktiski ieguldīto investīciju apjoms sasniedz 265,2 milj. latu.

No 1997. gada Privatizācijas aģentūra veic valstij piederošo zemesgabalu privatizāciju. Līdz 2009. gada 1. aprīlim ir privatizēti (noslēgti pirkuma līgumi) 4757 valsts zemesgabali ar 7072,77 ha kopējo platību. Privatizēto valsts zemesgabalu kopējā pārdošanas cena sastāda 195,02 milj. latu, no kuriem 92,81 milj. latu naudā, bet 102,21 milj. latu īpašuma kompensācijas sertifikātos. Ieņēmumi no šo zemesgabalu privatizācijas uz 2009. gada 1. aprīli – 170,28 milj. latu, no kuriem 77,43 milj. latos un 92,86 milj. latu īpašuma kompensācijas sertifikātos.

Pašvaldību īpašuma objektu un zemesgabalu privatizācija

Lēmumu par pašvaldībai piederošu nekustamo īpašumu pieņem pašvaldības – pilsētas (novada, pagasta) dome (padome). Lēmums tiek pieņemts, pamatojoties uz jebkuras fiziskās vai juridiskās personas iesniegtu privatizācijas ierosinājumu.

Par pašvaldībai piederoša īpašuma (nekustamais īpašums, nekustamā īpašuma domājamā daļa, kapitālsabiedrība, kapitāla daļa, zeme) privatizācijas subjektu var būt fiziskā vai juridiskā persona, kurai ir tiesības iegūt Latvijā nekustamo vai nekustamo īpašumu pašvaldību īpašumu privatizācijas procesā. Maksājumi par pašvaldības īpašumu objektiem izdarāmi latos un/vai privatizācijas sertifikātos.

Pašvaldības īpašuma privatizāciju pašvaldībā nodrošina attiecīgās pašvaldības (pagasta, pilsētas, rajona, novada) īpašuma privatizācijas komisija.

Pašvaldības apstiprināto privatizācijas projektu, noteikumu un paziņojumu atbilstību likuma „Par valsts un pašvaldību īpašuma objektu privatizāciju” un *Privatizācijas pabeigšanas likuma* noteikumiem nodrošina Ekonomikas ministrija.

No 1994. gada 17. februāra līdz 2009. gada 1. aprīlim Ekonomikas ministrija ir izskatījusi un pieņēmusi zināšanai 3224 privatizācijas projektus ar kopējo nosacīto cenu 146,3 milj. latu (t.sk., maksājumi sertifikātos 56,9 milj. latu nominālvērtībā).

No 1997. gada 1. janvāra līdz 2009. gada 1. aprīlim Ekonomikas ministrijā ir izskatīti un akceptēti pašvaldību 1668 apbūvētu un neapbūvētu zemesgabalu privatizācijas noteikumi (no 2005. gada 1. septembra – atsevišķi apbūvētu zemesgabalu privatizācijas paziņojumi) ar kopēju zemesgabalu vērtību 26,3 milj. latu (13,33 milj. latu jāapmaksā īpašuma kompensācijas sertifikātos).

Saskaņā ar *Privatizācijas pabeigšanas likuma* 5. panta septīto daļu pašvaldības pēc 2006. gada 31. augusta reizi ceturksnī iesniedz Ekonomikas ministrijai ziņas par saņemtajiem pašvaldības īpašuma objektu un apbūvētu un neapbūvētu zemesgabalu privatizācijas ierosinājumiem, lēmumiem par šo objektu un zemesgabalu nodošanu privatizācijai, pārdošanas cenu un samaksai izmantojamo privatizācijas sertifikātu daudzumu.

Dzīvojamo māju privatizācijas gaita

Dzīvojamo māju privatizācija Latvijā tika uzsākta 1995. gadā. To veica Centrālā dzīvojamo māju privatizācijas komisija (no 2004. gada 1. janvāra – valsts aģentūra “Mājokļu aģentūra”, bet no 2008. gada 1. janvāra – Būvniecības, enerģētikas un mājokļu valsts aģentūra), kā arī pašvaldību dzīvojamo māju privatizācijas komisijas likumā “Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju” noteiktajā kārtībā.

Saskaņā ar pašvaldību sniegto un valsts statistikas informāciju Latvijā ir 30 346 privatizējamās dzīvojamās mājas ar 502 181 dzīvokli, tajā skaitā 25 152 pašvaldību dzīvojamās mājas ar 451 811 dzīvokļiem un 5194 valsts dzīvojamās mājas ar 50 370 dzīvokļiem.

Valsts dzīvojamo māju privatizācijas process – līdz 2009. gada 1. aprīlim pieņemti lēmumi par 5092 dzīvojamo māju nodošanu privatizācijai, kas ir 98,04% no kopējā valsts dzīvojamo māju skaita. Privatizācijai piedāvātas 5070 dzīvojamo māju. Privatizācijas paziņojumi izsūtīti 50 286 valsts dzīvokļu īrniekiem, bet 22 849 paziņojumi par pirkuma līguma slēgšanu izsūtīti personām, kuras dzīvokļus ieguvušas īpašumā līdz dzīvojamās mājas privatizācijai. Līdz dzīvojamās mājas privatizācijai ar lēmumu īpašumā nodoti 22 977 dzīvokļi. Līdz 2009. gada 1. aprīlim privatizēti 44 216 valsts dzīvokļi, kas ir 87,78% no kopējā valsts dzīvokļu skaita. 2009. gada 1. ceturksnī privatizēti 16 dzīvokļi.

Pašvaldību dzīvojamo māju privatizācijas process – sagatavota un privatizācijai piedāvāta 24 331 pašvaldību dzīvojamā māja. Privatizācijas paziņojumi izsūtīti 440 166 pašvaldību dzīvokļu īrniekiem, bet 164 093 paziņojumi par pirkuma līguma slēgšanu izsūtīti personām, kuras dzīvokļus ieguvušas īpašumā līdz dzīvojamās mājas privatizācijai. 2009. gada 1. ceturksnī privatizācijai piedāvātas 30 dzīvojamo māju ar 269 dzīvokļiem. Ar pašvaldību lēmumiem īpašumā līdz dzīvojamās mājas privatizācijai nodoti 171 589 dzīvokļi. Īpašuma attiecības sakārtotas 42 947 par lauksaimniecības uzņēmumu pajām privatizēto dzīvokļu īpašniekiem, kuri dzīvo 1705 par pajām privatizētajās dzīvojamās mājās. Līdz 2009. gada 1. aprīlim privatizēti 399 822 pašvaldību dzīvokļi, kas ir 88,49% no kopējā pašvaldību dzīvokļu skaita.

Dzīvokļu īpašnieku pārvaldīšanā līdz 2009. gada 1. aprīlim nodotas 9299 dzīvojamās mājas, t.sk. 5693 pašvaldību dzīvojamās mājas un 3606 valsts dzīvojamās mājas, kurās privatizēts vairāk nekā 50% dzīvokļu īpašumu. Šī procesa rezultātā Latvijā ir nodibinātas 415 dzīvokļu īpašnieku sabiedrības un biedrības, no kurām 305 atrodas septiņās lielākajās pilsētās un 110 – Latvijas rajonos. Ar pilnvarojuma līgumiem dzīvokļu īpašnieku pārvaldīšanā nodotas 2873 dzīvojamās mājas.

Zemes reforma

Zemes reformas pamatmērķis ir pārkārtot no komandekonomikas uz tirgus ekonomiku zemes

lietošanas un īpašuma tiesiskās, sociālās un ekonomiskās attiecības.

Valsts zemes reformas procesā ietver brīvās, valstij piekritošās zemes piešķiršanu pastāvīgā lietošanā, īpašuma tiesību atjaunošanu un pastāvīgā lietošanā piešķirtās zemes izpirkšanu (pirkšanu), kā arī valstij un pašvaldībai piederošās zemes privatizāciju (atsavināšanu). Pastāvīgā lietošanā piešķirtās zemes izpirkšana (pirkšana) norit saistībā ar valstī realizējamo lauku apvidus un pilsētu zemes reformu.

Pilsētās ir beigusies zemes piešķiršana lietošanā dzīvojamās ēkas īpašniekiem vai augļu dārza lietotājiem, kuriem zeme piešķirta augļu dārza ierīkošanai ar apbūves tiesībām. Pilsētas zemes komisijas ir izskatījušas atzinumus par tiesībām iegūt zemi īpašumā par maksu un pabeigušas to iekļaušanu Pilsētas zemes izpirkšanas reģistrā. Turpinās lēmumu pieņemšana par zemes lietošanas tiesību izbeigšanu un zemes nomas līgumu slēgšana ar personām, kas līdz 2008. gada 1. septembrim nebija veikušas zemes kadastrālo uzmērīšanu vai priekšapmaksu. Turpinās lēmumu pieņemšana par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu atbilstoši pieņemtajiem un Pilsētas zemes izpirkšanas reģistrā iekļautajiem atzinumiem un zemes izpirkuma (pirkuma) līgumu slēgšana saskaņā ar Ministru kabineta 2008. gada 25. augusta noteikumiem Nr. 686 „Zemes izpirkuma (pirkuma) līguma noslēgšanas kārtība”. Valsts akciju sabiedrība „Latvijas Hipotēku un zemes banka” (turpmāk – Hipotēku banka) līdz 2009. gada 1. aprīlim ir noslēgusi 72 477 līgumus, tai skaitā 2009. gada 1. ceturksnī – 57 līgumus.

Ir beigusies brīvās, valstij piekritošās (nepieprasītās) lauku zemes pieprasīšana pastāvīgā lietošanā, tas ir, līdz 2006. gada 1. jūnijam, un zemes izpirkšanas (pirkšanas) pieprasījumu iesniegšana Valsts zemes dienestā par pastāvīgā lietošanā piešķirtās lauku apvidus zemes izpirkšanu, tas ir, līdz 2007. gada 30. novembrim. Pēc zemes izpirkšanas (pirkšanas) pieprasījuma iesniegšanas Valsts zemes dienests pārbaudīja zemes lietotāja pieprasītāja tiesības iegūt zemi īpašumā. Ja zemes lietotājam pieprasītājam bija tiesības zemi izpirkt (pirkt), Valsts zemes dienests pastāvīgā lietošanā esošo zemes vienību iekļāva Lauku zemes izpirkšanas reģistrā. Personai, kuras pastāvīgā lietošanā esošā zemes vienība ir iekļauta šajā reģistrā, bet tā nav kadastrāli uzmērīta, līdz 2008. gada 1. septembrim bija jāiesniedz Valsts zemes dienesta attiecīgajai reģionālajai nodaļai reģistrācijai Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas sistēmā reģistrēts zemes robežu plāns vai jāveic priekšapmaksas privatizācijas sertifikātos par izpērkamo (pērkamo) zemi un jāiesniedz apliecinājums par zemes izpirkšanas maksājumu privatizācijas sertifikātos pirms zemes izpirkšanas līguma slēgšanas. Zemes vienības, par kurām līdz 2008. gada 1. septembrim ir veikta priekšapmaksas, ir kadastrāli jāuzmēra līdz 2009. gada 31. augustam.

Līdz 2009. gada 1. aprīlim Lauku zemes izpirkšanas reģistrā bija iekļauti, tai skaitā ar nosacījumu 67 970 pieprasījumu par 106 017 zemes

vienībām ar kopējo platību vairāk nekā 417 170 hektāru.

Atbilstoši Kadastra informācijas sistēmas datiem, 69 250 no izpirkšanas reģistrā iekļautajām zemes vienībām vairāk nekā 305 820 ha platībā jeb 65% ir veikta kadastrālā uzmērīšana un Kadastra informācijas sistēmā reģistrēti zemes robežu plāni.

Par 4 610 izpirkšanas reģistrā iekļautajām zemes vienībām nedaudz vairāk nekā 16 710 ha platībā jeb 5% līdz 2008. gada 1. septembrim ir saņemti apliecinājumi par priekšapmaksas veikšanu privatizācijas sertifikātos, bet līdz 2009. gada 1. aprīlim vēl nav veikta zemes kadastrālā uzmērīšana.

Zemes izpirkšanas process laukos ir pabeigts, un zemesgrāmatā ir ierakstītas 38 470 zemes vienību 157 540 ha platībā jeb 36 % no izpirkšanas reģistrā iekļautajām zemes vienībām.

32 157 zemes vienību 94 640 ha platībā lietotāji jeb 30 % nebija veikuši lietošanā piešķirtās zemes kadastrālo uzmērīšanu vai zemes izpirkšanas priekšapmaksu līdz 2008. gada 1. septembrim vai arī atteikušies izpirkt zemi. Līdz ar ko tie ir zaudējuši zemes pastāvīgās lietošanas tiesības un ieguvuši tiesības līdz 2009. gada 2. septembrim noslēgt zemes nomas līgumu ar attiecīgo pašvaldību. Neapbūvētas zemes vienības, par kurām bijušais zemes lietotājs ar attiecīgo pašvaldību līdz 2009. gada 2. septembrim nebūs noslēdzis zemes nomas līgumu, ir ieskaitāmas zemes reformas pabeigšanai paredzētajās zemēs.

Turpinās lauku apvidus zemes nodošana īpašumā par maksu, kā arī izpirkuma (pirkuma) līguma slēgšana ar Hipotēku banku. Kopskaitā Hipotēku banka noslēgusi 232 052 līgumus, tai skaitā 2009. gada 1. ceturksnī 1 426 līgumus, par zemes pārdošanu 1,688 milj. hektāru kopplatībā, tai skaitā 2009. gada 1. ceturksnī – 7 248 hektāru kopplatībā.

Saskaņā ar likuma „Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos” 16. pantu bijušajiem zemes īpašniekiem, tai skaitā personām, kuras līdz 1940. gada 21. jūlijam uzsāka izpirkt (izpirka) Latvijā atstātos vācu izceļotāju nekustamos īpašumus no Vispārējās lauksaimniecības bankas vai Valsts zemes bankas, kā arī šo personu mantiniekiem (turpmāk – vācu zemju izpircēji) līdz 2007. gada 28. decembrim Centrālā zemes komisijā bija jāiesniedz pieprasījums par zemes īpašuma tiesību atjaunošanu. Savukārt, ja pieprasījuma iesniegšanas brīdī personas rīcībā nebija dokumenti, kas apliecina zemes īpašuma un mantošanas tiesības, tos Centrālā zemes komisijā varēja iesniegt līdz 2008. gada 1. septembrim. Sākot ar 2009. gada 2. janvāri, pēc visu iesniegumu apkopošanas Centrālajai zemes komisijai jāuzsāk lēmumu pieņemšana par zemes īpašuma tiesību atjaunošanu uz zemes reformas pabeigšanai paredzēto zemi. Iesniegumu izskatīšana un lēmumu pieņemšana notiek līdz 2009. gada 30. decembrim. Saskaņā ar Centrālās zemes komisijas sniegto informāciju līdz 2007. gada 28. decembrim bija saņemti gandrīz 2 200 pieprasījumu no bijušajiem zemes īpašniekiem un viņu mantiniekiem par īpašuma tiesību atjaunošanu. Atbilstoši Centrālās zemes

komisijas un dienesta apkopotajai informācijai līdz 2008. gada 1. septembrim no gandrīz 2 200 iesniegtajiem pieprasījumiem dokumenti, kas apliecina zemes īpašuma un mantošanas tiesības, iesniegti par 1 155 pieprasījumiem vairāk nekā 14 700 ha platībā, no tiem 87 ir vācu zemju izpircēju pieprasījumi par zemi vairāk nekā 2 090 ha platībā un 25 pieprasījumi vairāk nekā 360 ha platībā par Abrenes apriņķa zemi. Atbilstoši Kadastra informācijas sistēmas datiem kā zemes reformas pabeigšanai paredzētā zeme uz 2009. gada 1. aprīli reģistrētas 8 177 zemes vienības gandrīz 25 115 ha platībā.

Privatizācijas sertifikāti

Privatizācijas sertifikāts ir valsts piešķirts dematerializēts vērtspapīrs, kuru var tikai vienreiz izlietot kā maksāšanas līdzekli par privatizējamo valsts vai pašvaldību īpašumu.

Privatizācijas sertifikātu piešķiršana un izmantošana notiek saskaņā ar likumu „Par privatizācijas sertifikātiem”. Līdz 2009. gada 1. aprīlim 2,45 milj. iedzīvotāju ir

piešķirti 104,4 milj. privatizācijas sertifikātu par Latvijā nodzīvoto laiku, tai skaitā 794,7 tūkst. privatizācijas sertifikātu ir piešķirti 41,4 tūkst. politiski represēto personu. 117,2 tūkst. bijušo īpašnieku vai viņu mantinieku ir piešķirti 8 milj. īpašuma kompensācijas sertifikātu, t.sk. 691,7 tūkst. par valsts vajadzībām paturēto mantu privatizētajos specializētajos valsts lauksaimniecības uzņēmumos, 4 896,1 tūkst. – par zemi lauku apvidos, 969,3 tūkst. – par namīpašumiem, 814,2 tūkst. – par pilsētu zemi, 461 tūkst. – par uzņēmumiem un citiem īpašuma objektiem, 89,8 tūkst. – par politiski represētām personām atņemto mantu un 84,4 tūkst. – par pretlikumīgi atsavināto mantu.

2009. gada 1. ceturksnī 3 bijušajiem īpašniekiem vai viņu mantiniekiem ir piešķirti 0,15 tūkst. īpašuma kompensācijas sertifikātu.

Saskaņā ar Valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijas un privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšanas likuma 27. pantā noteikto no 2007. gada 1. decembra 58 tūkst. personu ir zaudējušas tiesības ieskaitīt kontā 1,64 milj. privatizācijas sertifikātu.

6.6. tabula

Privatizācijas sertifikātu izmantošana

(līdz 2009. gada 1. aprīlim)

Īpašuma veids	Daudzums	Privatizācijas sertifikātu skaits	t.sk. īpašuma kompensācijas sertifikātu skaits
		(milj.)	(tūkst.)
Dzīvojamās mājas	433 tūkst. dzīvokļu privatizācijas objektu	37,83	589,8
Uzņēmumi un citi īpašumi	nav precīzu datu	7,23	109,6
Kapitāla daļas (akcijas)	nav precīzu datu	44,45	954,0
tajā skaitā:			
publiskajā piedāvājumā	128,7 milj. akciju	37,14	820,0
Zeme	300,8 tūkst. zemes gabalu	16,48	5422,8
Kopā:		105,99	7076,2
% no kopējā piešķirto sertifikātu skaita		94,3%	88,4%

Atbilstīgi likumam „Par zemes privatizāciju lauku apvidos” līdz 2009. gada 1. aprīlim pieņemti 11 076 lēmumi par kompensāciju izmaksu naudā par bijušo zemes īpašumu lauku apvidū. Kompensācija izmaksāta 8 411 personām par kopējo summu 17,46 milj. latu, dzēšot 0,62 milj. īpašuma kompensācijas sertifikātu.

26,2 tūkst. politiski represēto personu, dzēšot privatizācijas sertifikātus, līdz 2009. gada 1. aprīlim izmaksāta kompensācija naudā 4,64 milj. latu apjomā. Saskaņā ar Valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijas un privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšanas likuma 27. pantā noteikto tiesības dzēst zaudējušas 3,1 tūkst. personas 15 tūkst. sertifikātu.

Līdz 2009. gada 1. aprīlim valsts un pašvaldību īpašuma objektu privatizācijā izmantoti 105,99 milj. privatizācijas sertifikātu jeb 94,3% no kopējā piešķirto sertifikātu skaita (skatīt 6.6. tabulu).

389 tūkst. fizisko personu kontos 2009. gada 1. aprīli bija 2,3 milj. privatizācijas sertifikātu jeb 2% no kopējā piešķirto sertifikātu skaita, tajā skaitā 0,141 milj. kompensācijas sertifikātu.

2009. gada 1. aprīli juridisko personu kontos bija 1,61 milj. privatizācijas sertifikātu jeb 1,5% no kopējā piešķirto sertifikātu skaita, t.sk., 0,019 milj. īpašuma kompensācijas sertifikātu.

Darījumu veikšanai privatizācijas sertifikātu tirgū to īpašnieki 2009. gada aprīlī varēja izmantot 15 licencētu starpniecības kapitālsabiedrību pakalpojumus. Starpniecības kapitālsabiedrību ar privatizācijas sertifikātiem veikto darījumu (pirkšana no fiziskām personām un pārdošana) mēneša kopējais apjoms 2009. gada 1. ceturksnī svārstījās no 28,22 tūkst. privatizācijas sertifikātu janvārī līdz 76,06 tūkst. privatizācijas sertifikātu februārī.

6.14. Valsts un privātā partnerība

Latvijas valsts un privātās partnerības (VPP) politikas mērķis ir panākt, lai VPP kļūst par nozīmīgu mehānismu publisko pakalpojumu un infrastruktūras nodrošināšanā, sasniedzot lielāku īstenoto investīciju projektu skaitu ar privātā kapitāla piesaisti.

Galvenie VPP politikas plānošanas, kā arī tās īstenošanas dokumenti ir:

- „Koncesiju veicināšanas (privātā kapitāla piesaiste valsts funkciju veikšanai) koncepcija”, kas pieņemta Ministru kabinetā 2002. gada 16. aprīlī. Ar to Ekonomikas ministrijā tika izveidota Koncesiju nodaļa un paplašināta LIAA kompetence, iekļaujot tajā VPP jautājumus;
- „Latvijas valsts un privātās partnerības veicināšanas pamatnostādnes”, kas pieņemtas Ministru kabinetā 2005. gada 22. martā un nosaka galvenos VPP politikas pamatprincipus, mērķi un tā sasniegšanas rādītājus;

- „Rīcības plāns Latvijas valsts un privātās partnerības veicināšanas pamatnostādņu īstenošanai 2006.-2009. gadā”, kas pieņemts Ministru kabinetā 2005. gada 15. novembrī un nosaka rīcības virzienus VPP veicināšanai līdz 2009. gadam.

Kopš 2003. gada Ekonomikas ministrija ir noteikta kā vadošā valsts pārvaldes iestāde, kas izstrādā VPP politiku un koordinē tās īstenošanu, bet Publiskās un privātās partnerības likumprojekts, kas akceptēts Ministru kabinetā, paredz Ekonomikas ministrijas VPP politikas izstrādes funkciju nodot Finanšu ministrijai.

Finanšu ministrija VPP funkciju pārņem ar 2009. gada 1. jūniju, pārņemot no Ekonomikas ministrijas VPP funkciju nodrošināšanai paredzētos finanšu resursus un cilvēkresursus.

6.33. ielikums

VPP definīcija un veiksmīgas VPP priekšnosacījumi

Vēl joprojām Eiropas Kopienas tiesībās nav dota speciāla VPP definīcija, bet ir tikai sniegts vispārējs VPP skaidrojums. Eiropas Komisija (EC Green Paper on PPPs and Community Law on Public Contracts and Concessions, 30.04.2004) VPP klasificē kā:

- līgumisko VPP, ja sadarbība starp publiskā sektora institūciju un privāto partneri tiek īstenota uz ilgtermiņa līguma pamata;
- institucionālo VPP, ja sadarbība starp publiskā sektora institūciju un privāto partneri tiek īstenota ar kopsabiedrības palīdzību.

Atbilstoši minētajam VPP visbiežāk saprot kā ilgtermiņa līguma attiecības starp publisku un privātu personu vai personām, lai nodrošinātu publiskās personas funkcijas izpildi, būvējot, rekonstruējot un uzturot sabiedriski nozīmīgu infrastruktūras objektu vai sniedzot publisku pakalpojumu, kur privātais partneris, izmantojot privātā sektora resursus un zināšanas, uzņemas ar VPP līgumā noteikto saistību izpildi saistītos riskus vai daļu no šiem riskiem.

Līdzīga VPP definīcija ir iekļauta arī izstrādātajā Publiskās un privātās partnerības likumprojektā, klasificējot VPP atkarībā no projekta īstenošanas veida, piemēram, līguma nosacījumiem, finansējuma plūsmas shēmām, objekta vai pakalpojuma specifikas šādi:

- līgumiskā – sadarbība starp publisko sektoru un privāto sektoru notiek, publiskajam partnerim un privātajam partnerim slēdzot un izpildot partnerības iepirkuma līgumu vai koncesijas līgumu;
- institucionālā – sadarbība starp publisko sektoru un privāto sektoru notiek, šajā likumā noteiktajā kārtībā kopīgi izveidojot kopsabiedrību, ar ko kā ar privāto partneri publiskais partneris slēdz partnerības iepirkuma līgumu vai koncesijas līgumu.

Lai VPP darbotos veiksmīgi, lēmumam par kāda projekta īstenošanu ar VPP palīdzību ir jābūt ļoti pārdomātam un pamatotam. Līdz ar to VPP lielākoties tiek pielietots tikai attiecībā uz sabiedrībai nozīmīgiem, lieliem vai vairākiem apvienotiem maziem projektiem, kur sociālie un ekonomiskie ieguvumi atsvēr projekta izmaksas. Ņemot vērā starptautisko praksi, tieši šādos projektos VPP arī visveiksmīgāk darbojas.

Tiesiskā regulējuma pilnveidošana

Lai gan pašlaik spēkā esošais tiesiskais regulējums¹ Latvijā ļauj īstenot VPP projektus, 2008. gada sākumā ar Ministru prezidenta rīkojumu tika izveidota darba grupa, lai izstrādātu likumprojektu, kas ne tikai pilnveidotu VPP tiesisko regulējumu, bet arī sakārtotu institucionālo vidi VPP attīstībai.

Darba grupas izstrādātajā *Publiskās un privātās partnerības likumprojektā* tiek definēta VPP (pirmo reizi normatīvā akta līmenī), paredzēta konkursa dialoga piemērošana privātā partnera atlasē, noteikti īpaši nosacījumi būves koncesijai, formulēta privātā partnera

izvēles procedūra institucionālās VPP gadījumā, finansētāja iesaistīšanās tiesības, kompensācijas mehānismi VPP līguma pirmstermiņa izbeigšanas gadījumā, kā arī ieviesta sūdzību izskatīšanas kārtība privātā partnera atlasē. Papildus ar šo normatīvo aktu tiek noteikta atsevišķas VPP projektu uzraudzības vienības un kompetences centra izveidošana.

Likumprojekts 2009. gada 17. februārī tika izskatīts Ministru kabinetā. Saeimā uzsākta likumprojekta izskatīšana. Plānots, ka tas stāsies spēkā ar 2009. gada oktobri.

Atbalsts VPP projektu īstenošanā

Pēdējo gadu laikā interese par VPP ir tikai pieaugusi, kas liecina par to, ka arvien vairāk tiek apzinātas iespējas, ko sniedz VPP gan projektu īstenošanā, gan publiskās pārvaldes funkciju nodrošināšanā. Pastiprināto interesi par VPP apliecina

¹ Koncesiju likums (spēkā no 2000. gada 16. februāra); Publisko iepirkumu likums (spēkā no 2006. gada 1. maija); Ministru kabineta 2004. gada 10. augusta noteikumi Nr. 700 „Koncesijas līgumu reģistrācijas, uzskaites un kontroles kārtība” (spēkā no 2004. gada 14. augusta).

arī iepriekšējā gadā strauji pieaugušais noslēgto koncesiju līgumu skaits, – šobrīd jau 44.

Nemot vērā 2008. gada 6. novembra grozījumus Sabiedriskā transporta pakalpojumu likumā, kas publiskajam sektoram piešķir tiesības izvēlēties privāto partneri, izmantojot gan tradicionālo iepirkumu, gan slēdzot koncesiju līgumu, lielākā daļa no noslēgtajiem koncesiju līgumiem ir par pasažieru sabiedriskajiem pārvadājumiem transporta pakalpojumu nozarē.

Neskatoties uz pašreizējo finanšu un ekonomisko nelīdzsvarotību valstī, 2009. gadā tiek turpināta tādu VPP projektu īstenošana kā

- jaunu pirmsskolas izglītības iestāžu būvniecības un apsaimniekošanas projekts Tukuma pilsētas, Ogres novada, Mārupes pagasta un Ķekavas pagasta pašvaldībās;
- autoceļu projekti: „Autoceļa E77/A2 posms Rīgas apvedceļš – Sēnīte” un Rīgas Ziemeļu transporta koridors. Papildus šī gada sākumā tika izskatīta iespēja izmantot VPP valsts galveno autoceļu segumu atjaunošanas un uzturēšanas programmas 2009.-2013. gadam izpildē;
- akciju sabiedrības „Latvijas Valsts meži” administratīvās ēkas projekts;
- Zebrenes bīstamo atkritumu poligona apsaimniekošanas projekts, citi VPP projekti.

Balstoties uz iepriekšējo gadu praksi VPP projektu atbalsta funkciju nodrošināšanā, 2009. gadā atbalsts VPP projektu īstenošanai galvenokārt tika sniegts, īstenojot pasākumus speciālas VPP projektu dokumentācijas sagatavošanas programmas atbalstīšanā, VPP procesā iesaistīto institūciju sadarbības veicināšanā un informatīvo pasākumu īstenošanā.

Programma VPP projektu sagatavošanai

2009. gadā ir turpinātas iesāktās aktivitātes Norvēģijas valdības divpusējā finanšu instrumenta līdzfinansētajā programmā „Valsts un privātās partnerības veicināšana Latvijā”, lai atbalstītu valsts un pašvaldību institūcijas to centienos īstenot konsekventu un pamatotu VPP pieeju infrastruktūras un publisko pakalpojumu attīstībai. Programmas apsaimniekotājs ir Ekonomikas ministrijas pārraudzībā esošā valsts aģentūra „Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra”.

Ministru kabinetā 2008. gada 27. maijā tika apstiprināts programmas apakšprojektu atklāta konkursa nolikums, un laikposmā no 2008. gada 14. augusta līdz 14. novembrim ministrijas, īpašu uzdevumu ministra sekretariāti un vietējās vai rajona pašvaldības varēja iesniegt apakšprojektu iesniegumus finansiālā atbalsta (kopā 1 940 135 eiro apmērā) saņemšanai aktivitātēs, kas paredz finanšu un ekonomiskā pamatojuma izstrādi VPP projektam vai VPP projekta konkursa dokumentācijas izstrādi (abās aktivitātēs obligāti iekļaujot apakšprojekta iesnieguma iesniedzēja, sadarbības partnera apakšprojektā iesaistīto

darbinieku apmācības). Šo iespēju tika izmantojušas 7 ministrijas un 10 vietējās vai rajona pašvaldības, kopā iesniedzot 23 apakšprojektu iesniegumus.

2009. gada 16. martā noslēdzās programmas atklāta konkursa ietvaros iesniegto apakšprojektu iesniegumu vērtēšana, pieņemot lēmumu par programmas līdzfinansējuma piešķiršanu 13 apakšprojektiem, jo šo apakšprojektu iesniegumi atklātam konkursam pieejamā programmas līdzfinansējuma ietvaros ir ieguvuši augstāko vērtējumu.

Visi atbalstītie apakšprojekti tiks īstenoti 10 mēnešu laikā no apakšprojekta ieviešanas līguma noslēgšanas dienas.

Sadarbības veicināšana

2009. gada 29. janvārī Ekonomikas ministrija sadarbībā ar Publiskās un privātās partnerības asociāciju (PPPA) rīkoja Baltijas valstu publiskā un privātā sektora pārstāvju tikšanos, lai gūtu informāciju par VPP attīstību kaimiņvalstīs, to tiesisko regulējumu, kā arī īstenotajiem VPP projektiem, to priekšrocībām un trūkumiem īstenošanas procesā, kā arī izvērtētu iespēju nākotnē attīstīt vienotu sadarbību starp Baltijas valstīm VPP jomā.

Šī tikšanās paredzēta kā iesākums Baltijas valstu sadarbības attīstībai VPP jautājumos, izzinot pašreizējo situāciju kaimiņvalstīs, un tuvākajā nākotnē plānots rīkot līdzīgus informatīvus pasākumus plašākam interesentu lokam.

Nemot vērā to, ka ļoti liela nozīme VPP attīstībā ir starptautiskās pieredzes apzināšanai, 2009. gadā līdz maijam ir noorganizēta dalība divos starptautiskā mēroga pasākumos („European PPP summit”, „The Potential of PPPs in Europe”), tādējādi arī sniedzot informāciju par VPP Latvijā ārpus Baltijas valstu robežām.

VPP informatīvie pasākumi

Nemot vērā to, ka pēdējo gadu laikā interese par VPP ir pieaugusi, ļoti liela nozīme ir arī skaidrojošās funkcijas nodrošināšanai saistībā ar VPP projektu īstenošanu. Arī 2009. gadā ir turpināta konsultatīvā atbalsta sniegšana potenciālo VPP projektu īstenošanai, informējot par piemērojamo VPP darījuma veidu, piemēroto iepirkuma procedūras veikšanu, finanšu un ekonomiskajiem aprēķiniem un to veikšanas kārtību, iespējamajiem projekta līguma juridiskajiem risinājumiem un citiem VPP jautājumiem.

2009. gadā līdz maijam ir sniegtas 18 konsultācijas gan publiskajam, gan privātajam sektoram par VPP projektu īstenošanas aktuālajiem jautājumiem.

Papildus, lai sniegtu maksimāli plašu informāciju sabiedrībai saistībā ar VPP, visa aktuālākā informācija un visi līdz šim Ekonomikas ministrijas un LIAA rīcībā pieejamie resursi par VPP ir publicēti Ekonomikas ministrijas izveidotajā interneta mājas lapā www.ppp.gov.lv, kas ir publiski pieejama visiem interesentiem.

6.15. Ekonomikas ministrijas konsultatīvās padomes

6.15.1. Tautsaimniecības padome

Ekonomikas ministrijas Tautsaimniecības padome (turpmāk tekstā – TSP) ir tās dibinātāju organizāciju – Ekonomikas ministrijas, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras, Latvijas Pašvaldību savienības, Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības, Latvijas Darba devēju konfederācijas izveidota konsultatīva institūcija, kas darbojas saskaņā ar Ekonomikas ministrijas nolikumu un 1999. gada 17. februārī noslēgto „Vienošanās par sadarbību Tautsaimniecības padomē” un Ekonomikas ministrijas TSP nolikumu.

TSP ir konsultējoša institūcija, kas piedalās ar uzņēmējdarbības politiku saistīto jautājumu risināšanā. Tās darbības mērķis ir sekmēt uzņēmējdarbībai labvēlīgas vides politikas veidošanu un īstenošanu Latvijā, kā arī

veicināt ilgtspējīgas tautsaimniecības attīstības principu ieviešanu valstī un sekmēt valsts ilgtspējīgas attīstības procesu un sabiedrības līdzdalību tajā, kā arī veicināt Lisabonas stratēģijā noteikto uzdevumu izpildi Latvijā un iesaistīt šo uzdevumu izpildē valsts institūcijas, pašvaldības un sociālos partnerus.

TSP izskata un seko tādu jautājumu un normatīvo dokumentu projektu, tautsaimniecības attīstības koncepciju, valsts budžeta un citu dokumentu risināšanai, kas ir nozīmīgi Latvijas tautsaimniecības attīstībai. TSP sagatavo priekšlikumus un pieņem rekomendējošus lēmumus par šiem jautājumiem. TSP realizē dialogu starp uzņēmējiem un EM, kā arī ar citām valsts institūcijām un sabiedriskām organizācijām. TSP pieņemtajiem lēmumiem ir rekomendējošs raksturs.

6.34. ielikums

TSP personālsastāvs

TSP personālsastāvu, pamatojoties uz Vadības komitejas lēmumu, apstiprina ekonomikas ministrs.

TSP Vadības komiteja ir konsultējoša un koordinējoša institūcija, kas piedalās ar uzņēmējdarbības politiku saistīto jautājumu risināšanā un atbild par TSP darba plāna un TSP sēžu darba kārtību jautājumu izvērtēšanu un apstiprināšanu, kā arī TSP darba efektivitātes nodrošināšanu un uzlabošanu.

Vadības komitejas personālsastāvu apstiprina ekonomikas ministrs. Vadības komitejas sastāvā ir pieci TSP dibinātāju pārstāvji, kas vienlaicīgi ir TSP locekļi:

- pārstāvis no Ekonomikas ministrijas;
- pārstāvis no Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras;
- pārstāvis no Latvijas Darba devēju konfederācijas;
- pārstāvis no Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības;
- pārstāvis no Latvijas Pašvaldību savienības.

TSP sastāvā ir 21 TSP Vadības komitejas izvirzīts eksperts, tai skaitā ekonomikas ministrs, TSP priekšsēdētājs un Latvijas Republikas uzņēmēju organizāciju, valsts struktūru un citu organizāciju pārstāvji.

EM Mazo un vidējo komersantu un amatniecības konsultatīvās padomes un Ārvalstu investoru padomes Latvijā pārstāvji TSP sēdēs piedalās novērotāju statusā.

Par TSP sastāva maiņu vai papildināšanu lemj TSP dibinātāji TSP Vadības komitejas sēdēs.

TSP vada padomes priekšsēdētājs, kuru no sava vidus rotācijas kārtībā ievēl TSP Vadības komitejas locekļi un kura pilnvaru laiks ir viens gads.

TSP sēdes notiek vidēji reizi mēnesī.

TSP darbu nodrošina Tautsaimniecības padomes sekretariāts, kura darbību nodrošina EM.

TSP sēžu starplaikā TSP rekomendējošos lēmumus pieņem TSP Vadības komiteja.

TSP sadarbojas ar Sacimu, ministrijām un citām valsts institūcijām, lai panāktu TSP izvirzīto uzņēmējdarbības vides pilnveidošanai nepieciešamo priekšlikumu iekļaušanu atbildīgo institūciju sagatavotajos normatīvajos aktos.

2009. gada 21. maijā TSP, EM un Finanšu ministrija parakstīja sadarbības memorandu „Izaugsmei, konkurētspējai un nodarbinātībai”. Sadarbības memoranda mērķis ir TSP, EM un Finanšu ministrijas sadarbība un saskaņota rīcība *Nacionālā attīstības plāna* un *Lisabonas stratēģijas* mērķu sasniegšanā – Latvijas ekonomikas izaugsmes, nodarbinātības un konkurētspējas veicināšanai, kā arī aktīva dalība ilgtspējīgas Latvijas stratēģijas izstrādē un ieviešanā.

Lai profesionāli tiktu pārstāvētas tautsaimniecības nozaru intereses, efektīvā dialogā ar EM, TSP un citām

uzņēmēju organizācijām un valsts institūcijām EM ir izveidojusi sadarbības modeli ar tautsaimniecības nozarēm.

EM un TSP ir noslēgušas vienošanās protokolu par sadarbību ar šādām nozaru ekspertu padomēm – Mašīnbūves un metālapstrādes rūpniecības, Ķīmiskās un farmaceitiskās rūpniecības, Viegļās rūpniecības, Būvmateriālu ražotāju, Kokrūpniecības, Pārtikas rūpniecības, Būvniecības, Pasažieru pārvadātāju, Biznesa izglītības un vadības konsultantu, Tūrisma un Poligrāfijas nozaru ekspertu padomi.

Parakstot vienošanās protokolu, puses vienojās apvienot resursus programmatisko dokumentu izstrādē, veikt pasākumus valdības deklarācijas ietvaros pieņemto tautsaimniecības attīstības un uzņēmējdarbības vides uzlabošanas programmu realizēšanai, kā arī par to, ka ekspertu padomes izvērtēs

un sniegs atzinumus par ministriju izstrādātajiem tiesību aktu projektiem.

TSP locekļi un eksperti darbojas šādās padomēs, komitejās un darba grupās:

- Ārlietu ministrijas konsultatīvajā padomē attīstības sadarbības politikas jautājumos;
- EM Lisabonas stratēģijas uzraudzības padomē;
- EM Būvniecības padomē;
- EM Latvijas Tūrisma konsultatīvajā padomē;
- EM Eksporta veicināšanas padomē;
- EM Nacionālajā standartizācijas padomē;
- Finanšu ministrijas Eiropas Savienības struktūrfondu Uzraudzības komitejā;
- Īpašu uzdevumu ministra elektroniskās pārvaldes lietās Informācijas sabiedrības nacionālajā padomē;
- Latvijas Investīciju un attīstības aģentūras konsultatīvajā padomē.

2009. gada pirmajā pusē ir notikušas 6 Tautsaimniecības padomes sēdes, kurās ir skatīti šādi svarīgākie jautājumi:

- Ekonomikas ministrijas priekšlikumi Latvijas ekonomikas stabilizācijas un izaugsmes atjaunošanas programmas rīcības plānam;

- priekšlikumi Latvijas eksporta veicināšanas stratēģijai;
- Ekonomikas ministrijas un Finanšu ministrijas priekšlikumi par Latvijas ekonomikas stabilizācijas un izaugsmes atjaunošanas programmas ieviešanas rīcības plāna finanšu atbalsta instrumentu ieviešanas gaitu;
- priekšlikumi Latvijas eksporta veicināšanas stratēģijai;
- monetārās politikas ietekme uz eksportu;
- finansējums zinātnei un pētniecībai 2009. gadā;
- eksporta kredītu garantiju saņemšanas kārtība;
- īstermiņa eksporta kredītu garantēšana;
- priekšlikumi Latvijas ārējās ekonomiskās pārstāvniecības uzlabošanai;
- likumprojekts „Publiskās un privātās partnerības likums”;
- likumprojekts „Grozījumi Publisko iepirkumu likumā”;
- likumprojekts „Grozījumi likumā „Par valsts budžetu 2009. gadam””;
- prioritārie zinātnes virzieni.

6.35. ielikums

TSP par ekonomiskās politikas prioritātēm

TSP uzskata, ka ir jāturpina darbs pie tā, lai Latvijā nodrošinātu stabilu makroekonomisko vidi, līdz ar to, lai uzturētu stabilu makroekonomisko vidi un veicinātu konkurenci Latvijā, ir jāveido sabalansēts budžets, jāpastiprina konkurences uzraudzība un jāveicina konkurences attīstība visās tautsaimniecības nozarēs sabiedrības interesēs, laikus identificējot riska sektorus, kuros iespējami konkurences tiesību pārkāpumi, ierobežojot administratīvos un citus šķēršļus konkurencei.

TSP par vienu no problemātiskām jomām joprojām uzskata nodokļu politiku un administrāciju, darbaspēka izglītību, makroekonomisko stabilitāti un tiesību aktu izmaiņu neprognozējamību.

Tāpat ir jāizvērtē normatīvie akti jau to izstrādes gaitā, lai identificētu un novērstu iespējamus konkurences tiesību pārkāpumus, tirdzniecības tehniskās barjeras un diskriminējošos nosacījumus brīvas preču un pakalpojumu aprites un uzņēmējdarbības tiesību jomā. Jāpilnveido valsts atbalsta un iepirkuma uzraudzība, panākot augstu caurskatāmības līmeni valsts atbalsta projektiem.

Jāsekmē efektīvas un konkurētspējīgas nozaru struktūras veidošana. Jāveicina pētniecība un attīstība un inovācijas, it īpaši privātajā sektorā. Jāizstrādā un jāievieš pasākumi, kas veicinātu izglītības, pētniecības un tautsaimniecības sektoru sadarbību, nodrošinot zināšanu un tehnoloģiju pārnesi.

Jāveicina struktūrfondu ātrāka apgušana un jāsekmē jaunu eksporta tirgu apgušana un nostiprināšanās esošajos. Jānodrošina eksporta veicināšanas institucionālā bāze un tās kapacitātes celšana, ārējo ekonomisko pārstāvniecību attīstība, finanšu instrumentu pieejamība un atbalsts uzņēmumiem eksporta mārketingā.

6.15.2. Mazo un vidējo komersantu un amatniecības padome

Mazo un vidējo komersantu un amatniecības padome (turpmāk tekstā – MVKAP) ir Ekonomikas ministrijas konsultatīva institūcija.

MVKAP sastāvā ir 21 mazo un vidējo komersantu (MVK) pārstāvošo organizāciju pilnvarotie pārstāvji, tai skaitā dažādu tautsaimniecības nozaru MVK pārstāvošās institūcijas, apvienības, organizācijas un asociācijas, kuras apvieno MVK un pārstāv to intereses. Novērotāju statusā piedalās EM, Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra un Rīgas Domes Uzņēmējdarbības koordinācijas centrs.

MVKAP sastāvs un nolikums ir apstiprināts ar EM 2007. gada 11. decembra rīkojumu Nr. 560.

Padomes darbības mērķis ir mazo un vidējo komersantu un amatnieku attīstības veicināšana un MVK labvēlīgas uzņēmējdarbības vides veidošana Latvijā.

MVKAP galvenās funkcijas ir izskatīt tādas jautājumus (normatīvo aktu projektu, tautsaimniecības attīstības politikas dokumentu, u.c.) un sekot līdzi to risināšanai, kuri ir nozīmīgi MVK attīstībai, kā arī sagatavot priekšlikumus un pieņemt rekomendējošus lēmumus par šiem jautājumiem, uzturēt dialogu starp uzņēmējiem un EM, citām valsts institūcijām un sabiedriskām organizācijām, kuras ietekmē MVK darbību un attīstību.

MVKAP sēdes notiek vidēji reizi mēnesī, un tās vada padomes vēlēts priekšsēdētājs. Padomes darbu nodrošina un sekretariāta funkcijas veic EM.

2009. gada pirmajā pusē ir notikušas 5 MVKAP sēdes, kurās ir skatīti šādi svarīgākie jautājumi:

- par valsts iespējamo finansiālo atbalstu uzņēmējiem;
- priekšlikumi Latvijas eksporta veicināšanas stratēģijai;
- Latvijas nacionālais SEPA (vienotā eiropas maksājumu telpa) plāns;
- Čehijas prezidentūras prioritātes un Eiropas Komisijas paziņojuma „Mazās uzņēmējdarbības akts Eiropai” nostādņu ieviešana;
- informācija par ekonomikas ministra un Latvijas lielāko nozaru asociāciju un NVO tikšanos saistībā ar Latvijas ekonomikas stabilizācijas un izaugsmes atjaunošanas programmas ieviešanas rīcības plāna finanšu atbalsta instrumentu ieviešanas gaitu;
- par situāciju darba tirgū un iespējamiem risinājumiem bezdarba ierobežošanai;
- Rīgas domes uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāns;
- likumprojekts „Maksājumu pakalpojumu likums”;
- aizdevumi komersantu konkurētspējas uzlabošanai;
- par ES struktūrfondu programmām;
- eksporta kredītu garantijas;
- garantijas apgrozāmajiem līdzekļiem;
- likumprojekts „Grozījumi Darba likumā”;
- Eiropas Globalizācijas pielāgošanas fonds un Labklājības ministrijas kompetencē esošās atbalsta programmas uzņēmējiem;
- Riska kapitāla nozares Latvijā aktuālie jautājumi;
- ES struktūrfondu programmu kritēriji.

Padome ir turpinājusi uzsāktu pozitīvo un lietīško dialogu ar uzņēmējus pārstāvošajām institūcijām, EM un valsts institūcijām, kuras atbildīgas par Latvijas uzņēmējdarbības vides uzlabošanu.

Pozitīva tendence ir tas, ka sadarbībā ar EM uzņēmēji regulāri tiek aicināti izvērtēt MVK attīstības jautājumus, tās politiku veidojošos programmdokumentu projektus pirms to pieņemšanas valdībā. Sēdēs ir izstrādāti priekšlikumi dažādiem tiesību aktiem, piemēram, uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plānam 2009. gadam, kā arī tika sniegti priekšlikumi informatīvajam ziņojumam par Latvijas ekonomikas stabilizācijas un izaugsmes atjaunošanas programmas ieviešanas rīcības plāna finanšu atbalsta instrumentu ieviešanas gaitu.

Lai nostiprinātu MVKAP lomu uzņēmējdarbības vides uzlabošanā, kā arī nevalstiskais sektors tiktu kompetenti pārstāvēts ES struktūrfondu un atbalsta programmu apgūšanā, MVKA locekļi ir deleģēti dalībai šādās padomēs un komitejās un darba grupās:

- Finanšu ministrijas ES struktūrfondu Uzraudzības komitejā;
- FM Eiropas Reģionālās attīstības fonda un Kohēzijas fonda apakškomitejā;
- FM Eiropas Sociālā fonda apakškomitejā;
- FM valsts nodokļu un nodevu sistēmas attīstības pamatnostādņu izstrādāšanas darba grupā;
- EM Eksporta veicināšanas padomē;
- EM un Latvijas Investīciju un attīstības aģentūras konsultatīvajā padomē;
- Rīgas domes Komercedarbības attīstības padomē.

Piedaloties uzņēmēju delegāciju sastāvā ārpus Latvijas robežām, ir noslēgti Padomes sadarbības līgumi ar Azerbaidžānas Republikas un Izraēlas Republikas līdzīgām organizācijām.

Jautājumi, kurus MVKAP plāno risināt tuvākajās sēdēs, ir:

- Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāna 2009. gadam izpilde un Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākuma plāns 2010. gadam;
- Latvijas ārējo ekonomisko interešu pārstāvības sistēmas optimizācija;
- u.c.

7. REKOMENDĀCIJAS

Pašreizējai krīzei Latvijā, kuras saknes meklējamas nesabalansētā attīstībā uzplaukuma gados, ir strukturālas krīzes pazīmes. Latvijas ekonomikas struktūra ir neilgtspējīga, ar zemu rūpniecības īpatsvaru un neefektīvu valsts pārvaldi, izglītības un veselības sistēmu. Tas nozīmē, ka krīzes pārvarēšana un ekonomiskās izaugsmes atjaunošanās nav iespējama bez valsts budžeta reformas un kardinalām strukturālām reformām ekonomikas regulēšanā kopumā, t.sk. valsts pārvaldē, izglītībā, veselības aprūpē.

Vienlaikus, ņemot vērā globālās finanšu un ekonomikas krīzes padziļināšanos, lai saglabātu izaugsmes potenciālu, ir jāveicina uzņēmumu piekļuve finansēm, jāturpina samazināt šķēršļus uzņēmējdarbībai, īpaši mikrouzņēmumiem.

Neskatoties uz finansiālajām grūtībām, ir jāturpina īstenot ES struktūrfondu un Kohēzijas fonda projektus infrastruktūras uzlabošanai, jo tie visefektīvāk veicina iekšējo pieprasījumu. Risinot īstermiņa problēmas, nedrīkst pamest novārtā tautsaimniecības konkurētspēju vidēja un ilgtermiņa periodā. Ir jāatbalsta arī ES fondu projekti zināšanu ietilpīgas ekonomikas veicināšanai – jaunu produktu ieviešana, inovāciju, pētniecības un attīstības sekmēšana, apmācību un izglītības uzlabošana u.tml.

Ņemot vērā minēto, mūsbrāt, ekonomiskās politikas svarīgākie, neatliekamākie uzdevumi ir šādi:

– fiskālajā politikā:

- nodrošināt stingru fiskālo disciplīnu, veidojot atbildīgu sociālo un ekonomiku stimulējošu politiku;
- izstrādāt fiskālās atbildības likumu, kurā būtu noteikti vidēja termiņa fiskālās politikas mērķi, tādējādi sekmējot atbildīgas fiskālās politikas īstenošanu pastāvīgi;
- nodrošināt Māstrihtas konverģences kritēriju sasniegšanu 2011. gadā, lai varētu pievienoties eiro zonai;

– budžeta ieņēmumu un izdevumu efektivitātes paaugstināšanā:

- uzlabot valsts pārvaldes efektivitāti, minimizējot birokrātiju un izveidojot vienotu valsts finanšu un cilvēkresursu informācijas un vadības sistēmu;
- sekmēt valsts un privātās partnerības mehānisma ieviešanu, sasaistot to ar publisko investīciju plāniem un programmām (pašvaldību, valsts un Eiropas Savienības);

– administratīvo šķēršļu mazināšanā:

- pilnveidot uzņēmējdarbības reģistrēšanas, atļauju piešķiršanas un nodokļu administrēšanas

procesu. Jānodrošina iespēja reģistrāciju par pievienotās vērtības nodokļa maksātāju veikt vienlaicīgi ar reģistrāciju Komercreģistrā;

- vienkāršot uzņēmumu maksātnespējas un likvidēšanas procesus, veicot grozījumus Maksātnespējas likumā;
- veicināt e-pārvaldes un e-pakalpojumu attīstību, lai palielinātu valsts pakalpojumu pieejamību un efektivitāti. Ir jāpabeidz valsts megasistēmas („reģistru reģistrs”) izveide, jāievieš e-paraksts visās valsts iestādēs un jāpaplašina e-paraksta funkcionalitāte;
- pilnveidot valsts līmeņa oficiālās statistiskās informācijas plūsmu, kā arī valsts reģistros un citās informācijas sistēmās iekļaujamo rādītāju un termiņu savstarpējo saskaņošanu, lai novērstu atkārtotu informācijas pieprasīšanu no respondentiem;
- samazināt ar nodarbinātību saistītās izmaksas. Ir jānodrošina, ka izdevumi komersantiem, kas saistīti ar darbaspēka piesaistišanu, tiek pielīdzināti ar saimniecisko darbību saistītiem izdevumiem un netiek aplikti ar iedzīvotāju ienākuma nodokli;
- uzlabot nekustamā īpašuma reģistrācijas procesu, apvienojot procedūras – ieviešot vienas pieturas aģentūras principu nekustamā īpašuma reģistrācijā, samazinot reģistrācijai nepieciešamo dienu un procedūru skaitu, kā arī pārskatīt un vienkāršot ar nekustamo īpašumu reģistrāciju saistīto nodokļu un nodevu sistēmu;
- izvērtēt papildu informācijas prasības un to radīto administratīvo slogu, kas radies, pārņemot ES direktīvas, un pēc iespējas samazināt papildu noteiktās informācijas sniegšanas prasības nacionālajos normatīvajos aktos;
- **uzņēmējdarbību veicinošas nodokļu politikas un administrēšanas ieviešanā:**
 - pārskatīt PVN atmaksas sistēmu, vienkāršojot un paātrinot PVN atmaksu;
 - palielināt Valsts ieņēmumu dienesta darbības efektivitāti, turpinot VID pārveidošanu par institūciju, kas palīdz uzņēmējiem;
 - turpināt pilnveidot nodokļu administrēšanu regulējošos normatīvos aktus, lai, piemērojot soda sankcijas, tiktu ņemta vērā arī vainas pakāpe;
 - veicot izmaiņas nodokļu sistēmā, pilnvērtīgi izvērtēt paredzamo grozījumu ietekmi uz uzņēmējdarbību un tautsaimniecību kopumā, kā arī radīt priekšnoteikumus Latvijas uzņēmēju konkurētspējas uzlabošanai iekšējā tirgū;

- turpināt samazināt nodokļu slogu darbaspēkam un pārlikt galveno nodokļu slogu uz patēriņu, tajā skaitā uz spekulācijām izmantojamo nekustamo īpašumu, diferencēt nekustamā īpašuma nodokli, ņemot vērā dzīvojamo ēku vērtību;
- **konkurences nodrošināšanā un administratīvi regulējamo cenu noteikšanā:**
 - iespējami efektīvāk vērsties pret nozīmīgākajiem konkurences pārkāpumiem, nodrošinot Konkurences likuma grozījumu efektīvu ieviešanu, īpašu uzmanību pievēršot dominējošā stāvokļa mazumtirdzniecībā ļaunprātīgai izmantošanai;
 - veikt preventīvos un pārbaudes pasākumus aizliegtu vienošanos identificēšanai tautsaimniecībai svarīgās nozarēs, īpašu uzmanību pievēršot valsts iepirkumiem un struktūrfondu konkursiem un izsolēm prioritārās jomās;
- **investīciju, uzņēmējdarbības uzsākšanas un finanšu pieejamības veicināšanā:**
 - atbalstīt uzņēmumus, kuriem ir grūtības saņemt kredītu ES struktūrfondu projektu realizēšanai, ar īpaši izveidotu finanšu instrumentu starpniecību;
 - vairāk uzmanības pievērst finansējuma piešķiršanai uzņēmējdarbības attīstībai agrīnajā stadijā (pasākumi pirmssēklas un sēklas kapitāla pieejamībai, iespējas saņemt aizdevumus ar atvieglotiem nosacījumiem) un finanšu pieejamībai riska kapitāla veidā;
 - pārskatīt reģionālo centru teritoriālos plānojumus, ieplānojot jaunas industriālās teritorijas;
 - paredzēt paātrināto procedūru zemes zonējuma maiņai un transformācijai rūpnieciskiem projektiem;
 - aktīvāk uzrunāt ārvalstu uzņēmumus un tos informēt par Latvijas priekšrocībām, lai Latvijai piesaistītu produktīvas ilgtermiņa ārvalstu tiešās investīcijas, kuras atstātu pozitīvu finansiālo iespaidu arī uz Latvijas uzņēmumiem-apakšpiegādātājiem un veicinātu kvalitatīvu ilgtermiņa darba vietu rašanos;
 - veicināt informācijas apmaiņu starp Latvijas uzņēmumiem, kas meklē stratēģiskos investorus, un ārvalstu uzņēmumiem, kas vēlas paplašināt savu klātbūtni Eiropas tirgū;
- **vienkāršot SF vadības sistēmu un pilnveidot SF projektu ieviešanas efektivitāti:**
 - palielināt fondu apguves ātrumu, samazinot laiku, kas tiek tērēts administratīvām procedūrām, vienkāršojot aktivitāšu ieviešanas nosacījumu izstrādes un apstiprināšanas kārtību;
 - harmonizēt procedūras daudzo ES fondu apguvē iesaistīto institūciju starpā un uzlabot komunikāciju un sadarbību starp valsts pārvaldes iestādēm ES fondu apgušanas procesā;
- **eksporta veicināšanā:**
 - nodrošināt eksporta kredīta garantiju pieejamību, lai palielinātu pieeju tirgiem ar augstāku riska pakāpi un veicinātu Latvijas izcelsmes preču un pakalpojumu eksportu;
 - optimizēt pašreizējās Latvijas ārējās ekonomiskās sistēmas darbību un būtiski palielināt tiešu uzņēmēju iesaisti lēmumu pieņemšanas procesā;
 - veicināt Latvijas uzņēmumu, uzņēmēju organizāciju un valsts institūciju iesaistīšanos ES Baltijas jūras stratēģijas ietvaros plānotajos prioritārajos projektos, lai tos izmantotu efektīvākai Latvijas uzņēmēju sadarbībai ar partneriem Baltijas jūras reģionā un konkurētspējas celšanai pasaules tirgū;
- **elastīga darba tirgus veidošanā:**
 - pārskatīt darba tiesisko attiecību regulāciju, t.sk. piemaksu un kompensāciju maksāšanas pienākumus, darba laika regulāciju, veicināt ģenerālvienošanos slēgšanu nozaru ietvaros;
 - risināt nodarbinātības strukturālās problēmas, atbalstot centienus iegūt piemērotu un augstāku kvalifikāciju atbilstoši darba tirgus prasībām un atvieglot darbaspēka mobilitāti, it īpaši uzlabojot transporta infrastruktūru;
 - samazināt nedeklarēto nodarbinātību, atvieglot nodokļu slogu uz nodarbinātību un pilnveidojot darba tiesību normu ievērošanas kontroli, paaugstinot sabiedrības informētību par darba tiesību jautājumiem, stiprinot arodbiedrību un darba devēju apvienību lomu uzņēmējdarbībā;
 - pilnveidot darba tirgus pieprasījuma un piedāvājuma regulēšanas sistēmu, tajā skaitā nodrošinot darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognožu sagatavošanu un uzskatīt 2011. gada tautas skaitīšanu par svarīgu datu avotu šīs sistēmas pilnveidošanai;
- **efektīvas, drošas un ilgtspējīgas enerģijas piegādes nodrošināšanā:**
 - izmantojot Eiropas struktūrfondu līdzfinansējumu un elektroenerģijas obligātā iepirkuma atbalsta mehānismu, veicināt atjaunojamo energoresursu izmantošanu elektroenerģijas un siltumapgādes ražošanā;
 - attīstīt bāzes elektrostaciju projektus, izvēloties elektrostaciju veidus, kas nodrošinās resursu piegādes garantijas un ilgtspējību, kā arī paaugstinās valsts pašnodrošinājumu enerģētiskā;
- **energoefektivitātes uzlabošanā:**
 - īstenot daudzdzīvokļu māju renovācijas veicināšanas valsts atbalsta programmu, veicot dzīvojamo māju energoauditus un renovācijas projektus, kā arī vienlaikus palielinot kopīpašnieku ieinteresētību un atbildību dzīvojamo māju renovācijā;

- īstenot Eiropas Savienības struktūrfondu 2007.-2013. gadam darbības programmas „Infrastruktūra un pakalpojumi” prioritātes „Kvalitatīvas vides dzīvei un ekonomiskai aktivitātei nodrošināšana” pasākumu „Mājokļa energoefektivitāte”, veicot daudzdzīvokļu māju un sociālo dzīvojamo māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumus;
- integrēt energoefektivitātes politiku citās nozaru politikās (nodokļu, transporta, reģionālajās);
- **zināšanu ietilpīgas ekonomikas veidošanā:**
 - sekmēt zinātnieku un komersantu sadarbību, veidojot kompetences centrus, lai veicinātu pētniecības un rūpniecības sektoru sadarbību rūpniecisko pētījumu, jaunu produktu un tehnoloģiju īstenošanā, kā arī atbalstīt tehnoloģiju pārneses kontaktpunktus un tehnoloģiju pārneses centrus, lai mērķtiecīgi attīstītu nepieciešamo pētniecības kompetenci augstskolās un zinātniskajos institūtos un sekmētu pētniecības darbu rezultātu ieviešanu ražošanā;
 - atbalstīt uzņēmējdarbību ar augstu pievienoto vērtību, sekmējot investīcijas pamatlīdzekļos;
 - atbalstīt jaunu produktu un tehnoloģiju izstrādi, veicinot komersantus izvērst rūpnieciskos pētījumus, ieviest ražošanā jaunus produktus, pakalpojumus un tehnoloģijas, nostiprināt rūpnieciskā īpašuma tiesības;
 - pilnveidot zinātnisko darbību regulējošos normatīvos aktus, nosakot, ka zinātniskās institūcijas var būt intelektuālā īpašuma, kas radies valsts finansētu pētījumu rezultātā, īpašnieces.

Konsekventi īstenota struktūrpolitika sekmēs Latvijas ekonomikas atdzimšanu, kas būs pamats iedzīvotāju dzīves līmeņa paaugstināšanai. Latvijas sekmīgu attīstību un ekonomisko izaugsmi noteiks ne tikai valsts institūciju darbs, bet arī ikviena cilvēka personīgā iniciatīva jebkurā Latvijas vietā sabiedrības savstarpējās sapratnes un dialoga apstākļos.